ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

Ν . Ο. Π. Ε.

ΝΟΜΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

ΘΕΜΑ:

Τα Συνταγματικά δικαιώματα των Στρατιωτικών

Μάθημα: *Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου*

Διδάσκων Καθηγητής: *Ανδρέας Γ.Δημητρόπουλος*

Ονοματεπώνυμο: *Ευανθία Α. Πικράκη*

Αριθμός Μητρώου: *1340200200421*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1) Γένεση και εξέλιξη συνταγματικών δικαιωμάτων **(σελ. 5-6)**
2) Συνταγματικά δικαιώματα – ορισμός **(σελ. 6)**
3) Ατομικά δικαιώματα – ορισμός **(σελ. 7-8)**
4) Σύγκριση ατομικών - συνταγματικών δικαιωμάτων **(σελ. 8)**
5) Φορείς ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων. **(σελ. 8-13)**

Β) ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

1) Η έννοια των στρατιωτικών **(σελ. 13-15)**
2) Η έννοια των ενόπλων δυνάμεων **(σελ. 15-16)**
3) Αναφορές του Συντάγματος στις ένοπλες δυνάμεις **(σελ. 16-17)**
4) Στρατιωτικός όρκος. **(σελ. 18)**

Γ) ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

Ι) ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

1) Αρχή του πολιτικού ελέγχου **(σελ. 18-22)**
2) Καταστάσεις ανάγκης και ενδιάμεσστάσεις ανάγκης. **(σελ. 22-23)**

ΙΙ) ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

1) Στρατιωτική θητεία **(σελ. 23-31)**
2) Εναλλακτικές λύσης στρατιωτικής θητείας και αντιρρησίες συνείδησης **(σελ. 31-34)**

ΙΙΙ) ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

1) Συνταγματικά δικαιώματα στρατιωτικών.

i) Γενική θεώρηση **(σελ. 31-34)**
ii) Επιμέρους Δικαιώματα Στρατιωτικών και περιορισμοί τους **(σελ. 35-44)**
iii) Δικαιώματα στρατιωτικών ανεπίδεκτα περιορισμών **(σελ. 44-52)**
iv) Θεμιτός τρόπος περιορισμών των δικαιωμάτων των στρατιωτικών **(σελ. 52)**
v) Όρια στους περιορισμούς των δικαιωμάτων των στρατιωτικών. **(σελ. 52-54)**

IV) ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

1) Η στρατιωτική πειθαρχία και τα όριά της **(σελ. 55-57)**
2) Η δικαστική προστασία των στρατιωτικών **(σελ. 57)**

Δ) ΕΠΙΛΟΓΟΣ (σελ. 58)

Ε) ΠΕΡΙΛΗΨΗ

1) Ελληνικά **(σελ. 59)**
2) Αγγλικά **(σελ. 60)**

ΣΤ) Παράρτημα Νομοθεσίας (σελ. 61)

Ζ) Πίνακας Νομολογίας (σελ. 62-151)

Η) Βιβλιογραφία (σελ. 152-153)

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

1) Γένεση και Εξέλιξη Συνταγματικών δικαιωμάτων

Άρρηκτα συνδεδεμένες έννοιες είναι η δημοκρατία και η ελευθερία, γεγονός που συνέτεινε εξαρχής στο ν' αναζητηθεί η κοιτίδα των ατομικών ελευθεριών στην αρχαία Αθήνα, όπου γεννήθηκε και γνώρισε την ύψιστη ακμή του το δημοκρατικό πολίτευμα[1], κι' αυτό γιατί οι ατομικές ελευθερίες κατοχυρώνονται σε νόμους, στους οποίους σ' ένα υγιές δημοκρατικό πολίτευμα, όπως το αθηναϊκό, οι παντοδύναμοι πολίτες υπακούουν σ' ένα σχήμα εποικοδομητικής υποταγής . Εξίσου σημαντικό είναι το γεγονός ότι στην αρχαία αθηναϊκή δημοκρατία τα συνταγματικά δικαιώματα των πολιτών πάσχουν αντικρατικού χαρακτήρα, το οποίο αποδεικνύει την παντελή έλλειψη κρατικού αυταρχισμού, εμπόδιο στην οποία στάθηκε και η παράλληλη εμφάνιση ελευθερίας και ισότητας ως προς τους πολίτες.

Αντικείμενο των διαρκών αγώνων της ανθρωπότητας, κατέστη από το 13^{ο} αιώνα, ως σήμερα η κατοχύρωση των ατομικών ελευθεριών, δηλαδή η εγκαθίδρυση δικαιοσύνης και ελευθερίας. Οι ατομικές ελευθερίες βρήκαν την πρώτη νομική τους διαμόρφωση στη Magna Charta, ενώ ακολουθούν διατάξεις στην petition of Rights, στο Habeas Corpus Act και στο Bill of Rights , στη «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη», σε γαλλικά Συντάγματα, σε διεθνείς συμφωνίες. Στις μέρες μας, οι θεμελιώδεις ατομικές ελευθερίες έχουν καταστεί ρυθμιστικό αντικείμενο όλων των Συνταγμάτων όλων των χωρών κι έχουν μεταβληθεί αριστοτεχνικά, και ως προς τον αριθμό και ως προς την έκτασή τους. Ωστόσο, το ζήτημα των θεμελιωδών ατομικών ελευθεριών εξακολουθεί ν' απασχολεί και θ' απασχολεί για πάντα τη νομική επιστήμη και επικαιρότητα, ως προς την απειλή, την ουσιαστική εφαρμογή και τη δυνατότητα πραγματικής άσκησης.

Τα πρώτα διεθνή κείμενα στα οποία υπήρξε ρητή κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων εμφανίστηκαν από το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και συνεχώς κάνουν όλο και πιο αισθητή την παρουσία τους, ενόψει της ραγδαίας εξέλιξης και των απειλών που συνεπάγεται αυτή για τις ατομικές ελευθερίες του ανθρώπου.

Στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα ατομικά δικαιώματα βρίσκουν ρητή κατοχύρωση στο «Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωση», το περιεχόμενο του οποίου προσομοιάζει στο περιεχόμενο των εθνικών Συνταγμάτων των κρατών -

---

[1] Βλάχος, "Κοινωνιολογία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου" σελ. 111, Μάνεσης, "Ατομικές ελευθερίες", σελ. 26, Τσάτσος "Συνταγματικό Δίκαιο "ΓΙ σελ. 52 επ.

μελών της Ε.Ε. και της ΕΣΔΑ και στο σχέδιο του Ευρωπαϊκού Συντάγματος. Τα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα αποτελούν ex lege γενικές αρχές του δικαίου της ΕΕ.

Συστηματική και σταδιακή υπήρξε η κατοχύρωση ολοένα και περισσότερων από τις θεμελιώδεις ατομικές ελευθερίες από το Σύνταγμα της Επιδαύρου του 1822 έως το ισχύον Σύνταγμα του 1975. Στη σύγχρονη έννομη τάξη, ενόψει της μεταστροφής του κράτους σε προστατευτικό κοινωνικό κράτος δικαίου, η διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί ύψιστο κρατικό σκοπό, γεγονός που καθίσταται σαφές από το άρθρο 25 παρ. 1 του Σ., βάσει του οποίου τελούν υπό την εγγύηση του κράτους. Συνιστά συνταγματική επιταγή, η υποχρέωση όλων ανεξαιρέτως των κρατικών οργάνων να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους , από όλους τους φορείς. Η συνταγματική επιταγή έχει άμεσους αποδέκτες τα κρατικά όργανα και έμμεσους τους ιδιώτες, βάσει νόμου[2].

2) Συνταγματικά Δικαιώματα - Ορισμός

Συνταγματικά δικαιώματα είναι τα θεμελιώδη πολιτικά, κοινωνικά, και οικονομικά δικαιώματα[3] που παρέχονται στα άτομα ως μέλη του κοινωνικού συνόλου και τα οποία αποτελούν, κατά την αντίληψη του συντακτικού νομοθέτη, βασικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας και των οποίων το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται κατά της κρατικής και κάθε άλλης εξουσίας, το προστατευτικό κατά του κράτους, επιζητώντας βοήθεια για την απόκρουση κάθε απειλής και το εξασφαλιστικό, (εφόσον αναγνωρίζεται), κατά του κράτους, αξιώνοντας παροχή των αναγκαίων, γα την ενάσκηση του δικαιώματος, μέσων.

Θεμελιώδες στοιχείο της έννοιας του συνταγματικού δικαιώματος είναι η συνταγματική αναγνώριση, που το διαφοροποιεί από τα κοινά δικαιώματα, καθώς παρέχεται απευθείας από το Σύνταγμα, κι επομένως δεν μπορεί να καταργηθεί ή τροποποιηθεί με τη συνήθη διαδικασία και παρέχει εγγυήσεις στους φορείς του. Αυτό εξηγείται από το ότι συνταγματικό πρότυπο, και άρα περιεχόμενο των Συνταγματικών κανόνων, είναι η οργάνωση της κρατικής εξουσίας και η απονομή δικαιωμάτων στους πολίτες[4].

---

[2] Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό Μέρος (Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου), Τόμος Γ - Ημίτομος Ι, 2005 Αθήνα -Θεσσαλονίκη, σελ. 3-19.

[3] «Η τριμερής διάκριση των συνταγματικών δικαιωμάτων έγινε με βάση τη θεωρία που έλκει την καταγωγή της από το γερμανικό θετικισμό του 19ου αιώνα και βοήθησε στην κατανόηση της ατομικής τους φύσης» G.Jencilek, SystemSubjectives, offintlichen, iochte, 1905, σελ. 87 επ.

[4] Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας,Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό μέρος (σύστημα Συνταγματικού Δικαίου), Τόμος Γ' - ημίτομος Ι, 2005, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, σελ. 101-103.

3) Ατομικά Δικαιώματα –Ορισμός[5]

Το βασικό και ίσως μοναδικό κίνητρο για την κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων, είναι η οργάνωση των κρατών και η ενίσχυση της κρατικής εξουσίας. Αιτία δημιουργίας των κρατών υπήρξε η διαφαινόμενη ανάγκη κατοχύρωσης και στέρεης θεμελίωσης των αρχών της ελευθερίας και ισότητας, που είναι εφικτές μόνο μέσα σε μια σε κράτος οργανωμένη κοινότητα, καθώς μόνο αυτή μπορεί ν' αντικαταστήσει την αναρχία και την επικράτηση του «νόμου του ισχυρού», με μία έννομη τάξη. Ενόψει λοιπών αυτού, και του γεγονότος ότι το κράτος δεν αποτελεί, μόνο αναγκαίο πλαίσιο του δικαιώματος, αλλά και πηγή διακινδύνευσης των αγαθών, που τα δικαιώματα προστάτευαν , (καθ' ότι ο άνθρωπος είναι ασθενέστερος από την κρατική εξουσία), κατέστη εξαρχής επιτακτική η ανάγκη για νομική κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη, είτε μεμονωμένου, είτε ως μέλους μιας ομάδας. Τα δικαιώματα αυτά ονομάζονται στο Σύνταγμα ατομικά, γιατί εγγυώνται την ατομικότητα του ανθρώπου, δηλαδή στοχεύουν στο ν' αποτρέψουν την απορρόφηση του ατόμου σ' ένα ολοκληρωτικό κράτος.

Ως προς τη νομική τους φύση, τα ατομικά δικαιώματα είναι «υποκειμενικά δίκαια», δηλαδή συνιστούν αγώγιμα και εξαναγκαστικά δικαιώματα των πολιτών έναντι της κρατικής εξουσίας, κι όχι απλώς εντολές, προτάσεις ή ευχές του συντακτικού προς τον κοινό νομοθέτη[6]. Επίσης, τα ατομικά δικαιώματα μεταβάλλουν τον πολίτη από απλό αντικείμενο σε υποκείμενο δικαίου, δηλαδή από υπήκοο σε πολίτη, επηρεάζοντας την όλη έννομη τάξη και πολιτειακή μορφή και λειτουργία, καθώς περιορίζουν υπέρ του πολίτη την κρατική εξουσία, (προβλέπουν τι δε μπορεί να πράξει η κρατική εξουσία). Μ' αυτή την έννοια λοιπόν, τα ατομικά δικαιώματα συνιστούν την κατάφαση της περιορισμένη κρατικής εξουσίας, την απόρριψη του ολοκληρωτισμού χάριν της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου . Τελούν επίσης σε σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης με το κοινωνικό κράτος, καθώς το τελευταίο παρέχει βάσει των επιταγών των ατομικών δικαιωμάτων, κάποια βιοτικά αγαθά και υπηρεσίες στους πολίτες.

Συμπερασματικά, τα ατομικά δικαιώματα συνιστούν, από τη μία «υποκειμενικά δίκαια», και από την άλλη αντικειμενικούς κανόνες δικαίου που διέπουν όλη την έννομη τάξη.

Τέλος, είναι αναγκαία η αναφορά στο διεθνή χαρακτήρα των ατομικών δικαιωμάτων, σε αντίθεση προς το βασικό εθνικό χαρακτήρα του οργανωτικού μέρους του συνταγματικού

---

[5] Π.Δ. Δαγτόγλου, συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α' 2004 σελ. 4-6, 8-10, 15-16.

[6] Ν.Ι Σαρίπολος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου IV, 2η έκοδση 1875 σελ. 93 υποσημείωση 1. Το αντίθετο υποστηρίζει ο Ν.Ν Σαρίπολος, Συνταγματικό Δίκαιο Γ' σελ. 38 επ.

δικαίου, κι αυτό γιατί τα πρώτα είναι όμοια από χώρα σε χώρα, (λόγω του οικουμενικού προσανατολισμού τους στον άνθρωπο), σε αντίθεση με το τελευταίο που διαφέρει από κράτος σε κράτος, σε συνάρτηση με τις παραδοσιακές και ιστορικές του ιδιοτυπίες.

4) Σύγκριση ατομικών – συνταγματικών δικαιωμάτων[7]

Ο όρος ατομικά δικαιώματα τονίζει την αυθυπαρξία και την έμφυτη ατομικότητα του ανθρώπου, που κινδυνεύει από κάθε μορφής ολοκληρωτικά καθεστώτα, ενώ ο όρος συνταγματικά δικαιώματα δεν διακρίνει ανάμεσα στα κατοχυρωμένα από το Σύνταγμα δικαιώματα, όπου όμως για ιστορικούς λόγους περιλαμβάνονται και μερικά, που δεν ανήκουν στα θεμελιώδη για τον άνθρωπο δικαιώματα, όπως πχ τα δικαιώματα του βουλευτή.

5) Φορείς ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων[8]

Ενώ τη σύγχρονη εποχή είναι αναμφισβήτητη πλέον η Συνταγματική κατοχύρωση των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων κατά οικουμενικό τρόπο, ωστόσο ανακύπτουν διαχρονικά ζητήματα, η διευκρίνιση των οποίων δεν είναι πάντα ευχερής. Τέτοια ζητήματα είναι: i) η ικανότητα να είναι κανείς υποκείμενο ατομικών δικαιωμάτων και η ικανότητα αυτοτελούς άσκησής τους, ii) η ικανότητα των νομικών προσώπων και ιδιαίτερα αυτών του δημοσίου δικαίου, και γενικότερα των δημοσίων φορέων, να είναι υποκείμενα ατομικών δικαιωμάτων και iii) η ικανότητα αλλοδαπών ή ανιθαγενών , φυσικών ή νομικών προσώπων, να είναι υποκείμενα ατομικών δικαιωμάτων. Τέλος, υπάρχουν ορισμένα ατομικά δικαιώματα, η άσκηση των οποίων απαγορεύεται σε κάποιες κατηγορίες πολιτών, όπως πχ. Το δικαίωμα απεργίας, που απαγορεύεται, υπό οποιαδήποτε μορφή, σους δικαστικούς λειτουργούς και στα σώματα ασφαλείας[9].

Κατ' αρχήν, ως προς τις ιδιότητες των φυσικών προσώπων, είναι αναμφισβήτητο ότι για τον καθορισμό του φορέα ενός ατομικού δικαιώματος , είναι αδιάφορο και δεν επιτρέπεται να

---

[7] Π.Δ Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α, 2004, σελ. 6-7

[8] - Κ.Χ.Σρυσογόνος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2η αναθεωρημένη και συμπληρωμένη έκδοση, 2002, σελ. 53-58.
- Αθ. Γ. Ράϊκου, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Β', τεύχος α΄, 1984, σελ. 122-130.
- Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος, Γενκή Συνταγματική Θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Α', 2004 σελ. 73-75.
- Π.Δ. Δαγτόγλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α', 2005, Αθήνα - Θεσσαλονίκη σελ. 86-110.
- Αριστόβουλος Ι. Μάνεσης, Συνταγματικά Δικαιώματα α', ατομικές ελευθερίες, πανεπιστημιακές παραδόσεις, δ' έκδοση, 1982, σελ. 43-46.

[9] **Σ 23 παρ. 2**: Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων. Απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημόσιων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθών και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφελείας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του.

ληφθεί υπόψη το φύλο[10] , η φυλή[11], η γλώσσα[12], οι θρησκευτικές[13] ή πολιτικές πεποιθήσεις[14] του θιγόμενου ατόμου. Επίσης φορείς των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων μπορεί να είναι κατ' αρχήν ο καθένας, ανεξαρτήτως εθνικότητας, δηλαδή όλα τα φυσικά πρόσωπα, ημεδαποί και αλλοδαποί, που διαμένουν στη χώρα και υπόκεινται στην κρατική εξουσία, εκτός αν η οικεία συνταγματική ή η κατ' εξουσιοδότηση του Συντάγματος νομοθετική διάταξη, αποκλείει τους αλλοδαπούς από την παρεχόμενη προστασία, όπως για τα δικαιώματα πχ. συναθροίσεων και συνεταιρισμού[15] τα οποία προστατεύονται μόνο για τους Έλληνες . Δηλαδή, οι αλλοδαποί, εκτός των κοινοτικών αλλοδαπών, δεν απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα, (προπάντων τα πολιτικά ή συμμετοχικά και τα παροχικά ή κοινωνικά) ή δεν τα- απολαμβάνουν στην πλήρη τους έκταση. Τέλος, υπάρχουν ατομικά δικαιώματα, που εκ φύσεως αναφέρονται μόνο στους αλλοδαπούς, όπως το δικαίωμα του αλλοδαπού να μην εκδοθεί στη χώρα της ιθαγένειάς του, αν διώκεται εκεί για την υπέρ της ελευθερίας δράση του[16]. Το Σύνταγμά μας, πάντως, δεν κατοχυρώνει ρητά το δικαίωμα του ασύλου[17]. Αν πάλι απουσιάζει συνταγματική ή νομοθετική απαγόρευση για τους αλλοδαπούς, αυτοί επιτρέπεται ν' ασκήσουν το σχετικό δικαίωμα, βάσει του τεκμηρίου in dubio pro libertate .

Ένα άλλο ζήτημα, που χρήζει διερεύνησης είναι, αν φορείς των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων είναι και τα νομικά πρόσωπα. Όπως το κράτος αποτελεί τον κεντρικό άξονα του οργανωτικού μέρους του Συντάγματος, έτσι το πρόσωπο αποτελεί τον κεντρικό άξονα των συνταγματικών δικαιωμάτων. Επίσης, υποκείμενα του δικαίου είναι φυσικά και νομικά πρόσωπα, ενώ το κράτος διαθέτει νομική προσωπικότητα. Και καθώς στο δημοκρατικό πολίτευμα, ο πολίτης είναι το κύτταρο, στο οποίο βασίζεται η οργάνωση και λειτουργία του πολιτεύματος, το κύτταρο του σχηματισμού των κρατικών αποφάσεων και των κρατικών οργάνων, για το λόγο αυτό, φορείς των ατομικών δικαιωμάτων, σύμφωνα με την καταγωγή και τη φύση τους, είναι κατ' αρχήν μόνο τα φυσικά πρόσωπα, ενώ η επέκτασή τους και στις ενώσεις

---

[10] **Σ. 4 παρ. 2:** Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Σ. 22 παρ. 1: Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού.

Σ. 116 παρ. 2: Δεν αποτελεί διάκριση λόγω φύλου η λήψη θετικών μέτρων για την προώθηση της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το Κράτος μεριμνά για την άρση των ανισοτήτων που υφίστανται στην πράξη, ιδίως σε βάρος των γυναικών.

[11]

[12]

[13]

[14] **Σ 5 παρ. 2 εδ α':** Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο.

[15] **Σ 11-12:** Άρθρο 11**.** 1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα.
Άρθρο 12. 1. Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία, τηρώντας τους νόμους, που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια.

[16] **Σ 5 παρ. 2** Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.

[17] Όπως π.χ. τα Συντάγματα i) της Γερμανίας (άρθρο 16 παρ. 2 εδ. β') και ii) της Ιταλίας (άρθρο 10 παρ. 3).

προσώπων, με ή χωρίς νομική προσωπικότητα, πρέπει να γίνει μάλλον με ρητή συνταγματική διάταξη κι όχι με ερμηνεία. Ωστόσο, το ισχύον Σύνταγμα δεν επεκτείνει ρητά τα ατομικά δικαιώματα στα νομικά πρόσωπα. Μόνο η Σ 23 παρ. 2[18] καθιερώνει ρητά το δικαίωμα απεργίας ως συλλογικό, επιτρέποντας την άσκησή του από τις νόμιμα συνεστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις[19], ενώ η διατύπωση της Σ 25 παρ. 1[20] επιβεβαιώνει την κατ- αρχήν κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων υπερ των φυσικών προσώπων. Έτσι, παρά την προοδευτικότητά του, το ισχύον Σύνταγμα δεν απαλλάχθηκε από τη «φοβία των ομάδων», (phobie de groupements), κληρονομιά του Rousseau της Γαλλικής Επανάστασης[21]. Παρ' όλα αυτά, και τα νομικά πρόσωπα είναι φορείς των ατομικών δικαιωμάτων, υπό την προϋπόθεση ότι τούτο συμβιβάζεται προς τη

---

[18] **Σ. 23 παρ. 2** (βλ. υποσημείωση 9 ανωτέρω) .

[19] βλ. **άρθρα 19-20 του Ν. 1264/1982** "για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων"

Άρθρο 19. 1. Η απεργία αποτελεί δικαίωμα των εργαζομένων που ασκείται από τις συνδικαλιστικές οργανώσεις α) ως μέσο για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών εργασιακών συνδικαλιστικών και ασφαλιστικών συμφερόντων των εργαζομένων και ως εκδήλωση αλληλεγγύης για τους αυτούς σκοπούς και β) ως εκδήλωση αλληλεγγύης εργαζομένων επιχειρήσεων ή εκμεταλλεύσεων που εξαρτώνται από πολυεθνικές εταιρείες προς εργαζομένους σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις ή στην έδρα της ίδιας πολυεθνικής εταιρείας, και εφόσον η έκβαση της απεργίας των τελευταίων θα έχει άμεσες επιπτώσεις στα οικονομικά ή εργασιακά συμφέροντα των πρώτων.

Η απεργία στην περίπτωση β' κηρύσσεται μόνο από την πιο αντιπροσωπευτική τριτοβάθμια συνδικαλιστική οργάνωση.

Για την άσκηση του δικαιώματος της απεργίας απαιτείται προειδοποίηση του εργοδότη ή της συνδικαλιστικής του οργάνωσης 24 τουλάχιστο ώρες πριν από την πραγματοποίησή της.

2.Η απεργία των εργαζομένων με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου στο δημόσιο, στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, στις επιχειρήσεις δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας η λειτουργία των οποίων έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, επιτρέπεται μετά από την τήρηση της διαδικασίας των άρθρων 20 παρ. 2 και 21 του παρόντος.

Επιχειρήσεις δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, η λειτουργία των οποίων έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου χαρακτηρίζονται οι επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις:

α) Παροχής υγειονομικών υπηρεσιών από νοσηλευτικά εν γένει ιδρύματα

β) Διύλισης και διανομής ύδατος.

γ) Παραγωγής και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος ή καυσίμου αερίου.

δ)Παραγωγής ή διύλισης ακάθαρτου πετρελαίου.

ε) Μεταφοράς προσώπων και αγαθών από την ξηρά τη θάλασσα και τον αέρα.

στ) Τηλεπικοινωνιών και ταχυδρομείων, Ραδιοφωνίας και Τηλεοράσεις.

"ζ) Αποχέτευσης και απαγωγής ακάθαρτων υδάτων και λυμάτων και αποκομιδής και εναπόθεσης απορριμμάτων".

*** Η εντός " " περ. ζ' της παρ. 2 του άρθρου 19 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο 3 παρ. 1 του Ν. 1915/1990 (Α' 186).

η) Φορτοεκφόρτωσης και αποθήκευσης εμπορευμάτων στα λιμάνια.

"θ) Τραπέζης της Ελλάδος, Πολιτικής Αεροπορίας και κάθε είδους υπηρεσίες ή τμήματα υπηρεσιών που απασχολούνται με την εκκαθάριση και πληρωμή των μισθών του προσωπικού του κατά το άρθρο 51 του ν. 1892/1990 δημοσίου τομέα".

*** Η εντός " " περ. θ' της παρ. 2 του άρθρου 19 προστέθηκε ως άνω με το άρθρο 3 παρ. 2 του Ν. 1915/1990 (Α' 186).

*** ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Βλ. άρθρο 3 Ν. 2224/1994 (Α 112) ως προς την υποχρέωση συνδικαλιστικών οργανώσεων προς δημόσιο διάλογο.

Άρθρο 20.: Η απεργία στις πρωτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις κηρύσσεται με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης. Για ολιγόωρες στάσεις εφόσον δεν πραγματοποιούνται την ίδια μέρα ή μέσα στην ίδια εβδομάδα αρκεί απόφαση του διοικητικού συμβουλίου εκτός αν το καταστατικό ορίζει διαφορετικά.

Η απεργία στις πρωτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις ευρύτερης περιφέρειας ή πανελλαδικής έκτασης κηρύσσεται με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου, εκτός αν το καταστατικό τους ορίζει διαφορετικά.

Η απεργία στις δευτεροβάθμιες και τριτοβάθμιες συνδικαλιστικές οργανώσεις κηρύσσεται με απόφαση του διοικητικού συμβουλίου εκτός εάν το καταστατικό τους ορίζει διαφορετικά.

ενώσεις προσώπων, κατά την έννοια του άρθρου 1 παρ. 3 περ. α' υποπερίπτωση γγ, μπορούν να ασκήσουν το δικαίωμα απεργίας ύστερα από απόφαση, με μυστική ψηφοφορία της πλειοψηφίας των εργαζομένων σε εκμετάλλευση, επιχείρηση, δημόσια υπηρεσία, Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. Για τους εργαζομένους σε εκμετάλλευση επιχείρηση, δημόσια υπηρεσία, Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. εάν δεν υπάρχει ένωση προσώπων ή επιχειρησιακό σωματείο ή κλαδικό σωματείο με μέλη τους περισσότερους από αυτούς, την απόφαση για απεργία μπορεί να πάρει το πιο αντιπροσωπευτικό Εργατικό Κέντρο της περιοχής που εργάζονται.

Εργαζόμενοι του κλάδου ή της επιχείρησης που δεν είναι μέλη της συνδικαλιστικής οργάνωσης που κήρυξε απεργία μπορούν να λάβουν μέρος σ' αυτή.

"Εργαζόμενοι της επιχείρησης που δεν είναι μέλη καμιάς συνδικαλιστικής οργάνωσης μπορούν να λάβουν μέρος σε απεργία που κήρυξε νόμιμα η πλέον αντιπροσωπευτική σε σχέση με την εργασιακή ιδιότητα οργάνωση".

*** Το εντός " " εδάφιο της παρ. 1 αντικαταστάθηκε ως άνω δια του άρθρου 4 παρ. 5 του Ν. 1365/1983 (Α80), προκειμένου για τις κοινωνικοποιημένες επιχειρήσεις του νόμου αυτού και μόνον.

[20] **Σ 25 παρ. 1:** Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.

[21] Kagi, Die Verfussuug als rechtliche Gruudorduung de Staates, σελ. 47

φύση, αφενός του συγκεκριμένου δικαιώματος και αφετέρου του συγκεκριμένου νομικού προσώπου. Αυτό ισχύει κατεξοχήν για την οικονομική ελευθερία, την προστασία της ιδιοκτησίας, το δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας κ.λ.π. Αντίθετα , δεν τους προσιδιάζουν κοινωνικά δικαιώματα και γενικά δικαιώματα που αρμόζουν μόνο σε φυσικά πρόσωπα. Όλα τα ατομικά δικαιώματα, που αφορούν σε δραστηριότητες, που μπορούν ν' ασκηθούν όχι μόνο ατομικά αλλά και συλλογικά, έχουν ως φορείς και νομικά πρόσωπα. Υπάρχουν μάλιστα αρκετά και σπουδαία ατομικά δικαιώματα, (: εκείνα που αποσκοπούν στη συντονισμένη προσπάθεια πολλών ατόμων), που η πλήρης και αποτελεσματική τους άσκηση γίνεται μόνο σε συνδυασμό φυσικών και νομικών προσώπων, όπως η θρησκευτική ελευθερία η ελευθερία του τύπου[22], η ελευθερία της ενώσεως, η συνδικαλιστική[23] , η οικονομική, η πολιτική ελευθερία. Σε περίπτωση μάλιστα αμφιβολίας, πρέπει, ενόψει της επιταγής για ευρεία εφαρμογή των ατομικών ελευθεριών, να γίνεται δεκτό ότι φορείς ατομικών δικαιωμάτων μπορεί να είναι και νομικά πρόσωπα. Υποστηρίζεται εξάλλου στη θεωρία η άποψη ότι δεν αποκλείεται γενικά ν' αποτελέσουν φορείς δικαιωμάτων και ενώσεις προσώπων, που στερούνται νομικής προσωπικότητας, έστω και αν έχουν αυθόρμητο και παροδικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι και το ίδιο το Σύνταγμα ρητά αναγνωρίζει και προστατεύει συλλογικές προσπάθειες και συμπράξεις πλειόνων προσώπων και διότι με την οικονομική και τεχνολογική δομή της σύγχρονης κοινωνίας, στην οποία οι άνθρωποι υπάρχουν, ενεργούν, όχι τόσο σαν άτομα, όσο συλλογικά, σαν μέλη ομάδων. Αξιοσημείωτο είναι ότι , τα νομικά πρόσωπα είναι φορείς ατομικών δικαιωμάτων κατ' αρχήν, μόνο, αν είναι οργανωμένα κατά το ιδιωτικό δίκαιο (νπιδδ). Αντίθετα, το κράτος και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου δεν είναι υποκείμενα αλλά οι κύριες πηγές διακινδύνευσης των ατομικών δικαιωμάτων, πράγμα που σημαίνει ότι αυτά, θα ήταν αντιφατικό συγχρόνως να δεσμεύονται και να ωφελούνται από τα ατομικά δικαιώματα [24] [25]. Γι' αυτό, θα συνιστούσε προσβολή ατομικών δικαιωμάτων η μετατροπή νπιδδ σε νπδδ, (πχ οργάνωση συνδικαλιστικών οργανώσεων σε νπδδ). Ωστόσο, απ' αυτόν τον κανόνα εισάγονται σημαντικές εξαιρέσεις, βάσει των οποίων, νπδδ - με αποκλεισμό πάντα του Κράτους - μπορούν να είναι υποκείμενα των ατομικών εκείνων δικαιωμάτων, που αναφέρονται στο συνταγματικά κατοχυρωμένο κύκλο ενεργείας τους. Πρωτ' απ' όλα, είναι και τα νπδδ φορείς των ατομικών δικονομικών δικαιωμάτων , "του νόμιμου δικαστή" και "της παροχής έννομης προστασίας", καθώς αυτά έχουν καθολικό χαρακτήρα και κανείς δεν επιτρέπεται να τα στερηθεί[26]. Άλλες εξαιρέσεις που αφορούν σε συγκεκριμένα νπδδ για την ιδιότητά τους ως φορέων των ατομικών

---

[22] Πρβλ. BVerf GE 21, 271 (277/8)
[23] Πρβλ. BVerfGE 4, 96 (101/2)
[24] Βλ. την αποφ. του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου της Δυτ. Γερμανίας της 2/5/1967, σελ. 127 επ.
[25] Αντίθετος ο Μάνεσης Ι.Αριστόβουλος, α' Ατομικές Ελευθερίες, σελ. 46

δικαιωμάτων συνιστούν: i) αφενός οι εκκλησίες κι άλλες θρησκευτικές μονάδες, που ως νπδδ μπορούν να επικαλεστούν, έναντι του κράτους και κάθε άλλου φορέα δημόσιας εξουσίας, τη θρησκευτική ελευθερία στα πλαίσια του άρθρου 13 του Σ, παρ' όλο που όλοι οι λειτουργοί όλων των θρησκειών υπόκεινται στην εποπτεία της πολιτείας και ΙΙ) αφετέρου νπδδ στα οποία το Σύνταγμα έχει αναθέσει αρμοδιότητες δημόσιας διοίκησης και των οποίων έχει ρητά κατοχυρώσει την ανεξαρτησία έναντι του τελευταίου, οπότε μπορούν να την επικαλεστούν και έναντι του κράτους. Παράδειγμα της δεύτερης κατηγορίας συνιστούν τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, που αποτελούν κατά το Σύνταγμα νπδδ, τελούν υπό την εποπτεία του κράτους αλλά κατά τα λοιπά είναι πλήρως αυτοδιοικούμενα[27] [28] και μάλιστα απολαμβάνουν και μπορούν να επικαλεστούν την ελευθερία τέχνης, επιστήμης, έρευνας, διδασκαλίας, ακαδημαϊκής ελευθερίας και των δικαιωμάτων της Σ 16, όπως και οι ατομικοί φορείς αυτών των δικαιωμάτων. Τέλος, φορείς ατομικών δικαιωμάτων πρέπει να θεωρηθούν, σ' ότι αφορά ιδίως τις διαχειριστικές πράξεις τους και νπδδ, που λειτουργούν ως στοιχεία της ομαδικής δομής της σύγχρονης κοινωνίας, όπως οι ΟΤΑ α' και β' βαθμού[29], οι δικηγορικοί σύλλογοι κλπ βάσει της Σ 102 παρ. 2[30] .

Σ' αυτό το σημείο, που είναι και αντικείμενο της εν λόγω εργασίας, πρέπει να αναφερθεί το γεγονός ότι υπάρχουν ορισμένα ατομικά δικαιώματα, η άσκηση των οποίων απαγορεύεται σε ορισμένες κατηγορίες πολιτών, που είναι ενταγμένοι στον κρατικό μηχανισμό και υπόκεινται σε ειδική σχέση εξουσίασης, (στρατιωτικοί, δικαστικοί λειτουργοί δημόσιοι υπάλληλοι). Για παράδειγμα, το δικαίωμα απεργίας απαγορεύεται υπό οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και στους υπηρετούντες στα σώματα ασφαλείας[31]. Επίσης, σε ειδικές κυριαρχικές σχέσεις, που περιορίζουν την άσκηση των ατομικών δικαιωμάτων, βρίσκονται οι φυλακισμένοι, οι τρόφιμοι ιδρυμάτων κλπ. Επομένως, το κεφαλαιώδες ζήτημα που τίθεται εδώ, είναι αυτό της ισχύος των ατομικών ιδίως δικαιωμάτων στο πλαίσιο των «ειδικών σχέσεων» υπό τις οποίες τελούν συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες ατόμων προς το κράτος. Η θεωρία της «ειδικής σχέσης εξουσίασης» αντιδιαστέλλει τη σχέση αυτή προς τη «γενική σχέση εξουσίασης», δηλαδή αυτή στην οποία βρίσκεται καθένας προς το κράτος και βάσει της οποίας, επεμβάσεις στην ελευθερία

---

[26] Πρβλ. BVerPGE 6,5 (49).

[27] **Σ 16 παρ. 5** : Η ανώτατη εκπαίδευση παρέχεται αποκλειστικά από ιδρύματα που αποτελούν νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου με πλήρη αυτοδιοίκηση. Τα ιδρύματα αυτά τελούν υπό την εποπτεία του Κράτους, έχουν δικαίωμα να ενισχύονται οικονομικά από αυτό και λειτουργούν σύμφωνα με τους νόμους που αφορούν τους οργανισμούς τους. Συγχώνευση ή κατάτμηση ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων μπορεί να γίνει και κατά παρέκκλιση από κάθε αντίθετη διάταξη, όπως νόμος ορίζει. Ειδικός νόμος ορίζει όσα αφορούν τους φοιτητικούς συλλόγους και τη συμμετοχή των σπουδαστών σ' αυτούς.

[28] Σ' αυτή την έντονη αυτοδιοίκηση στηρίζεται και το λεγόμενο πανεπιστημιακό άσυλο.

[29] Βλ. Θ.Ν.Φλογιαϊτη, Εγχειρίδιον Συνταγματικού Δικαίου, 2η έκδοση σελ. 468 επ. όπου μιλάει για "δημοτικές ελευθερίες" ελεύθερον και αυτεξούσιον των δήμων".

[30] **Σ 102 παρ. 2:** Οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια. οι αρχές τους εκλέγονται με καθολική και μυστική ψηφοφορία, όπως νόμος ορίζει.

[31] **Σ 23 παρ. 2:** βλ. υποσημείωση 9 ανωτέρω

και ιδιοκτησία του ατόμου συγχωρούνται μόνο βάσει νόμου. Και ενώ, η ειδική σχέση εξουσίασης είχε στην Γερμανία την έννοια ότι επιτρέπονται επεμβάσεις της κρατικής εξουσίας στα ατομικά δικαιώματα από το χώρο της δημόσιας διοίκησης, αντίθετα, στην Ελλάδα η θεωρία της «ειδικής σχέσης εξουσίασης» ποτέ δεν έγινε καθολικά αποδεκτή. Ανέκαθεν γινόταν δεκτό, σ' ότι αφορά ιδίως τους δημοσίους υπαλλήλους, ότι απολαμβάνουν των συνταγματικών δικαιωμάτων με τους περιορισμούς του νόμου, (Σ 12 παρ. 4, 23 παρ. 2β' –δ')[32], εφόσον δικαιολογούνται από τη φύση της υπαλληλικής σχέσης και τις απορρέουσες υποχρεώσεις, και δεν αναιρούν στην ουσία του το δικαίωμα και τη γενικά αναγνωριζόμενη έκταση εφαρμογής του[33]. Συμπερασματικά, οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο οποιασδήποτε έννομης σχέσης, είναι θεμιτοί, μόνον εφόσον θεσπίζονται με νόμο και ανταποκρίνονται στην Αρχή της Αναλογικότητας. Μια διαφοροποίηση μπορεί να γίνει δεκτή για ορισμένες σχέσεις που εφόσον, είτε αναφέρονται ρητά στο Σύνταγμα είτε είναι συνέπεια συστηματικής ερμηνείας του Συντάγματος, μπορούν να δικαιολογήσουν περιορισμούς και των «ανεπιφύλακτων» ή μη δικαιωμάτων, καλυπτόμενους από την τυχόν υπάρχουσα στη συνταγματική διάταξη επιφύλαξη υπέρ του νόμου.

Β) Εισαγωγικές έννοιες

1) Η έννοια των στρατιωτικών[34]

Ως στρατιωτικοί νοούνται, όσον αφορά στην εν λόγω εργασία, τόσο οι στρατιωτικοί υπάλληλοι – μόνιμοι αξιωματικοί, υπαξιωματικοί, ανθυπασπιστές και λοιποί , κατά τις επιμέρους διακρίσεις των νόμων - όσο και οι υπόχρεοι στρατιωτικής θητείας, δηλαδή οι οπλίτες όλων των κατηγοριών. Κριτήριο, δηλαδή για την ένταξη στην έννοια των στρατιωτικών δεν είναι το ιδιαίτερο νομικό καθεστώς καθεμίας από τις ως άνω κατηγορίες, αλλά το κοινό καθήκον όλων των στρατιωτικών, που απορρέει από την ειδική σχέση τους προς το κράτος, δηλαδή το στρατιωτικό καθήκον, το οποίο συνιστά και το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα της στρατιωτικής ιδιότητας.

---

[32] **Σ 12 παρ. 4:** Οι γεωργικοί και αστικοί συνεταιρισμοί κάθε είδους αυτοδιοικούνται σύμφωνα με τους όρους του νόμου και του καταστατικού τους και προστατεύονται και εποπτεύονται από το Κράτος, που είναι υποχρεωμένο να μεριμνά για την ανάπτυξή τους.
Σ 23 παρ. 2 β'-δ βλ. υποσημείωση 9 ανωτέρω.

[33] **ΣτΕ 99/1930, ΣτΕ 1123/1962, Στε 1048/1975, Το Σ 1976,337 επ. ΣτΕ 2209/1977, Το Σ 1977, 636 επ.:** Χωροφυλακή. Η προμήθεια και ανάγνωση αριστερών εφημερίδων εκτός υπηρεσίας δεν συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα. Ούτε, επίσης, η σύναψη φιλίας με τουρίστες και ερωτικού δεσμού με αλλοδαπή, εφόσον δεν συνοδεύονται και από άλλες ενέργειες ή παραλείψεις που θα μπορούσαν τυχόν να πλήξουν το κύρος του σώματος. Σύνταγμα. Ελευθερία έκφρασης των πολιτικών πεποιθήσεων. Όρια σχετικά με τους δημόσιους υπαλλήλους. Ελευθερία τύπου. Καθιερώνεται άνευ διακρίσεως ως προς την πολιτική τοποθέτηση των εφημερίδων. **ΣτΕ 780/1981, Το Σ 1982, 74 επ,:** Σύνταγμα. Ατομικά δικαιώματα, δικαίωμα της ελευθερίας εκδηλώσεως της σκέψεως και γνώμης, η διάταξις αρθρ. 99 παρ. 3 εδ. λη του Κανονισμού Αστυνομικού Σώματος είναι ανίσχυρος, η αντικειμένη εις το αρθρ. 14 του Συντάγματος. Πειθαρχικό δίκαιο. Πειθαρχική διαδικασία. Εξέταση μαρτύρων. Δεν καλείται ως μάρτυς ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, **ΣτΕ 1802/1987, Το Σ 1987, 341 επ., Το Σ 1987, 341 επ., ΣτΕ 867/1988, ΔιΔικ. 1989, 303 επ,:** Στρατιωτικοί. Σύναψη γάμου μονίμων εν ενεργεία αξιωματικών. Τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις. Παραβίαση αρχών ισότητας και ελευθερίας σύναψης γάμου. Η εξάρτηση της σύναψης γάμου, από προηγούμενη ειδική άδεια της προϊσταμένης διοικητικής αρχής χαρακτηρίστηκε αντισυνταγματική. Συνιστά επέμβαση στην ιδιωτική ζωή των μελλονύμφων και αποτελεί ηθική μείωση αυτών. Άποψη μειοψηφίας για τις ανωτέρω προϋποθέσεις. Δεν στοιχειοθετείται πειθαρχικό παράπτωμα. Παράνομη η επιβληθείσα ποινή. **ΣτΕ 3820/1990, Ελλ Δνη 1992, 220 .**

[34] - Ν. Κ.Αλιβιζάτος, Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων ΙΙ , Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των στρατιωτικών, 1992, σελ. 15-16. - Π.Δ.Δαγτογλου, Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Β', 1991, σελ. 1104-1107.

Στρατιωτικό καθήκον είναι το σύνολο των υποχρεώσεων των στρατιωτικών, βάσει των νόμων, των κανονισμών και των διαταγών που εκδίδονται σε εκτέλεσή τους και οι οποίοι αποβλέπουν στο να εξασφαλίσουν τη λειτουργική αποτελεσματικότητα, την οργανωτική ετοιμότητα και το αξιόμαχο των ενόπλων δυνάμεων σε ειρήνη και πόλεμο. Το στρατιωτικό καθήκον είναι επαχθέστερο από το δημοσιοϋπαλληλικό , καθώς προκύπτει από επιτακτικούς και απαγορευτικούς κανόνες, τους οποίους διακρίνει η αυστηρότητα των διατάξεων ως προς τις κυρώσεις που απειλούν τους παραβάτες. Επιπλέον, κατά παράδοση, καταλαμβάνει, εν ονόματι του κύρους των ενόπλων δυνάμεων, στάσεις και συμπεριφορές πολύ πέραν των υπηρεσιακών υποχρεώσεων, αγγίζοντας - σε βαθμό αδιανόητο για οποιαδήποτε άλλη κατηγορία υπαλλήλων και λειτουργών της – την ιδιωτική σφαίρα των στρατιωτικών.

Η στρατιωτική υποχρέωση συνιστά εκπλήρωση του «χρέους εθνικής αλληλεγγύης», την οποία το κράτος μπορεί ν' αξιώνει απ' όλους τους πολίτες (Σ 25 παρ. 1) και έγκειται στο καθήκον συμβολής στην ενεργό άμυνα της πατρίδας, στο πλαίσιο των ενόπλων δυνάμεων, σε περίπτωση υπαρκτού κινδύνου και κυρίως πολέμου. Η συμβολή αυτή μπορεί να είναι ένοπλη ή άοπλη, αλλά το Σύνταγμα αναφέρεται ρητά στην ένοπλη άμυνα και υποχρεώνει σ' αυτήν απευθείας κάθε Έλληνα, που μπορεί να φέρει όπλα (obligatio ex contitutione, που δε μπορεί να καταργηθεί ή περιοριστεί με νόμο, πλην για αντικειμενικούς λόγους). Η στρατιωτική υποχρέωση περιλαμβάνει και την προπαρασκευή της άμυνας της χώρας για την περίπτωση που θα προκύψει κίνδυνος, στην οποία συμβάλλουν οι πολίτες με τη στρατιωτική θητεία[35]. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, ανήκει στον κοινό νομοθέτη η αρμοδιότητα να διαμορφώσει τη στρατιωτική υπηρεσία και την εν γένει συμβολή στην άμυνα της πατρίδας, (πολιτική επιστράτευση), να μειώσει ή και να καταργήσει τη στρατιωτική θητεία, αν θεωρεί ότι η αμυντική κατάσταση της χώρας το επιτρέπει, να την επαναφέρει, να την αυξήσει, ν' απαγορεύσει την αποδημία ή ανάληψη δημοσίων θέσεων σ' όσους δεν την έχουν εκπληρώσει, χωρίς να συντρέχει νόμιμος λόγος απαλλαγής[36]. Η λειτουργία του στρατεύματος απαιτεί καθεστώς πειθαρχίας σε βαθμό που ξεπερνά την απαιτούμενη πειθαρχία στη δημόσια υπηρεσία εν γένει. Σ' αυτό το πλαίσιο είναι αναγκαίοι, με κάποια οριοθέτηση, οι περιορισμοί ορισμένων ατομικών δικαιωμάτων.

Φορείς της στρατιωτικής υποχρέωσης είναι μόνο Έλληνες πολίτες, όχι αλλοδαποί, ούτε καν σε εθελοντική κατάταξη, πλην αν υπάρχει αντίθετη νομοθετική διάταξη. Ωστόσο,

---

[35] Κατοχύρωση στρατιωτικής θητείας ως καθολική υποχρέωση όλων των αρρένων πολιτών για πρώτη φορά με το νόμο ΨΙΣΤ'/1878 . βλ. Αλ. Σβώλο/Γ.Βλάχο, Το Σύνταγμα της Ελλάδος Α', σελ. 264.

[36] **ΥΚ άρθρο 21 παρ. 1:** Ο υπάλληλος που απολύθηκε λόγω σωματικής ή πνευματικής ανικανότητας, αναδιορίζεται εντός πενταετίας από την απόλυση, εφόσον:
α) είχε τουλάχιστον τριετή ευδόκιμη υπηρεσία,
β) υπέβαλε αίτηση αναδιορισμού μέσα σε αποκλειστική προθεσμία πέντε (5) ετών από την απόλυση,
γ) έχει όλα τα τυπικά προσόντα, εκτός από την ηλικία, που απαιτούνται για την κατάληψη της θέσης κατά το χρόνο του αναδιορισμού.

απαγορεύεται η ex lege επιβολή στρατιωτικής υποχρέωσης σε αλλοδαπούς κατοίκους της Ελλάδας.

Ενόψει της ισότητας των δύο φύλων και του γεγονότος ότι η διάταξη του Σ 4 παρ. 6 δε διακρίνει ανάμεσα σε άνδρες και γυναίκες, η εκ του Συντάγματος υποχρέωση να συντελούν στην άμυνα της πατρίδας αφορά και στα δύο φύλα. Ωστόσο, ο νομοθέτης που κατά τη συνταγματική εξουσιοδότηση θεμελιώνει και διαμορφώνει με νόμο τη στρατιωτική θητεία, επιβάλλει την υποχρέωση αυτή μόνο στους άνδρες[37] και με το νόμο 705\1977, «περί στρατεύσεως των Ελληνίδων», εισήγαγε, αφ' ενός τη δυνατότητα εθελούσιας κατάταξης, και αφ' ετέρου την υποχρέωση στράτευσης των Ελληνίδων, μόνο σε καιρό πολέμου ή επιστράτευσης και με ευρείες απαλλαγές (πχ όλων των μητέρων)[38]. Την υποχρέωση παροχής ένοπλης υπηρεσίας, (στρατιωτικής θητείας και πολεμικής υπηρεσίας), έχουν μόνο οι «δυνάμενοι να φέρουν όπλα», κατά την κρίση του νομοθέτη και in coucreto των αρμοδίων στρατολογικών αρχών, εννοώντας μ' αυτή τη φράση το Σύνταγμα, τους φυσικώς ικανούς πολίτες από άποψη υγείας και ηλικίας, κι όχι τους έχοντες διαφορετικές θρησκευτικές, φιλοσοφικές ή πολιτικές πεποιθήσεις[39], οι οποίοι δεν αποκλείεται ν' αντιμετωπιστούν με ιδιαίτερη νομοθετική μεταχείριση ως αντιρρησίες συνείδησης[40].

2) Η έννοια των ενόπλων δυνάμεων[41]

Η έννοια των ενόπλων δυνάμεων συνίσταται στο οργανωμένο σύνολο των χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων ενός κράτους[42]. Η ισχύς τους, με τα διατιθέμενα τεχνολογικά μέσα και τον υψηλό βαθμό οργάνωσης, τις καθιστά το δυναμικότερο έρεισμα της κρατικής εξουσίας[43], γι' αυτό και οι κανόνες που διέπουν τη συγκρότηση και τη δράση τους

---

[37] Αντίθετα τα άρθρα 12^{α} παρ. 1 του Γερμ. Συντάγματος και 81 του Δανικού Συντάγματος .

[38] **Άρθρο 5 παρ. 1 στοιχ. α' ν. 705/1977** : Απαλλάσσονται της προς στράτευσιν υποχρεώσεως:
α) Αι μητέρες.
β) Αι ορφαναί εκ πατρός και μητρός, αι οποίαι έχουν ανήλικον ή ανίκανον προς εργασίαν αδελφόν ή αδελφήν.
γ) Η μόνη ή η πρεσβυτέρα θυγάτηρ:
(1) Οικογενείας εχούσης εν ζωή τέσσαρα τουλάχιστον τέκνα, εξ ων το εν τουλάχιστον ανήλικον.
(2) Μητρός διατελούσης εν χηρεία και
(3) Πατρός φονευθέντος, εξαφανισθέντος ή θανόντος εκ τραυμάτων ή κακουχιών κατά την διάρκειαν της υπηρεσίας του και ένεκα ταύτης εις τας Ενόπλους Δυνάμεις ή τα Σώματα Ασφαλείας.
δ) Η μόνη ή πρεσβυτέρα αδελφή φονευθέντος εξαφανισθέντος ή θανόντος εκ τραυμάτων ή κακουχιών κατά την διάρκειαν της υπηρεσίας του εις taw Ενόπλους Δυνάμεις ή τα Σώματα Ασφαλείας.
ε) Η μόνη ή πρεσβυτέρα θυγατερα γονέων υπερβάντων το 70ον έτος ηλικίας των ή της οποίας ο εις τουλάχιστον είναι ανεξαρτήτως ηλικίας ανάπηρος και
στ) Αι έχουσαι περιβληθή το μοναχικόν σχήμα και μονάζουσαι εις:
(1) Μονάς της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας ή ετέρων γνωστών θρησκειών.
(2) Την Αγιοταφικήν Αδελφότητα.
Αντιθ. άρθρο 6 παρ. 1 στοιχ. δ' ν. 1763/1988 για τους άνδρες: Απαλλάσσονται από την υποχρέωση στράτευσης κα εφ' όσον υπηρετούν απολύονται: δ) Οι πατέρες τεσσάρων ή περισσοτέρων τέκνων.

[39] **Σ. 13 παρ. 4 :** Κανένας δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων, να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους.

[40] Τζ. Ηλιοπούλου - Στράγγα, "Αντιρρησίες συνείδησης και συνταγματική έννομη τάξη", ΕΕΝ 1979, 325, Κ. Σημιτσή, Αντίρρηση Συνείδησης στη στρατιωτική θητεία, 17-18 Δίκαιο και Πολιτική 61.

[41] Ν.Κ. Αλιβιζάτος, Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων Ι, Η Αρχή του πολιτικού ελέγχου 1987, σελ. 11-15.

[42] Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, 1996 σελ. 217.

[43] Βλ. τη φράση "η ισχύς των ενόπλων δυνάμεων ως ακαταγώνιστος και ακαταμάχητος πυρήνας της επιβολής της κρατικής εξουσίας", Αρ. Ι. Μάνεσης, Συνταγματικόν Δίκαιον, Πανεπιστημιακαί παραδόσεις, τόμος Α' Θεσ/νίκη - Αθήναι, Αφοί Σάκκουλα, 1967, σελ. 41, όπου ο

είναι υψίστης σημασίας, αποβλέποντας να περιορίσουν την ισχύ τους και να τις εντάξουν σε μια δικανική τάξη με αξίες και προτεραιότητες φαινομενικά αντιφατικές προς τη φύση της αποστολής τους, ώστε να οριοθετηθεί σε θεμιτά πλαίσια η θεσμοθετημένη βία και να γίνει αποτελεσματικότερη η κρατική επιβολή.

Την ύψιστη σημασία τους απέκτησαν οι ένοπλες δυνάμεις από την καθολική επικράτηση της έννοιας της εθνικής άμυνας στα σύγχρονα κράτη, εξαιτίας της οποίας διαφάνηκε εξ αρχής ότι για την επιβίωση του έθνους σε πόλεμο, απαιτείται κινητοποίηση όλων των δυνάμεών του, στρατιωτικών και μη, έμψυχων και άψυχων και ότι ήδη από την ειρηνική περίοδο είναι αναγκαία η κατάλληλη οργάνωση με την παράλληλη συνύπαρξη θεσμών ικανών να ενεργοποιηθούν όταν το καλούν οι περιστάσεις. Επίσης, δεν πρέπει να περνάει απαρατήρητος ο ρόλος των ενόπλων δυνάμεων στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες και στην οικονομική ζωή καθώς επηρεάζουν «παθητικά» τα οικονομικά μεγέθη, απορροφώντας τεράστιους πόρους και συμβάλλοντας έτσι στη διαμόρφωση του εθνικού εισοδήματος. Τέλος, επιδρά αποφασιστικά στη φύση και το ρόλο του σύγχρονου κράτους και κατ' επέκταση στην οργάνωση και των πολιτικών θεσμών του.

3) Αναφορές του Συντάγματος στις ένοπλες δυνάμεις

Συχνή είναι η αναφορά και διεξοδικότατη η ρύθμιση των ζητημάτων των σχετικών με τις ένοπλες δυνάμεις στο Σύνταγμα. Κατ' αρχήν, η διάταξη Σ 45 β' [44] συνιστά έρεισμα για τη ρύθμιση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων όσων σταδιοδρομούν στις ένοπλες δυνάμεις[45], ενώ η Σ 4 παρ. 6[46] είναι το θεμέλιο της στρατιωτικής θητείας. Αυτές οι δύο διατάξεις συνιστούν το βάθρο και ταυτόχρονα το όριο της ρυθμιστικής παρέμβασης του κοινού νομοθέτη στο εν λόγο πεδίο[47]. Ακόμα, βάσει της Σ 25 παρ. 4[48], η στρατιωτική θητεία, συνιστά χρέος κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης, την οποία το κράτος δικαιούται ν' αξιώνει απ' όλους τους πολίτες. Η Σ 4 παρ. 6 δεν περιορίζεται στα ζητήματα στρατολογικών υποχρεώσεων αλλά διαγράφει έμμεσα, πλην με ευκρίνεια, τα όρια της αποστολής των ενόπλων δυνάμεων σε αρμονία προς το δημοκρατικό πολίτευμα και προς τη Σ 2 παρ. 2, ώστε αποστολή των ενόπλων δυνάμεων αποτελεί, ενόψει της εμπέδωσης ειρήνης και δικαιοσύνης, και της ανάπτυξης φιλικών σχέσεων μεταξύ λαών και κρατών, η υπεράσπιση της εδαφικής ακεραιότητας και εθνικής ανεξαρτησίας της χώρας απέναντι σε εξωτερικούς κινδύνους, και όχι η ενασχόληση με καθήκοντα ανήκοντα

συγγραφέας τονίζει: "Η κρατική όμως εξουσία (.....) πρέπει να διαθέτει την δύναμιν να κάμπτη, , εν ανάγκη και δι' υλικού εξαναγκασμού, δηλαδή και δια της βίας κάθε άλλων θέλησην εντός του κράτους, η οποία ενδεχομένως της αντιτίθεται. Υπ' αυτήν την έννοιαν, η κρατική εξουσία είναι ακαταγώνιστος, ακαταμάχητος" .

[44] **Σ 45 εδβ β:** Απονέμει επίσης τους βαθμούς σε όσους υπηρετούν σ' αυτές, όπως νόμος ορίζει.

[45] Δηλαδή των στρατιωτικών υπαλλήλων.

[46] **Σ 4 παρ. 6:** Κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων.

[47] Ν.Κ.Αλιβιζάτος, Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων ΙΙ, Δικαιώματα και υποχρεώσεις των Στρατιωτικών, 1992, σελ. 18.

στην εξωτερική πολιτική[49]. Αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων, βάσει της Σ 45εδ. ά[50], είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας , ενώ η διοίκησή τους συνιστά αρμοδιότητα της Κυβέρνησης .

Ειδικότερη μνεία στις ένοπλες δυνάμεις στο Σύνταγμά μας συνιστούν:

i) Σ 5 παρ. 1 (δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης προσωπικότητας όλων, επομένως και των στρατιωτικών)

ii) Σ 54 αρ. 1β (δικαίωμα στην πληροφόρηση και περιορισμοί λόγω της ιδιότητας των στρατιωτικών).

iii) Σ 6 παρ. 3 (καθήκοντα στρατιωτικών σχετικά με τις αρμοδιότητές τους)

iv) Σ 7 παρ. 3 (απαγόρευση των ποινών της γενικής δήμευσης και της θανατικής ποινής για όλους, επομένως και για τους στρατιωτικούς)

v) Σ 13 παρ. 4 (απαγόρευση για τους αντιρρησίες συνειδήσεως)

vi) Σ 14 παρ. 3 γ' (Κατ' εξαίρεση επιτρεπτή κατάσχεση εφημερίδων για λόγους που αφορούν στις ένοπλες δυνάμεις)

vii) Σ 18 παρ. 3 (επίταξη)

viii) Σ 19 παρ.1 (απόρρητο επιστολών για τους στρατιωτικούς)

ix) Σ 22 παρ. 4 β' (επιστράτευση)

x) Σ 29 παρ. 3^{α} (κομματική ουδετερότητα των στρατιωτικών)

xi) Σ 56 παρ. 1,3γ,4 (προβλήματα εκλογιμότητας των στρατιωτικών)

xii) Σ 82 παρ. 1 (περί γενικής πολιτικής της χώρας)

xiii) Σ 96 παρ. 4,5 (δυνητική υπαγωγή στη δικαιοδοσία των στρατιωτικών δικαστηρίων)

xiv) Σ 120 παρ. 4 (τήρηση του Συντάγματος με αντίσταση όλων των πολιτών εναντίον όποιου προσπαθεί να το καταλύσει με τη βία)

Εν κατακλείδι, πρέπει να επισημάνουμε ότι παρ' όλο που προκειμένου περί των στρατιωτικών προβλέπονται στο Σύνταγμα, είτε άμεσα είτε έμμεσα, ειδικοί περιορισμοί στην άσκηση σειράς συνταγματικών δικαιωμάτων, ωστόσο, είναι αναμφίβολο ότι υπό το ισχύον Σύνταγμα οι στρατιωτικοί δε συνιστούν ξεχωριστή κατηγορία πολιτών με μειωμένη συνταγματική προστασία, καθώς αυτή η αντίληψη είναι ασυμβίβαστη με τις αρχές του σύγχρονου κράτους δικαίου, το οποίο δεν ανέχεται γενικές εξαιρέσεις στη συνταγματική μεταχείριση κατηγοριών πολιτών με κριτήριο κάποια ειδική σχέση με το κράτος, όπως αυτή του στρατιωτικού. Μόνο διαφοροποιήσεις βάσει των καθηκόντων τους είναι ανεκτές.

---

[48] **Σ 25 παρ. 4** Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης.

[49] Κ.Χ. Χρυσογόνος, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2002, σελ. 151/152.

[50] **Σ 45 εδ. α'** Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων της Χώρας, που τη διοίκησή τους ασκεί η Κυβέρνηση, όπως νόμος ορίζει.

4) Στρατιωτικός όρκος[51]

"Ορκίζομαι να φυλάττω πίστιν εις την πατρίδα.

Υπακοήν εις το Σύνταγμα, τους Νόμους και τα ψηφίσματα του κράτους.

Υποταγήν εις τους ανωτέρους μου.

Να εκτελώ προθύμως και άνευ αντιλογίας τας διαταγάς των.

Να υπερασπίζομαι με πίστιν και αφοσίωσιν, μέχρι της τελευταίας ρανίδος του αίματός μου, τας Σημαίας.

Να μην τους εγκαταλείπω, μηδε να αποχωρίζομαι ποτέ απ' αυτών.

Να φυλάττω δε ακριβώς τους στρατιωτικούς νόμους .

Και να διάγω εν γένει ως πιστός και φιλότιμος στρατιώτης"

Γ) ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1) Αρχή του πολιτικού ελέγχου[52]

Για τις ανάγκες μίας σύντομης ιστορικής αναδρομής, αξίζει να γίνει μνεία στη γέννηση της αρχής αυτής, η οποία εστιάζεται στη διάταξη της «Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη» του 1789, που ορίζει ότι "η διασφάλιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη απαιτεί την ύπαρξη μιας δημόσιας δύναμης. Η δύναμη αυτή ιδρύεται, κατά συνέπεια προς όφελος όλων, και όχι για το ιδιαίτερο συμφέρον εκείνων στους οποίους έχει ανατεθεί"[53] . Σ' αυτή και σε σειρά άλλων διατάξεων εγκατεσπαρμένων στα Συντάγματα της γαλλικής επανάστασης είναι διατυπωμένη η αρχή της υπαγωγής των ενόπλων δυνάμεων στη δημοκρατικά νομιμοποιημένη πολιτική εξουσία, η οποία συνιστά απόρροια του πολιτικού - σε αντίθεση με το στρατιωτικό - χαρακτήρα του συγχρόνου κράτους και της κυριαρχίας του έθνους - λαού. Έκτοτε, κατοχυρώθηκε, άμεσα ή έμμεσα, το προβάδισμα της πολιτικής εξουσίας, σε συνταγματικές διατάξεις που αποβλέπουν i) αφ' ενός στην ανάθεση της διοίκησης των ενόπλων δυνάμεων στους φορείς της πολιτικής εξουσίας και ii) αφ' ετέρου στην κατοχύρωση του αποφασιστικού ελέγχου του κοινοβουλίου, σ' ότι αφορά την οργάνωση και τη χρηματοδότησή τους, οπότε και διαμορφώθηκε το πρότυπο του σύγχρονου στρατού. Το ίδιο συνέβη και στην Ελλάδα,όπου οι απόπειρες να συγκροτηθεί τακτικός στρατός, ήδη από την επανάσταση του

[51] Άρθρο 3 παρ. 1 Γενικού Κανονισμού Υπηρεσίας Στρατού.

[52] Ν.Κ.Αλιβιζάτος, Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων, Ι, Αρχή του πολιτικού ελέγχου, 1987, σελ. 33-48

1821, επιδιώχθηκε να περιβληθούν με εμπνευσμένες από το γαλλικό πρότυπο εγγυήσεις. Βέβαια, έχει αποδειχθεί ότι η πραγμάτωση της αρχής αυτής, δεν είναι αυτονόητη, αλλά προσκρούει σε δυσχέρειες.

Στο Σύνταγμα του 1975, η υπαγωγή των ενόπλων δυνάμεων στην πολιτική εξουσία καθιερώνεται με την ανάθεση της διοίκησής τους στην Κυβέρνηση. Βάσει της Σ 82 παρ. 1[54], η Κυβέρνηση καθορίζει και κατευθύνει τη γενική πολιτική της χώρας και βάσει της Σ45 εδ ά [55], ασκεί τη διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων, διάταξη η οποία καθιερώνει πανηγυρικότερα από κάθε άλλη, την υπαγωγή των ενόπλων δυνάμεων στους δημοκρατικά αναδεικνυόμενους φορείς της πολιτικής εξουσίας.

Μειονέκτημα της ρητής ανάθεσης της διοίκησης των ενόπλων δυνάμεων στην κυβέρνηση, αποτελεί ο αποκλεισμός κάθε μορφής αυτοδιοίκησης και αυτονόμησης τους από την πολιτική εξουσία[56], καθώς αποκλείει τη διοίκησή τους, όχι μόνον από τον αρχηγό του κράτους - στον οποίο η ίδια η συνταγματική διάταξη αναγνωρίζει την τυπική απλώς αρχηγία των ενόπλων δυνάμεων -, αλλά και από κάθε άλλο όργανο. Πλεονέκτημα, αντίθετα, της διάταξης, συνιστά η ευρύτητα του όρου "διοίκηση", όπως χρησιμοποιείται εν προκειμένω: συνίσταται στο ότι η κυβέρνηση είναι αρμόδια, όχι απλώς να διοικεί τις ένοπλες δυνάμεις, αλλά και να καθορίζει τους άμεσους και απώτερους στόχους της αποστολής τους, μέσα το πλαίσιο του Συντάγματος και των νόμων και να επιλέγει τα προσφορότερα κατά την κρίση της μέσα για την πραγμάτωσή τους. Είναι δεδομένο πλέον ότι σε μία συνταγματική τάξη που έχει ως θεμέλιο του πολιτεύματος την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας (Σ 1 παρ. 2-3), [57] η υπαγωγή των ενόπλων δυνάμεων στην πολιτική εξουσία θα ήταν αυτονόητη και χωρίς τη ρητή ανάθεσή της διοίκησής τους στην κυβέρνηση, λόγω του αδιαίρετου και ενιαίου χαρακτήρα της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, κι επομένως του αδιανόητου της ύπαρξης τομέων της κρατικής εξουσίας, που να εκφεύγουν του ελέγχου του λαού ως ανωτάτου οργάνου. Αυτό γίνεται σαφέστερο στη σύγχρονη συνταγματική τάξη, που καθιερώνει ρητά, εκτός από την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, το τεκμήριο της αρμοδιότητας υπέρ του λαού, και κατ' επέκταση του δημοκρατικά εκλεγμένου αντιπροσωπευτικού σώματος, (Σ 50), [58] την εμπιστοσύνη του οποίου οφείλει επιπλέον να απολαμβάνει η Κυβέρνηση, (Σ 37

---

[53] Άρθρο 12, βλ. ελλην. Μεταφρ. Κ. Μαυριά, Αντ. Παντελή, Συνταγματικά κείμενα. Ελληνικά και ξένα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1981, σελ. 422-423.

[54] **Σ 82 παρ. 1:** Η Κυβέρνηση καθορίζει και κατευθύνει τη γενική πολιτική της Χώρας, σύμφωνα με τους ορισμούς του Συντάγματος και των νόμων.

[55] **Σ 45 εδ α'** Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων της Χώρας, που τη διοίκησή τους ασκεί η Κυβέρνηση, όπως νόμος ορίζει.

[56] Βλ. την έκφραση του Γ.Κασιμάτη «αποκλείει τη δημιουργία στα πλαίσια του κρατικού μηχανισμού χώρων όπου σχηματίζεται και ασκείται εξουσία που δεν πηγάζει από το λαό και δεν εκφράζει μέσα από τις συνταγματικές διαδικασίες τη λαϊκή θέληση», Συνταγματικό Δίκαιο ΙΙ, Οι λειτουργίες του κράτους, πανεπιστημιακές παραδόσεις, τόμος α', Αθήνα \ Κομοτηνή, 1980, σελ. 197.

[57] **Σ 1 παρ. 2-3:** 2. Θεμέλιο του πολιτεύματος είναι η λαϊκή κυριαρχία.
3. Όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό, υπάρχουν υπέρ αυτού και του Έθνους και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα.

[58] **Σ 50:** Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν έχει άλλες αρμοδιότητες παρά μόνο όσες του απονέμουν ρητά το Σύνταγμα και οι νόμοι που είναι σύμφωνοι μ' αυτό.

και 84).[59] Συνεπώς, η ρητή ανάθεση της διοίκησης των ενόπλων δυνάμεων στην Κυβέρνηση συνιστά εξειδίκευση και προέκταση της κοινοβουλευτικής και δημοκρατικής αρχής. Επειδή ωστόσο οι εξουσίες " όχι μόνο πηγάζουν αλλά και επιστρέφουν στο λαό", [60] με την έννοια του συνεχούς ελέγχου και εποπτείας των ασκούντων επ' ονόματί του την κρατική εξουσία, και με δεδομένη την υπέρτατη αρμοδιότητα του λαού να καθορίζει και την αρμοδιότητα και την ύπαρξη και τη θέση των άλλων κρατικών οργάνων, η διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων από την Κυβέρνηση δε μπορεί ν' ασκείται ανεξέλεγκτα, αλλά υπόκειται στην αρχή της νομιμότητας και του κοινοβουλευτικού ελέγχου, βάσει της αρχής του κράτους δικαίου, με την έννοια ότι η μεν νομοθετική εξουσία καλείται να διαμορφώνει τα πλαίσια[61] και να ελέγχει την άσκηση της κυβερνητικής αυτής αρμοδιότητας και η δε δικαστική εξουσία να ελέγχει την υπέρβαση την άκρων ορίων της αναγκαστικά ευρύτατης διακριτικής ευχέρειας της κυβέρνησης σ' αυτόν τον τομέα, αποτρέποντας ενδεχόμενες καταχρήσεις. Ο κοινοβουλευτικός και δικαστικός αυτός έλεγχος επηρεάζει τόσο το νομικό καθεστώς όσο και τη δράση των ενόπλων δυνάμεων, σε

---

[59] **Σ 37:** 1. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας διορίζει τον Πρωθυπουργό και, με πρότασή του, διορίζει και παύει τα λοιπά μέλη της Κυβέρνησης και τους Υφυπουργούς.

2.Πρωθυπουργός διορίζεται ο αρχηγός κόμματος το οποίο διαθέτει στη Βουλή την απόλυτη πλειοψηφία των εδρών. Αν κανένα κόμμα δεν διαθέτει την απόλυτη πλειοψηφία , ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας παρέχει στον αρχηγό του κόμματος που διαθέτει τη σχετική πλειοψηφία διερευνητική εντολή για να διακριβωθεί η δυνατότητα σχηματισμού Κυβέρνησης που να απολαμβάνει την εμπιστοσύνη της Βουλής.

3. Αν δεν διαπιστωθεί αυτή η δυνατότητα, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας παρέχει διερευνητική εντολή στον αρχηγό του δεύτερου σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμματος και εάν δεν τελεσφορήσει και αυτή, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δίνει διερευνητική εντολή στον αρχηγό του τρίτου σε κοινοβουλευτική δύναμη κόμματος. Κάθε διερευνητική εντολή ισχύει για τρεις ημέρες. Αν οι διερευνητικές εντολές δεν τελεσφορήσουν, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας καλεί τους αρχηγούς των κομμάτων και, αν επιβεβαιωθεί η αδυναμία σχηματισμού Κυβέρνησης που να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής, επιδιώκει το σχηματισμό Κυβέρνησης από όλα τα κόμματα της Βουλής για τη διενέργεια εκλογών και σε περίπτωση αποτυχίας αναθέτει στον Πρόεδρο του Συμβουλίου της Επικρατείας ή του Αρείου Πάγου ή του Ελεγκτικού Συνεδρίου το σχηματισμό Κυβέρνησης, όσο το δυνατόν ευρύτερης αποδοχής, για να διενεργήσει εκλογές, και διαλύει τη Βουλή.

4. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ανατίθεται, σύμφωνα με τις προηγούμενες παραγράφους, εντολή σχηματισμού Κυβέρνησης ή διερευνητική εντολή σε αρχηγό κόμματος, αν το κόμμα δεν έχει αρχηγό ή εκπρόσωπο, ή αν ο αρχηγός ή ο εκπρόσωπός του δεν έχει εκλεγεί βουλευτής, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δίνει την εντολή σ' αυτόν που προτείνει η κοινοβουλευτική ομάδα του κόμματος. Η πρόταση για την ανάθεση εντολής γίνεται μέσα σε τρεις ημέρες από την ημέρα που ο Πρόεδρος της Βουλής ή ο αναπληρωτής του ανακοινώνει στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας τη δύναμη των κομμάτων στη Βουλή. Η ανακοίνωση αυτή γίνεται πριν από κάθε ανάθεση εντολής.

Ερμηνευτική δήλωση: Στις διερευνητικές εντολές, αν κόμματα είναι ισοδύναμα σε βουλευτικές έδρες, προηγείται εκείνο που έλαβε περισσότερες ψήφους στις εκλογές. Νεοσχηματισμένο κόμμα με κοινοβουλευτική ομάδα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Κανονισμό της Βουλής, έπεται του παλαιότερου με ίσο αριθμό εδρών. Στις δύο αυτές περιπτώσεις δεν παρέχονται διερευνητικές εντολές σε περισσότερα από τέσσερα κόμματα.

Σ 84: 1. Η Κυβέρνηση οφείλει να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής. Μέσα δε δεκαπέντε ημέρες από την ορκωμοσία του Πρωθυπουργού , η Κυβέρνηση υποχρεούται να ζητήσει ψήφο εμπιστοσύνης της Βουλής και μπορεί να τη ζητεί και οποτεδήποτε άλλοτε. Η Βουλή, αν έχουν διακοπεί οι εργασίες της κατά το σχηματισμό της Κυβέρνησης, καλείται μέσα σε δεκαπέντε ημέρες να αποφανθεί για την πρόταση εμπιστοσύνης.

2.Η Βουλή μπορεί με απόφασή της να αποσύρει την εμπιστοσύνη της από την Κυβέρνηση ή από μέλος της. Πρόταση δυσπιστίας μπορεί να υποβληθεί μόνο μετά την πάροδο εξαμήνου αφότου η Βουλή απέρριψε πρόταση δυσπιστίας.

Η πρόταση δυσπιστίας πρέπει να είναι υπογραμμένη από το ένα έκτο τουλάχιστον των βουλευτών και να περιλαμβάνει σαφώς τα θέματα για τα οποία θα διεξαχθεί η συζήτηση.

3.Κατ' εξαίρεση μπορεί να υποβληθεί πρόταση δυσπιστίας και πριν από την πάροδο εξαμήνου, αν είναι υπογραμμένη από την πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών.

4.Η συζήτηση για την πρόταση εμπιστοσύνης ή δυσπιστίας αρχίζει μετά δύο ημέρες από την υποβολή της σχετικής πρότασης, εκτός αν η Κυβέρνηση , σε περίπτωση πρότασης δυσπιστίας, ζητήσει να αρχίσει αμέσως η συζήτηση, η οποία δεν μπορεί να παραταθεί πέρα από τρεις ημέρες από την έναρξή της.

5. Η ψηφοφορία για την πρόταση εμπιστοσύνης ή δυσπιστίας διεξάγεται αμέσως μόλις τελειώσει η συζήτηση, μπορεί όμως να αναβληθεί για σαράντα οκτώ ώρες, αν το ζητήσει η Κυβέρνηση.

6.Πρόταση εμπιστοσύνης δεν μπορεί να γίνει δεκτή, αν δεν εγκριθεί από την απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων βουλευτών , η οποία όμως δεν επιτρέπεται να είναι κατώτερη από τα δύο πέμπτα του όλου αριθμού των βουλευτών.

Πρόταση δυσπιστίας γίνεται δεκτή, μόνο αν εγκριθεί από την απόλυτη πλειοψηφία του όλου αριθμού των βουλευτών.

7. Κατά την ψηφοφορία για τις πιο πάνω προτάσεις ψηφίζουν οι Υπουργεί και Υφυπουργοί που είναι μέλη της Βουλής.

[60] Αρ. Ι. Μάνεσης, Αι εγγυήσεις … τόμος ΙΙ σελ. 91 .

Γ. Κασιμάτης, Συνταγματικό Δίκαιο ΙΙ, Οι λειτουργίες του κράτους, πανεπιστημιακές παραδόσεις, τόμος α' Αθήνα \ Κομοτηνή 1980 σελ. 90, όπου αναφέρει: «το σύνταγμα διασφαλίζει τον κύκλο λειτουργίας της δημοκρατικής αρχής σαν συστήματος σχηματισμού και σκοπού της κρατικής εξουσίας».

[61] Υιοθετώντας το σχετικό εκτελεστικό νόμο, που προβλέπει και το άρθρο 45 εδα' του Σ.

βαθμό ώστε να καθίσταται πρόδηλη η υπαγωγή τους τελικά σ' ολόκληρο το πλαίσιο διαδικασιών ελέγχου πολιτικού χαρακτήρα , κι επομένως στο σύνολο των εγγυήσεων της λαϊκής κυριαρχίας και του κράτους δικαίου. Συμπερασματικά, σύμφωνα με την αρχή του πολιτικού ελέγχου, οι ένοπλες δυνάμεις υπόκεινται ως προς την αποστολή, την οργάνωση και τη δράση τους στο δημοκρατικά εκλεγμένο φορέα της πολιτικής εξουσίας, δηλαδή στην κυβέρνηση, ο οποίος ως προς την άσκηση της αρμοδιότητας, που κατ' αυτόν τον τρόπο του ανατίθεται, δηλαδή, της διοίκησης των ενόπλων δυνάμεων, υπόκειται με τη σειρά του στην αρχή της νομιμότητας, καθώς και στο σύνολο των συναφών πολιτικών και δικαστικών ελέγχων που προβλέπει η συγκεκριμένη έννομη τάξη.

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, με έρεισμα την Σ 45 εδ α' είναι ο αρχηγός των ενόπλων δυνάμεων. Ωστόσο, η αρχηγία του έχει τυπικό χαρακτήρα, με αρμοδιότητες: α) την πλήρη ενημέρωση και β) διατύπωση γνώμης, σ' ότι αφορά τα στρατιωτικά ζητήματα και γ) τον έλεγχο της νομιμότητας των κυβερνητικών πράξεων διοίκησης των ενόπλων δυνάμεων, στην έκδοση των οποίων συμπράττει.

Με έρεισμα τη Σ 45 εδ β',[62] η διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων ανατίθεται στην Κυβέρνηση, ζητήματα της οποίας εξειδικεύονται στο νόμο 660/1977, ο οποίος θεσπίζει το οργανωτικό πλαίσιο της διοίκησης των ενόπλων δυνάμεων. Βάσει αυτού του νόμου, η διαμόρφωση της αμυντικής πολιτικής και η επιλογή της ηγεσίας των ενόπλων δυνάμεων ανατίθεται στο Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικής Πολιτικής και Εθνικής Άμυνας (ΚΥΣΕΑ), που αποτελεί συλλογικό όργανο της Κυβέρνησης.[63]

Το ΚΥΣΕΑ είναι αρμόδιο για τη λήψη αποφάσεων επί ζητημάτων i) εθνικής άμυνας, μετά από συνεργασία πολλών υπουργείων,[64] ii) ζητημάτων που ανάγονται στη σχεδίαση, προγραμματισμό και οργάνωση των πολιτικών δυνάμεων της χώρας, για την επιβίωση σε καιρό πολέμου ή την αντιμετώπιση, εν καιρώ ειρήνης, εκτάκτων αναγκών και για τη συμβολή τους στην εθνική άμυνα .[65] Τέλος, το ΚΥΣΕΑ κηρύσσει τη χώρα σε κατάσταση γενικής ή περιορισμένης κατάστασης ανάγκης. Οι αρμοδιότητες του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, βάσει του ν. 660/1977, ως προϊσταμένου των υπηρεσιών του υπουργείου του, συνίστανται στην εποπτεία, συντονισμό και έλεγχο, των τριών κλάδων, (στρατός, ναυτικό, αεροπορία), των

---

[62] **Σ 45 εδ β':** Απονέμει επίσης τους βαθμούς σε όσους υπηρετούν σ' αυτές, όπως νόμος ορίζει.

[63] **Άρθρο 3 παρ. 2 εδ. β' ν. 660\1977**: Τα Υπουργεία υποχρεούνται να λαμβάνουν τα αποφασιζόμενα μέτρα από το ΚΥ.Σ.Ε.Α., εκδίδοντας ή προκαλώντας τις αναγκαίες για την εφαρμογή τους διοικητικές πράξεις, προβαίνοντας, όταν χρειάζεται, και στις απαραίτητες ενέργειες για ρύθμισή τους με νόμο.

[64] **΄Αρθρο 3 παρ. 1 εδ α' ν. 660/1977:** α. Διαμορφώνει την Πολιτική Εθνικής Αμυνας της Χώρας, σύμφωνα με εκτίμηση μακράς προοπτικής.

[65] **Άρθρο 3 παρ. 1 ν.δ. 17/1974:** 1. Το Ανώτατον Συμβούλιον Εθνικής Αμύνης τυγχάνει αρμόδιον όργανον προς λήψιν αποφάσεων επί θεμάτων του παρόντος, εκφράζει δε την Κυβερνητικήν Πολιτικήν επί της Εθνικής Αμύνης. **Άρθρο 2 παρ. 2 ν.δ. 17/1974:** 2. Ως Πολιτιτική Σχεδίασης Εκτάκτου Ανάγκης νοείται η σχεδίασις και ο προγραμματισμός ο αναφερόμενος εις την οργάνωσιν, προπαρασκευήν και κινητοποίησιν των Πολιτικών Δυνάμεων, προς επιβίωσιν εν πολέμω ή την αντιμετώπισιν εκτάκτων εν ειρήνη αναγκών και συμβολήν αυτών εις την Εθνικήν Άμυναν, ήτις εξασφαλίζει δια της Πολιτικής Κινητοποιήσεως και της Πολιτικής Αμύνης.

ενόπλων δυνάμεων, στην νομοθετική πρωτοβουλία και κανονιστική αρμοδιότητα, στην ανάθεση ορισμένων αρμοδιοτήτων στους υφυπουργούς του και στην εφαρμογή της αμυντικής πολιτικής της χώρας. Ωστόσο, ο Ν. 660/1977, την πρωταρχική ευθύνη την αναθέτει σε αμιγώς στρατιωτικά όργανα, με επικεφαλείς το Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων (ΣΑΓΕ) και Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ) και τον αρχηγό του, (που έχει περιορισμένη διοικητικη δικαιοδοσία). Τέλος, η stricto seusu διοίκηση των ενόπλων δυνάμεων ανήκει, βάσει του ν. 660/1977, στα Γενικά Επιτελεία των τριών κλάδων (ΓΕΣ, ΓΕΝ, ΓΕΑ) και τους αρχηγούς τους και στα αντίστοιχα Ανώτατα Συμβούλιά τους (ΑΣΣ, ΑΝΣ, ΑΑΣ). [66]

2) Καταστάσεις ανάγκης και ενδιάμεσες καταστάσεις ανάγκης

Ως κατάσταση ανάγκης στη Σ 48, νοείται η κατάσταση με κύριο διακριτικό γνώρισμα την αξιοποίηση των ενόπλων δυνάμεων για την επίτευξη σκοπών πέραν της συνήθους και προδιαγεγραμμένης αποστολής τους, δηλαδή, για την προάσπιση της εθνικής κυριαρχίας, ανεξαρτησίας, ουδετερότητας και ακεραιότητας. Μετά τον πόλεμο, σημαντικότερη κατάσταση ανάγκης είναι η κατάσταση πολιορκίας, παράλληλα με την οποία προβλέπονται κι άλλες ενδιάμεσες καταστάσεις ανάγκης.

Βάσει της Σ 48 παρ.1, λόγοι που οδηγούν στην κατάσταση πολιορκίας είναι ο πόλεμος, η επιστράτευση εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων ή άμεσης απειλής της εθνικής ασφαλείας, και η εκδήλωση ενόπλου κινήματος για την ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος. Και στις τέσσερις περιπτώσεις της Σ 48 παρ. 1, οι ένοπλες δυνάμεις βρίσκονται στο επίκεντρο, γιατί, είτε ως ενεργός πρωταγωνιστής των εξελίξεων , αν πρόκειται για πόλεμο, είτε ως αποτρεπτική δύναμη ξένων επιβουλών, αν πρόκειται για επιστράτευση εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων, είτε ως πιθανός στόχος ή πηγή απειλών και στο εσωτερικό της χώρας, αν πρόκειται για άμεση απειλή της εθνικής ασφάλειας, και ένοπλο κίνημα προς ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος , το στράτευμα αναδεικνύεται σε παράγοντα του οποίου η συγκρότηση και δράση αποτελούν πρωταρχικό αντικείμενο των εξαιρετικών μέτρων της Σ 48. Και αυτό, γιατί τα μέτρα αυτά αποβλέπουν προεχόντως, είτε στο να διευκολύνουν τις ένοπλες δυνάμεις στην εκπλήρωση της διευρυμένης αποστολής, που υπό εξαιρετικές περιστάσεις τους ανατίθεται, είτε στο να τις αποτρέψουν από το να στραφούν κατά της δημοκρατικής νομιμότητας . Έτσι οι ένοπλες δυνάμεις συνιστούν ταυτόχρονα "έσχατο εγγυητή" της κρατικής μας υπόστασης απέναντι σε επιβουλές παρεχόμενες είτε έσωθεν είτε έξωθεν. και ως πιθανότερο εμπνευστή και φορέα ανατρεπτικών κινήσεων κατά της δημοκρατικής νομιμότητας. [67]

---

[66] Ν.Κ. Αλιβιζάτος, Η Συνταγματική Θέση των ενόπλων δυνάμεων, Ι, Η Αρχή πολιτικού ελέγχου, 1987, σελ. 111 επ.

[67] Ν.Κ. Αλιβιζάτος, Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων, Ι, Η Αρχή του Πολιτικού ελέγχου, 1987, σελ. 206-207.

Ενδιάμεσες καταστάσεις ανάγκης εμφανίζονται όταν οι ένοπλες δυνάμεις, χωρίς ν' αναλαμβάνουν αρμοδιότητες των πολιτικών αρχών στην ίδια έκταση που τους επιτρέπεται όταν κηρυχθεί κατάσταση πολιορκίας, χρησιμοποιούνται για τη διεκπεραίωση των αποστολών που, υπό συνθήκες ομαλότητας εμπίπτουν κατ' αρχήν στην δικαιοδοσία των σωμάτων ασφαλείας. Παραδείγματα συνιστούν, η πολιτική σχεδίαση έκτακτης ανάγκης[68] και η επίταξη, που βρίσκουν έρεισμα στις Σ 18 παρ. 3[69], (επίταξη πραγμάτων), και Σ 22 παρ. 3 εδβ[70], (προσωπικές επιτάξεις).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1) Στρατιωτική Θητεία[71]

Η θητεία των στρατιωτικών βρίσκει έρεισμα στη Σ 4 παρ. 6, που ορίζει ότι: "κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της Πατρίδας σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων" . Επίσης βάσει της Σ 25 παρ. 4, το κράτος δικαιούται ν' αξιώνει από τους πολίτες την εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας, ως τη θεμελιωδέστερη θεσμοθετημένη εκδήλωση του χρέους αλληλεγγύης.

Η στρατιωτική θητεία έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα, και γι' αυτό έχουν θεσπιστεί πλείστες διατάξεις που κυρώνουν αυστηρά τη μη εκπλήρωσή της. Τέτοιες διατάξεις έχει περιλάβει ο νομοθέτης στον ΠΚ, που αφορούν, είτε στα εγκλήματα μη στρατιωτικών, και που ανάγονται στη στρατιωτική υπηρεσία και την υποχρέωση για στράτευση, όπως η τεχνητή πρόκληση ανικανότητας για την στρατιωτική υπηρεσία, (ΠΚ 203)[72] ή η στρατολογία για ξένο κράτος, (ΠΚ 206)[73], είτε στη συμμετοχή μη στρατιωτικών στη διάπραξη αμιγώς στρατιωτικών εγκλημάτων, όπως η διέγερση προσώπου να παραβεί υπηρεσιακή του υποχρέωση, (ΠΚ 202)[74] . Οι διατάξεις αυτές του ΠΚ, (ΠΚ 202-206) αποσκοπούν, i) στην επιβολή εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας και ii) στην προστασία της στρατιωτικής υπηρεσίας, ως αυτοτελές έννομο

---

[68] ν.δ. 17/1974 " περί πολιτικής σχεδίασης εκτάκτου ανάγκης"
ν. 4442/1929 "περί κυρώσεως του από 21/9/1926 ν.δ. "περί στρατιωτικών και ναυτικών εισφορών και ναυλώσεων" όπως τροποποιήθηκε με το ν. 611/1977.

[69] **Σ. 18 παρ. 3 :** Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με τις επιτάξεις για τις ανάγκες των ενόπλων δυνάμεων σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης, ή για τη θεραπεία άμεσης κοινωνικής ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια τάξη ή υγεία.

[70] **Σ. 22 παρ. 3 εδ. β':** Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας από τους δημοσίους υπαλλήλους και τους υπαλλήλους οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου.

[71] Ν.Κ.Αλιβιζάτος, Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων, ΙΙ, Δικαιώματα και Υποχρεώσεις των Στρατιωτικών, 1992, σελ. 30-73

[72] **ΠΚ 203:** -1. Όστις εκ προθέσεως και προς αποφυγήν της στρατεύσεως καθιστά εαυτόν, μόνος ή δι' άλλου, εν όλω ή εν μέρει, διαρκώς ή προσκαίρως, ανίκανον προς την εν τω στρατώ υπηρεσίαν δι' ακρωτηριασμού ή καθ' οιονδήποτε άλλον τρόπον, τιμωρείται διά φυλακίσεως μέχρι δύο ετών, δυναμένου του δικαστηρίου να επιβάλη και στέρησιν των πολιτικών δικαιωμάτων. 2. Διά της αυτής ποινής φυλακίσεως και διά χρηματικής ποινής τιμωρείται και όστις εκ προθέσεως επιφέρει παρ' ετέρω τη θελήσει αυτού, τοιαύτην ανικανότητα, εάν η πράξις δεν τιμωρείται βαρύτερον κατ' άλλην τινά διάταξιν. 3. Ο εν καιρώ πολέμου, ενόπλου στάσεως ή γενικής επιστρατεύσεωνς διαπράττων τας εν ταις πρηγουμέναις παραγράφοις πράξεις, τιμωρείται διά καθείρξεως μέχρι 10 ετών, ον η πράξις δεν τιμωρείται βαρύτερος κατ' άλλην διάταξην.

[73] **ΠΚ 206:** Ο στρατολογών Έλληνα πολίτην προς στρατιωτικήν εν ξένω κράτει υπηρεσίαν, ως και ο καθ' οιονδήποτε τρόπον βοηθών τούτον, τιμωρείται διά φυλακίσεως.

[74] **ΠΚ 202:** 1. Ο καθ' οιονδήποτε τρόπον εκ προθέσεως προκαλών ή διεγείρων πρόσωπον υπηρετούν εν τω στρατώ εις παράβασιν υπηρεσιακής τινος υποχρεώσεως, τιμωρείται δια φυλακίσεως μέχρι τριών ετών. 2. Με την αυτήν ποινήν τιμωρείται, όστις εκ προθέσεως προκαλεί ή διεγείρει πρόσωπον υποκείμενον εις στράτευσιν, όπως, καλούμενον εις τον στρατόν, μη υπακούση εις την προσκλησιν . 3. Ο εν καιρώ πολέμου, ενόπλου στάσεως ή γενικής επιστρατεύσεως διαπράττων τας εν τοις προηγουμέναις παραγράφοις πράξεις, τιμωρείται διά καθείρξεως μέχρι δέκα τών. 4. Αι πιναί του παρόντος άρθρου επιβάλονται, εάν η πράξις δεν τιμωρείται βαρύτερον κα' άλλην τινα διάταξιν.

αγαθό. Ωστόσο, οι ΠΚ 202-206 έχουν παρακολουθηματικό χαρακτήρα σε σχέση με τα γνήσια στρατιωτικά εγκλήματα που προβλέπει ο ισχύων Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας (ΣτρΠΚ) στις ΣτρΠΚ 43-62, όπως το έγκλημα της ανυποταξίας (ΣτρΠΚ 43)[75] , της λιποταξίας (ΣτρΠΚ 44 επ.)[76], της εκούσιας πρόκλησης ανικανότητας στράτευσης (Στρ ΠΚ 58)[77]. Οι διατάξεις αυτές προστατεύουν την υπο διαμόρφωση στρατιωτική υπηρεσία, επιχειρώντας να επιβάλλουν την εκπλήρωση της στρατιωτικής υποχρεώσεως, όχι μόνο του στρατιωτικού, αλλά και του στρατεύσιμου. Τέλος, εφαρμογή τυγχάνει και ο ισχύων στρατολογικός νόμος[78], ο οποίος καθιερώνει αναφορικά με το έγκλημα της ανυποταξίας, τη διοικητική ποινή της πρόσθετης στρατιωτικής υποχρέωσης[79], και προβλέπει σειρά στερήσεων για όσους έχουν καταδικασθεί αμετάκλητα - για ανυποταξία ή λιποταξία - και για χρονικά διαστήματα που η διάρκειά τους εξαρτάται από το αν η χώρα βρίσκεται σε περίοδο ειρήνης ή μερικής επιστράτευσης ή σε περίοδο πολέμου ή γενικής επιστράτευσης[80] : στέρηση του δικαιώματος του εκλέγειν και εκλέγεσθαι, της άσκησης επαγγέλματος που προϋποθέτει άδεια διοικητικής ή αστυνομικής αρχής[81] και του διορισμού στο δημόσιο, σε νπδδ και το δημόσιο τομέα γενικότερα.[82]

Το πλέγμα όλων αυτών των κυρώσεων, διοικητικών και ποινικών, που εξαρχής περιβάλον την εκπλήρωση της στρατιωτικής υποχρέωσης στον τόπο μας, υπήρξε τόσο αυστηρό, ώστε ν' αποκλείεται ο χαρακτηρισμός του στρατεύεσθαι ως δικαιώματος και μάλιστα πολιτικού και να πρόκειται για δημόσιο καθήκον με συνταγματικό έρεισμα τις Σ 4 παρ. 6 και Σ 25 παρ. 4[83], από τις οποίες προκύπτει υποχρέωση του κοινού νομοθέτη να περιβάλει τη στρατιωτική θητεία με τις εγγυήσεις που εξασφαλίζουν την απρόσκοπτη κι αποτελεσματική εκπλήρωσή της.

---

[75] **Στρ.ΠΚ 43:** Στρατιωτικός που προσποιείται νόσο ή άλλο σωματικό ή διανοητικό ελάττωμα ή μεταχειρίζεται άλλα απατηλά μέσα ή τεχνάσματα με σκοπό να αποφύγει διαρκώς ή προσωρινά, ολικά ή μερικά, τη στρατιωτική του υποχρέωση, τιμωρείται : α) Σε ειρηνική περίοδο, με φυλάκιση μέχρι ενός έτους. β) Σε πολεμική περίοδο, με φυλάκιση τουλάχιστον εντός έτους και, αν η πράξη τελέσθηκε ενώπιον του εχθρού, με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών.

[76] **Στρ.ΠΚ 44:** Στρατιωτικός που προξενεί στον εαυτό του ανικανότητα για κάποια στρατιωτική υπηρεσία ή προσποιείται τέτοια ανικανότητα χρησιμοποιώντας απατηλά μέσα ή τεχνάσματα με πρόθεση να αποφύγει την εκτέλεσή της, με την επιφύλαξη των άρθρων 53, 74 και 76 τιμωρείται α) Σε ειρηνική περίοδο, με φυλάκιση μέχρι ενός έτους β) Σε πολεμική περίοδο, με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και, αν η πράξη τελέσθηκε ενώπιον του εχθρού, με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών ή φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών.

[77] **Στρ.ΠΚ 58:** Στρατιωτικός που δημόσια με λόγο ή έργο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο εκδηλώνει καταφρόνηση για τη σημαία, το στρατό ή διακριτικό σήμα του στρατού ή σώματος αυτού, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών.

[78] **ν. 1763/1988**

[79] **άρθρο 17 παρ. 5β' ν. 1763/1988:** Σε όλες τις κατηγορίες ανυπότακτων επιβάλλεται επίσης πρόσθετη στρατιωτική υπηρεσία έξι μηνών, καθώς και οι προβλεπόμενες από το άρθρ. 19 στερήσεις.

[80] **άρθρο 19 παρ. 5 ν. 1763/1988:** Οι στερήσεις των προηγούμενων παραγράφων σε περίοδο ειρήνης ή μερικής επιστράτευσης παύουν να ισχύουν εφ' όσον συντρέχουν αθροιστικά οι εξής προϋποθέσεις: α) Εκπληρωθούν όλες οι στρατιωτικές υποχρεώσεις ή συμπληρωθεί το πεντηκοστό έτος της ηλικίας και β) εκτεθεί η ποινή που επιβλήθηκε.
Σε περίοδο γενικής επιστράτευσης ή πολέμου οι παραπάνω στερήσεις παύουν να ισχύουν μόνο με τη συμπλήρωση του πεντηκοστού έτους της ηλικίας και την έκτιση της ποινής που επιβλήθηκε.

[81] **άρθρο 19 παρ. 1-2 ν. 1763/1988:** 1. Όσοι καταδικάζονται αμετάκλητα για ανυποταξία ή λιποταξία στερούνται της ικανότητας να εκλέγουν και να εκλέγονται.
2. Η αμετάκλητη καταδίκη για τα ίδια εγκλήματα επιφέρει στέρηση του δικαιώματος άσκησης επαγγέλματος που προϋποθέτει άδεια διοικητικής ή αστυνομικής αρχής, σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.

[82] **άρθρο 19 παρ. 4 ν. 1763/1988:** Για τους ανυπότακτους και λιποτάκτες ισχύουν επίσης οι στερήσεις διορισμού που προβλέπονται κάθε φορά από τις διατάξεις του Υπαλληλικού Κώδικα, οι οποίες εφαρμόζονται για τις προσλήψεις στο δημόσιο τομέα.

[83] **Σ 25 παρ. 4 :** Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης.

Επίσης, αξιομνημόνευτη είναι η καθιέρωση της αρχής αυτοπρόσωπης εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας για πρώτη φορά με το ν. ΨΙΣΤ'/1878, που πλέον επιβάλλεται και με τη συνταγματική διάταξη (Σ4παρ. 6).

Η νομοθετική κατοχύρωση της καθολικότητας και της ισότητας στη στράτευση δεν υπήρξε ποτέ αυτονόητη. Η αρχή της καθολικότητας της στράτευσης συνάπτεται με το υποκείμενο - φορέα της σχετικής υποχρέωσης και σημαίνει ότι όλοι οι πολίτες που έχουν την προς στράτευση ηλικία υπέχουν υποχρέωση θητείας υπό τα όπλα. Την προς στράτευση ηλικία καθόριζε ανέκαθεν ο στρατολογικός νομοθέτης βάσει των βιολογικών χαρακτηριστικών του άρρενος πληθυσμού σε αμυντικές ανάγκες της χώρας[84]. Η ευχέρεια όμως του κοινού νομοθέτη να μεταβάλει τα όρια της προς στράτευση ηλικίας δεν είναι απεριόριστη, αλλά οριοθετείται από τις βιολογικές παραμέτρους και τις επιπτώσεις που θα έχει αυτή η μεταβολή στην άσκηση θεμελιωδών συνταγματικών δικαιωμάτων και στην εκπλήρωση συνταγματικών υποχρεώσεων. Σ' αυτό το σημείο είναι ανάγκη να γίνει μνεία στις εξαιρέσεις από την καθολικότητα, δηλαδή στις "αναβολές κατάταξης" και στις "απαλλαγές" [85]και στο επιτρεπτό τους ή μη. Αν και σε

---

[84] **άρθρο 1 παρ. 2 ν. 1763/1988 όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 15 παρ. 1 ν. 1911/1990 για την ηλικία της στράτευσης όπως καθορίζεται μέχρι σήμερα. :** Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας , που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας (ΓΕΕΘΑ) και δεν δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορούν να καλούνται οι Έλληνες σε εκτέλεση στρατιωτικής υπηρεσίας από την 1η Ιανουαρίου του έτους, κατά το οποίο διανύουν το δέκατο ένατο έτος της ηλικίας τους.

[85] **άρθρα 7-8 ν. 1763/1988 :** Άρθρο 7. Αναβάλλεται η κατάταξη στις ένοπλες δυνάμεις: «α. Των στρατευσίμων που εγγράφονται προς φοίτηση σε σχολές της τριτοβάθμιας εκπαιδεύσεως ή σε ανώτερες σχολές του εσωτερικού, καθώς και σε ανώτερες ή ανώτατες σχολές του εξωτερικού που είναι κρατικές ή αναγνωρισμένες από τις αρμόδιες υπηρεσίες του κράτους στο οποίο λειτουργούν και χρησιμοποιούν κατά τη διδασκαλία διεθνώς γνωστή γλώσσα». Η περ. α. αντικαταστάθηκε ως άνω από την παρ. 1 αρθρ. 20 Νομ. 2109/1992 (ΦΕΚ Α' 205), κατωτ. αριθμ. 94.

β) Όσων καλούνται για κατάταξη και έχουν αδελφό που υπηρετεί στις Ένοπλες Δυνάμεις για εκπλήρωση στρατεύσιμης υποχρέωσης και δεν είναι λιποτάκτης ή καλείται για κατάταξη την ίδια ημέρα.

γ) Όσων κρίνονται προσωρινά ακατάλληλοι, για λόγους υγείας, από τις αρμόδιες υγειονομικές επιτροπές ή συμβούλια των Ενόπλων Δυνάμεων. « 2. Η αναβολή κατάταξης λόγω σπουδών>

α. Διαρκεί μέχρι την 31η Δεκεμβρίου του έτους κατά το οποίο ο στρατεύσιμος συμπληρώνει το εικοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του αν φοιτά σε τεχνολογικό εκπαιδευτικό ίδρυμα ή σε ανώτερη σχολή και το εικοστό έβδομο αν φοιτά σε πανεπιστήμιο ή πολυτεχνείο του εσωτερικού ή σε ανώτατη σχολή του εξωτερικού και χορηγείται εφόσον η ελάχιστη προβλεπόμενη διάρκεια φοιτήσεως στην οικεία σχολή δεν υπερβαίνει αυτά τα όρια ηλικίας.

β. Διατηρείται ισχυρή ή παρατείνεται η μειώνεται ανάλογα, σε περίπτωση που πριν από την ολοκλήρωση των σπουδών του ο στρατεύσιμος μετεγγράφεται ή εγγράφεται από την αρχή σε άλλο τμήμα ή άλλη σχολή της περιπ. Α' της παρ. 1 του άρθρου αυτού.

γ. Εφόσον δεν έχει λήξει διακόπτεται:

1)Με αίτηση του δικαιούχου ή με την απώλεια της ιδιότητας του σπουδαστή σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για την οικεία σχολή.

2)Αν επί ένα ημερολογιακό έτος ο στρατεύσιμος δεν συμμετάσχει επιτυχώς σε ένα τουλάχιστον μάθημα τμηματικής ή πτυχιακής εξετάσεως ή σε εργαστηριακή ή πρακτική άσκηση ή δεν ασχοληθεί με πτυχιακή εργασία.

3)Την 31η Δεκεμβρίου του επόμενου έτους από την ολοκλήρωση των σπουδών»

Η παρ. 2 αντικαταστάθηκε ως άνω από την παρ. 2 αρθρ. 20 Νομ. 2109/1992 (ΦΕΚ Α' 205), κατωτ. αριθ. 94Σύμφωνα δε με την παρ. 3 άνω άρθρ. 20 Νομ. 2109/1992 ορίστηκε ότι:

« Οι σπουδαστές που μέχρι την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του νόμου αυτού, ζήτησαν ή τους χορηγήθηκε αναβολή κατάταξης με βάση τις διατάξεις που αντικαθίστανται με την προηγούμενη παράγραφο, διέπονται από τις ίδιες διατάξεις μέχρι τη λήξη ή τη διακοπή της αναβολής εκτός αν ζητήσουν με αίτηση την υπαγωγή τους στις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου»

3.Η αναβολή κατάταξης λόγω αδελφού που υπηρετεί ή καλείται για κατάταξη την ίδια ημέρα, λήγει με την ολοκλήρωση της στρατεύσιμης υπηρεσίας του αδελφού εξαιτίας του οποίου δημιουργείται το δικαίωμα. Η αναβολή αυτή διακόπτεται με αίτηση του δικαιούχου.

4. Η διάρκεια της αναβολής κατάταξης για λόγους υγείας δεν μπορεί να υπερβαίνει τα δύο έτη συνολικά και μπορεί να χορηγείται και τμηματικά, κατά έτη ή εξάμηνα.

5. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού Γ.Ε.ΕΘ.Α. και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται η διαδικασία, οι προϋποθέσεις και τα απαιτούμενα κατά περίπτωση δικαιολογητικά για τη χορήγηση της αναβολής κατάταξης, η προθεσμία υποβολής των δικαιολογητικών, οι κυρώσεις που επιβάλλονται για τυχόν εκπρόθεσμη υποβολή τους, οι υποχρεώσεις όσων λαμβάνουν αναβολή κατάταξης, καθώς και κάθε λεπτομέρεια αναγκαία για την εφαρμογή του άρθρου αυτού.

«Με όμοια απόφαση μπορεί να απαγορεύεται η χορήγηση αναβολής λόγω σπουδών για ορισμένες σχολές του εξωτερικού». Το μέσα σε « « δεύτερο εδάφιο προστέθηκε από την παρ. 4 αρθρ. 20 Νομ. 2109/1992 (ΦΕΚ Α 205) , κατωτ. αριθ. 94.

6.Σε περίοδο γενικής επιστράτευσης ή πολέμου, μπορεί, με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού Γ.Ε.ΕΘ.Α. και δεν δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, να διακόπτεται η αναβολή όλων ή ορισμένων κατηγοριών στρατευσίμων.

Εξαίρεση από τις προσκλήσεις για κατάταξη.

Άρθρο 8.- 1. Εξαιρούνται από τις προσκλήσεις γα κατάταξη:

α)Οι κρατούμενοι σε φυλακές είτε ελληνικές είτε άλλης χώρας, καθώς και όσοι κρατούνται από άλλη αρμόδια αρχή.

β)Όσοι βρίσκονται σε εκτόπιση με απόφαση ελληνικού δικαστηρίου.

« γ. Όσοι νοσηλεύονται σε νοσηλευτικά ιδρύματα ή κέντρα υγείας του Δημοσίου, δήμων, κοινοτήτων ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου καθώς και όσοι νοσηλεύονται σε νοσοκομεία του εξωτερικού ή ακολουθούν θεραπευτική αγωγή στα κατά τις διατάξεις του Ν. 1729/1987 λειτουργούντα κέντρα θεραπείας εξαρτημένων ατόμων».

Η υποπαρ. Γ αντικαταστάθηκε ως άνω από την παρ. 5 άρθρ. 15 Νομ. 1911/1990 (ΦΕΚ Α' 166), Τομ. 36Δ, σελ. 1338,501.

δ) Οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού.

«ε. Όσοι πτυχιούχοι σχολής της περίπτ. α' της παρ. 1 του άρθρ. 7 του νόμου αυτού εγγράφονται για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ή ιατρικής ειδικότητας σε εκπαιδευτικό ίδρυμα ή κλινική ή επιστημονικό εργαστήριο σχολής ισότιμης ή ανώτερης αυτής από την οποία αποφοίτησαν.

στ. Οι σπουδαστές ινστιτούτου Επαγγελματικής Καταρτίσεως του Νομ. 2009/1992 ή σχολής της δευτεροβάθμιας εκπαιδεύσεως ή αναγνωρισμένου ωδείου, οι μαθητές λυκείου, οι απόφοιτοι λυκείου που πρόκειται να συμμετάσχουν σε οποιαδήποτε διαδικασία εισαγωγής ή εγγραφής σε σχολή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του εσωτερικού ή σε ανώτερη ή ανώτατη σχολή του εξωτερικού, καθώς και οι σπουδαστές προπαρασκευαστικού τμήματος σχολής του εξωτερικού, εφόσον η φοίτηση σε αυτό είναι υποχρεωτική για την εγγραφή σε ανώτατη σχολή και εφόσον διδάσκονται σε αυτό και άλλα μαθήματα πλην ξένης γλώσσας» .

Οι περιπτ. ε' και στ' αντικαταστάθηκαν ως άνω από την παρ. 5 αρθρ. 20 Νομ. 2109/1992 (ΦΕΚ Α' 205) κατωτ. αριθμ. 94.

ζ) Οι σπουδαστές αναγνωρισμένων ιερατικών σχολών εσωτερικού ή εξωτερικού που πρόκειται να χειροτονηθούν.

« . Οι δόκιμοι ή μόνιμοι υπάλληλοι των καθοριζομένων με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής άμυνας και Εξωτερικών διεθνών οργανισμών, για όσο χρόνο διατηρούν την ιδιότητα του δοκίμου ή μόνιμου υπαλλήλου των οργανισμών αυτών».

Η υποπαρ. η προστέθηκε ως άνω από την παρ. 6 άρθρ. 15 Νομ. 1911/1990 (ΦΕΚ Α' 166), Τομ. 36 Δ, σελ. 1338, 501.

«θ. Όσοι στρατεύσιμοι της κλάσεως 1995 και νεότερων υπηρετούν σε πλοία άνω των 1000 κ.ο.χ. με ελληνική ή ξένη σημαία, συμβεβλημένα όμως ασφαλιστικά με το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο.

ι. Όσοι στρατεύσιμοι κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ευρίσκονται στο εξωτερικό και διαπρέπουν σε επιστημονικές εργασίες ή έρευνες ή προσφέρουν εθνικές υπηρεσίες υψίστης σπουδαιότητας».

Οι περιπτ. θ΄ και ι΄ προστέθηκαν από την παρ. 6 άρθρ. 20 Ν. 2109/1992 (ΦΕΚ Α΄205), κατωτ. αριθ. 94.

2.Η εξαίρεση από τις προσκλήσεις για κατάταξη των μόνιμων κατοίκων εξωτερικού είναι απεριόριστης διάρκειας, διακόπτεται δε μόνο στις εξής περιπτώσεις:

α) ύστερα από αίτηση του ενδιαφερομένου,

β) αυτοδικαίως μετά τη συμπλήρωση εξάμηνης παραμονής μέσα στο ίδιο έτος στην Ελλάδα.

Η ιδιότητα του μονιμου κατοίκου εξωτερικού δεν αποβάλλεται για όσο χρονικό διάστημα ο μόνιμο κάτοικος εξωτερικού παραμένει στην Ελλάδα για σπουδές, εκτός αν το χρονικό αυτό διάστημα υπερβεί συνολικά τα δώδεκα έτη.

"3. Η εξαίρεση από τις προσκλήσεις για κατάταξη αυτών που συνεχίζουν τις σπουδές τους για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ή ιατρικής ειδικότητας.:

α. Διαρκεί, όταν πρόκειται για πτυχιούχους ιατρικών σχολών μέχρι την 31η Δεκεμβρίου του έτους κατά το οποίο συμπληρώνουν το 30ό έτος της ηλικίας τους και για τους πτυχιούχους των λοιπών σχολών μέχρι την 31η Δεκεμβρίου του έτους κατά το οποίο συμπληρώνουν το εικοστό ένατο έτος της ηλικίας του.

β. Χορηγείται εφόσον η ελάχιστη προβλεπόμενη διάρκεια των σπουδών για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου ή ιατρικής ειδικότητας δεν υπερβαίνει το παραπάνω όριο ηλικίας και εφόσον η εγγραφή στο οικείο εκπαιδευτικό ίδρυμα, κλινική ή επιστημονικό εργαστήριο πραγματοποιείται πριν από την ημερομηνία κατά την οποία ο στρατεύσιμος υποχρεούται να καταταγεί στις ένοπλες δυνάμεις λόγω λήξεως ή διακοπής της νόμιμης παραμονής του έξω από αυτές.

γ. Διακόπτεται είτε με αίτηση του δικαιούχου, είτε με την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ή ιατρικής ειδικότητας, είτε με τη διαγραφή από το οικείο εκπαιδευτικό ίδρυμα, την κλινική ή το επιστημονικό εργαστήριο, για οποιονδήποτε λόγο.

4.Η εξαίρεση της περιπτ. στ' της παρ. 1 του παρόντος άρθρου:

α. Διαρκεί μέχρι την 31η Δεκεμβρίου του έτους, κατά το οποίο ο στρατεύσιμος συμπληρώνει το εικοστό τέταρτο έτος της ηλικίας του, αν πρόκειται για σπουδαστή Ινστιτούτου Επαγγελματικής Καταρτίσεως και το εικοστό πρώτο για τις λοιπές περιπτώσεις.

β. Χορηγείται προκειμένου μεν περί σπουδαστών ή μαθητών, εφόσον η διάρκεια της εναπομένουσας φοίτησης για την απόκτηση του κατά περίπτωση διπλώματος, απολυτηρίου ή πτυχίου δεν υπερβαίνει τά παραπάνω όρια ηλικίας, προκειμένου δε περί υποψηφίων σχολής της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εφόσον κατά τη διάρκεια της εξαίρεσης πρόκειται να διενεργηθούν γενικές εισαγωγικές εξετάσεις.

γ. Διακόπτεται είτε με αίτηση του δικαιούχου, είτε με την ολοκλήρωση των σπουδών είτε με την απώλεια της σπουδαστικής ή της μαθητικής ιδιότητας, είτε με την απώλεια και δεύτερου εξαμήνου για τους μαθητές των Ινστιτούτων Επαγγελματικής Καταρτίσεως.

Οι παρ. 3 και 4 αντικαταστάθηκαν ως άνω από την παρ. 7 άρθρ. 20 Νομ. 2109/1992 (ΒΕΚ Α΄205), κατωτ. αριθ. 9.

5. Η εξαίρεση από τις προσκλήσεις για κατάταξη των σπουδαστών ιερατικών σχολών διακόπτεται, αν το αργότερο μέχρι την 31η Δεκεμβρίου του έτους, κατά το οποίο οι ενδιαφερόμενοι συμπληρώνουν το εικοστό πέμπτο έτος της ηλικίας τους, δεν έχουν χειροτονηθεί.

" Η εξαίρεση από τις προσκλήσεις για κατάταξη των υπηρετούντων σε πλοία άνω των 1000 κ.ο.χ. με ελληνική ή ξένη σημαία, συμβεβλημένα όμως ασφαλιστικά με το Ναυτικό Απομαχικό Ταμείο, διαρκεί δύο έτη και διακόπτεται είτε με αίτηση του δικαιούχου είτε με τη συμπλήρωση οκτάμηνης συνεχούς ή δωδεκάμηνης συνολικής διακοπής της ναυτολογήσεως".

"Η εξαίρεση των αναφερομένων στην περίπτ. ι' της παρ. 1 του παρόντος άρθρου δεν μπορεί να υπερβαίνει την 31η Δεκεμβρίου του έτους κατά το οποίο ο στρατεύσιμος συμπληρώνει το 32ο έτος της ηλικίας του. Για τη χορήγηση ή μη της εξαίρεσης και για τη διάρκειά της αποφασίζει, κατά περίπτωση, ο Υπουργός Εθνικής άμυνας, ύστερα από πρόταση του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου του οικείου κλάδου των Ενόπλων Δυνάμεων και προηγούμενη σύμφωνη γνώμη του Ανώτατου Συμβουλίου του Κλάδου".

Τα δύο τελευταία εδάφια μέσα σε " " προστέθηκαν από την παρ. 9 αρθρ. 20 Νο 2109/1992 (ΦΕΚ Α' 205), κατωτ. αριθ. 94.

"6. Οι οπλίτες που εισάγονται σε σχολή του εσωτερικού για την οποία παρέχεται αναβολή κατάταξης, καθώς και οι οπλίτες που εισάγονται ή έχουν εισαχθεί κατά το σπουδαστικό έτος 1992- 1993 σε Ινστιτούτο Επαγγελματικής Καταρτίσεως έχουν δικαίωμα να ζητήσουν την προσωρινή απόλυσή τους και την εξαίρεσή τους από τις προσκλήσεις για κατάταξη. Για τη χορήγηση, τη διάρκεια και τη διακοπή της εξαιρέσεως εφαρμόζονται για τους σπουδαστές σχολών του εσωτερικού οι διατάξεις της παρ. 2 του άρθρ. 7 του νόμου αυτού και για τους σπουδαστές Ινστιτούτων Επαγγελματικής Καταρτίσεως οι διατάξεις της παρ. 4 του άρθρου αυτού".

Η παρ. 6 αντικαταστάθηκε ως άνω από την παρ. 10 αρθρ. 20 Νομ. 2109/1992 (ΦΚ Α΄205), κατωτ. αριθμ. 94.

7. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής άμυνας που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού Γ.Ε.ΕΘ.Α. και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται η διαδικασία, οι προϋποθέσεις και τα απαιτούμενα κατά περίπτωση δικαιολογητικά για την εξαίρεση από τις προσκλήσεις για κατάταξη, η προθεσμία υποβολής των δικαιολογητικών, οι κυρώσεις που επιβάλλονται για τυχόν εκπρόθεσμη υποβολής τους, οι υποχρεώσεις όσων εξαιρούνται, καθώς και κάθε λεπτομέρεια αναγκαία για την εφαρμογή του άρθρου αυτού.

8. Σε περίοδο γενικής επιστράτευσης ή πολέμου μπορεί με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού Γ.Ε.ΕΘ.Α. και δε δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, να διακοπεί η εξαίρεση όλων ή ορισμένων κατηγοριών.

και άρθρα 2 και 3 της απόφασης Φ 429.1/157/340105/8-13/9/1988 του ΥΕΘΑ (ΦΕΚ Β΄ 675)

πολλές περιπτώσεις, οι αλλεπάλληλες αναβολές ενδέχεται να οδηγήσουν σε κάμψη, αν όχι σε ευθεία αναίρεση της αρχής της καθολικότητας, η δυνατότητα αυτή, η οποία υπάρχει i) για να συμβιβαστούν κατά χρόνο, εκπλήρωση στρατιωτικής υποχρέωσης και άσκηση άλλων συνταγματικών δικαιωμάτων, όπως αυτό της εκπαίδευσης[86] ii) για σκοπούς κοινωνικούς (πχ αναβολή λόγω υπηρετούντος αδελφού) και iii) για λόγους εθνικής πολιτικής (αναβολή για μόνιμους κατοίκους εξωτερικού)[87], της στρατολογικής αρχής, δεν προσκρούει στο Σύνταγμα εφ' όσον ασκείται με αντικειμενικά κριτήρια και βάσει διατάξεων που δεν εισάγουν αθέμιτες διακρίσεις[88] . Όσον αφορά τις "απαλλαγές" [89]από την υποχρέωση στρατιωτικής θητείας, οι οποίες συνιστούν την προφανέστερη περίπτωση αναίρεσης της αρχής της καθολικότητας, ο ισχύων στρατολογικός νόμος έχει κατηγοριοποιήσει τις ομάδες ατόμων που χρήζουν απαλλαγής από τη στρατιωτική θητεία και είναι οι εξής: i) οι ακατάλληλοι για λόγους υγείας[90] ii) οι

---

[86] **άρθρο 30παρ. 2 ν. 1763/1988:** 2. Όσοι κατά την έναρξη της ισχύος του νόμου αυτού βρίσκονται νόμιμα έξω από τις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων και έχουν τις προϋποθέσεις μεταφοράς σους υπόχρεους μειωμένης θητείας, τις οποίες απαιτούσε το προηγούμενο νομικό καθεστώς και εξακολουθούν να τις έχουν και κατά την ημερομηνία υποβολής της αίτησης για μεταφορά, διέπονται από το προηγούμενο καθεστώς ως προς τη διάρκεια της θητείας.
και άρθρο 8 παρ. 1 ε' ν. 1763/1988 : ε. Όσοι πτυχιούχοι σχολής της περίπτ. α' της παρ. 1 του άρθρ. 7 του νόμου αυτού εγγράφονται για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών ή ιατρικής ειδικότητας σε εκπαιδευτικό ίδρυμα ή κλινική ή επιστημονικό εργαστήριο σχολής ισότιμης ή ανώτερης αυτής από την οποία αποφοίτησαν.
Πρβλ. ΣτΕ 1813/1979, Το Σ, 1980, σελ 173

[87] **άρθρο 8 παρ. 1 δ' ν. 1763/1988:** δ) Οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού.
και άρθρο 8 παρ. 2 ν. 1763/1973: 2. 2.Η εξαίρεση από τις προσκλήσεις για κατάταξη των μόνιμων κατοίκων εξωτερικού είναι απεριόριστης διάρκειας, διακόπτεται δε μόνο στις εξής περιπτώσεις :
α) ύστερα από αίτηση του ενδιαφερόμενου,
β) αυτοδικαίως μετά τη συμπλήρωση εξάμηνης παραμονής μέσα στο ίδιο έτος στην Ελλάδα.
Η ιδιότητα του μόνιμου κατοίκου εξωτερικού δεν αποβάλλεται για όσο χρονικό διάστημα ο μόνιμος κάτοικος εξωτερικού παραμένει στην Ελλάδα για σπουδές, εκτός αν το χρονικό αυτό διάστημα υπερβεί συνολικά τα δώδεκα έτη.

[88] **πρβλ. όμως τις ΣτΕ 1774 και 1914/1973** βλ. εκτενέστερα επισκόπηση της σχετικής νομολογίας από τον Β. Αραβαντινό. Η αρχή της ισότητας ενώπιον των δημοσίων βαρών κατά το άρθρο 4 παρ. 5 του Σ. διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Νομικής 1992, σελ. 153 επ.

[89] **άρθρο 6 ν. 1763/1988:** Απαλλάσσονται από την υποχρέωση στράτευσης και εφ' όσον υπηρετούν απολύονται:
α) Οι στρατεύσιμοι και οι οπλίτες που κρίνονται από τις αρμόδιες υγειονομικές επιτροπές ή συμβούλια των Ενόπλων Δυνάμεων ακατάλληλοι για στράτευση από λόγους υγείας,
β) Όσοι καταδικάζονται αμετάκλητα από οποιοδήποτε δικαστήριο σε καθαίρεση ή σε ποινή που για τους στρατιωτικούς συνεπάγεται καθαίρεση.
γ) Οι στρατεύσιμοι που είναι θρησκευτικοί λειτουργεί, μοναχοί ή δόκιμοι μοναχοί γνωστής θρησκείας, εφ' όσον το επιθυμούν.
δ) Οι πατέρες τεσσάρων ή περισσοτέρων τέκνων.
2.Οι υπαγόμενοι στις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου, εκτός της περιπτ. δ' υπέχουν στρατιωτικές υποχρεώσεις, εφ' όσον πριν από τη συμπλήρωση του πεντηκοστού έτους της ηλικίας τους, παύσουν να υφίστανται οι παραπάνω λόγοι.
3.Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας που εκδίδεται μετά από πρόταση του Αρχηγού Γ.Ε.ΕΘ.Α. και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται η διαδικασία, τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την απαλλαγή, οι υποχρεώσεις όσων απαλλάσσονται και κάθε λεπτομέρεια αναγκαία για την εφαρμογή του άρθρου αυτού.

[90] **άρθρο 6 παρ. 1 α' :** Απαλλάσσονται από την υποχρέωση στράτευσης και εφ' όσον υπηρετούν απολύονται:
α) Οι στρατεύσιμοι και οι οπλίτες που κρίνονται από τις αρμόδιες υγειονομικές επιτροπές ή συμβούλια των Ενόπλων Δυνάμεων ακατάλληλοι για στράτευση από λόγους υγείας,
άρθρο 11 του ν. 1763/1988: 1. Οι στρατεύσιμοι και οι ανυπότακτοι που κατατάσσονται στις Ένοπλες Δυνάμεις υποβάλλονται σε υγειονομική εξέταση και εφ' όσον δεν επιβάλλεται η προσωρινή αναβολή εκπλήρωσης της στρατεύσιμης υποχρέωσής τους, εντάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες σωματικής ικανότητας:
α) Ικανοί κατηγορίας πρώτης (Ι/1).
β) Ικανοί κατηγορίας δεύτερης (Ι/2)
γ) Ικανοί κατηγορίας τρίτης (Ι/3)
δ) Ικανοί κατηγορίας τέταρτης (Ι/4)
ε) Ακατάλληλοι για στράτευση (Ι/5).
2.Με π.δ/γμα, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας, καθορίζονται οι προϋποθέσεις, τα νοσήματα, οι παθήσεις και οι βλάβες της υγείας που πρέπει να έχουν οι στρατεύσιμοι για να ενταχθούν τις κατηγορίες σωματικής ικανότητας της προηγούμενης παραγράφου ή να τύχουν αναβολής κατάταξης για λόγους υγείας.
3.Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται η συγκρότηση, η σύνθεση, η λειτουργία και οι αρμοδιότητες των ειδικών στρατολογικών συμβουλίων, η αρμοδιότητα των υγειονομικών επιτροπών των Ενόπλων Δυνάμεων και η διαδικασία και ο τρόπος υγειονομικής εξέτασης των στρατεύσιμων που παρουσιάζονται για κατάταξη. με όμοια απόφαση καθορίζονται επίσης η συγκρότηση, η σύνθεση, η λειτουργία και οι αρμοδιότητες των οργάνων, συμβουλίων και επιτροπών των Ενόπλων Δυνάμεων, οι προϋποθέσεις, ο τρόπος και η διαδικασία υγειονομικής επανεξέτασης των

αμετάκλητα καταδικασθέντες σε καθαίρεση ή σε ποινή που για τους στρατιωτικούς συνεπάγεται καθαίρεση,[91] iii) οι θρησκευτικοί λειτουργοί, μοναχοί και δόκιμοι μοναχοί κάθε γνωστής θρησκείας, εφ' όσον το επιθυμούν[92], iv) οι πατέρες τεσσάρων ή περισσοτέρων τέκνων[93], v) οι αντιρρησίες συνείδησης, αν έχουν εκτίσει ποινή φυλάκισης ισόχρονη με την κατά περίπτωση στρατιωτική υποχρέωσή τους, ύστερα από την καταδίκη για άρνηση εκπλήρωσης και άοπλης θητείας[94], vi) και τέλος οι μόνιμοι κάτοικοι του εξωτερικού, οι οποίοι εξαιρούνται επ' αόριστον και υπηρετούν θητεία εξάμηνης διάρκειας εφ' όσον το επιθυμούν [95]. Για τη χορήγηση των απαλλαγών αυτών, τα αρμόδια όργανα ενεργούν κατά δέσμια αρμοδιότητα και η άρνησή τους, ρητή ή σιωπηρή, ελέγχεται δικαστικά. Η αρχή της καθολικότητας στράτευσης περιλαμβάνει και τις γυναίκες Ελληνίδες, οπότε σύμφωνα με το ν. 705/1977, όλες οι Ελληνίδες ηλικίας 20-32 ετών υπέχουν υποχρέωση στράτευσης για την εκτέλεση στρατιωτικής υπηρεσίας στις ένοπλες δυνάμεις[96], μόνο εν καιρώ πολέμου και μόνο κατ' εξαίρεση εν καιρό ειρήνης, και σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ, απαγορεύονται χάριν της

στρατεύσιμων, που έχουν κριθεί από οποιοδήποτε συμβούλιο και επιτροπή, καθώς και οι υποχρεώσεις όσον παραπέμπονται για επανεξέταση και οι συνέπειες της μη συμμόρφωσής τους.

4.Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Άμυνας, Εσωτερικών, Εξωτερικών, Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Δημόσια Τάξης, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται η συγκρότηση, η σύνθεση, η λειτουργία και οι αρμοδιότητες των οργάνων και συμβουλίων, οι προϋποθέσεις, ο τρόπος και η διαδικασία υγειονομικής εξέτασης των στρατεύσιμων που καλούνται για κατάταξη, εφ' όσον αδυνατούν λόγω υγείας να προσέλθουν στις μονάδες κατάταξης: α) Όσων διαμένουν σε δήμο ή σε κοινότητα όπου εδρεύει φρουραρχείο, β) όσων διαμένουν σε δήμο ή κοινότητα, όπου δεν εδρεύει φρουραρχείο, γ) όσων διαμένουν στο εξωτερικό.

και τα εκτελεστικά π.δ. 426/1984, και 430/1988 και την απόφαση Φ 429.1/149/338328/20-7-1988 (ΦΕΚ Β' 510)

[91] **άρθρο 6 παρ. 1 β' ν. 1763/1988:** β) Όσοι καταδικάζονται αμετάκλητα από οποιοδήποτε δικαστήριο σε καθαίρεση ή σε ποινή που για τους στρατιωτικούς συνεπάγεται καθαίρεση.

άρθρο 9 Στρ. ΠΚ: 1. Η καθαίρεση επιφέρει στέρηση του βαθμού του στρατιωτικού και του δικαιώματός του να φέρει οποιοδήποτε παράσημο, ως και ανικανότητά του να υπηρετεί στο στρατό ή στο λιμενικό σώμα με οποιαδήποτε ιδιότητα

2.Η καθαίρεση επέρχεται ότι η καταδικαστική απόφαση καταστεί αμετάκλητη.

3.Η ποινή του θανάτου ή της κάθειρξης επιφέρει αυτοδικαίως και καθαίρεση του στρατιωτικού.

άρθρο 48 β' ΣτρΠΚ: Ατιμώρητος μένει ο υπαίτιος που απέχει από τη συμφωνημένη πράξη πριν από την έναρξη εκτέλεσής της και πληροφορεί έγκαιρα τις αρχές κατά τρόπο που να καθιστά δυνατή την πρόληψή της.

άρθρο 52 ΣτρΠΚ: Αξιωματικός που είναι παρών σε αντίσταση στρατιωτικών και δεν πράττει ό,τι μπορεί για να την καταστείλει ή να εμποδίσει την επέκτασή της, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

άρθρα 53-54 ΣτρΠΚ: άρθρο 53- 1.Στρατιωτικός που λαμβάνει προσταγή από τον αρχηγό του να εκτελέσει οποιαδήποτε υπηρεσία και αρνείται να υπακούσει ή παραλείψει την εκτέλεσή της τιμωρείται:

α) Σε ειρηνική περίοδο, με φυλάκιση.

β) Σε πολεμική περίοδο, με κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη και αν η πράξη τελέσθηκε ενώπιον του εχθρού με θάνατο ή ισόβια κάθειρξη.

2. Η πράξη δεν είναι άδικη, αν και η προσταγή ή η υπηρεσία είναι προδήλως παράνομη.

Άρθρο 54: Στρατιωτικός που λαμβάνει προσταγή από τον αρχηγό του να παρευρεθεί σε ορισμένο χρόνο και τόπο για να λάβει φύλλο πορείας ή για να συμπεριληφθεί σε στρατιωτικό τμήμα που πρόκειται να αναχωρήσει και δεν είναι παρόν τιμωρείται: α) Σε ειρηνική περίοδο, με φυλάκιση β9 σε πολεμική περίοδο, με κάθειρξη ισόβια ή πρόσκαιρη.

άρθρο 63-64 ΣτρΠΚ: άρθρο 63: Στις περιπτώσεις των άρθρων 46, 47, 48, 49, 50 παρ. 3, 53, 55 παρ. 1 στοιχ. β' και 58, αν ο υπαίτιος είναι αξιωματικός και η ποινή που επιβλήθηκε δεν επιφέρει καθαίρεση, το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει και έκπτωση.

άρθρο 64: Στρατιωτικός που εξυβρίζει σκοπό ή φρουρό που έχει εντολή να φρουρεί ή να επιτηρεί ορισμένη περιφέρεια τιμωρείται με φυλάκιση τριών μηνών μέχρι δύο ετών, αν πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη.

[92] **άρθρο 6 παρ. 1 γ' ν. 1763/1988:** γ) Οι στρατεύσιμοι που είναι θρησκευτικοί λειτουργοί, μοναχοί ή δόκιμοι μοναχοί γνωστής θρησκείας, εφ' όσον το επιθυμούν.

[93] **άρθρο 6 παρ. 1δ' . 1763/1988:** δ) Οι πατέρες τεσσάρων ή περισσοτέρων τέκνων.

[94] **άρθρο 5 παρ. 3 ν. 1763/1988:** Όσοι από τους υπαγόμενους στην προηγούμενη παράγραφο εκτίσουν, λόγω καταδίκης για άρνηση εκπλήρωσης και της άοπλης θητείας τους, ισόχρονη φυλάκιση με την κατά περίπτωση υποχρέωσή τους, αποφυλακιζόμενοι εξαιρούνται των προσκλήσεων για κατάταξη.

ΣτΕ (Τμ Δ') 790/1986, Το Σ 1987 σελ. 339.: Συνταγματική κατοχύρωση θρησκευτικής ελευθερίας. Στέρηση μάρτυρα Ιεχωβά από άσκηση επαγγέλματος εκγυμναστή υποψηφίων οδηγών αυτοκινήτων.

[95] **άρθρο 8 παρ. 1 δ' ν. 1763/1988:** Οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού.

άρθρο 9 παρ. 1$^{α'}$ 7 ν. 1763/1988: Οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού .

ισονομίας των δύο φύλων, (Σ4 παρ. 2), αποκλίσεις σε βάρος των γυναικών, όταν δε δικαιολογούνται από βιολογικές και άλλες διαφορές[97]. Αντίθετα το Σύνταγμα δικαιολογεί τη διαφορετική αντιμετώπιση των γυναικών για λόγους μητρότητας .

Συμπερασματικά, όσο η στρατιωτική θητεία εξακολουθεί ν' αποτελεί το μόνο θεσμοθετημένο τρόπο για την εκπλήρωση της συνταγματικής υποχρέωσης της συμβολής στην άμυνα της χώρας, χωρίς να καθιερώνονται νομοθετικά, εναλλακτικοί τρόποι πραγματωσής της, η αρχή της καθολικότητας, είναι εξαιρετικά δυσχερές να επιβληθεί στην πράξη, λόγω των παραπάνω ζητημάτων, (απαλλαγές, αναβολές, στράτευση των γυναικών).

Σύμφωνα με την αρχή της ισότητας στη στράτευση, όλοι οι υπόχρεοι προς στράτευση οφείλουν να υπηρετήσουν υπό ίσους όρους και επί ίσο χρονικό διάστημα. Θεμελιώδες κριτήριο για την τήρηση της αρχής της ισότητας στην εκπλήρωση της στρατιωτικής υποχρέωσης, είναι η ικανότητα χειρισμού οπλισμού από όλους τους στρατιωτικούς. Από τη στιγμή που με την κατάλληλη εκπαίδευση και την προσήκουσα πολιτική τοποθετήσεων, ο όρος αυτός πληρωθεί, οι όποιες διαφοροποιήσεις των υποχρέων ανάλογα με τις απαιτήσεις της στρατιωτικής οργάνωσης, τις ανάγκες της κάθε μονάδας και τις ικανότητες των υπηρετούντων, είναι κατ' αρχήν θεμιτές, εφ' όσον δεν παρεισάγονται μ' αυτές διακρίσεις, που παραβλέποντας τις αντικειμενικές ανάγκες, συνιστούν, είτε εύνοιες, είτε δυσμενή μεταχείριση, και μάλιστα με κριτήρια όπως πχ. η φυλή, η γλώσσα, οι θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις των πολιτών, που το Σύνταγμα αποδοκιμάζει, (πρβλ. Σ 5 παρ. $2^{α}$, 13 παρ. 1β'). Μ' αυτά τα δεδομένα, η ισότητα των όρων στράτευσης νοείται ως αναλογική. Δε συμβαίνει όμως το ίδιο και με την ίση διάρκεια της στρατιωτικής θητείας, η οποία έχει καθιερωθεί σε 24μηνη και για τους τρεις κλάδους των ενόπλων δυνάμεων, βάσει του ισχύοντος στρατολογικού νόμου, παρά τις αποκλίσεις που προβλέπονται με βάση κάποια κριτήρια. Ένα άλλο κριτήριο για την τήρηση της αρχής της ισότητας είναι η ένταξη όλων των υπηρετούντων οπλιτών και των τριών κλάδων σε τρεις κατηγορίες, (Α', Β', Γ'), με βάση τη γεωγραφική θέση της μονάδας στην οποία υπηρετούν, και δευτερευόντως, τα καθήκοντα που τους ανατίθενται[98].

---

[96] **άρθρο 1 παρ. 1 ν. 705/1977:** Άπασαι οι Ελληνίδες, από της 1ης Ιανουαρίου του έτους κατά το οποίον άγουν το εικοστόν έτος της ηλικίας των μέχρι της 31ης Δεκεμβρίου του έτους κατά το οποίον συμπληρούν το τριακοστόν δεύτερον, υπέχουν υποχρέωσιν στρατεύσεων δι' εκτέλεσιν στρατιωτικής υπηρεσίας εις τας Ενόπλους Δυνάμεις.

[97] **ΣτΕ (Τμ.Γ') 3217/1977, Το Σ 1977 σελ. 459:** Αρχή ισότητας. Κανόνες που απορρέουν για τον κοινό νομοθέτη. Ειδικά προς την ισότητα των φύλων. Ποιες αποκλίσεις είναι θεμιτές. Προσωπικό Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας. Αντισυνταγματική η διά του Κανονισμού τεθείσα προϋπόθεση του άρρενος φύλου για την κατάληψη των θέσεων των κλάδων Α1 και Α2. Άρθρο 116 παρ. 1 του Συντάγματος. Ειδική πρόβλεψη για τον τρόπο και το χρόνο κατάργησης της υφιστάμενης νομοθεσίας που αντίκειται στη θεσπιζόμενη ισότητα των φύλων. Ποιες διατάξεις υπάγονται στη ρύθμιση. Δεν εμπίπτει στη ρύθμιση αυτή το άρθρο 17 παρ. 1 του ΒΔ 83/1972, διότι αυτό αντίκειται και στη γενική αρχή της ισότητας, και στο προϊσχύον Σύνταγμα του 1952.

[98] **Φ. 421.4/1/103859/5.3.1991 του Υπουργού Εθνικής Άμυνας (ΦΕΚ Β' 130)**

Σημαντικότατη απόκλιση από την αρχή της ισότητας, ως προς τη διάρκεια της θητείας, συνιστά μία μακρά σειρά περιπτώσεων υποχρέων, οι οποίοι για ποικίλους λόγους, οφείλουν, δηλαδή «δικαιούνται» να εκπληρώνουν, αντί της πλήρους θητείας, μειωμένης διάρκειας, 6μηνη ή 12μηνη[99], και είναι πατέρες ή παιδιά πολυτέκνων οικογενειών, παιδιά με γονείς υπερήλικες ή ανίκανους για εργασία ή που έχουν πεθάνει,[100] οι μόνιμοι κάτοικοι του εξωτερικού, (αν και εφόσον θέλουν να υπηρετήσουν)[101]. Στην αρχή της ισότητας αντίκειται ασφαλώς και η εξαγορά της στρατιωτικής υποχρέωσης, είτε εν όλω είτε εν μέρει, είτε της πρόσθετης θητείας, η οποία έχει επιβληθεί ως διοικητική ποινή κατά τους στρατολογικούς νόμους[102].

---

[99] **άρθρα 5 παρ. 1:** " Η διάρκεια της πλήρους θητείας είναι εικοσιτετράμηνη, της δε μειωμένης θητείας δωδεκάμηνη ή εξάμηνη. Με απόφαση του Υπουργού εθνικής Άμυνας, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ και δημοσιεύεται στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως, είναι δυνατή η κατά κλάσεις ή κατηγορίες απόλυση οπλιτών από τις Ένοπλες Δυνάμεις και πριν από τη συμπλήρωση του παραπάνω χρόνου , όχι όμως πριν από τη συμπλήρωση δωδεκάμηνης τουλάχιστο στρατιωτικής θητείας για τους υπόχρεους πλήρους θητείας και τρίμηνης για τους υπόχρεους μειωμένης". Η παρ. 1 αντικαταστάθηκε ως άνω από την παρ. 2 αρθρ. 15 Νομ. 1911/1990 (ΦΕΚ Α' 166), Τόμ 36 Δ σελ. 1338,501.
και 9 ν. 1763/1988: 1. Μεταφέρονται στους υπόχρεους μειωμένης θητείας, εφ όσον το επιθυμούν, οι παρακάτω κατηγορίες οπλιτών:
α) θητεία εξάμηνης διάρκειας:
(1) Οι δύο μεγαλύτεροι αδελφοί από έξι ή περισσότερα συνολικά αδέλφια.
(2) Ο μόνος ή ο μεγαλύτερος γιος, του οποίου ο πατέρας πέθανε κατά τη διάρκεια της υπηρεσιίας του στις Ένοπλες Δυνάμεις ή στα Σώματα και εξαιτίας αυτής.
(3) Ο μόνος ή ο μεγαλύτερος γιος γονέων που έχουν πεθάνει, εφ' όσον ένα τουλάχιστον από τα λοιπά τέκνα τους είναι άγαμο και δεν έχει συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του ή είναι ανίκανο για άσκηση εργασίας.
(4) Ο πατέρας τριών τέκνων.
(5) Ο πατέρας δύο τέκνων, εφ' όσον βρίσκεται σε χηρεία.
(6) Όσοι υπηρέτησαν με στρατιωτική ιδιότητα σε τακτικά στρατεύματα άλλων κρατών για διάστημα τουλάχιστον δώδεκα μηνών.
(7) Οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού.
β) θητεία δωδεκάμηνης διάρκειας:
(1) Ο μεγαλύτερος αδελφός από τέσσερα ή πέντε συνολικά αδέλφια.
(2) Ο πατέρας δύο τέκνων.
(3) Ο πατέρας ενός τέκνου, εφ' όσον βρίσκεται σε χηρεία.
(4) Όσοι υπηρέτησαν με στρατιωτική ιδιότητα σε τακτικά στρατεύματα άλλων κρατών για διάστημα τουλάχιστον έξι μηνών.
(5) Ο μόνος ή ο μεγαλύτερος αδελφός προσώπου που πέθανε κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του στις Ένοπλες Δυνάμεις ή στα Σώματα και εξαιτίας αυτής.
" (6) Ο μόνος ή ο μεγαλύτερος γιος του οποίου ο πατέρας ή η μητέρα είναι πάνω από εβδομήντα ετών ή είναι ανίκανος για εργασία ή έχει πεθάνει ή διατελεί σε χηρεία, εφόσον ο γονέας αυτός δεν έχει άλλο εκανό για εργασία ενήλικο τέκνο".
Η υποπεριπτ. (6) αντικαταστάθηκε ως άνω από την παρ. 11 αρθρ. 20 Νομ. 2109/1992 (ΦΕΚ Α' 205), κατωτ. αριθ. 94.
(7) Ο μόνος ή ο μεγαλύτερος γιος άγαμης μητέρας εφ' όσον δεν έχει ικανό για εργασία ενήλικο αδελφό ή αδελφή.
(8) Ο μόνος ή ο μεγαλύτερος γιος γονέων που έχουν πεθάνει.
2. Η μεταφορά στους υπόχρεους μειωμένης θητείας δεν ανακαλείται, αν μετά την υποβολή της σχετικής αίτησης εκλείψουν οι λόγοι μεταφοράς.
2. Στις υποπερ. (1) , (2) και (3) της περίπτ. α' και (1), (5), (6), (7) και (8) της περίπτ. β' της παρ. 1, αν ο δικαιούχος του ευεργετήματος κριθεί ακατάλληλος για στράτευση, το ευεργέτημα περιέρχεται στον αμέσως επόμενο ικανό για στράτευση αδελφό.
3. Για την εφαρμογή του άρθρου αυτού δε λαμβάνεται υπόψη υιοθεσία του στρατεύσιμου ή οπλίτη που συντελέστηκε μετά τη συμπλήρωση του δέκατου πέμπτου έτους της ηλικίας του.
4. Η ανικανότητα γονέα , αδελφού ή αδελφής κρίνεται από την επιτροπή απαλλαγών την πλησιέστερη στον τόπο διαμονής τους. Ο ενδιαφερόμενος έχει δικαίωμα να ασκήσει προσφυγή κατά απορριπτικής απόφασης της επιτροπής απαλλαγών ενώπιον της ανώτατης υγειονομικής επιτροπής του οικείου κλάδου των Ενόπλων Δυνάμεων.
5. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται η διαδικασία και τα απαιτούμενα δικαιολογητικά για την υπαγωγή στις διατάξεις του άρθρου αυτού.

[100] **άρθρο 9 παρ. 1β7 ν. 1763/1988:** (7) Ο μόνος ή ο μεγαλύτερος γιος άγαμης μητέρας εφ' όσον δεν έχει ικανό για εργασία ενήλικο αδελφό ή αδελφή.

[101] **άρθρο 8 παρ. 2 ν. 1763/1988:** 2.Η εξαίρεση από τις προσκλήσεις για κατάταξη των μόνιμων κατοίκων εξωτερικού είναι απεριόριστης διάρκειας, διακόπτεται δε μόνο στις εξής περιπτώσεις:
α) ύστερα από αίτηση του ενδιαφερομένου,
β) αυτοδικαίως μετά τη συμπλήρωση εξάμηνης παραμονής μέσα στο ίδιο έτος στην Ελλάδα.
Η ιδιότητα του μόνιμου κατοίκου εξωτερικού δεν αποβάλλεται για όσο χρονικό διάστημα ο μόνιμο κάτοικος εξωτερικού παραμένει στην Ελλάδα για σπουδές, εκτός αν το χρονικό αυτό διάστημα υπερβεί συνολικά τα δώδεκα έτη

[102] **άρθρο 25 παρ. 1 ν. 1763/1988:** Η πρόσθετη στρατιωτική υπηρεσία που επιβάλλεται ως διοικητική κύρωση, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού:
α) δεν αίρεται ούτε μετατρέπεται σε χρηματικό πρόστιμο, αν έχει επιβληθεί για ανυποταξία ή λιποταξία.
β) Αίρεται, αν συντρέχουν λόγοι ανώτερης βίας, και μετατρέπεται σε χρηματικό πρόστιμο σε όλες τις άλλες περιπτώσεις.

Τέλος , από τη σκοπιά της ισότητας στη στράτευση, ζητήματα τίθενται ως προς την εκπλήρωση της εφεδρικής υποχρέωσης, αφού ούτε η διάρκειά της, ούτε οι όροι υπό τους οποίους υπηρετείται, καθορίζονται από το νόμο[103]. Η αντιμετώπιση αυτού του θέματος, όπως και άλλα, που σχετίζονται με τη διάρκεια της θητείας υπό τα όπλα, πρέπει να γίνεται από τον εξουσιοδοτούμενο προς τούτο υπουργό[104], κατά τρόπο ώστε να σέβεται την αρχή της ισότητας και να μην υπερβαίνει τα άκρα όρια, πέρα από τα οποία οι διαφοροποιήσεις που θα επέβαλαν οι εκάστοτε ανάγκες θα συνιστούσαν αδικαιολόγητες και αντισυνταγματικές διακρίσεις.

2) Ενναλακτικές λύσεις στρατιωτικής θητείας και αντιρρησίες συνείδησης[105]

Το Ελληνικό Σύνταγμα συγκαταλέγεται σ'εκείνα που περιέχουν ειδική διάταξη για τη στρατιωτική υποχρέωση και δεν επαφίεται στη ρυθμιστική παρέμβαση του κοινού νομοθέτη. Έτσι η διάταξη Σ 4 παρ 6 ορίζει ότι: «κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της Πατρίδας σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων» και η Σ 13 παρ. 4 ότι : «κανένας δεν μπορεί, εξ αιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων[106], να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους». Ratio της διάταξης αυτής, (Σ 13 παρ. 4), ήταν η άρνηση ορισμένων αντιρρησιών συνείδησης να στρατευθούν, εξαιτίας των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων, οπότε εξαρχής συμπεριελήφθη στη διάταξη περί θρησκευτικής ελευθερίας, την οποία, (όχι τη Σ 4 παρ. 6), και επικαλούνται διαχρονικά όλοι οι ερμηνευτές του Συντάγματος για να υποστηρίξουν την άποψη ότι δεν είναι επιτρεπτή η απαλλαγή από τη στρατιωτική υποχρέωση για λόγους θρησκευτικών πεποιθήσεων, γιατί όπως υποστηρίζει και ο Αρ. Μάνεσης, κατά το Σύνταγμα, το «καθήκον» του πολίτη προηγείται των δικαιωμάτων του[107]. Τέλος το απώτερο έρεισμα της στρατιωτικής υποχρέωσης είναι το άρθρο 25 παρ. 4 του Σ σύμφωνα με το οποίο: «

---

[103] **άρθρο 16 παρ. 2 ν. 1763/1988:** Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Άμυνας που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του αρχηγού ΓΕΕΘΑ και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, καθορίζονται:
α) Οι προϋποθέσεις και η διαδικασία εγγραφής και διαγραφής από την εφεδρεία.
β) Η διαδικασία κατανομής των εφέδρων στους κλάδους των Ενόπλων Δυνάμεων.
γ) Οι προϋποθέσεις και η διαδικασία μεταφοράς από την εφεδρεία κλάδου στην εφεδρεία άλλου κλάδου στων Ενόπλων Δυνάμεων.
δ) Οι υποχρεώσεις των εφέδρων και οι συνέπειες της μη συμμόρφωσής τους.
ε) Ο τρόπος και η διαδικασία πρόσκλησης για εκτέλεση στρατιωτικής υπηρεσίας των εφέδρων.
στ) Οι εξαιρούμενοι και οι δικαιούμενοι αναστολής από την πρόσκληση για κατάταξη έφεδροι.
ζ) Η διαδικασία καθώς και ο τρόπος κατάταξης και υγειονομικής εξέτασης και επανεξέτασης της σωματικής ικανότητας των εφέδρων.
η) Ο χρόνος και η διαδικασία απόλυσης από τις Ένοπλες Δυνάμεις των οπλιτών από την εφεδρεία.
θ) Ο τρόπος υπολογισμού του χρόνου στρατιωτικής υπηρεσίας και των ειδικών καταστάσεων των οπλιτών από την εφεδρεία .
ι) Κάθε λεπτομέρεια αναγκαία για την εφαρμογή του άρθρου αυτού.

[104] **άρθρα 10 παρ. 5 και 22 ν. 660/1977**

[105] Ν.Κ. Αλιβιζάτος , Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμενων ΙΙ, Δικαιώματα και υποχρεώσεις στρατιωτικών, 1992, σελ. 30/73 και 81/119.

[106] Χρ. Σγουρίτσας, Συνταγματικόν Δίκαιον, τόμος Β', τεύχος α', Αθήναι, Αντ. Σάκκολας, 1964, σελ. 158.

[107] - Αρ. Ι. Μάνεσης , Ατομικές ελευθερίες , γ' έκοδση, σελ. 183,
- Χρ. Σγουρίτσα, Συνταγματικόν Δίκαιον, τόμος Β', τεύχος α', Αθήναι, 1964 σελ. 159.

το Κράτος δικαιούται ν' αξιώνει απ' όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης» .

Η πάγια νομολογία του ΣτΕ[108] αναφορικά με τη Σ 4 παρ. 6, πρόδηλη και σαφής, συνίσταται στο ότι ο Σύνταγμα επιβάλλει τη στρατιωτική θητεία των ικανών Ελλήνων, μέσω της καθιέρωσης αυτοπρόσωπης θητείας στο στρατό. Αυτό καθίσταται σαφές με τη διαπίστωση ότι η υιοθέτηση της Σ 4 παρ. 6 απέβλεψε στην κατοχύρωση αυτοπρόσωπης, ίσης, καθολικής στρατιωτικής υποχρέωσης, με τη μορφή της θητείας ορισμένης διάρκειας υπό τα όπλα.

Πριν την ανάλυση του θέματος, «εναλλακτικές λύσεις και αντιρρησίες συνείδησης», ερμηνείας χρήζει η έννοια της «υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας» της Σ 4 παρ. 6. Φορέας της είναι «κάθε Έλληνας, που μπορεί να φέρει όπλα», δηλαδή κάθε πολίτης ανεξαρτήτως πως απέκτησε την ελληνική ιθαγένεια[109], ο οποίος έχει συμπληρώσει, βάσει του ισχύοντος στρατολογικού νόμου, την προς στράτευση ηλικία και ο οποίος διαθέτει τη σωματική και ψυχική ικανότητα να χειρίζεται απλό οπλισμό με τους αντικειμενικούς κανόνες της ιατρικής, ανεξαρτήτως της βούλησης του, γιατί «ο μη βουλόμενος δεν είναι μη δυνάμενος να φέρει όπλα». Κρίσιμες λέξεις για τον προσδιορισμό του περιεχομένου της Σ 4 παρ. 6 είναι οι λέξεις, «άμυνα» και «συντελώ» . Η «άμυνα της πατρίδας» δε συνιστά καθ'εαυτήν σκοπό, αλλά αποτελεί το μέσο για την εξασφάλιση της σκοπούμενης εθνικής κυριαρχίας, δηλαδή, της εδαφικής ακεραιότητας και εθνικής ανεξαρτησίας. Δεδομένου ότι, οι ένοπλες δυνάμεις είναι ο σημαντικότερος, αλλά όχι ο μόνος θεσμός που έχει συσταθεί για την άμυνα της πατρίδας και ότι υπάρχει ανάγκη εκ των προτέρων ετοιμότητας για δραστηριοποίηση όλου του έμψυχου και άψυχου δυναμικού του έθνους, στην έννοια της άμυνας περιλαμβάνονται και δραστηριότητες, που δεν είναι αναγκαστικά ένοπλες , ούτε και αμιγώς στρατιωτικές, επομένως, «η άμυνα της πατρίδας» είναι εξίσου πολύ, υπόθεση και των μη στρατιωτικών. Έτσι η Σ 4 παρ. 6 δεν αποβλέπει απλώς στο να καθιερώσει τη στρατιωτική υποχρέωση, αλλά στο ν' αναγνωρίσει ένα γενικότερο χρέος, η εκπλήρωση του οποίου υπερβαίνει την ένοπλη θητεία. Συμπερασματικά, η Σ 4 παρ. 6 δεν επιβάλλει ως καθολική υποχρέωση τη στρατιωτική θητεία, αλλά τη συμβολή στην άμυνα της πατρίδας, επομένως, είναι κατ' αρχήν δυνατή η υιοθέτηση εναλλακτικών λύσεων, χωρίς απαραιτήτως να χρειάζεται ν' αναθεωρηθεί προηγουμένως η διάταξη αυτή, (δηλ. η Σ 4 παρ.

---

[108] ΣτΕ 1616/1977, το Σ 1977 σελ. 452, ΣτΕ 2579/1977,το Σ 1977 σελ. 641, ΣτΕ 204/1978, ΣτΕ 2350/1980, ΣτΕ 56/1981

[109] Ο ν. 1763/1988 δεν προβαίνει σε καμία διάκριση με κριτήριο τον τρόπο και την ηλικία κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας για την εκπλήρωση της στρατιωτικής υποχρέωσης (**άρθρο 1 παρ. 1 ν. 1763/1988**: Όλοι οι Έλληνες, από την 1η Ιανουαρίου του έτους κατά το οποίο διανύουν το εικοστό έτος μέχρι την 31η Δεκεμβρίου του έτους κατά το οποίο συμπληρώνουν το πεντηκοστό έτος της ηλικίας τους, έχουν υποχρέωση στράτευσης στις Ένοπλες Δυνάμεις, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού.)

6)[110]. Εναλλακτικών λύσεων εν τούτοις που θέτουν άλλα συνταγματικά ζητήματα εξ ίσου μεγάλου ενδιαφέροντος.

Στη χώρα μας δεν υπάρχει συνταγματική διάταξη, που να καθιερώνει την άοπλη ή εναλλακτική θητεία. Ωστόσο ο μεταδικτατορικός νομοθέτης, (ν. 731\1977) αναγνώρισε την ύπαρξη θρησκευτικών πεποιθήσεων ως προϋπόθεση εκπλήρωσης άοπλης θητείας, ενώ ο ισχύων ήδη στρατολογικός νόμος, (ν. 1763\1988), προσέθεσε στις πεποιθήσεις αυτές και τις ιδεολογικές [111]και συζητείται αντικατάσταση των δύο αυτών όρων με το γενικότερο, «σοβαροί λόγοι συνείδησης», δεδομένου ότι κρίσιμο δεν είναι τόσο η παράθεση των λόγων απαλλαγής των αντιρρησιών, όσο η εξακρίβωση της ειλικρίνειας και σοβαρότητας των αντιρρησιών ως προς την κοσμοαντίληψή τους. Ένα ζήτημα που ανακύπτει όσον αφορά στην άοπλη ή εναλλακτική θητεία είναι ότι η διαφορετική μεταχείριση των αντιρρησιών και η μακρότερη διάρκεια της θητείας τους, (διπλάσια ση χώρα μας από την πλήρη ή μειωμένη κατά περίπτωση στρατιωτική θητεία)[112], συνιστά την προφανέστερη απόκλιση από την αρχή της ισότητας σε βάρος τους. Ωστόσο, αυτή η απόκλιση δεν είναι αντισυνταγματική γιατί αντισταθμίζει τον κατά τεκμήριο λιγότερο επαχθή χαρακτήρα τους, σε σχέση προς την ένοπλη θητεία, που προκύπτει από τη μη διακινδύνευση που συνεπάγεται το φέρειν και το χειρίζεσθαι τα όπλα, (έτσι ώστε αποκαθίσταται η αναλογική ισότητα της Σ 4 παρ. 1). Πέρα όμως από τη διάρκεια της άοπλης και εναλλακτικής θητείας, ιδιαίτερα ζητήματα θέτει η κατά περιεχόμενο διαφοροποίησή τους από την ένοπλη. Ως προς αυτό, η αναλογική ισότητα της Σ 4 παρ. 1 αποκαθιστάται, καθώς η άοπλη θητεία παραμένει στρατιωτική και άρα το νομικό καθεστώς από πλευράς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων ταυτίζεται μ' εκείνο των στρατιωτικών, ενώ η εναλλακτική θητεία, εναπόκειται μεν στις επιλογές του κοινού νομοθέτη, ωστόσο, αυτός περιορίζεται από τη Σ 4 παρ. 6, η οποία επιβάλλει η εναλλακτική θητεία να συντελεί στην άμυνα της πατρίδας, και από τη Σ 22 παρ. 3[α][113] ,η οποία απαγορεύει την αναγκαστική εργασία. Βέβαια πρέπει ν' αναφερθεί ότι ναι μεν η άοπλη ή εναλλακτική θητεία, που καθιερώνεται για τους αντιρρησίες συνείδησης, δεν καθιερώνεται ρητά στο Σύνταγμα, αλλά βρίσκει συνταγματικό έρεισμα στις Σ 2 παρ. 1 και 5

---

[110] πρβλ. και Π.Δ. Δαγτογλου, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α' σελ. 394 κατά το οποίο «αντικείμενο της στρατιωτικής υποχρέωσης είναι όμως η συμβολή στην άμυνα της πατρίδας γενικά, όχι μόνο αυτή που γίνεται με χρήση όπλων» coutra βλ. Τζ. Ηλιοπούλου / Στράγγα, «Αντιρρησίες Συνείδησης και συνταγματική έννομη τάξη»,Καθημερινή, 12/6/1988, Γ. Κρίππα «Η συνταγματικότης απαλλαγής από την ένοπλην στρατιωτικήν θητείαν διά λόγους θρησκευτικών πεποιθήσεων, ΕΕΝ 1979, σελ. 225 επ.

[111] **άρθρο 5 παρ. 2 ν. 1763/1988:** Όσοι λόγω των θρησκευτικών ή ιδεολογικών τους πεποιθήσεων αρνούνται να φέρουν όπλα, υποχρεούνται να εκπληρώνουν πλήρη ή μειωμένη άοπλη θητεία διπλάσια καρά περίπτωση αυτής που ορίζεται για την κατηγορία στην οποία ανήκουν , καθώς και την προβλεπόμενη κάθε φορά εφεδρική υποχρέωση.

[112] **άρθρο 5 παρ. 2 - 3 ν. 1763/1988:** 2. Όσοι λόγω των θρησκευτικών ή ιδεολογικών τους πεποιθήσεων αρνούνται να φέρουν όπλα, υποχρεούνται να εκπληρώνουν πλήρη ή μειωμένη άοπλη θητεία διπλάσια καρά περίπτωση αυτής που ορίζεται για την κατηγορία στην οποία ανήκουν , καθώς και την προβλεπόμενη κάθε φορά εφεδρική υποχρέωση.
3. Όσοι από τους υπαγόμενους στην προηγούμενη παράγραφο εκτίσουν, λόγω καταδίκης για άρνηση εκπλήρωσης και της άοπλης θητείας τους, ισόχρονη φυλάκιση με την κατά περίπτωση υποχρέωσή τους, αποφυλακιζόμενοι εξαιρούνται των προσκλήσεων για κατάταξη.

[113] **Σ 22 παρ. 3[α]:** Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας από τους δημόσιους υπαλλήλους και τους υπαλλήλους οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου.

παρ. 1, που προστατεύουν την αξία του ανθρώπου και την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

1) Συνταγματικά δικαιώματα στρατιωτικών [114]

i) ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Οι ένοπλες δυνάμεις συνιστούν αναγνωρισμένο θεσμό στον οποίο ασκούνται θεμελιώδη δικαιώματα, οπότε εμφανίζεται στο χώρο αυτό ιδιαίτερα έντονο το ζήτημα της θεσμικής προσαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων των στρατευμένων, καθώς η έννομη σχέση, που συνδέει του στρατιωτικούς, εφέδρους και μονίμους, με το κράτος είναι ειδικώς κυριαρχική σχέση με ιδιαίτερα έντονο το εξουσιαστικό στοιχείο, που συνεπάγεται κάποιους περιορισμούς στα δικαιώματά τους.

Εκτός όμως από τις διατάξεις με τις οποίες καθιερώνει την κομματική ουδετερότητα των στρατιωτικών (Σ 29 παρ. 3), τα κωλύματα εκλογιμότητάς τους (Σ 56 παρ. 1,3,4) και τη δυνητική υπαγωγή τους στη δικαιοδοσία των στρατιωτικών δικαστηρίων (Σ 96 παρ. 4-5) , το Σύνταγμά μας, δεν περιέχει άλλη ρύθμιση, γενική ή ειδική, για τα συνταγματικά δικαιώματα των υπηρετούντων στις ένοπλες δυνάμεις, πολύ περισσότερο για τους περιορισμούς στους οποίους τα δικαιώματα αυτά είναι επιτρεπτό να υποβάλλονται . Όσο για την επιφύλαξη νόμου της Σ 4 παρ. 6[115], η οποία θα μπορούσε ν' αποτελέσει έρεισμα για την εισαγωγή προσθέτων περιορισμών στη συνταγματική μεταχείρισή τους, μόνο εν μέρει επιλύει εν προκειμένω το πρόβλημα, καθώς, πρώτον η γενικότητά της, δεν συνιστά επαρκή βάση για να εκβληθούν οι στρατιωτικοί από το βεληνεκές των επί μέρους εγγυήσεων των συνταγματικών δικαιωμάτων και δεύτερον είναι αμφίβολο αν στο ρυθμιστικό πεδίο της Σ 4 παρ. 6 εμπίπτει, πέρα από τη στρατιωτική θητεία και τα θεμιτά υποκατάστατά της, η στρατιωτική σταδιοδρομία. Ελλείψει, συνεπώς, ρητού συνταγματικού κανόνα, η αξιολόγηση της συνταγματικότητας των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων και πρακτικών, που αφορούν στα θεμελιώδη δικαιώματα των στρατιωτικών, προϋποθέτει μία συστηματική ερμηνευτική προσέγγιση.

Ένα πρώτο ζήτημα που τίθεται είναι, αν είναι επιτρεπτό να θεωρείται ότι η ειδική σχέση τους προς το κράτος αρκεί καθ' εαυτήν για να δικαιολογήσει εκ των προτέρων κάθε είδους αποκλίσεις στη συνταγματική τους μεταχείριση, εντός και εκτός υπηρεσίας. Γίνεται δεκτό ότι

---

[114] Ν.Κ.Αλιβιζάτος, Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων, ΙΙ, Δικαιώματα και Υποχρεώσεις στρατιωτικών, 1992, σελ. 133/211 Α.Γ.Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Ειδικό μέρος, παραδόσεις συνταγματικού δικαίου, 2005 τόμος ΙΙΙ, ημίτομος Β'

[115] **Σ 4 παρ. 6** : Κάθε Έλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της Πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων.

προκειμένου περί ατόμων που τελούν σε ειδική σχέση εξουσιάσης προς το κράτος και σε ειδικό καθεστώς πειθαρχίας, όπως συμβαίνει με τους στρατιωτικούς, είναι κατ' αρχήν θεμιτός ο γενικός για το μέλλον περιορισμός ορισμένων από τα συνταγματικά δικαιώματά τους, εφ' όσον η εκπλήρωση των υποχρεώσεων που τους έχουν ανατεθεί το επιβάλλει. Δικαιολογητική βάση δηλαδή, για τον εκ των προτέρων περιορισμό ενός ή περισσότερων συνταγματικών δικαιωμάτων, όταν το Σύνταγμα δεν το επιτρέπει ρητά, δεν είναι ούτε η ιδιότητα, ούτε το ειδικό status στο οποίο τα άτομα αυτά έχουν υπαχθεί, αλλά η φύση των καθηκόντων τους. Αυτή τη δικαιολογητική βάση προβάλλει και η πάγια νομολογία του ΣτΕ. Την ένταξη των στρατιωτικών και τη ρύθμιση του πράγματι ειδικού καθεστώτος στο οποίο υπάγονται, χωρίς εκ των προτέρων αποκλεισμούς, αλλά με αφετηρία το σύνολο των εγγυήσεων που ίσχυαν για όλους του πολίτες, επιβάλλει και το Σύνταγμα της χώρας μας.

Στο ερώτημα ποια από τα συνταγματικά δικαιώματα των στρατιωτικών είναι επιδεκτικά πρόσθετων περιορισμών, δηλαδή περιορισμών που βαίνουν πέρα από τους συνήθεις, που ίσχυαν για όλους τους πολίτες, η απάντηση είναι ότι τον κατάλογο των περιορισμών τον οριοθετούν η επιδίωξη και διατήρηση της μαχητικής ικανότητας και της λειτουργικής αποτελεσματικότητας του στρατεύματος, μοναδικό μέσο για την επίτευξη των οποίων είναι η στρατιωτική πειθαρχία, βασική στρατιωτική αρετή. Αμέσως παρακάτω αναλύονται διεξοδικά τα επιμέρους δικαιώματα των στρατιωτικών, με τους περιορισμούς τους οποίους επιδέχονται εξ αιτίας της ιδιότητας και των καθηκόντων τους.

ii) ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥΣ

α) <u>Δικαιώματα στη ζωή, τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα (Σ 5 παρ. 2 και 7 παρ. 2)</u>

Η καθοριστική σημασία της ζωής και της υγείας για όλο το σύστημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οδήγησε στην προστασία τους στα διάφορα εθνικά Συντάγματα αλλά και σε διεθνές επίπεδο[116] . Στο ελληνικό Σύνταγμα η προστασία της ζωής βρίσκει έρεισμα στη διάταξη Σ 5 παρ. 2: "όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους ..." - σε συνδυασμό με τις Σ 5 παρ. 1 και Σ 7 παρ. 3[117]. Η προστασία της υγείας βρίσκει έρεισμα στη διάταξη Σ 7 παρ. 2 - "τα

---

[116] **Άρθρο 3** Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1948) **άρθρο 6** Διεθνούς Συμφώνου Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων του ΟΗΕ (1966)
άρθρο 2 παρ. 1 της ΕΣΔΑ: Το δικαίωμα εκάστου προσώπου εις την ζωήν προστατεύεται υπό του νόμου. Εις ουδένα δύναται να επιβληθεί εκ προθέσεως θάνατος, ειμή εις εκτέλεσιν θανατικής ποινής εκδιδομένης υπό δικαστηρίου εν περιπτώσει αδικήματος τιμωρουμένου υπό του νόμου διά της ποινής ταύτης.

[117] **Σ 5 παρ. 2:** Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας. **Σ 7 παρ. 3:** Η γενική δήμευση απαγορεύεται. Θανατική ποινή δεν επιβάλλεται, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται στο νόμο για κακουργήματα τα οποία τελούνται σε καιρό πολέμου και σχετίζονται με αυτόν. **Σ 5 παρ. 1:** Ο καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του

βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας ή άσκηση ψυχολογικής βίας καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως ο νόμος ορίζει" - σε συνδυασμό με τις διατάξεις, Σ 5 παρ. 5, Σ 21 παρ. 3, το ν. 2619/1998, το από 12/1/98 πρόσθετο Πρωτόκολλο "για την απαγόρευση της κλωνοποίησης ανθρώπινων όντων και το Ν. 3089/2002" περί της ιατρικής υποβοηθούμενης αναπαραγωγής. Με τη συνταγματική προστασία, τα φυσικά αγαθά της ζωής και της υγείας ανάγονται σε συνταγματικά προστατευόμενα αγαθά. Η προστασία της ανθρώπινης ζωής και υγείας αποτελεί πρωταρχική και αναγκαία συνέπεια της καταστατικής αρχής του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας κι έχει εφαρμογή στη συνολική έννομη τάξη, επομένως, το δικαίωμα του κάθε ανθρώπου στη ζωή και την υγεία αναγνωρίζεται σε κάθε άτομο, (ατομικό δικαίωμα), και είναι "μητρικό", δηλαδή, αποτελεί προϋπόθεση όλων των άλλων δικαιωμάτων . Φορείς του δικαιώματος στη ζωή και υγεία είναι όλα τα φυσικά πρόσωπα, είτε ημεδαποί, είτε αλλοδαποί, είτε ανιθαγενείς, με μοναδικές επιτρεπόμενες εξαιρέσεις αυτές που προβλέπονται από το διεθνές δίκαιο. Όσον αφορά στους στρατιωτικούς, οι οποίοι ως Έλληνες φυσικά πρόσωπα απολαμβάνουν του δικαιώματος προστασίας της ζωής και υγείας τους, η διακινδύνευση την οποία αυτοί εξ ορισμού αναλαμβάνουν, ως χειριστές της κρατικής βίας, συνεπάγεται τη σχετικότητα του θεμελιωδέστερου ατομικού δικαιώματος, στο πεδίο του οποίου εμπίπτει αυτή καθ' εαυτήν η ύπαρξη του ανθρώπου[118]. Και ως προς μεν τους στρατιωτικούς καριέρας και τους εθελοντές οπλίτες, η εκούσια εκ μέρους τους ανάληψη του κινδύνου, τον οποίο συνεπάγεται ο χειρισμός όπλου και οπλικών συστημάτων, φαίνεται να δικαιολογεί τον περιορισμό του θεμελιώδους αυτού δικαιώματος, ακόμα και όταν διατάσσονται να συμμετάσχουν σε αποστολές, που υπερβαίνουν το σύνηθες όριο διακινδύνευσης. Για τους οπλίτες και τους υπόλοιπους υπόχρεους θητείας, έρεισμα και ακραίος φραγμός των σχετικών περιορισμών είναι η διάταξη Σ 4 παρ. 6, δηλαδή, η υποχρέωση συμβολής στην "άμυνα της πατρίδας", η οποία ενδέχεται να επιβάλλει και την υπέρτατη θυσία στο πλαίσιο ενός αμυντικού πολέμου[119]. Επομένως, ο βαθμός διακινδύνευσης ζωής και υγείας, ο οποίος επιτρέπεται να απαιτηθεί απ' αυτούς, δεν είναι θεμιτό να υπερβαίνει ένα εύλογο κάθε φορά μέτρο, διότι το Σύνταγμα δεν επιβάλλει υποχρέωση αυτοθυσίας[120].

και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.

[118] Κατά τον Π. Δ. Δαγτογλου, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α, σελ. 194,197: «ναι μεν το δικαίωμα της ζωής αφορά μόνο τη ζωή ως αντίθεση προς τον θάνατο», πλην όμως το σύνταγμα «απορρίπτει κάθε αντίληψη ότι είναι νοητή ζωή που είναι ανάξια προς το ζειν λόγω της σωματικής ή της διανοητικής της καταστάσεως».

[119] **Πρβλ. Σ 2 παρ. 2,** Εμμ. Ρουκουνα , Διεθνές Δίκαιο Ι, σελ. 29-30 . Η Ελλάδα, ακολουθώντας τους γενικά αναγνωρισμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου, επιδιώκει την εμπέδωση της ειρήνης, της δικαιοσύνης, καθώς και την ανάπτυξη των φιλικών σχέσεων μεταξύ των λαών και των κρατών.

β) Δικαίωμα προσωπικής ελευθερίας, ασφάλειας, ελευθερίας κίνησης, εγκατάστασης (Σ 5 παρ. 2^{α}-3) .

Το άρθρο 5 παρ. 2^{α} του Σ[121] προστατεύει την ελευθερία, (μαζί με τη ζωή και την τιμή), που συνίσταται στον βάσει της βούλησης του ανθρώπου προσδιορισμό της υλικής και πνευματικής του δραστηριότητας, στον αυτοπροσδιορισμό, στην πλήρη εξουσία του ανθρώπου πάνω στον εαυτό του (όχι στους άλλους). Επομένως, η ελευθερία είναι μορφή υλικής και σωματικής δράσης του ανθρώπου και μαζί με την ισότητα, αποτελούν τους δύο γενικούς συνταγματικούς προσδιορισμούς της ανθρώπινης αξίας. Και καθώς η ελεύθερη δράση του ανθρώπου αναδεικνύει την ατομικότητά του, συνδέεται στενά με την προσωπικότητά του και γι' αυτό καλείται "προσωπική ελευθερία". Η προσωπική ελευθερία είναι βάσει της Σ 5 παρ. 3[122] απαραβίαστη. Η προσωπική ελευθερία είναι "μητρικό δικαίωμα" , δηλαδή, προϋπόθεση όλων των άλλων ελευθεριών, και καθολικό δικαίωμα, δηλαδή, αναγνωρίζεται σ' όλους ανεξαιρέτως τους ανθρώπους, γι' αυτό και η ελευθερία του ενός βρίσκει τα όριά της εκεί που αρχίζει η ελευθερία των άλλων και εκεί όπου ασκείται καταχρηστικά (Σ 25 παρ. 1-3)[123]. Η προσωπική ελευθερία ή ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, αναλύεται σε ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας.

Η διάταξη Σ 5 παρ. 3[124] κατοχυρώνει την ελευθερία κίνησης του ανθρώπου, στην οποία ανήκουν α) η ελευθερία εισόδου στη χώρα, β) η ελευθερία κίνησης στην ελληνική επικράτεια, γ) η ελευθερία εγκατάστασης στο ελληνικό έδαφος και δ) η ελευθερία αποδημίας από την Ελλάδα. Η γενικότερη ελευθερία κίνησης είναι κατ' αρχήν η ελευθερία μετάβασης οπουδήποτε, οποτεδήποτε, μ' οποιοδήποτε μέσο και ανεξαρτήτως σκοπού και αναφέρεται σε πρόσωπα και αγαθά, με αποτέλεσμα να έχει μεγάλη οικονομική σημασία ως βάση του ελεύθερου εμπορίου. Η Σ 5 παρ. 3 απαγορεύοντας την καταδίωξη, σύλληψη, φυλάκιση και περιορισμό , αναφέρεται κατ'

---

[120] «η οργάνωση επιχειρήσεων αυτοκτονίας, έστω και εθελοντικών, αποτελεί πάντοτε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 2 Σ» κατά τον Π.Δ. Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α, σελ. 202.

[121] **Σ 5 παρ. 2:** Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.

[122] **Σ 5 παρ. 3:** Η προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος.

[123] **Σ 25παρ. 1-3:** 1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.
2. Η αναγνώριση και προστασία των θεμελιωδών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη.
3. Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται.

[124] **Σ. 5 παρ. 3:** προσωπική ελευθερία είναι απαραβίαστη. Κανένας δεν καταδιώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με οποιονδήποτε άλλο τρόπο περιορίζεται, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος.

αρχήν στην προσωπική ασφάλεια και ανήκει στην ενότητα με τις διατάξεις της Σ 6[125], με τις οποίες κατοχυρώνεται η ελευθερία κίνησης και εγκατάστασης των πολιτών στη χώρα[126].

Η προσωπική ελευθερία, η ασφάλεια, η ελευθερία κίνησης και εγκατάστασης είναι, όπως είπαμε, θεμελιώδη, μητρικά και καθολικά δικαιώματα, που αναγνωρίζονται σ' όλα ανεξαιρέτως τα φυσικά πρόσωπα. Ωστόσο, και ως προς αυτά τα θεμελιώδη κατ' αρχήν συνταγματικά δικαιώματα, τίθεται το ζήτημα της οριοθέτησης και του περιορισμού της ελευθερίας του ανθρώπου, που συνιστά κρίσιμο νομικό ζήτημα με φιλοσοφικές προεκτάσεις. Η ελευθερία του ανθρώπου, ως μητρικό δικαίωμα, και κατά συνέπεια όλα τα μερικότερα δικαιώματα που απορρέουν απ' αυτή , υπάγεται στις οριοθετήσεις της Σ 5 παρ. 1 και 25[127] . Σ' αυτές τις συνταγματικές διατάξεις βρίσκουν έρεισμα και οι περιορισμοί της ελευθερίας των στρατιωτικών.

Η υποχρεωτική ενδιαίτηση, σε στρατιωτική μονάδα ή καταυλισμό, οι, συνεπεία μεταθέσεων, αποσπάσεων και ειδικών αποστολών, αναγκαστικές μετακινήσεις και οι περιορισμοί στην ελεύθερη μετακίνηση στρατιωτικών, ακόμη και εκτός υπηρεσιακού ωραρίου, επιβάλλονται από τις ανάγκες της στρατιωτικής ετοιμότητας και οργάνωσης. Σε περίοδο ειρήνης και υπό ομαλές περιστάσεις, συνιστούν τον προφανέστερο, περιορισμό ενός μείζονος συνταγματικού δικαιώματος και μάλιστα σε βαθμό αδιανόητο για οποιαδήποτε άλλη κατηγορία πολιτών, γι' αυτό και απαιτούνται κατάλληλες ρυθμίσεις ώστε ν' αποτρέπονται αυθαιρεσίες[128].

---

[125] Βλ. για την προσωπική ασφάλεια Π.Δ. Δαγτογλου, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α', 1991, σελ. 237 επ, Κουράκης Ν., Δικαιώματα κατηγορουμένου και στρατιωτική δικαιοσύνη ΝοΒ 1989, σελ. 401 επ.

[126] **Σ 6:** 1. Κανένας δεν συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται χωρίς αιτιολογημένο δικαστικό ένταλμα, που πρέπει να επιδοθεί τη στιγμή που γίνεται η σύλληψη ή η προφυλάκιση. Εξαιρούνται τα αυτόφωρα εγκλήματα.
2. Όποιος συλλαμβάνεται για αυτόφωρο έγκλημα ή με ένταλμα προσάγεται στον αρμόδιο ανακριτή το αργότερο μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες από τη σύλληψη, αν όμως η σύλληψη έγινε έξω από την έδρα του ανακριτή, η προσαγωγή γίνεται μέσα στον απολύτως αναγκαίο χρόνο για τη μεταγωγή του. Ο ανακριτής οφείλει, μέσα σε τρείς ημέρες από την προσαγωγή, είτε να απολύσει τον συλληφθέντα είτε να εκδώσει ένταλμα φυλάκισης. Η προθεσμία αυτή παρατείνεται για δύο ημέρες, αν το ζητήσει αυτός που έχει προσαχθεί, ή σε περίπτωση ανώτερης βίας που βεβαιώνεται αμέσως με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου.
3. Όταν περάσει άπρακτη καθεμία από τις δύο αυτές προθεσμίες, κάθε δεσμοφύλακας ή άλλος, είτε πολιτικός υπάλληλος είτε στρατιωτικός, στον οποίο έχει ανατεθεί η κράτηση εκείνου που έχει συλληφθεί, οφείλει να τον απολύσει αμέσως. Οι παραβάτες τιμωρούνται για παράνομη κατακράτηση και υποχρεούνται να επανορθώσουν κάθε ζημία που έγινε στον παθόντα και να τον ικανοποιήσουν για ηθική βλάβη με χρηματικό ποσό, όπως νόμος ορίζει.
4. Νόμος ορίζει το ανώτατο όριο διάρκειας της προφυλάκισης, που δεν μπορεί να υπερβεί το ένα έτος στα κακουργήματα και τους έξι μήνες στα πλημμελήματα. Σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις τα ανώτατα αυτά όρια μπορούν να παραταθούν για έξι και τρεις μήνες, αντίστοιχα, με απόφαση του αρμόδιου δικαστικού συμβουλίου. Απαγορεύεται η υπέρβαση των ανώτατων ορίων της προφυλάκισης με τη διαδοχική επιβολή του μέτρου αυτού για επί μέρους πράξεις της ίδιας υπόθεσης.

[127] **Σ 5 παρ. 1:** Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.
Σ 25: Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.
2. Η αναγνώριση και προστασία των θεμελιωδών και απαράγραπτων δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Πολιτεία αποβλέπει στην πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου μέσα σε ελευθερία και δικαιοσύνη.
3. Η καταχρηστική άσκηση δικαιώματος δεν επιτρέπεται.
4. Το Κράτος δικαιούται να αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης.

[128] βλ. τα άρθρα 29/50 (άδειες στρατιωτικών, 51/52 (αποσπάσεις) και 54/58 (μετακινήσεις) το ΣΚ 20-1 και κεφάλαιο Α, τμημ. β' παρ. 2 .- Δεν συνιστά, εξ άλλου, αθέμιτο περιορισμό η απαγόρευση αποδημίας των στρατιωτικών χωρίς προηγούμενη ειδική άδεια της προϊστάμενης αρχής

γ) Δικαίωμα συλλογικής δράσης και ειδικότερα συλλογικές αναφορές, συναθροίσεις, ενώσεις, δικαίωμα για απεργία (Σ 10 παρ. 1, Σ 11 παρ.1, Σ 12 παρ. 1, Σ 23 παρ. 2)

Βασικές μορφές της ανθρώπινης συλλογικής δράσης είναι οι συναθροίσεις και οι ενώσεις προσώπων (σωματεία). Η ελευθερία της συνάθροισης κατοχυρώνεται στη διάταξη Σ 11 παρ. 1[129], θετικά και αρνητικά. Θετικά, με την έννοια της ελευθερίας διοργάνωσης και συμμετοχής στις συναθροίσεις . Αρνητικά, με την έννοια ότι ουδείς μπορεί να υποχρεωθεί να συμμετάσχει σε συνάθροιση. Περιεχόμενο της κατά τη Σ 11 παρ. 1 ελευθερίας συνάθροισης είναι η ελευθερία συγκέντρωσης των πολιτών για οποιονδήποτε λόγο , ήσυχα και άοπλα, σε χρόνο και τόπο της αρεσκείας τους, χωρίς κανένα περιορισμό. Η ελευθερία συνάθροισης έχει απόλυτο χαρακτήρα και στρέφεται τόσο κατά της κρατικής όσο και κατά της ιδιωτικής εξουσίας και μπορεί ν' ασκηθεί μόνο σε δημοκρατικό πλαίσιο κρατικής εξουσίας.

Η άλλη έκφανση της ανθρώπινης συλλογικής δράσης, η ελευθερία σύστασης ενώσεων προσώπων, (σωματείων), βρίσκει έρεισμα και κατοχυρώνεται στη διάταξη Σ 12 παρ. 1[130] . Το Σύνταγμα στο άρθρο 12 παρ. 1 προστατεύει κάθε ένωση προσώπων, ως συντονιστική μονάδα των ατόμων που την αποτελούν, ανεξαρτήτως αν έχει περιβληθεί νομική προσωπικότητα, μη κερδοσκοπική και μη πρόσκαιρου χαρακτήρα. Οι ενώσεις προσώπων που δεν έχουν τα ανωτέρω χαρακτηριστικά προστατεύονται ειδικότερα σ' άλλες συνταγματικές διατάξεις, όπως i) στη Σ 29, η ελευθερία ίδρυσης και συμμετοχής σε πολιτικά κόμματα, II) στη Σ 23, η συνδικαλιστική ελευθερία, iii) στη Σ 14 παρ. 4, οι ενώσεις υπαλλήλων, iv) στη Σ 89 παρ. 5, οι ενώσεις δικαστών v) στη Σ 16 παρ. 5, οι φοιτητικοί σύλλογοι και vi) στη Σ 16 παρ. 9 εδ β', οι ενώσεις αθλητικών σωματείων . Στη Σ 12 παρ. 1 το Σύνταγμα κατοχυρώνει το δικαίωμα ίδρυσης και συμμετοχής σε ενώσεις προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, (θετική συνδικαλιστική ελευθερία), όπως επίσης και το δικαίωμα αποχής από την ίδρυση και συμμετοχή σ' αυτές, (αρνητική συνδικαλιστική ελευθερία). Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι αναγνωρίζεται σ' όλους τους Έλληνες πολίτες, στρέφεται ενάντια, τόσο στην κρατική, όσο και στην ιδιωτική εξουσία και αφορά στην ελευθερία ίδρυσης, εισόδου, συμμετοχής, λειτουργίας, και αποχώρησης από ένωση προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα.

Ως ειδική μορφή της συνδικαλιστικής ελευθερίας το Σύνταγμα κατοχυρώνει στη διάταξη, Σ23 παρ. 2[131] την απεργία, η οποία αποτελεί βασικό μέσο για τη διαφύλαξη και προαγωγή των

τους. Άδεια, εν τούτοις, η μη χορήγηση της οποίας ελέγχεται από τον ακυρωτικό δικαστή για παράβαση των άκρων ορίων της διακριτικής ευχέρειας.

[129] **Σ 11 παρ. 1:** Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται ήσυχα και χωρίς όπλα.

[130] **Σ 12 παρ. 1 :** Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία, τηρώντας τους νόμους που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια.

[131] **Σ 23 παρ. 2:** Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων. Απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημόσιων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής

οικονομικών και εργασιακών συμφερόντων των εργαζομένων. Το δικαίωμα απεργίας αναγνωρίζεται σ' όλους τους εργαζόμενους απόλυτα, δηλαδή, τόσο ενάντια στην κρατική, όσο και ενάντια στην ιδιωτική εξουσία. Ειδική συνταγματική πρόβλεψη υπάρχει για τον περιορισμό του δικαιώματος απεργίας συγκεκριμένων κατηγοριών εργαζομένων, που κυρίως βρίσκονται σε ειδική κυριαρχική σχέση με το κράτος, όπως οι δικαστικοί λειτουργοί, οι υπηρετούντες στα σώματα ασφαλείας και τις ένοπλες δυνάμεις. Σύμφωνα με τη Σ 23 παρ. 2 εδ. β', το δικαίωμα απεργίας υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζουν, με όριο την μη κατάργηση του δικαιώματος ή τη μη παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του. Η απεργία είναι δικαίωμα σύμφυτο προς το συνδικαλιστικό χώρο, αποτελεί μερικότερη εκδήλωση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και δεν ανήκει στο περιεχόμενο της εργασιακής σχέσης.

Στη διάταξη Σ 10παρ. 1[132] βρίσκει έρεισμα το δικαίωμα «του αναφέρεσθαι στις αρχές», όπου αναφορά είναι η έγγραφη προσφυγή προς την αρμόδια αρχή, προκειμένου να επιληφθεί συγκεκριμένου θέματος. Αποδέκτης των αναφορών είναι οι διοικητικές και δικαστικές αρχές. Η άσκηση του δικαιώματος του αναφέρεσθαι, ενεργοποιεί αντίστοιχες συνταγματικές υποχρεώσεις του αποδέκτη, που είναι: i) υποχρέωση ενέργειας έγκαιρης και σύννομης και ii) υποχρέωση αιτιολογημένης απάντησης στον υποβάλλοντα την αναφορά, διαφορετικά ανακύπτει ζήτημα παραβίασης του Συντάγματος. Στη Σ 10 παρ. 1 κατοχυρώνεται το δικαίωμα του αναφέρεσθαι για όλα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα, ανεξαρτήτως ιθαγένειας, και η άσκησή του, είτε ατομικά, είτε απ' όλους μαζί στο ίδιο έγγραφο.

Σε αντίθεση με ο,τι προβλέπει για τους δημοσίους κ.λ.π. υπαλλήλους, (Σ 12 παρ. 4 και Σ 23 παρ. 2β') τα όργανα των σωμάτων ασφαλείας και τους δικαστικούς λειτουργούς (Σ 23 παρ. 2β), το Σύνταγμά μας δεν περιέχει ειδική ρύθμιση για την άσκηση των θεμελιωδών αυτών δικαιωμάτων από τους στρατιωτικούς. Είναι πρόδηλο, ωστόσο, ότι η χωρίς επιφυλάξεις αναγνώριση ορισμένων έστω απ' αυτά στο πλαίσιο της στρατιωτικής ζωής θα ισοδυναμούσε κατ' ουσία με αναίρεση της στρατιωτικής πειθαρχίας[133]. Κατά τούτο, οι σχετικές διατάξεις των στρατιωτικών κανονισμών, όπως π.χ. η απαγόρευση της υποβολής ομαδικών παραπόνων[134], δεν

επιχειρήσεων δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάσουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησής του.

[132] **Σ 10 παρ. 1:** Καθένας ή πολλοί μαζί έχουν το δικαίωμα τηρώντας τους νόμους του Κράτους να αναφέρονται εγγράφως στις αρχές, οι οποίες είναι υποχρεωμένες να ενεργούν σύντομα κατά τις κείμενες διατάξεις και να απαντούν αιτιολογημένα σε εκείνον, που υπέβαλε την αναφορά, σύμφωνα με το νόμο.

[133] Έτσι η Ε Αναθεωρητική Βουλή θεώρησε περιττή τη ρητή μνεία των στρατιωτικών στη διάταξη του άρθρου 23 παρ. 2β' Σ, με το σκεπτικό ότι η εκ μέρους των τελευταίων άσκηση των δικαιωμάτων συλλογικής δράσης και ιδίως των δικαιωμάτων της απεργίας θα κατέλυε την στρατιωτική πειθαρχία, βλ. σχετικά και Δ. Τσάτσο, Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Α' , σελ. 264/265.

[134] **Βλ. άρθρο 77 παρ. 2 ΣΚ 20-1:** Αναστολή εκτελέσεως διαταγής ή εκτίσεως ποινής για εξέταση παραπόνων, απαγορεύεται. Μόνο μετά την εκτέλεση της διαταγής ή την έναρξη εκτίσεως ποινής, μπορεί να γίνει δεκτό το παράπονο. **άρθρο 64 Στρ ΠΚ:** Στρατιωτικός που εξυβρίζει σκοπό ή φρουρό που έχει εντολή να φρουρεί ή να επιτηρεί ορισμένη περιφέρεια τιμωρείται με φυλάκιση τριών μηνών μέχρι δύο ετών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη. πρβλ. ΣτΕ 33/1933, Θ. Γενικά ευρετήρια, τεύχος 6, σελ. 470.

είναι αντίθετες προς το Σύνταγμα, υπό τον όρο, εντούτοις, ότι δεν καταλαμβάνουν και την εκτός υπηρεσία άσκηση των εν λόγω δικαιωμάτων υπό μη στρατιωτική ιδιότητα[135].

δ) Δικαίωμα της οικονομικής ελευθερίας των στρατιωτικών (Σ 5 παρ. 1).

Κατά το άρθρο 5 παρ. 1 του Σ[136], καθένας έχει δικαίωμα ν' αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην οικονομική ζωή της χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλον και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα και τα χρηστά ήθη. Ο συντακτικός νομοθέτης κατοχυρώνει για τον καθένα, δικαίωμα συμμετοχής στην οικονομική ζωή, παθητικής, (επιχειρηματικής συμμετοχής) και ενεργητικής, (καταναλωτική συμμετοχή) . Σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ, η οικονομική ελευθερία επιδέχεται περιορισμούς χάριν του δημοσίου συμφέροντος, όπως προκύπτει από τις επιφυλάξεις των συνταγματικών διατάξεων (Σ 5 παρ. 1 και 3)[137] και από τις συνταγματικές διατάξεις κοινωνικού περιεχομένου , ιδίως (Σ 106 παρ. 1-2)[138]. Το ΣτΕ έχει δεχθεί ότι δεν αντίκειται στο Σ. η θέσπιση δεσμεύσεων της οικονομικής ελευθερίας, από το νομοθέτη, αν δικαιολογούνται από σοβαρούς κοινωνικούς, οικονομικούς ή άλλους λόγους και δε θίγουν τον πυρήνα της οικονομικής ελευθερίας καθόσον μόνο αυτός προστατεύεται συνταγματικά.

Σ' αυτή την προβληματική, εμπίπτουν και οι περιορισμοί της οικονομικής ελευθερίας των στρατιωτικών. Αυστηρότεροι απ' ότι για τους δημοσίους υπαλλήλους, οι κανονισμοί απαγορεύουν στους "στρατιωτικούς καριέρας" "να ασκούν οποιοδήποτε επάγγελμα ή να απασχολούνται με οποιαδήποτε αμειβόμενη εργασία"[139]. Απεναντίας, για τους υπόχρεους θητείας, η απαγόρευση αυτή δεν ισχύει, κατά τον εκτός υπηρεσίας χρόνο"[140]. Έτσι

---

[135] Βλ. άρθρο 25 παρ. 7 ΣΚ 20-21, το οποίο καινοτομώντας προς την ορθή κατεύθυνση σε σχέση προς τους προηγούμενους κανονισμούς (βλ άρθρο 25 π.δ. 202/1970, άρθρο 25 π.δ. 982/1980) ορίζει: « Επιτρέπεται η συμμετοχή των στρατιωτικών σε επιστημονικές, αθλητικές, ή επαγγελματικές ενώσεις, συνδέσμους ή σωματεία. Για τα μόνιμα στελέχη απαιτείται άδεια υπηρεσίας» Για τον τελευταίο αυτό περιορισμό, που είναι κατά τον Ν.Κ. Αλιβιζάτο αμφίβολης συνταγματικότητας, βλ. τη θετική κρίση της ΣτΕ 720/1983. Το Σ, 1984, σελ. 113, ενόψει της Σ 12 παρ. 4. Αμφίβολης επίσης συνταγματικότητας είναι σε ό,τι αφορά την εκτός, φυσικά στρατεύματος συνδικαλιστική δραστηριότητα των οπλιτών ως ιδιωτών- η υποχρεωτική αναστολή της κατά τη διάρκεια της θητείας τους, βλ. άρθρο 25 παρ. 2 ΣΚ 20-1 : Οι κληρωτοί, που είχαν ενταχθεί σε πολιτικές οργανώσεις πριν τη στράτευσή τους, αναστέλλουν την πολιτική και συνδικαλιστική τους δραστηριότητα κατά την διάρκεια της θητείας τους.

[136] **Σ 5 παρ. 1**: Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική , οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας , εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.

[137] **Σ 5 παρ. 2:** Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.

[138] **Σ106 παρ. 1-2:** 1. Για την εδραίωση της κοινωνικής ειρήνης και την προστασία του γενικού συμφέροντος το Κράτος προγραμματίζει και συντονίζει την οικονομική δραστηριότητα στη χώρα, επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την οικονομική ανάπτυξη όλων των τομέων της εθνικής οικονομίας . Λαμβάνει τα επιβαλλόμενα μέτρα για την αξιοποίηση των πηγών του εθνικού πλούτου, από την ατμόσφαιρα και τα υπόγεια ή υποθαλάσσια κοιτάσματα, για την προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και την προαγωγή ιδίως της οικονομίας των ορεινών, νησιωτικών και παραμεθόριων περιοχών.

2. Η ιδιωτική οικονομική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας.

[139] **ΣτΕ 2125/1977, 4126/1980**: Επαγγελματική ελευθερία, ελευθερία επιστήμης, αρχή της ισότητος. Απαγόρευση ασκήσεως ιδιωτικώς του ιατρικού επαγγέλματος απ- το διδακτικό προσωπικό των Ιατρικών σχολών, εντός του ωραρίου εργασίας τους στις σχολές. Η δι- αρθρο 7 Ν. 641/77 θρσπιζομένη ρύθμισις α) συνιστά συνταγματικώς θεμιτόν περιορισμόν της επαγγελματικής ελευθερίας, β) ουδόλως πλήσσει την ελευθερίαν της επιστήμης, γ) ούτε αντίκειται εις την αρχήν της ισότητος. , ΣτΕ 2193/1982, 1366/1983, 3003/1983, 2376/1984.

[140] Άρθρο 25 παρ. 4 ΣΚ 20-1. Απαγορεύεται στους αξιωματικούς, Υπαξιωματικούς και Ανθυπασπιστές να ασκούν οποιοδήποτε επάγγελμα ή να ασχολούνται με οποιαδήποτε αμειβόμενη εργασία. Η παρ. 5 του ίδιου άρθρου εισάγει εξαίρεση για την εξάσκηση του ιατρικού επαγγέλματος

οριοθετημένες οι αποκλίσεις αυτές, είναι συνταγματικά ανεκτές, δεδομένου ότι δικαιολογούνται εκ πρώτης όψεως από τις ανάγκες της στρατιωτικής θητείας υπηρεσίας[141].

ε) Δικαίωμα συμμετοχής και εκδήλωσης υπερ πολιτικών κομμάτων (Σ29 παρ. 3)[142]

Το άρθρο 29 παρ. 3 του Συντάγματος επιβάλλει άμεσα την πολιτική ουδετερότητα των στρατιωτικών, ενώ το άρθρο 56 του Συντάγματος[143] καθιερώνει γι' αυτούς κωλύματα εκλογιμότητας . Συγκεκριμένα, μετά την αναθεώρηση του 2001, η Σ 29 παρ. 3 απαγορεύει οποιαδήποτε εκδήλωση υπερ ή κατά κόμματος προερχομένη μεταξύ άλλων και από όσους υπηρετούν στις Ένοπλες Δυνάμεις και τα σώματα ασφαλείας. Η απαγόρευση αυτή αφορά κατ' αρχήν το σύνολο των στρατιωτικών, δηλαδή, τόσο τα μόνιμα στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων όσο και τους οπλίτες θητείας. Όσον αφορά στο άρθρο 56 του Συντάγματος, που καθιερώνει τα κωλύματα εκλογιμότητας και για τους στρατιωτικούς, η παρ. 1 ορίζει ότι δεν μπορούν ν' ανακηρυχθούν υποψήφιοι, ούτε να εκλεγούν βουλευτές οι υπηρετούντες στις Ένοπλες Δυνάμεις και τα Σώματα Ασφαλείας, αν δεν παραιτηθούν πριν την ανακήρυξή τους ως υποψηφίων. Η παρ. 3γ του ίδιου άρθρου ιδρύει απόλυτο κώλυμα εκλογιμότητας για τους "στρατιωτικούς εν ενεργεία", ειδικά στις εκλογικές περιφέρειες στις οποίες υπηρέτησαν περισσότερο από τρεις μήνες κατά την τριετία πριν τις εκλογές. Το ανωτέρω κώλυμα γίνεται δεκτό ότι καταλαμβάνει μόνο τους "μόνιμους υπηρετούντες στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας ... οποιουδήποτε βαθμού και όπλου, αδιαφόρως δε εάν διατελούν σε κατάσταση ενεργείας, διαθεσιμότητας ή αργίας", κι όχι τους εν αποστρατεία και εφέδρους στρατιωτικούς, έστω κι αν οι τελευταίοι κλήθηκαν στην

από τους υγειονομικούς αξιωματικούς «μετά από εγκριτική διαταγή του ΓΕΣ», εξαίρεση αμφίβολης συνταγματικότητας, ενόψει της αρχής της ισότητας. (**παρ. 5 πδ 130/1984**: Επίσης επιτρέπεται στους υγειονομικούς Αξιωματικούς η εξάσκηση του Ιατρικού επαγγέλματος, εξ αιτίας της ιδιομορφίας του και της γενικότερης κοινωνικής αποστολής του, μετά από εγκριτική διαταγή του Γενικού Επιτελείου Στρατού, που μπορεί να μεταβιβάσει αυτό το δικαίωμα στους διοικητές των Σχηματισμών.).

[141] **Αρθρο 25 παρ. 6 ΣΚ 20-1:** Οι έφεδροι Αξιωματικοί και κληρωτοί οπλίτες μπορούν κατά τον εκτός υπηρεσίας χρόνο να ασκούν το επάγγελμά τους.
Οι οποίες ανάγκες συνήθως επιτάσσουν τη διαρκή ετοιμότητα των στρατιωτικών. Απεναντίας, η διαφύλαξη του κύρους των ενόπλων δυνάμεων δε δικαιολογεί καθ'εαυτών την επιβολή των περιορισμών αυτών, υπό τις σημερινές τουλάχιστον συνθήκες και για τα περισσότερα επαγγέλματα.

[142] **Σ 29 παρ. 3 .** Απαγορεύεται απολυτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδήλωση υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος στους δικαστικούς λειτουργούς και σε όσους υπηρετούν στις ένοπλες δυνάμεις και στα σώματα ασφαλείας. Απαγορεύονται απολύτως οι οποιασδήποτε μορφής εκδηλώσεις υπέρ ή κατά πολιτικού κόμματος, κατά την άσκηση των αθηκόντων τους, στους υπαλλήλους του Δημοσίου, οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή δημόσιων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή επιχειρήσεων η διοίκηση των οποίων ορίζεται άμεσα η έμμεσα από το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχο.

[143] **Σ 56 :** 1. Οι Έμμισθοι δημόσιοι λειτουργοί και υπάλληλοι, άλλοι υπάλληλοι του Δημοσίου, υπηρετούντες στις ένοπλες δυνάμεις και στα σώματα ασφαλείας, υπάλληλοι οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, αιρετά μονο πρόσωπα όργανα των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, διοικητές, υποδιοικητές ή πρόεδροι διοικητικών συμβουλίων ή διευθύνοντες ή εντεταλμένοι σύμβουλοι νομικών προσώποων δημοσίου δικαίου ή κρατικών νομικών ρποσώπων ιδιωτικού δικαίου ή δημοσίων επιχειρήσεωνή επιχειρήσεων τη διοίκηση των οποίων ορίζει άμεσα ή έμμεσα το Δημόσιο με διοικητική πράξη ή ως μέτοχος ή επιχειρήσεων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι ούτε να εκλεγούν βουλευτές, αν δεν παραιτηθούν πριν από την ανακήρυξή τους ως υποψηφίων. Η παραίτηση συντελείται με μόνη τη γραπτή υποβολή της. Αποκλείεται η επάνοδος στην ενεργό υπηρεσία των στρατιωτικών που παραιτούνται. Τα ανώτερα αιρετά μονοπρόσωπα όργανα των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης δεύτερου βαθμού δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι ούτε να εκλεγούν βουλευτές κατά τη διάρκεια της θητείας για την οποία εξελέγησαν, ακόμη και αν παραιτηθούν.
3.Δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι, ούτε να εκλεγούν βουλευτές σε όποια εκλογική περιφέρεια υπηρέτησαν ή σε όποια εκλογική περιφέρεια εκτεινόταν η τοπική αρμοδιότητά τους μέσα στους τελευταίους δεκαοκτώ μήνες της τετραετούς βουλευτικής περιόδου:
γ) Οι ανώτεροι και ανώτατοι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας.
4.Πολιτικοί υπάλληλοι και στρατιωτικοί γενικά, που έχουν κατά το νόμο αναλάβει υποχρέωση να παραμείνουν στην υπηρεσία για ορισμένο χρόνο, δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι ούτε να εκλεγούν βουλευτές όσο χρόνο διαρκεί η υποχρέωσή τους.

ενεργό υπηρεσία"[144] Αυτό συνάγεται από το ratio της Σ 56 παρ. 3, η οποία όπως έχει νομολογηθεί, αποβλέπει στο να αποτρέψει μελλοντικούς υποψηφίους από το να εκμεταλλευθούν τη θέση τους για να προετοιμάσουν την πολιτική τους σταδιοδρομία[145]. Απόλυτο κώλυμα εκλογιμότητας θέτει και η Σ 56 παρ. 4, για τους στρατιωτικούς γενικά που έχουν κατά νόμο αναλάβει υποχρέωση παραμονής στο στράτευμα επί ορισμένο χρόνο, για όσο χρόνο διαρκεί αυτή τους η υποχρέωση. Υποχρέωση παραμονής αναλαμβάνουν οι σπουδαστές των παραγωγικών σχολών των ενόπλων δυνάμεων και τα μόνιμα στελέχη γενικά, που μετεκπαιδεύονται κατά τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους[146]. Τους στρατιωτικούς ενδιαφέρει και το άρθρο 57 παρ. 3 του Συντάγματος[147], το οποίο ορίζει ως ασυμβίβαστη με το βουλευτικό αξίωμα την άσκηση οποιουδήποτε "καθήκοντος" ή "έργου" απ' όσα απαριθμούνται στο άρθρο 56 Σ., ως κωλύματα εκλογιμότητας, επομένως, δεν επιτρέπεται η επάνοδος στο στράτευμα ως μονίμων εν ενεργεία των πρώην αξιωματικών που είχαν εκλεγεί βουλευτές , εφόσον δεν παραιτούνται από του βουλευτικό αξίωμα. Απεναντίας, δεν απαγορεύεται η εκούσια κατάταξη εν ενεργεία βουλευτών για να υπηρετήσουν στρατιωτική θητεία, κύρια ή εφεδρική, καθώς και βουλευτών πρώην αξιωματικών για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους ως έφεδροι εκ μονίμων. Στο βαθμό που ο νόμος το προβλέπει, οι στρατιωτικοί κωλύονται να εκλεγούν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβλούλιο[148] και τους ΟΤΑ[149], αν δεν υποβάλουν προηγουμένως την παραίτησή τους, η οποία εν τούτοις, δεν είναι εν προκειμένω εκ του Συντάγματος υποχρεωτική για τη διοίκηση[150]. Οι παραπάνω περιορισμοί αφορούν, όχι στην πολιτική, αλλά στην κομματική ουδετερότητα. Απ' όλα αυτά, σε συνδυασμό με τη διάταξη Σ 5 παρ. 1 προκύπτει ότι οι στρατιωτικοί δικαιούνται να τοποθετούνται επί των πολιτικών ζητημάτων, να αναπτύσσουν τις απόψεις τους ακόμα και σε έντυπα με κομματικό προσανατολισμό, αλλά με τρόπο που να μην εκθέτουν, αφενός μεν το

---

[144] Π. Παραράς, Σύνταγμα 1975, Corpum Π. 1986, σελ. 95
Χρ. Σγουρίτσας, σελ. 239.
Αθ. Ράϊκος, Δικονομικού εκλογικού δικαίου, σελ. 354 επ.
Ευ. Βενιζέλος, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι. Θεσσαλονίκη, Παρατηρητής, 1991, σελ. 285.

[145] βλ. αντί πολλών ΑΕΔ 2/1990, **6/1990**: Εκλογές. Κωλύματα εκλογικότητας αριθμ. 56 παρ. 3 Συντ. Χρόνος ισχύος κωλύματος. Μεσολάβηση βουλευτικής περιόδου. Κώλυμα ανακηρύξεως ως υποψηφίου και εκλογής του ως βουλευτή γιατρού του Ε.Σ.Υ. , **37/1991:** Βουλευτικές εκλογές. Κωλύματα εκλογιμότητας στρατιωτικών εν ενεργεία (Άρθρο 56 παρ. 3 του Συντ.). Το κώλυμα ισχύει ακόμα κ' εάν έπαυσαν να έχουν την ιδιότητα του μόνιμου εν ενεργεία στρατιωτικού. Το κώλυμα ισχύει και όταν έχουν μεσολαβήσει άλλες εκλογές.

[146] άρθρο 64 παρ. 1 ν.δ. 1400/1973: Οι απόφοιτοι από τα Ανώτατα Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΣΕΙ) και τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (ΣΣΑΣ) αξιωματικοί αναλαμβάνουν από την ονομασία τους ως Ανθυπολοχαγών, Σημαιοφόρων ή Ανθυποσμηναγών υποχρέωση παραμονής στις Ένοπλες Δυνάμεις (ΕΔ) για χρόνο διπλάσιο των ετών φοίτησής τους, όπως αυτά καθορίζονται από τους Οργανισμούς των ΑΣΕΙ και τη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (ΣΣΑΣ).

[147] **Σ 57 παρ. 3:** Βουλευτές που αποδέχονται οποιαδήποτε από τις ιδιότητες ή τα έργα που αναφέρονται σε αυτό ή στο προηγούμενο άρθρο και που χαρακτηρίζονται ότι αποτελούν κώλυμα για την υποψηφιότητα βουλευτή ή ότι είναι ασυμβίβατα με το βουλευτικό αξίωμα, εκπίπτουν από το αξίωμα αυτό, όπως νόμος ορίζει.

[148] άρθρο 2 παρ. 2 ν. 1180/1981 που επεκτείνει τα κωλύματα εκολγιμότητας της Σ 56 παρ. 1-4 και στους υποψηφίους για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο : 2. Αι περί των κωλυμάτων εκλογιμότητος των βουλευτών διατάξεις των παραγράφων 1 και 4 του άρθρου 56 του Συντάγματος και των παραγράφων 1 έως και 4 άρθρου 30 του Π.Δ. 610/1974, ως τούτο ετροποποιήθη διά του άρθρου 9 του Ν. 789/1978 "περί τροποποιήσεως και συμπληρώσεως διατάξεων του Δημοτικού και Κοινοτικού Κώδικος και της Εκλογικής Νομοθεσίας", έχουν εφαρμογήν και δια την εκλογήν των αντιπροσώπων εις το Ευρωπαϊκόν Κοινοβούλιον.

[149] άρθρο 40 παρ. 1 π.δ. 323/1989, βλ. coutra για τους οπλίτες στα: Δ.Τσάτσου, Π.Παυλόπουλου, "Κωλύματα και ασυμβίβαστα κατά το δημοτικό και κοινοτικό κώδικα", γνμδ , ΕΕΔ 1987 σελ. 5 επ.

[150] άρθρο 40 παρ. 7 π.δ 323/1989, πρβλ. ΣτΕ 2014/1959 .

κύρος τους ως στρατιωτικών, και αφ' ετέρου το κύρος των Ενόπλων Δυνάμεων. Ακόμα, οι στρατιωτικοί έχουν το δικαίωμα να παρίστανται σε συναθροίσεις πολιτικών κομμάτων και άλλες συναφείς εκδηλώσεις, αρκεί να μη φέρουν στολή και να μην προκαλούν το κοινό αίσθημα με την εν γένει συμπεριφορά τους και να έχουν την αναγκαία αυτοσυγκράτηση. Αξιοσημείωτο είναι ακριβώς εδώ ότι όσον αφορά στη σταδιοδρομία των μονίμων στελεχών των Ενόπλων Δυνάμεων και την υπηρεσιακή τους μεταχείριση, αυτή δε θα πρέπει να επηρεάζεται και να εξαρτάται από τα πολιτικά τους φρονήματα και τις κομματικές προτιμήσεις τους, γιατί αυτό θα συνιστούσε περιορισμό του δικαιώματός τους για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους (Σ 5 παρ. 1) και της ιδιωτικής ζωής (Σ 9 παρ. 1)[151]. Η κομματική ουδετερότητα αφορά τόσο την άσκηση καθηκόντων, όσο και την εξωϋπηρεσιακή δράση των στρατιωτικών, γιατί ως προς την άσκηση των καθηκόντων συνάπτεται με την αρχή της αμεροληψίας, η οποία ως απόρροια των αρχών της αναλογικότητας και της ισότητας[152] ,απαγορεύει κάθε είδους διακρίσεις στην εκπλήρωση των καθηκόντων των κρατικών οργάνων με κριτήρια κομματικά, προσωπικά ή άλλα, ενώ ως προς την εξωϋπηρεσιακή τους δράση, δηλαδή τις εκδηλώσεις τους ως ιδιωτών, επειδή η συμπεριφορά αυτή είναι ως εκ της φύσεώς της "δημόσια", με την έννοια ότι γίνεται αντιληπτή προς τα έξω, θα ήταν ανεπίτρεπτη η ένταξη στρατιωτικού καριέρας σε πολιτικό κόμμα και θα ήταν εύλογη η αυστηρότερη εφαρμογή εν προκειμένω των κριτηρίων της "διακριτικότητας", της "ευπρέπειας" και της "γλωσσικής εγκράτειας", τα οποία θα πρέπει κατά τη νομολογία να διέπουν την έκδοση πολιτικών απόψεων[153].

iii) ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ ΑΝΕΠΙΔΕΚΤΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΩΝ

Εξ αντιδιαστολής, από την περιοριστική αυτή απαρίθμηση, προκύπτει ότι, εν ειρήνη και υπό ομαλές συνθήκες[154], δεν είναι επιδεκτικά περιορισμών, πέρα από τους γενικούς που ίσχυαν

---

[151] Πρβλ. ΣτΕ /Τμ Γ') 595/1977 , Το Σ 1977 σελ. 327

[152] Γ. Κασιμάτη, Συνταγματικό Δίκαιο ΙΙ, σελ. 168 επ.
Π.Δ.Δαγτογλου, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Β', σελ. 1044-5.
Α.Τάχος, Σύγχρονες τάσεις της αρχής της μονιμότητας εις το διοικητικός δίκαιον, Θεσσαλονίκη, 1973, σελ. 134 επ.

[153] **ΣτΕ 151/1958, 2209/1977, Το Σ 1977 σελ. 636**: Προσωπική ελευθερία - δικαίωμα εκφράσεως πολιτικών κ.λ.π. πεποιθήσεων - χαρακτήρας και έκταση του δικαιώματος ως προς τους δημοσίους υπαλλήλους και στρατιωτικούς. - όρια επεμβάσεως της κρατικής εξουσίας. - Τύπος - δεν είναι θεμιτή η διάκριση εφημερίδων σε "εθνικόφρονες" και "κομμουνιστικές" και δεν απαγορεύεται στους στρατιωτικούς η προμήθεια αι ανάγνωση κομμουνιστικών εφημερίδων - δεν συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα η ανάγνωσή τους. , ΔεφΑθ. 329/1980, Το Σ 1980 σελ. 237, ΔΣτρΘες 191/1988, ΝοΒ 1988, σελ. 1697

[154] Επιτρέπεται η επιβολή περιορισμών σε περίοδο κρίσης κι εφόσον ανασταλεί η άσκηση συνταγματικών δικαιωμάτων βάσει της **Σ 48**: 1. Σε περίπτωση πολέμου, επιστράτευσης εξαιτίας εξωτερικών κινδύνων ή άμεσης απειλής της εθνικής ασφάλειας, καθώς και αν εκδηλωθεί ένοπλο κίνημα για την ανατροπή του δημοκρατικού πολιτεύματος, η Βουλή, με απόφασή της, που λαμβάνεται ύστερα από πρόταση της Κυβέρνησης, θέτει σε εφαρμογή, σε ολόκληρη την Επικράτεια ή σε τμήμα της, το νόμο για την κατάσταση πολιορκίας, συνιστά εξαιρετικά δικαστήρια και αναστέλλει την ισχύ του συνόλου ή μέρους των διατάξεων των άρθρων 5 παράγραφος 4,6,8,9,11,12 παράγραφοι 1 έως και 4,14,19,22 παράγραφος 3,23,96 παράγραφος 4 και 97. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δημοσιεύει την απόφαση της Βουλής.
Με την απόφαση της Βουλής ορίζεται η διάρκεια ισχύος των επιβαλλόμενων μέτρων, η οποία δεν μπορεί να υπερβεί τις δεκαπέντε ημέρες.
2. Σε περίπτωση απουσίας της Βουλής ή αν συντρέχει αντικειμενική αδυναμία να συγκληθεί εγκαίρως, τα μέτρα της προηγούμενης παραγράφου λαμβάνονται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου . Το διάταγμα υποβάλλεται από την Κυβέρνηση στη Βουλή για έγκριση μόλις καταστεί δυνατή η σύγκλησή της, ακόμη και αν έληξε η βουλευτική περίοδος ή η Βουλή έχει διαλυθεί, και πάντως μέσα σε δεκαπέντε ημέρες το αργότερο.
3.Η διάρκεια των κατά τις προηγούμενες παραγράφους μέτρων μπορεί να παρατείνεται ανά δεκαπενθήμερο μόνο με προηγούμενη απόφαση της Βουλής, η οποία συγκαλείται ακόμη και αν έχει λήξει η βουλευτική περίοδος ή η Βουλή έχει διαλυθεί.

για το σύνολο των πολιτών, τα υπόλοιπα συνταγματικά δικαιώματα των στρατιωτικών. Πιο συγκεκριμένα, είναι ανεπίδεκτα περιορισμών τα παρακάτω δικαιώματα:

α) Το δικαίωμα για ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας των στρατιωτικών και για σεβασμό της αξίας τους ως ανθρώπων (Σ 5 παρ. 1α' και Σ 2 παρ. 1) [155]

Ανθρώπινη αξία, ως έννοια γένους, είναι το σύνολο των γενικών, υλικών πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους , και γι' αυτό ταυτίζεται με τον άνθρωπο. Κάθε άνθρωπος είναι φορέας ανθρώπινης αξίας και η ανθρώπινη αξία προσδίδει ουσιαστικό περιεχόμενο στην προσωπικότητα. Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας αποτελεί καταστατική αρχή της νέας ελληνικής έννομης τάξης, γιατί με τη διάταξη Σ 2 παρ. 1 ανάχθηκε σε συνταγματικό θεμέλιό της . Στη σύγχρονη έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπισμού , η ανθρώπινη αξία είναι απαραβίαστη, επομένως, είναι απαραβίαστα και τα θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα που την περιβάλλουν. Αυτό το απαραβίαστο βρίσκει έρεισμα στις διατάξεις Σ 4 παρ. 1-2, 5 παρ. 1-2, 7 παρ. 2, 25 παρ. 1-4, 106 παρ. 2 και φυσικά άμεσα τη Σ 2 παρ. 1. Η Σ 2 παρ. 1 καθιερώνει αυτοτελές δικαίωμα , μητρικό (=αποτελεί προϋπόθεση όλων των άλλων δικαιωμάτων), ανθρώπινο (=φορείς του είναι μόνο φυσικά πρόσωπα και όλοι οι άνθρωποι ανεξαιρέτως) και καθολικό (= αφορά τόσο στις σχέσεις κράτους - πολιτών όσο και στις σχέσεις μεταξύ πολιτών). Περιορισμοί, επομένως, στα θεμελιώδη δικαιώματα, που κατοχυρώνονται στις Σ 2 παρ. 1, και Σ 5 παρ. 1α' είναι απαγορευμένοι.

Ως προς τους στρατιωτικούς, καμία επίκληση των αναγκών της στρατιωτικής οργάνωσης και πειθαρχίας, δεν μπορεί να δικαιολογήσει απαγορεύσεις και διαταγές που προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια (Σ 7 παρ. 2) ή συνιστούν απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση κατά την έννοια του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, όπως π.χ. ασκήσεις και δοκιμασίες υπέρμετρης σκληρότητας, στερήσεις τροφής και ύπνου, καψώνια, διαπομπεύσεις για αποκλίνουσες στάσεις κ.λ.π. Αυτό ισχύει πολύ περισσότερο όταν οι ως άνω περιορισμοί εισβάλλουν και στην εκτός στρατεύματος ζωή των στρατιωτικών, ως ιδιωτών (εμφάνιση, συναναστροφές, εργασία κ.λ.π.), η οποία είναι κατ' αρχήν ανεπίτρεπτο να σχετίζεται με την εκτέλεση στρατιωτικών καθηκόντων.

4.Τα κατά τις προηγούμενες παραγράφους μέτρα αίρονται αυτοδικαίως με τη λήξη των προθεσμιών που προβλέπονται στις παραγράφους 1,2 και 3, εφόσον δεν παρατείνονται με απόφαση της Βουλής, και σε κάθε περίπτωση με τη λήξη του πολέμου, εφόσον είχαν επιβληθεί εξαιτίας πολέμου.

5.Αφότου άρχισαν να ισχύουν τα μέτρα των προηγούμενων παραγράφων ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ύστερα από πρόταση της Κυβέρνησης, μπορεί να εκδίδει πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, για να αντιμετωπιστούν επείγουσες ανάγκες ή για να αποκατασταθεί ταχύτερα η λειτουργία των συνταγματικών θεσμών. Οι πράξεις αυτές υποβάλλονται για κύρωση στη Βουλή μέσα σε δεκαπέντε ημέρες από τη σύγκλησή της σε σύνοδο και παύουν να ισχύουν στο εξής, αν δεν υποβληθούν στη Βουλή μέσα στις παραπάνω προθεσμίες ή δεν εγκριθούν από αυτή μέσα σε δεκαπέντε ημέρες αφότου υποβλήθηκαν.

6.Οι κατά τις παραγράφους 2 και 3 αποφάσεις της Βουλής λαμβάνονται με την πλειοψηφία του συνολικού αριθμού των βουλευτών και η κατά την παράγραφο 1 απόφαση με την πλειοψηφία των τριών πέμπτων του συνολικού αριθμού των βουλευτών. Η Βουλή αποφασίζει σε μία μόνο συνεδρίαση.

7. Σε όλη τη διάρκεια της εφαρμογής των μέτρων κατάστασης ανάγκης, τα οποία λαμβάνονται κατά το άρθρο αυτό, ισχύουν αυτοδικαίως οι διατάξεις των άρθρων 61 και 62 του Συντάγματος, ακόμη και αν διαλύθηκε η Βουλή ή έληξε η βουλευτική περίοδος.

[155] **Σ 2 παρ. 1:** Ο Σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας. **Σ 5 παρ. 1α:** Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη.

Γι' αυτό είναι χαρακτηριστική η επίκληση των άρθρων Σ 2 παρ. 1 και Σ 5 παρ. 1 από τη νομολογία, είτε επικουρικά προς άλλες συνταγματικές εγγυήσεις, όπως η ελευθερία της έκφρασης (Σ 14 παρ. 1)[156], ή η προστασία του γάμου ή της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των στρατιωτικών (Σ 21 παρ. 1, Σ 9 παρ. 1)[157] είτε αυτοτελώς, όπως στην περίπτωση των πειθαρχικών συμβουλίων τους, η ευκαιριακή συγκρότηση των οποίων εν όψει της συγκεκριμένης υπόθεσης, κρίθηκε αντισυνταγματική[158].

β) Η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των στρατιωτικών και της ιδιωτικής τους σφαίρας γενικότερα (Σ 9 παρ. 1 και Σ 21 παρ. 1) [159]

Στη διάταξη Σ 9 παρ. 1, προστατευόμενο αγαθό δεν είναι η ζωή ως βιολογικό, αλλά ως κοινωνικό αγαθό, δηλαδή ως βιοτικός χώρος. Στο Σύνταγμα, (Σ 9 παρ. 1), προστατεύεται η ιδιωτική ζωή, αφενός ως οικονομική , πολιτική, κοινωνική και οικογενειακή και αφετέρου ως σύνολο ανθρωπίνων ενεργειών που αναφέρονται σε συγκεκριμένο πρόσωπο και στο στενό συγγενικό του περιβάλλον ή σε θέματα της δικής του επιλογής. Προστατεύεται η φανερή, μυστική και απόρρητη ιδιωτική ζωή, χωρίς η συνταγματική προστασία να παρέχει άσυλο στην παρανομία, δηλαδή προστατεύεται η νόμιμη ιδιωτική ζωή, που συνιστά ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας . Στη Σ 9 παρ. 1 κατοχυρώνεται η προστασία της ιδιωτικής ζωής, αφενός της ατομικής (προστασία προσωπικότητας) και αφετέρου της οικογενειακής. Το δικαίωμα της Σ 9 παρ. 1 κατοχυρώνεται και στο άρθρο 8 παρ. 1 της ΕΣΔΑ[160] και είναι μητρικό δικαίωμα (: προϋπόθεση άλλων δικαιωμάτων, όπως π.χ. του ασύλου της κατοικίας, του γάμου, του απορρήτου των επιστολών κ.λ.π.) . Περιεχόμενο του απαραβίαστου της ιδιωτικής ζωής είναι η ελευθερία διαμόρφωσης, αποκάλυψης ή απόκρυψης της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής που αναγνωρίζεται στον άνθρωπο. Το δικαίωμα της Σ 9 παρ. 1 είναι αμυντικό λόγω της Σ 25 παρ. 1γ', απόλυτο (: στρέφεται erga omnes), καθολικό (: στρέφεται τόσο κατά του κράτους, όσο και κατά των ιδιωτών), προστατευτικό (: το κράτος οφείλει να το σέβεται, να μην το παραβιάζει και να το εξασφαλίζει στους πολίτες) και έχει ως φορέα κάθε φυσικό πρόσωπο ανεξαιρέτως. Η προστασία της οικογενειακής ζωής βρίσκει έρεισμα ειδικότερα στη Σ 21 παρ. 1, βάσει της

---

[156] ΠΕ ΣτΕ 720/1983, Το Σ. 1984, σελ. 113, ΔΕφΑθ 311/1980, 320/1980, Το Σ, 1980, σλ. 234,236.

[157] ΣτΕ (Ολ) 4590/1976, Το Σ 1977 σελ. 163, 395/1978, Το Σ, 1978, σελ. 176, **867/1988**, Εφαρμογές, 1988, σελ. 194 (σχόλιο, Τ.Βιδάλη): Στρατιωτικοί. Σύναψη γάμου μονίμων εν ενεργεία αξιωματικών. Τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις. Παραβίαση αρχών ισότητας και ελευθερίας σύναψης γάμου. Η εξάρτηση της σύναψης γάμου, από προηγούμενη ειδική άδεια της προϊσταμένης διοικητικής αρχής χαρακτηρίστηκε αντισυνταγματική. Συνιστά επέμβαση στην ιδιωτική ζωή των μελλονύμφων και αποτελεί ηθική μείωση αυτών. Άποψη μειοψηφίας για τις ανωτέρω προϋποθέσεις. Δεν στοιχειοθετείται πειθαρχικό παράπτωμα. Παράνομη η επιβληθείσα ποινή.

[158] **ΣτΕ (Ολ) 789/1990, Το Σ, 1990, σελ. 263**: Υπάλληλοι στρατιωτικοί, Σύνταγμα, αξία του ανθρώπου, ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, η συγκρότηση του πειθαρχικού συμβουλίου ευκαιριακά για συγκεκριμένη υπόθεση αντίκειται στα άρθρα 2 και 5 Σ και το κράτος δικαίου. Η κακή συγκρότηση του ανακριτικού συμβουλίου εξετάζεται αυτεπάγγελτα από τα δικαστήρια.

[159] **Σ 9 παρ. 1:** Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμιά έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας.

Σ 21 παρ. 1: Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του Κράτους.

[160] **άρθρο 8 παρ. 1 της ΕΣΔΑ:** Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του.

οποίας τελεί υπό την προστασία του κράτους. Τα θεμελιώδη αυτά συνταγματικά δικαιώματα είναι κατ' αρχήν ανεπίδεκτά οποιωνδήποτε περιορισμών. Ας δούμε όμως πως έχει το εν λόγω ζήτημα ως προς τους στρατιωτικούς.

Έτσι όπως έχει νομολογηθεί, δε συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα η κοινωνική συναναστροφή στρατιωτικού με πρόσωπα στα οποία δε μπορεί ν' αποδοθεί μείωση κοινωνικής υπόστασης[161], ή με συμμαθητές του στο Γυμνάσιο έστω και προσκείμενων σε αριστερές οργανώσεις[162], ούτε η σύναψη ή διάλυση ερωτικών σχέσεων[163] ή φιλίας με τουρίστες και ιδιαίτερου δεσμού με αλλοδαπή[164], εφόσον δεν του αποδίδονται άλλες πράξεις ή παραλείψεις, που θα τον εξέθεταν ως κρατικό όργανο και θα έπληττταν το κύρος των Ενόπλων Δυνάμεων. Το ίδιο και η σύναψη και διάλυση μνηστείας, όταν δεν καταλογίζονται στο στρατιωτικό άλλες υπαίτιες πράξεις, που θίγουν την αξιοπρέπεια και την ορθή συμπεριφορά του στην κοινωνία [165]. Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέλιξη της νομολογίας στο ζήτημα του γάμου των στρατιωτικών χωρίς άδεια, τομή στο οποίο αποτέλεσε η απόφαση του ΣτΕ το 1988, όταν για πρώτη φορά αποφάνθηκε ότι η απαίτηση προηγούμενης άδειας αντίκειται στο Σύνταγμα και στο άρθρο 12 της ΕΣΔΑ[166]. Τέλος, παραβίαση των ανωτέρω δικαιωμάτων (Σ 9 παρ. 1 και 21 παρ. 1) θα συνιστούσε και ο εξαναγκασμός των στρατιωτικών ν' αποκαλύπτουν στοιχεία της ιδιωτικής τους ζωής[167], καθώς και οι κάθε είδους παρακολουθήσεις, καταγραφές κ.λ.π. της εντός και εκτός υπηρεσίας ιδιωτικής δράσης και συμπεριφοράς τους, συμπεριλαμβανομένης και της άρσης του απορρήτου της επικοινωνίας τους- χωρίς να συντρέχουν οι ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις που προβλέπουν προς τούτο για όλους τους πολίτες οι σχετικές συνταγματικές διατάξεις.[168]

---

[161] ΣτΕ (Τμ. Β') 483/1936, Θ.Γεν. Ευ. τεύχος 6, σελ. 470

[162] **ΣτΕ (τμ. Γ') 2209/1977, Το Σ, 1977, σελ. 636:** Χωροφυλακή. Η προμήθεια και ανάγνωση αριστερών εφημερίδων εκτός υπηρεσίας δεν συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα. Ούτε, επίσης, η σύναψη φιλίας με τουρίστες και ερωτικού δεσμού με αλλοδαπή, εφόσον δεν συνοδεύονται και από άλλες ενέργειες ή παραλείψεις που θα μπορούσαν τυχόν να πλήξουν το κύρος του Σώματος. Σύνταγμα. Ελευθερία έκφρασης των πολιτικών πεποιθήσεων. Όρια σχετικά με τους δημόσιους υπαλλήλους. ελευθερία τύπου. Καθιερώνεται άνευ διακρίσεως ως προς την πολιτική τοποθέτηση των εφημερίδων.

[163] ΣτΕ 3181/1964 ΝοΒ, 13 σελ. 360

[164] ΣτΕ (τμ. Γ') 2209/1977, Το Σ, 1977, σελ. 636 αντ. ΣτΕ 704/1954, Συμπλ. νομολ. 1953-60 σελ. 519. (βλ. υποσημ. 162)

[165] ΣτΕ 1115/1965, 1866/1965, ΝοΒ, 13, σελ. 1209, 1883/1964, ΕΕΔ, 9, σελ. 86, 574/1966, Ευρ. νομολ. ΣτΕ, 1961-1970, τόμος Γ', σελ. 822.βλ. αντίθετη παλαιότερη νομολογία ΣτΕ 968/1954, Συμπλ. νομολ. , 1953- 1960 σελ. 515.

[166] **άρθρο 12 παρ. 1 της ΕΣΔΑ**: Άμα τη συμπληρώσει ηλικίας γάμου, ο ανήρ και η γυνή έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται εις γάμον και ιδρύωσιν οικογένειαν συμφώνως προς τους διέποντας το δικαίωμα τούτο εθνικούς νόμους. **ΣτΕ (Ολ) 867/1988**: Στρατιωτικοί. Σύναψη γάμου μονίμων εν ενεργεία αξιωματικών. Τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις. Παραβίαση αρχών ισότητας και ελευθερίας σύναψης γάμου. Η εξάρτηση της σύναψης γάμου, από προηγούμενη ειδική άδεια της προϊσταμένης διοικητικής αρχής χαρακτηρίστηκε αντισυνταγματική. Συνιστά επέμβαση στην ιδιωτική ζωή των μελλονύμφων και αποτελεί ηθική μείωση αυτών. Άποψη μειοψηφίας για τις ανωτέρω προϋποθέσεις. Δεν στοιχειοθετείται πειθαρχικό παράπτωμα. Παράνομη η επιβληθείσα ποινή.
Εφαρμογές, 1988, σελ. 194, με μειοψηφία που θεώρησε θεμιτό τον καθορισμό ελάχιστου ηλικιακού ορίου (:26 ετών) και την απαίτηση προηγούμενης άδειας για την σύναψη γάμου με αλλοδαπό(η), Της αποφάσεως της ολμέλειας του ΑτΕ, είχαν προηγηθεί οι ΔΕφΑθ 185/1985 και η ΣτΕ(Γ' Τμ) 1647/1987.

[167]βλ. coutra Π.Δ. Δαγτογλου, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α', σελ. 325, όποιος θεωρεί θεμιτή την υποχρεωτική αποκάλυψη στοιχείων που γίνεται για στρατιωτικούς σκοπούς, υπό τον όρο να εξασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα, βλ. εντούτοις το σχολιασμό του Β. Σκουρή, "Ατομικά Δικαιώματα και απογραφή του πληθυσμού", Αρμ. 1984, σελ. 689 επ. στην απόφαση του BVerfG της 15/12/1983, NJW, 1984, σελ. 419.

[168] **πρβλ. Σ 9 παρ. 1γ' :** Η κατοικία του καθενός είναι άσυλο. Η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη. Καμία έρευνα δεν γίνεται σε κατοικία, παρά μόνο όταν και όπως ορίζει ο νόμος και πάντοτε με την παρουσία εκπροσώπων της δικαστικής εξουσίας. **Σ 19 παρ 1 :** Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο.

γ) Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και λατρείας των στρατιωτικών (Σ 13 παρ. 1-2).[169]

Η θρησκεία αποτελεί μερικότερο τμήμα της κοινωνικής ζωής του ανθρώπου, γι' αυτό και στο θρησκευτικό χώρο ασκούνται κάποια θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματά του, όπως η θρησκευτική ελευθερία , η ελευθερία της λατρείας κ.λ.π. Θρησκεία είναι σύνολο δοξασιών χωρίς κρυφά δόγματα και λατρείες αναφερομένων στην υπόσταση του θείου και αποτελεί σύνολο αντιλήψεων , οργανωμένης θεωρίας . Το σύνταγμα κατοχυρώνει την ελευθερία , όχι κάθε θρησκείας, αλλά των γνωστών θρησκειών, δηλαδή, των φανερών, που είναι προσιτές σε όποιον θέλει να τις γνωρίσει, που έχουν φανερά δόγματα και σκοπούς, φανερή οργάνωση και τρόπους λατρείας. Είναι αξιοσημείωτο ότι, η αναγνώριση της ελευθερίας της θρησκείας δεν αποκλείει την κρατική εποπτεία, αντιθέτως, οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας[170]. Στη Σ 13 παρ. 1^{α} κατοχυρώνεται το απαραβίαστο της ελεύθερης θρησκευτικής συνείδησης, στη Σ 13 παρ. 1β' η απαγόρευση των θρησκευτικών διακρίσεων ενόψει και της αρχής της ισότητας[171] και στη Σ13 παρ. 2 η ελευθερία της θρησκείας, η ανεξιθρησκία (= ελεύθερη και ανεκτή οποιαδήποτε πίστη σε οποιοδήποτε δόγμα). Στη Σ 13 προστατεύεται η θρησκευτική ελευθερία, ως θετική (= ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και δράσης) και ως αρνητική (= ελευθερία να μην πιστεύει κάποιος σε συγκεκριμένο θρησκευτικό δόγμα ή σε ύπαρξη "καλής" ανώτερης δύναμης), ως ελευθερία άσκησης όλων των συνταγματικών δικαιωμάτων σε θρησκευτικό χώρο και για θρησκευτικούς σκοπούς, όπως η ελευθερία του θρησκευτικού λόγου , του θρησκευτικού τύπου, η ελευθερία έκφρασης γραπτά ή προφορικά των θρησκευτικών πεποιθήσεων, η ελευθερία σύστασης θρησκευτικών ενώσεων ή σωματείων, ελευθερία πραγματοποίησης θρησκευτικών συγκεντρώσεων, θρησκευτικής εκπαίδευσης κ.λ.π. Είναι πανανθρώπινο δικαίωμα (:αναγνωρίζεται σ' όλα τα φυσικά πρόσωπα), απόλυτο (:στρέφεται erga omnes, δηλαδή τόσο κατά του κράτους όσο και κατά των ιδιωτών), αμυντικό, προστατευτικό (: ο πολίτης έχει έναντι του κράτους αξίωση, όχι μόνο σεβασμού αλλά και διασφάλισης του απαραβίαστου της ελευθερίας της θρησκείας)[172]. Όρια στην ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης θέτουν οι γενικές διατάξεις, Σ 5 παρ. 1, 25 και η Σ 13 παρ. 2β' , οι

Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις υπό τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφαλείας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων.

[169] **Σ 13 παρ. 1-2:** 1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός.

2.Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται.

[170] **Σ 13 παρ. 3:** Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της Πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας.

[171] **βλ. και Σ 5 παρ. 2:** Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική Επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής , της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας, και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο. Απαγορεύεται η έκδοση αλλοδαπού που διώκεται για τη δράση του υπέρ της ελευθερίας.

νόμοι, η δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη, ενώ ειδικότερος περιορισμός εισάγεται με την απαγόρευση προσηλυτισμού, της θρησκευτικής δράσης.

Η θρησκευτική ελευθερία υπόκειται σε περιορισμούς που προκύπτουν από την άσκηση του δικαιώματος στους μερικότερους χώρους των διάφορων θεσμών και εννόμων σχέσεων δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου και είτε αναφέρονται ρητά στο Σύνταγμα, είτε συνάγονται απ' αυτό, οπότε είναι συνταγματικοί περιορισμοί, είτε προέρχονται από κοινούς νόμους με συνταγματικό έρεισμα, βάσει της αρχής της αιτιώδους συνάφειας. Ας δούμε τι συμβαίνει στο χώρο των στρατιωτικών. Ο αποκλεισμός υποψηφίων, μόνιμων στρατιωτικών , οι οποίοι ανήκουν σε θρησκευτικές αιρέσεις έχει κριθεί αντισυνταγματικός και αντίθετος προς το άρθρο 9 της ΕΣΔΑ[173], με το σκεπτικό ότι τα καθήκοντα του στρατιωτικού υπαλλήλου δεν περιλαμβάνονται σ' εκείνα που κατ' εξαίρεση, σύμφωνα με την πάγια νομολογία[174], επιτρέπουν να θεσπιστεί ως προσόν ή κώλυμα η πίστη ή η αποχή από την πίστη σε ορισμένη θρησκεία[175]. Και αντίστροφα: ο εξαναγκασμός στρατιωτικού να συμμετέχει σε θρησκευτική τελετή και προσευχή, να προβεί σε ενέργειες που προϋποθέτουν πίστη σε ορισμένη θρησκεία - κυρίως την επικρατούσα θα ήταν αντίθετος προς το Σύνταγμα, δεδομένου ότι τούτο δεν συνδέεται ούτε άμεσα ούτε έμμεσα με την εκτέλεση των καθηκόντων του[176].

δ) Η ελευθερία άντλησης πληροφοριών, έκφρασης και διάδοσης γνώμης (Σ 14 παρ. 1 και Σ 16 παρ. 1) [177]

Η Σ 14 παρ. 1 κατοχυρώνει το δικαίωμα έκφρασης και διάδοσης γνώμης και ως θεσμική εγγύηση, αφού στο γενικότερο πλαίσιο της ελεύθερης διάδοσης των ιδεών κατοχυρώνει την ελευθερία του τύπου. Η ελευθερία του τύπου στη Σ 14 παρ. 1 ως ελευθερία δημοσίευσης πληροφοριών έχει θετικό και αρνητικό περιεχόμενο (ελευθερία δημοσίευσης και μη) και περιλαμβάνει την ελευθερία έκδοσης, εκτύπωσης, κυκλοφορίας, ίδρυσης και λειτουργίας

---

172 Αυτό συνάγεται και από τις Σ 2 παρ. 1, 25, 5 παρ. 2.

173 **άρθρο 9 της ΕΣΔΑ: 1.** Παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας. Το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερίαν αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως, ή συλλογικώς δημοσία ή κατ' ιδίαν δια της λατρείας, της παιδείας, και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών 2. Η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέση αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία, δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως , υγείας και ηθικής, ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων.

174 Δηλαδή τα του καθηγητή θρησκευτικών, βλ. ΣτΕ 260/1948, 1417/1949 πρβλ. και ΣτΕ /Τμ Γ') 3533/1986 , Το Σ, 1986 σελ. 126: Μάρτυρες Ιεχωβά. Διορισμός εκπαιδευτικού Μ.Ε. (Καθηγητής Φιλόλογος). Αντισυνταγματική η πιθανή ύπαρξη κωλύματος ένεκα Θρησκευτικής συνείδησης.

175 ΠΕ ΣτΕ 409/1977, Το Σ, 1977, σελ. 475, η οποία ορίζει ότι: "κρίνονται ακατάλληλοι προς κατάταξη υποψήφιοι, οι οποίοι πρεσβεύουν θρησκευτικές δοξασίες ασυμβίβαστες προς την άσκηση των καθηκόντων οργάνου", Είδηση από το ΔΣτρ. Χανίων, για καταδίκη υπολοχαγού για προσβολή του στρατεύματος, επειδή ζήτησε να διαγραφεί από το δελτίο ταυτότητάς του η ένδειξη "χριστιανός ορθόδοξος" και να τεθεί αντ' αυτής "άθεος", Καθημερινή 18/9/1986.

176 βλ. γνωμοδότηση του Ι. Μανωλεδάκη για την υποχρεωτική προσευχή στις ένοπλες δυνάμεις, Αρμ., 1981, σελ. 14-15 και Αρ. Μάνεση, Συνταγματικά Δικαιώματα, σελ. 251-252, Σπ. Τρωϊάνου, Εκκλησιαστικό δίκαιο, σελ. 77, 83 και Αν Μαρίνου, Θρησκευτική ελευθερία , σελ. 105 επ.

177 **Σ 14 παρ. 1:** Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους. **Σ 16 παρ. 1:** Η τέχνη και η επιστήμη, η έρευνα και η διδασκαλία είναι ελεύθερες. η ανάπτυξη και η προαγωγή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Η ακαδημαϊκή ελευθερία και η ελευθερία της διδασκαλίας δεν απαλλάσσουν από το καθήκον της υπακοής στο Σύνταγμα.

επιχείρησης τύπου, άσκησης δημοσιογραφικού επαγγέλματος, ίδρυσης και λειτουργίας δημοσιογραφικών οργανώσεων, διανομής, διάθεσης, πώλησης . Είναι ελευθερία ενεργητική (από την πλευρά του γράφοντος, ιδιοκτήτη κ.λ.π.) και παθητική (από την πλευρά του αναγνώστη). Φορέας της ελευθερίας του τύπου της Σ 14 παρ. 1 είναι κάθε φυσικό πρόσωπο ανεξαιρέτως, καθόσον καθένας μπορεί να εκφράζει δια του τύπου τους στοχασμούς του, κι όχι μόνο οι εκδότες και δημοσιογράφοι . Η Σ 14 παρ. 1 κατοχυρώνει δικαίωμα αμυντικό και απόλυτο (:στρέφεται erga omnes, τόσο κατά της κρατικής όσο και κατά της ιδιωτικής εξουσίας[178] και προστατευτικό (= το κράτος υποχρεούται, όχι μόνο να μην παραβιάζει[179] αλλά και να διασφαλίζει την ελευθερία του τύπου). Στη Σ 16 παρ. 1 κατοχυρώνονται ειδικότερες εκφάνσεις του δικαιώματος άντλησης πληροφοριών, μέσω της αναγνώρισης της υποχρέωσης τους Κράτους για προαγωγή της τέχνης, επιστήμης, έρευνας, διδασκαλίας, ακαδημαϊκής ελευθερίας, και της ελευθερίας της διδασκαλίας. Και η ελευθερία όμως άντλησης πληροφοριών , έκφρασης και διάδοσης γνώμης, υπόκειται στις γενικές συνταγματικές οριοθετήσεις του Συντάγματος και των νόμων, (αρχή νομιμότητας της Σ 5 παρ. 1). Ειδικότερα, η ελευθερία του τύπου οριοθετείται από τα δικαιώματα των άλλων, από την αξία της προσωπικότητας των άλλων και από τα χρηστά ήθη, που επιβάλλουν την τήρηση του καθήκοντος αληθείας και έντιμης συμπεριφοράς.

Όσον αφορά στο δικαίωμα της Σ 14 παρ. 1 και 16 παρ. 1 για τους στρατιωτικούς: Ως προς το δικαίωμα του πληροφορείσθαι, που δεν κατοχυρώνεται ρητά από το Σύνταγμα, αλλά προβλέπεται από το άρθρο 10 παρ. 1 της ΕΣΔΑ[180], ο ισχύων στρατιωτικός κανονισμός επαναλαμβάνει, παλαιότερο περιορισμό με ηπιότερο τρόπο και απαγορεύει "την ανάγνωση ή με οποιοδήποτε τρόπο προβολή εντός των μονάδων πάσης φύσεως πολιτικών εντύπων και εκδόσεων, που άμεσα ή έμμεσα μπορεί να κλονίσουν την πειθαρχία, καθώς και των εντύπων με

---

[178] **βλ. και Σ 25 παρ. 1:** Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το 'Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και αν σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.

[179] **ΣτΕ 2109/1988, Ολ.ΔιΔικ. 1989 σελ. 338:** Ανθρώπινα δικαιώματα, τύπος, ελευθερία, ταμεία ασφαλιστικά, η πολιτεία πρέπει να απέχει από ενέργειες που μπορούν να παρακωλύσουν το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης και διάδοσης των στοχασμών, η μείωση σε 5% της εισφοράς υπέρ του Ταμείου Ασφαλίσεων Τεχνικών Τύπου Αθηνών και σε βάρος των εκδοτών εξακολουθεί να αποτελεί υπέρμετρο βάρος και προσκρούει στο Σ ακύρωση της επιβληθείσης στην αιτούσα εισφοράς.

[180] **άρθρο 10 παρ. 1 της ΕΣΔΑ** που συνίσταται ως προς μεν τον τύπο στο δικαίωμα για ελεύθερη προμήθεια και ανάγνωση εντύπων, ως προς δε τα οπτικοακουστικά ΜΜΕ στην ελεύθερη πρόσβαση σε οποιαδήποτε προσιτή ραδιοτηλεοπτική εκπομπή: 1. Παν πρόωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφορικών ή ιδεών, άνευ επιμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας, κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας.

πρβλ. ΣτΕ 2209/1977, Το Σ, 1977, σελ. 636: Χωροφυλακή. Η προμήθεια και ανάγνωση αριστερών εφημερίδων εκτός υπηρεσίας δεν συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα. Ούτε, επίσης, η σύναψη φιλίας με τουρίστες και ερωτικού δεσμού με αλλοδαπή, εφόσον δεν συνοδεύονται και από άλλες ενέργειες ή παραλείψεις που θα μπορούσαν τυχόν να πλήξουν το κύρος του Σώματος. Σύνταγμα. Ελευθερία έκφρασης των πολιτικών πεποιθήσεων. Όρια σχετικά με τους δημόσιους υπαλλήλους. ελευθερία τύπου. Καθιερώνεται άνευ διακρίσεως ως προς την πολιτική τοποθέτηση των εφημερίδων.

καθαρά αντιστρατιωτικό περιεχόμενο[181]. Αντίθετα το ΣτΕ έκρινε καθ' ολοκληρίαν και ορθά αντισυνταγματική αυτή τη διάταξη[182], ενώ και η εφαρμογή της προκάλεσε θύελλα διαμαρτυριών και επικρίσεων και επιχειρήθηκε με πλήθος διαταγών να περιορισθούν οι συνέπειές της[183]. Το βέβαιο είναι ότι αφορά την εντός στρατιωτικών μονάδων και καταυλισμών ενημέρωση των στρατιωτικών, η οποία θα μπορούσε να υποβληθεί σε θεμιτούς κατά το Σύνταγμα περιορισμούς, μόνο κατά τη διάρκεια του υπηρεσιακού ωραρίου[184]. Εκτός στρατιωτικών χώρων το ΣτΕ έχει νομολογήσει από το 1977 ότι κάθε είδους περιορισμός θα ήταν αντισυνταγματικός και άρα ανεπίτρεπτος[185]. Όσο για την ενεργητική πλευρά του δικαιώματος πληροφόρησης των στρατιωτικών, δηλαδή την ελευθερία τους να εκφράζουν και να διαδίδουν τη γνώμη τους, η απαγόρευση δημοσιεύσεων χωρίς προηγούμενη άδεια του Υπουργού Εθνικής Άμυνας ή του αρχηγού του οικείου κλάδου περιορίζεται κατά βάση σε δημοσιεύματα με πολιτικό ή κομματικό περιεχόμενο, κάτι κατ' αρχήν θεμιτό ενόψει της Σ 29 παρ. 3. Το ΣτΕ θεώρησε πρόσφατα ότι η πολύ γενικότερη απαγόρευση που εξακολουθεί να προβλέπει εν προκειμένω ο ισχύων κανονισμός πειθαρχίας της πολεμικής αεροπορίας είναι αντίθετος στη Σ 14 παρ. 1 και το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ[186]. Αυτό δε σημαίνει ότι αποκλείεται συνταγματικά η επιβολή πειθαρχικών ή και ποινικών κυρώσεων σε στρατιωτικούς βάσει των κανονισμών και του Στρ.ΠΚ για δημοσιεύματα, που, είτε αποκαλύπτουν απόρρητα[187], είτε συγκροτούν την αντικειμενική υπόσταση άλλων αξιόποινων πράξεων. Με τη διευκρίνιση ότι οι ένοπλες δυνάμεις, ως κρατικός θεσμός, δεν εμπίπτουν σε κανενός είδους απυρόβλητο, ούτε έναντι των στελεχών τους, αλλά είναι και θα πρέπει να είναι αντικείμενο σχολιασμού και κριτικής στα όρια της αυτοσυγκράτησης και της διακριτικότητας, που είναι αναγκαίες για τη διαφύλαξη του κύρους και της αποστολής τους[188].

---

[181] **άρθρο 12 παρ. 2 ΚΣ 20-1:** Απαγορεύεται στους στρατιωτικούς η ανάγνωση, ή η με οποιοδήποτε τρόπο προβολή εντός των Μονάδων πάσης φύσεως Πολιτικών, εντύπων και εκδόσεων, που άμεσα ή έμμεσα μπορεί να κλονίσουν την πειθαρχία, καθών και εντύπων με καθαρά αντιστρατιωτικό περιεχόμενο

[182] ΠΕ ΣτΕ 720/1983, Το Σ, 1983, σελ. 113.

[183] βλ. τη γενική διαταγή ΓΕΣ (7ο ΕΓ) Φ. 461/28/268778/Σ.177/4.3.1991

[184] βλ. το άρθρο 2α' της ως άνω γεν. διαταγής του ΓΕΣ coutra Π.Δ. Δαγτογλου, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α, σελ. 537 ο οποίος δέχεται την απαγόρευση διαδοσης αντιπειθαρχικών και αντιστρατικών εντύπων εντός της μονάδας.

[185] **ΣτΕ(ΤμΓ') 2209/1977, Το Σ 1977 σελ. 636:** Χωροφυλακή. Η προμήθεια και ανάγνωση αριστερών εφημερίδων εκτός υπηρεσίας δεν συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα. Ούτε, επίσης, η σύναψη φιλίας με τουρίστες και ερωτικού δεσμού με αλλοδαπή, εφόσον δεν συνοδεύονται και από άλλες ενέργειες ή παραλείψεις που θα μπορούσαν τυχόν να πλήξουν το κύρος του Σώματος. Σύνταγμα. Ελευθερία έκφρασης των πολιτικών πεποιθήσεων. Όρια σχετικά με τους δημόσιους υπαλλήλους. ελευθερία τύπου. Καθιερώνεται άνευ διακρίσεως ως προς την πολιτική τοποθέτηση των εφημερίδων.

[186] **άρθρο 25 παρ. 3 του ΣΚ 20-1:** Οι στρατιωτικοί έχουν δικαίωμα να εκφράζουν γραπτά τις απόψεις τους και να δημοσιεύουν κείμενα καθαρά επιστημονικού, πολιτιστικού ή λογοτεχνικού περιεχομένου. Δεν μπορούν όμως να κάνουν το ίδιο για ζητήματα πολιτικού ή κομματικού περιεχομένου, ούτε να κάνουν δηλώσεις στα μέσα μαζικής ενημερώσεως χωρίς άδεια του Υπουργού Εθνικής Άμυνας.
ΣτΕ (ΤμΓ') 1802/1986. Το σ. 1987, σελ. 341

[187] **Πρβλ.. άρθρο 14 παρ. 2γ' Σ, βλ. τόμο Α' σελ. 272 επ. , άρθρα 93 επ. ΣτρΠΚ:** 2. Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.

[188] βλ. ΔΣτρΘ 191/1988 (βούλευμα), ΝοΒ, 1988, σελ. 1697 επ.

Μετά απ' αυτή την απαρίθμηση των συνταγματικών δικαιωμάτων των στρατιωτικών και των θεμιτών ή μη περιορισμών λόγω της φύσεων των καθηκόντων τους, πρέπει ν' αναφερθούμε σε κάποια γενικότερα ζητήματα, όσον αφορά στους περιορισμούς αυτούς, που είναι τα εξής:

iv) ΘΕΜΙΤΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

α) ο τρόπος με τον οποίο είναι θεμιτό να θεσπίζονται οι περιορισμοί στα συνταγματικά δικαιώματα των στρατιωτικών. Βάσει των αρχών του κράτους δικαίου και της αρχής της νομιμότητας, οι περιορισμοί στα συνταγματικά δικαιώματα των στρατιωτικών μπορούν να επιβληθούν μόνο εφόσον προβλέπονται από νόμο ή κανονιστικό διάταγμα, ή πράξη που έχει εκδοθεί υπό τους όρους της Σ 43 παρ.2,[189] ή από πράξη νομοθετικού περιεχομένου η οποία έχει κυρωθεί υπό τους όρους της Σ 44 παρ. 1[190] και ήδη της Σ 48 παρ. 5[191]. Ούτε η "φύση" της σχέσης των στρατιωτικών προς το κράτος, ούτε η εν γένει επίκληση του πειθαρχικού καθεστώτος τους, ούτε η ανύπαρκτη από το Σύνταγμα γενική εξουσιοδότηση προς τη διοίκηση να εκδίδει αναγκαίες για την εκτέλεση των νόμων πράξεις, που έχει επικαλεστεί η νομολογία για να περισώσει κάποιους περιορισμούς, είναι δυνατόν να αντικαταστήσουν την έλλειψη νομοθετικής ή κανονιστικής ρύθμισης, η οποία επιβάλλεται να είναι σαφής, ορισμένη και ειδική, ώστε η διακριτική ευχέρεια των αρμοδίων οργάνων κατά τη λήψη των προβλεπομένων πειθαρχικών μέτρων να μην είναι απεριόριστη και η επιβολή των σχετικών κυρώσεων από τα αρμόδια στρατιωτικά δικαστήρια να μην είναι αυθαίρετη.

v) ΟΡΙΑ ΣΤΟΥΣ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΥΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΩΝ

β) τα όρια των περιορισμών που μπορούν να τεθούν στα συνταγματικά δικαιώματα των στρατιωτικών. Για την οριοθέτηση των περιορισμών αυτών πρέπει να ληφθούν υπόψη οι καθιερωμένες ερμηνευτικές αρχές και κυρίως:

---

[189] **Σ 43 παρ. 2:** Ύστερα από πρόταση του αρμόδιου Υπουργού επιτρέπεται η έκδοση κανονιστικών διαταγμάτων, με ειδική εξουσιοδότηση του νόμου και μέσα στα όριά της. Εξουσιοδότηση για έκδοση κανονιστικών πράξεων από άλλα όργανα της διοίκησης επιτρέπεται προκειμένου να ρυθμιστούν ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό.

[190] **Σ 44 παρ. 1:** Σε έκτακτες περιπτώσεις εξαιρετικά επείγουσες και απρόβλεπτης ανάγκης ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί, ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, να εκδίδει πράξεις νομοθετικού περιεχομένου. Οι πράξεις αυτές υποβάλλονται στη Βουλή για κύρωση σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 72 παράγραφος 1, μέσα σε σαράντα ημέρες από την έκδοσή τους ή μέσα σε σαράντα ημέρες από τη σύγκληση της Βουλής σε σύνοδο. Αν δεν υποβληθούν στη Βουλή μέσα στις προαναφερόμενες προθεσμίες ή αν δεν εγκριθούν από αυτή μέσα σε τρεις μήνες από την υποβολή τους, παύουν να ισχύουν στο εξής.

[191] **Σ 48 παρ. 5:** Αφότου αρχίσουν να ισχύουν τα μέτρα των προηγούμενων παραγράφων ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας , ύστερα από πρόταση της Κυβέρνησης, μπορεί να εκδίδει πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, για να αντιμετωπιστούν επείγουσες ανάγκες ή για να αποκατασταθεί ταχύτερα η λειτουργία των συνταγματικών θεσμών. Οι πράξεις αυτές υποβάλλονται για κύρωση στη Βουλή μέσα σε δεκαπέντε ημέρες από τη σύγκλησή της σε σύνοδο και παύουν να ισχύουν στο εξής, αν δε υποβληθούν στη Βουλή μέσα στις παραπάνω προθεσμίες ή δεν εγκριθούν από αυτή μέσα σε δεκαπέντε ημέρες αφότου υποβλήθηκαν.

i)Η αρχή του απρόσβλητου του πυρήνα των θιγομένων δικαιωμάτων, που προκύπτει από την αυξημένη τυπική ισχύ του Συντάγματος έναντι των νόμων, και έχει την έννοια ότι οι πρόσθετοι περιορισμοί που θεσπίζονται είναι ανεπίτρεπτο κατά τον Φ. Βελγερή[192] να εξαφανίζουν "στοιχειώδη συστατικά" του κατά τεκμήριο ισχύοντος- και για τους στρατιωτικούς - συνταγματικού δικαιώματος, είναι αθέμιτο να προσβάλλουν το ουσιώδες περιεχόμενό του, που είναι απόλυτο[193]. Έτσι, για να επανέλθουμε στην περιοριστική απαρίθμηση των συνταγματικών εκείνων δικαιωμάτων των στρατιωτικών με τα οποία είναι θεμιτό, να θεσπιστούν, πρόσθετοι περιορισμοί, θα σταθούμε σε μερικά ενδεικτικά παραδείγματα: η οργάνωση "επιχειρήσεων αυτοκτονίας" θα προσέβαλλε τον πυρήνα του δικαιώματος ζωής, η διαβίωση υπό άθλιες συνθήκες υγιεινής και διατροφής, εν ειρήνη και υπό ομαλές περιστάσεις, θα ήταν αντίθετη προς το δικαίωμα για σωματική και ψυχική ακεραιότητα. Η συστηματική στέρηση εξόδου και αδειών ή οι αλλεπάλληλες μεταθέσεις από μονάδα σε μονάδα, χωρίς αποχρώντα λόγο, θα έθιγε κατά τρόπο υπέρμετρο το δικαίωμα της προσωπικής ελευθερίας, ενώ η απαγόρευση της απλής παρακολούθησης, εκτός υπηρεσιακού ωραρίου και με πολιτική περιβολή, πολιτικής συνάθροισης, θα εξαφάνιζε το δικαίωμα συμμετοχής στην πολιτική ζωή της χώρας.

Αξίζει να σταθούμε στο λεγόμενο ζήτημα του "συνδικαλισμού" στις ένοπλες δυνάμεις. Όπως ήδη εκτέθηκε, εντός στρατεύματος, περιορισμοί οι οποίοι θα έφθαναν ενδεχομένως έως και την πλήρη αποδυνάμωση των δικαιωμάτων συλλογικής δράσης των στρατιωτικών, θα ήταν συνταγματικά ανεκτοί, διότι τούτο επιβάλλει πρωτίστως η στρατιωτική πειθαρχία. Ωστόσο, τούτο δεν σημαίνει ότι, για ορισμένα τουλάχιστον από τα δικαιώματα αυτά, όπως π.χ. το συλλογικώς αναφέρεσθαι, θα ήταν αδιανόητο να επιτραπούν μορφές συλλογικής εκπροσώπησης των οπλιτών, όχι βεβαίως για θέματα που αφορούν την διοίκηση της μονάδας και τα καθαρώς στρατιωτικά έργα, αλλά τις συνθήκες διαβίωσης, την ψυχαγωγία και τον ελεύθερο εν γένει χρόνο. Χωρίς να συνιστούν "συνδικαλισμό" κατά νομική ακριβολογία, οι μορφές αυτές εκπροσώπησης έχουν από μακρού καθιερωθεί, σε επίπεδο κατ' αρχήν μονάδας, στις ένοπλες δυνάμεις αρκετών χωρών και έχουν δοκιμασθεί και στη χώρα μας. Η ανοχή, ακόμη και η ρύθμισή τους με θετικές διατάξεις, δεν θα σήμαινε ότι αναγνωρίζεται εντός στρατεύματος η άσκηση των δικαιωμάτων του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι στους οπλίτες, αλλά υπό όρους πρόβλεψη του δικαιώματος του συλλογικώς αναφέρεσθαι, με σκοπό την βελτίωση και όχι την αποδυνάμωση της στρατιωτικής οργάνωσης και, γενικότερα, της στρατιωτικής ζωής. Όσο για την εκτός στρατεύματος άσκηση του δικαιώματος ενώσεως από στρατιωτικούς, όχι ως ιδιωτών, αλλά υπό στρατιωτική ιδιότητα, είτε για την προάσπιση συμφερόντων είτε για την

---

[192] Φ. Βελγερής, "Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου". Αθήνα-Κομοτηνή, 1982, σελ. 19.
[193] Πρβλ. ΑΘ. Ράϊκου, Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου, τόμος Β', τεύχος α', σελ. 194.

προβολή διεκδικήσεων, επιτρέπεται κατ' αρχήν να περιορισθεί, για τους ίδιους λόγους που αποκλείουν και την εντός στρατεύματος αναγνώρισή της. Εν πάση δε περιπτώσει, είναι πολύ αμφίβολο αν μπορεί να θεμελιωθεί στο άρθρο 12 παρ. 4 του συντάγματος, που δεν αφορά τους στρατιωτικούς, αλλά μόνον τους πολιτικούς υπαλλήλους .

ii)Η αρχή της αναλογικότητας, σύμφωνα με την οποία οι περιορισμοί πρέπει ν' ανταποκρίνονται προς το σκοπό για τον οποίο έχουν τεθεί και να μην υπερβαίνουν το αναγκαίο μέτρο, που σημαίνει ότι πρέπει ν' ανταποκρίνονται στις ανάγκες της στρατιωτικής οργάνωσης , της πειθαρχίας και της εν γένει αποστολής των Ενόπλων Δυνάμεων, στις συγκεκριμένες περιστάσεις τόπου, χρόνου και με ειδική αναφορά στις υποχρεώσεις των στρατιωτικών για την απρόσκοπτη εκπλήρωση των οποίων ήταν αντικειμενικά αναγκαίο να προβλεφθεί και επιβληθεί ο περιορισμός. Έτσι, π.χ., το θεμιτό ή μη της επιβολής ενός πειθαρχικού μέτρου στερητικού της ελευθερίας δεν θα κριθεί με μόνον γνώμονα την διατήρηση της στρατιωτικής πειθαρχίας, αλλά με συνεκτίμηση του συγκεκριμένου παραπτώματος και των συνθηκών υπό τις οποίες τελέσθηκε. Και ακόμη, το πρόσφορο και αναγκαίο μιας απαγόρευσης, όπως λ.χ. της συμμετοχής μόνιμων στρατιωτικών σε επιστημονικές, επαγγελματικές και αθλητικές ενώσεις χωρίς άδεια της υπηρεσίας, δεν θα κριθεί με βάση την προστασία του κύρους των ενόπλων δυνάμεων γενικά - η οποία δύσκολα θα μπορούσε από μόνη της να δικαιολογήσει την συγκεκριμένη απαγόρευση - αλλά, λαμβάνοντας, υπ' όψη τα καθήκοντα εκείνα των στρατιωτικών, η εκτέλεση των οποίων θα δυσχεραινόταν αν δεν είχε θεσπισθεί ο εν λόγω περιορισμός.

iii)Η αρχή της ισότητας, η οποία επιτάσσει τη θέσπιση γενικών και απρόσωπων κανόνων και απαγορεύει τις αυθαίρετες διακρίσεις και τη διαφορετική αντιμετώπιση παρόμοιων καταστάσεων δια και ενώπιον του νόμου.[194] Στο βαθμό που οι κατά πολύ αυστηρότεροι περιορισμοί, που προβλέπονται στο πολεμικό ναυτικό και στην πολεμική αεροπορία, σε σχέση με τους ισχύοντες στο στρατό ξηράς, δε δικαιολογούνται από τις ιδιαιτερότητες του κάθε κλάδου, γεννάται θέμα παραβίασης της αρχής της ισότητας, που αργά ή γρήγορα θα πρέπει ν' απασχολήσει το νομοθέτη.

---

[194] Πρβλ. αντί πολλών ΣτΕ 1724/1978, **1771/1979 (Ολ.):** Υπάλληλοι ΟΤΑ. Αποδοχές. Διαφοροποίηση των αποδοχών των υπαλλήλων που υπάγονται στο πρώτο βιβλίο του κώδικα δημοτικών και κοινοτικών υπαλλήλων από εκείνων του δευτέρου βιβλίου. Συνταγματικότητα της ρύθμισης. Ισότητα. 562/1980, 3027-31/1980, 2789/1981, 2925/1983, **2144/1984:** Αστυνομία πόλεων. Πολιτικοί υπάλληλοι οι αστυνομικοί υπάλληλοι. Επιτρεπτή η απομάκρυνση πολιτικού υπαλλήλου, χωρίς προηγούμενη κρίση του υπηρεσιακού Συμβουλίου, λόγω συμπληρώσεως ορίου ηλικίας. Τριακονταπενταετία ως λόγος απολύσεως. Συνταγματικότητα της σχετικής διάταξης. Υπολογισμός της 35ετίας. 1030/1985, 2670/1986, 826/1989, Σαρμά, Νομολογία , σελ. 280 επ. Α. Σβώλου. Γ.Βλάχου , Το Σύνταγμα της Ελλάδος, τόμος Α' σελ. 187 επ., Π.Δ. Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Β', σελ. 1038 επ., ΑΘ. Ράϊκου, Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου, τόμος Β', τεύχος β', σελ. 182 επ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

1) Η στρατιωτική πειθαρχία και τα όριά της[195]

Επιβάλλεται, στα πλαίσια της εν λόγω εργασίας ν' αναφερθούμε στο ζήτημα της στρατιωτικής πειθαρχίας, που παρουσιάστηκε ανέκαθεν με μεγάλη ένταση λόγω της ιδιαίτερης υφής του δεσμού που υπάρχει μεταξύ κράτους και στρατιωτικών[196]. Βασική "στρατιωτική αρετή " και "πρωταρχική δύναμη" για τη συνοχή των ενόπλων δυνάμεων, κατά τους στρατιωτικούς κανονισμούς[197], η στρατιωτική πειθαρχία ορίζεται κατ' αρχήν ως υπακοή: «Κάθε κατώτερος οφείλει να υπάκουει στους ανωτέρους του και να εκτελεί χωρίς αντιλογία τις διαταγές τους που αφορούν στην εφαρμογή των στρατιωτικών νόμων των κανονισμών και των διαταγών της υπηρεσίας». - Η υπακοή αυτή λέγεται πειθαρχία[198]. Η υπακοή πρέπει να είναι άμεση, ενσυνείδητη και πλήρης ενώ η ανυπακοή συνιστά, όχι μόνο πειθαρχικό παράπτωμα αλλά και αξιόποινη πράξη[199]. Δημιουργεί όμως κάθε διαταγή υποχρέωση υπακοής ή πρέπει το περιεχόμενό της να οριοθετηθεί συνταγματικά; Υποχρέωση υπακοής δημιουργεί μόνο η νόμιμη διαταγή βάσει των αρχών της νομιμότητας και του κράτους δικαίου, διαφορετικά η "τυφλή - μηχανική υπακοή" θα συνιστούσε αυθαιρεσία. Επομένως, δε δημιουργεί υποχρέωση υπακοής: i) Διαταγή από αναρμόδιο όργανο (:όχι από τον ανώτερο[200], δηλαδή το διοικητή, στην ιεραρχική[201] διάρθρωση των ενόπλων δυνάμεων, όπως απαιτείται, ii) Διαταγή που δεν αφορά στην εκτέλεση στρατιωτικής υπηρεσίας[202] , ή που δεν εμπίπτει στη δικαιοδοσία στρατιωτικών, ή προς εξυπηρέτηση προσωπικού οφέλους[203], iii) Διαταγή για διάπραξη αξιόποινης πράξης είτε ως διαταγή που παραβιάζει την έννομη τάξη είτε ως διαταγή της οποίας η εκτέλεση συνιστά

---

[195] Ν.Κ.Αλιβιζάτος, Η Συνταγματική Θέση των ενόπλων δυνάμεων, ΙΙ, Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών, 1992, σε. 177-196.

[196] Βλ. Σωτ. Λύτρα, Το πειθαρχικό φαινόμενο στο σύγχρονο ελληνικό δημόσιο δίκαιο, Αθήνα - Κομοτηνή,1989, σελ.150

[197] **άρθρο 2 παρ. 4 ΣΚ 20-1- (πδ. 130/1984)** : 4. Η πειθαρχία είναι η βασική στρατιωτική αρετή και η πρωταρχική δύναμη, που διατηρεί σε συνοχή το Στρατό. Όλες οι άλλες στρατιωτικές αρετές γίνονται ανωφελείς και άκαρπες χωρίς την υποταγή των ατομικών θελήσεων και δραστηριοτήτων στις εντολές και οδηγίες, τις οποίες μία θέληση που ευρίσκεται πιο πάνω από τα άτομα, καθορίζει σαν υποχρεωτικούς κανόνες συμπεριφοράς και δράσεως.

[198] **άρθρο 10 παρ. 1 ΣΚ 20-1: 1.** Κάθε κατώτερος οφείλει να υπάκουει στους ανώτερούς του και να εκτελεί χωρίς αντιλογία τις διαταγές τους που αφορούν την εφαρμογή των Στρατιωτικών Νόμων, των Κανονισμών και των διαταγών της υπηρεσίας.

[199] **άρθρο 70 Στρ.ΠΚ, κεφάλαιο Δ',** τμήμα β' **παρ. 1:** 1. Στρατιωτικός αρχηγός που χωρίς πρόκληση, διαταγή ή άδεια ενεργεί εχθροπραξία εναντίον ξένου κράτους ή στρατού, τιμωρείται με φυλάκιση.

2.Αν η εχθροπραξία μπορούσε να εκθέσει το κράτος σε κίνδυνο πολέμου, ο υπαίτιος τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών.

3.Αν η εχθροπραξία είχε ως αποτέλεσμα τη λεηλασία ή το θάνατο προσώπου, ο υπαίτιος τιμωρείται με ισόβια κάθειρξη και αν προκάλεσε πόλεμο, τιμωρείται με θάνατο ή ισόβια κάθειρξη.

βλ. Α. Παπαδουμάκη, Η ανυπακοή του στρατιωτικού ως αξιόποινη πράξη κατά το άρθρο 70 ΣτρΠΚ, Αθήνα -Κομοτηνή, 1987, σελ. 17 επ.

[200] **άρθρο 11 παρ. 5 ΣΚ 20-1:** Η εξουσία που δίνεται στο διοικητή του επιβάλλει ο καθήκον, να παίρνει αποφάσεις και να φροντίζει για την εφαρμογή τους από τους υφισταμένους του. Ο διοικητής εκφράζει τις αποφάσεις του με διαταγές. Οι διαταγές του πρέπει να είναι σαφείς και οριστικές. Πρέπει πάντα να διατάζει με βάση το καθήκον, τους όρους της υπηρεσίας και το δίκαιο.

Κατ' εξαίρεση βάσει του άρθρου 10 παρ. 8 του ΣΚ 20-1 επιτρέπονται διαταγές από κατώτερους σε ανώτερους: 8. Κάθε στρατιωτικός, οποιαδήποτε κι αν είναι η θέση του και ο βαθμός του, πρέπει ν' ακολουθεί τις οδηγίες ή τις διαταγές στρατιωτικού, ακόμη και κατώτερού του, εάν ο τελευταίος ευρίσκεται σε διατεταγμένη υπηρεσία και ενεργεί βάσει διαταγών, που για την εφαρμογή τους είναι υπεύθυνος.

[201] άρθρο 10 παρ. 7: Ο ανώτερος δεν μπορεί να δίνει διαταγές σε κατώτερο, που δεν υπάγεται στη δικαιοδοσία του, εκτός εάν έχουν σχέση με την εφαρμογή των γενικών κανόνων πειθαρχίας. και 11παρ. 5 ΣΚ 20-1

[202] **άρθρο 110 ΣτρΠΚ:** Πλοίαρχος εμπορικού πλοίου νηοπομπής, ο οποίος σε πολεμική περίοδο προκαλεί με πρόθεση την απώλεια του πλοίου του ή τη σύλληψή του από τον εχθρό τιμωρείται με θάνατο ή ισόβια κάθειρξη μέχρι δέκα ετών

[203] **άρθρο 120 παρ. 1γ Στρ ΠΚ, :** 1. Όποιος επιβιβάζει ή επιτρέπει να επιβιβαστούν επιβάτες ή φορτώνει ή επιτρέπει να φορτωθούν εμπορεύματα σε πλοία από αυτά που αναφέρονται στο άρθρο 95, χωρίς την άδεια του Υπουργού, τιμωρείται με φυλάκιση. Πρβλ ΑΠ 196/1989, Ποιν. Χ. 1989 σελ. 804.

αξιόποινη πράξη, iv) Διαταγή για παράβαση του Συντάγματος, και συγκεκριμένα διαταγή για πραξικόπημα[204], η ανυπακοή στην οποία συνάγεται ex lege σε καθήκον του στρατιωτικού[205]. Αλλά και η διαταγή που αντίκειται σε κάθε άλλη συνταγματική διάταξη, είτε αφορά σε παραβίαση συνταγματικών δικαιωμάτων είτε σε οικειοποίηση των αρμοδιοτήτων των συντεταγμένων εξουσιών, δε δημιουργεί κατ' αναλογία υποχρέωση υπακοής. Η μη υπακοή στις ως άνω i-iv κατηγορίες διαταγών δε συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα, ούτε αξιόποινη πράξη, καθώς, a contrario η υπακοή σε παράνομη διαταγή έχει αυτές τις συνέπειες. Η ανυπακοή όμως σε νόμιμη διαταγή συνιστά αξιόποινη πράξη[206], και πειθαρχικό παράπτωμα, χωρίς ν' απαιτείται πάντα υπαιτιότητα[207]. Οι στρατιωτικές πειθαρχικές ποινές καθ' εαυτές και η έκτισή τους δεν πρέπει να προσβάλλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ούτε να συνιστούν άλλη ανεπίτρεπτη μεταχείριση κατά την έννοια της Σ 7 παρ. 2[208], του άρθρου 3 ΕΣΔΑ[209] και των άλλων κανόνων του διεθνούς δικαίου που ισχύουν στη χώρα μας ως εσωτερικό δίκαιο. Περαιτέρω, είναι αξιοπρόσεκτη η επίκληση της αρχής της αναλογικότητας από τη νομολογία, η οποία ύστερα από σειρά αποφάσεων, όπου την εφάρμοζε έμμεσα[210], ήδη την επικαλείται ευθέως για να ακυρώσει πειθαρχικές ποινές σε παραπτώματα στρατιωτικών που δεν ήταν ιδιάζουσας σημασίας και αντικειμενικής απαξίας, για τον κλονισμό των οποίων κρίνονταν ανεπαρκείς και ατελέσφορες οι κατώτερες πειθαρχικές ποινές[211]. Τέλος, για τα στρατιωτικά πειθαρχικά παραπτώματα,

---

[204] **άρθρο 11 παρ. 11 ΣΚ20-1:** Η υπακοή είναι το πρωταρχικό καθήκον του υφισταμένου. Αυτός εκτελεί πιστά τις διαταγές που παίρνει και είναι υπεύθυνος για την εκτέλεσή τους ή για τις συνέπειες, αν δεν εκτελεσθούν. Στρατιωτικός στον οποίο δίνεται διαταγή που αποβλέπει φανερά στην κατάλυση του Συντάγματος (εκτέλεση Πραξικοπήματος) έχει το καθήκον να μην την εκτελέσει και να αναφέρει αμέσως και χωρίς καθυστέρηση σε προϊστάμενο του διατάξαντος, διαφορετικά θα έχει ακεραία την ευθύνη της εκτελέσεως ή της αποσιωπήσεως μιας τέτοιας διαταγής.

[205] **άρθρο 65 παρ. 2β(6) του ΣΚ 20-1:** 2. Σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, δίνεται σε αξιωματικούς, για να διευκολυνθεί η εκπλήρωση της αποστολής τους, πειθαρχική δικαιοδοσία και για τους κατώτερούς τους στρατιωτικούς, που δεν υπάγονται στη διοίκησή τους. Οι περιπτώσεις αυτές αναφέρονται στο Κεφάλαιο Σ' του παρόντος Κανονισμού.

πρβλ. και τη Σ 120 παρ. 4: Η τήρηση ου Συντάγματος επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων, που δικαιούνται και υποχρεούνται να αντιστέκονται με κάθε μέσο εναντίον οποιουδήποτε επιχειρεί να το καταλύσει με τη βία.

[206] **πρβλ. άρθρα 72 και 70 Στρ.ΠΚ:. 72:** Στρατιωτικός που με κατάχρηση της υπηρεσιακής του εξουσίας, απευθύνει σε υφιστάμενό του διαταγές ή διατυπώνει αξιώσεις άσχετες προς την υπηρεσία, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών.

[207] **πρβλ. αρθρο 63 παρ. 2β (2) του ΣΚ 20-1:** 2. Πειθαρχικά παραπτώματα θεωρούνται και σαν τέτοια τιμωρούνται, με βάση τις διατάξεις του παρόντος Κανονισμού: β) Από τον κατώτερο προς τους Ανωτέρους του:

1.Κάθε αυθάδεια.
2. Η απροθυμία, αδιαφορία, δυστροπία ή καθυστέρηση στην εκτέλεση διαταγής.
3.Η επίκριση ή σχολιασμός διαταγών ή ενεργειών των ανώτερων.
4. Η κολακεία ή η προσφορά δώρων στους ανώτερους.
5.Η μη απονομή του χαιρετισμού και η αδιαφορία για την τήρηση των τύπων εκδηλώσεως σεβασμού στους ανώτερους.
6.Η υπέρβαση της ιεραρχίας και η χρησιμοποίηση πλάγιων μέσων.
7.Κάθε έλλειψη σεβασμού γενικά ή υπακοής, όσο κι αν υποτεθεί, ότι ο κατώτερος νομίζει, ότι αδικείται.

[208] Π.Δ. Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα, τόμος Α' σελ. 276 επ. και Αρ. Μάνεση, Συνταγματικά δικαιώματα, σελ. 199 επ.

[209] **Σ 7 παρ. 2:** Τα βασανιστήρια, οποιαδήποτε σωματική κάκωση, βλάβη υγείας, ή άσκηση ψυχολογικής βίας, καθώς και κάθε άλλη προσβολή της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύονται και τιμωρούνται, όπως νόμος ορίζει.

άρθρο 3 της ΕΣΔΑ: Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχείρισιν απανθρώπους ή εξευτελειστικάς.

[210] **ΣτΕ 257/1987, 1829/1987**

[211] **ΣτΕ (Τμ Γ') 4024/1990:** Η επιβολή της πειθαρχικής ποινής της φυλακίσεως προϋποθέτει τέλεση πειθαρχικού παραπτώματος ιδιάζουσας βαρύτητας. Ψευδής αναφορά αξιωματικού Αεροπορίας προς τον Αρχηγό του ΓΕΑ ότι ενημερώθηκε για την επίσκεψη αυτού 20 λεπτά πριν την προσγείωση του αεροσκάφους δεν δικαιολογεί την επιβολή ποινής φυλακίσεως.

αυτονόητη είναι η ισχύς της αρχής non bis in idem[212] καθώς και η απαγόρευση της επιβολής ομαδικών ποινών για ατομικά παραπτώματα[213].

2) Η δικαστική προστασία των στρατιωτικών[214]

Θεμελιώδεις διατάξεις που κατοχυρώνουν συνταγματικά τη δικαστική προστασία των πολιτών είναι οι Σ 20 παρ. 1 και Σ 8 παρ. 1[215], στην μεν πρώτη από τις οποίες αναγνωρίζεται στον καθένα δικαίωμα παροχής έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και στη δεύτερη δε εισάγεται απαγόρευση, βάσει της οποίας, κανένας δεν επιτρέπεται να στερηθεί τον νόμιμο δικαστή του. Απ' αυτές τις δύο διατάξεις σε συνδυασμό με την αρχή της ισότητας, διαπιστώνουμε ότι ανάλογης έννομης προστασίας δικαιούνται και οι στρατιωτικοί.

Σύμφωνα με τη διάταξη Σ 96 παρ. 4[216], ειδικοί νόμοι ορίζουν τα σχετικά με τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία, στην αρμοδιότητα των οποίων δε μπορούν να υπαχθούν ιδιώτες, αναγνωρίζοντας ότι οι στρατιωτικοί υπάγονται στη δικαιοδοσία ειδικών δικαστηρίων. Η Σ 96 παρ. 4 θέτει μία θεσμική εγγύηση υπέρ της στρατιωτικής δικαιοσύνης, η τύχη της οποίας εναπόκειται στον κοινό νομοθέτη. Τα στρατιωτικά δικαστήρια συγκροτούνται κατά πλειοψηφία από μέλη του δικαστικού σώματος των ενόπλων δυνάμεων, το οποίο είναι κοινό για τους τρεις κλάδους[217] και οι στρατοδίκες απολαμβάνουν τις εγγυήσεις της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των τακτικών δικαστών[218]. Και για τα στρατοδικεία εφαρμόζεται η Σ 93 και οι εγγυήσεις της[219]. Ο δικαιολογητικός λόγος θέσπισης των στρατιωτικών δικαστηρίων[220], παρεκκλίνοντας από την αρχή της ισότητας , είναι η προστασία του ίδιου του κράτους από τους στρατιωτικούς και η προστασία των ίδιων των στρατιωτικών.

---

[212] **άρθρο 64 παρ. 7 ΚΣ 20-1:** Κανείς δεν τιμωρείται ταυτόχρονα ή διαδοχικά με περισσότερες από μια πειθαρχικές ποινές για το ίδιο παράπτωμα. ΣτΕ (Ολ) 898/1931, ΣτΕ 611/1954, 454/1955.

[213] η οποία θα ισοδυναμούσε με συνταγματικώς απαράδεκτη αναγνώριση συλλογικής πειθαρχικής ευθύνης, βλ. **άρθρο 64 παρ. 9 ΚΣ 20-1:** Ποτέ ατομικά παραπτώματα δεν είναι δυνατό να γίνουν αιτία επιβολής ομαδικής ποινής.

[214] Ν.Κ.Αλιβιζάτος, Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων ΙΙ,
Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών, 1992 σελ. .....

[215] **Σ 20 παρ. 1 :** Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σ' αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει.
Σ 8 παρ. 1: Κανένας δεν στερείται χωρίς τη θέλησή του το δικαστή που του έχει ορίζει ο νόμος. Δικαστικές επιτροπές και έκτακτα δικαστήρια, με οποιοδήποτε όνομα, δεν επιτρέπεται να συσταθούν

[216] **Σ 96 παρ. 4:** Ειδικοί νόμοι ορίζουν: α) Τα σχετικά με τα στρατοδικεία, ναυτοδικεία και αεροδικεία, στην αρμοδιότητα των οποίων δεν μπορεί να υπαχθούν ιδιώτες. β) Τα σχετικά με το δικαστήριο λειών

[217] ν.δ 657/1970 "περί δικαστικού σώματος των ενόπλων δυνάμεων".

[218] **Σ 87 παρ. 1:** Η δικαιοσύνη απονέμεται από δικαστήρια συγκροτούμενα από τακτικούς δικαστές, που απολαμβάνουν λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία.

[219] **Σ 93:** 1. Τα δικαστήρια διακρίνονται σε διοικητικά, πολιτικά και ποινικά και οργανώνονται με ειδικούς νόμους.
2.Οι συνεδριάσεις κάθε δικαστηρίου είναι δημόσιες, εκτός αν το δικαστήριο κρίνει με απόφασή του ότι η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή ότι συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας της ιδιωτικής ή οικογενειακής ζωής των διαδίκων.
3.Κάθε δικαστική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένη και απαγγέλλεται σε δημόσια συνεδρίαση.
Νόμος ορίζει τις έννομες συνέπειες που επέρχονται και τις κυρώσεις που επιβάλλονται σε περίπτωση παραβίασης του προηγούμενου εδαφίου. Η γνώμη της μειοψηφίας δημοσιεύεται υποχρεωτικά. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την καταχώρηση στα πρακτικά ενδεχόμενης μειοψηφίας, καθώς και τους όρους και τις προϋποθέσεις της δημοσιότητάς της.
4.Τα δικαστήρια υποχρεούνται να μην εφαρμόζουν νόμο που το περιεχόμενό του είναι αντίθετο προς το Σύνταγμα.

Δ) Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Κύριο θεματικό αντικείμενο της εν λόγω εργασίας είναι τα συνταγματικά δικαιώματα των στρατιωτικών, με αφορμή το οποίο διερευνήθηκε και το υψίστης σημασίας ζήτημα των επιτρεπόμενων περιορισμών τους, που προκύπτουν ειδικότερα από το στρατιωτικό δίκαιο. Το στρατιωτικό δίκαιο όσο κι αν παραμένει κλάδος "οριακός" για την απαρέγκλιτη τήρηση των αρχών του κράτους δικαίου, αναδεικνύεται ταυτόχρονα σε "παραδειγματικό" πεδίο για να ελεγχθούν οι διακηρύξεις περί σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της αποτελεσματικής προστασίας τους. Έτσι, i) οι σημαντικές αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας και της καθολικότητας στη στράτευση, ii) η άρνηση του νομοθέτη ν' αντιμετωπίσει με τη σοβαρότητα που επιβάλλεται, το ζήτημα των θεμιτών υποκατάστατων της στρατιωτικής θητείας, την οποία δεν επιτάσσει το Σύνταγμα, χάριν του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου και της προστασίας της προσωπικότητας, iii) η ρύθμιση των συνταγματικών δικαιωμάτων των στρατιωτικών από παρωχημένες διατάξεις των δικτατορικών χρόνων, η έλλειψη ανανέωσης και θέσπισης ενός πλήρους συστήματος κανόνων προσαρμοσμένων στις απαιτήσεις της στρατιωτικής ζωής και στις σύγχρονες αντιλήψεις για τον ένστολο πολίτη, iv) η καταπάτηση της αρχής της αξιοκρατίας από την παρεισαγωγή κομματικών κριτηρίων στις προαγωγές και τοποθετήσεις στρατιωτικών στο δημιουργικότερο στάδιο της σταδιοδρομίας τους και v) κυρίως το δικαίωμα παροχής δικαστικής προστασίας σε συνδυασμό με την ανάγκη επαρκών εγγυήσεων ανεξαρτησίας των στρατοδίκων, που επιβάλλουν ριζική μεταρρύθμιση του ΣτρΠΚ με ταυτόχρονη εναρμόνιση προς τις Σ 20 παρ. 1 και 87 παρ. 1 και ΕΣΔΑ άρθρο 6[221], συνιστούν ασυνέπειες των ρυθμίσεων που διέπουν στη χώρα μας τα δικαιώματα των στρατιωτικών, ενόψει των υποχρεώσεων που υπέχουν[222].

---

[220] βλ. ΣτΕ 1678/1983-ΣτΕ Δελτίο - ΣτΕ/1983 (8) : Ένοπλες Δυνάμεις. Στρατοδικεία. Η αρχή της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης διέπει την λειτουργία κάθε δικαστηρίου, και των Στρατοδικείων και αφορά όλα τα μέλη που τα συγκροτούν, είτε προέρχονται από το δικαστικό σώμα των ενόπλων δυνάμεων, είτε όχι.

[221] **άρθρο 6 της ΕΣΔΑ**: 1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικαίως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. Η απόφασις δέον να εκδοθή δημοσία, η είσοδος όμως εις την αίθουσαν των συνεδριάσεων δύναται να απαγορευθή εις τον τύπονκαι το κοινόν καθ' όλην ή μέρος της διαρκείας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημοσίας τάξεως ή της εθνικής ασφάλειας εν δημοκρατική κοινωνία, όταν τούτο ενδείκνυται υπό των συμφερόντων των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή εν των κρινομένω υπό του Δικαστηρίου ως απολύτως αναγκαίων μέτρων, όταν υπό ειδικάς συνθήκας η δημοσιότης θα ηδύνατο να παραβλάψη τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.

2.Παν πρόσωπον κατηγορούμενον επί αδικήματι τεκμαίρεται ότι είναι αθώον μέχρι της νομίμου αποδείξεως της ενοχής του.

3.Ειδικώτερον, πας κατηγορούμενος έχει δικαίωμα:

α)όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία εις γλώσσαν την οποίαν εννοεί και εν λεπτομερεία την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας.

β) όπως διαθέτη τον χρόνον και τας αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν της υπερασπίσεώς του.

γ)όπως υπερασπίση ο ίδιος εαυτόν ή αναθέση την υπεράσπισίν του εις συνήγορον της εκλογής του, εν η δε περιπτώσει δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώση συνήγορον να τω παρασχεθή τοιούτος δωρεάν, όταν τούτο ενδείκνυται υπό του συμφέροντος της δικαιοσύνης.

δ)να εξετάση, ή ζητήση όπως εξετασθώσιν οι μάρτυρες κατηγορίας και επιτύχη την πρόσκλησιν και εξέτασιν των μαρτύρων υπερασπίσεως υπό τους αυτούς όρους ως και μαρτύρων κατηγορίας.

ε)να τύχη δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομολογεί την χρησιμοποιούμενην εις το δικαστήριον γλώσσαν.

[222] Ν.Κ. Αλιβιζάτος , Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων ΙΙ, Δικαιώματα και υποχρεώσεις των στρατιωτικών, 1992, σελ. 288-289

Ε) ΠΕΡΙΛΗΨΗ

1) Ελληνικά:

Η εν λόγω εργασία έχει στόχο να παρουσιάσει όσο πιο διεξοδικά γίνεται τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των στρατιωτικών, μόνιμων και στρατευσίμων από την είσοδό τους στο στράτευμα μέχρι την έξοδό τους, σύμφωνα με τις ειδικές κυριαρχικές σχέσεις τους και τους ειδικούς κανονισμούς, που διέπουν τη στρατιωτική οργάνωση και ιεραρχία. Εφαλτήριο και θεμελιώδες έρεισμα γι' αυτό, αποτελεί το Σύνταγμα και η σχέση των Ενόπλων Δυνάμεων μ' αυτό, η οποία ρυθμίζεται ρητά στη διάταξη Σ 4 παρ. 6, που αποτελεί θεμέλιο της στρατιωτικής θητείας, περιέχει μνεία στους αντιρρησίες συνείδησης και αποτελεί ζωντανή ενσάρκωση της αρχής της ισότητας του άρθρου 4 του Σ.

Η λεπτομερής ανάλυση των ατομικών, πολιτικών και συνταγματικών δικαιωμάτων των στρατιωτικών, συνιστά το κύριο μέρος της εργασίας. Τα δικαιώματα αυτής της κατηγορίας πολιτών δε νοείται να διαφέρουν απ' αυτά των υπολοίπων ανθρώπων, όπως δε νοείται ο Συνταγματικός νομοθέτης ν' αναθέτει στο στράτευμα τη διεκπεραίωση αποστολών που αντίκεινται στις θεμελιώδεις αρχές που κατοχυρώνει το Σύνταγμα. Περιορισμοί των δικαιωμάτων των στρατιωτικών είναι επιτρεπτοί μόνο υπό τον όρο ότι προβλέπονται στο Σύνταγμα, σε νόμο, σε κανονιστικό διάταγμα ή πράξη η οποία έχει εκδοθεί υπό τους όρους του άρθρου 43 παρ. 2 του Σ[223], όπως επιβάλλει η γενική διάταξη Σ 25 παρ. 1[224], και η αρχή της αναλογικότητας.

Τέλος, βασικό συμπέρασμα της εν λόγω εργασίας είναι ότι στη χώρα μας, η κατοχύρωση της αρχής του πολιτικού έλεγχου των ενόπλων δυνάμεων είναι ατελής, ως προς τη διοίκησή τους από την κυβέρνηση, ως προς τον έλεγχο του τρόπου με τον οποίο η κυβέρνηση ασκεί τη διοίκησή τους, κατάσταση που προσκρούει σε βασικούς κανόνες της λειτουργίας του σύγχρονου δημοκρατικού πολιτεύματος. Εν συμπεράσματι , θεσμικά εφικτές επιδιώξεις συνιστούν, ο συγκερασμός του πολιτικού στοιχείου με το στρατιωτικό, της πολιτικής ευθύνης με τη στρατιωτική τεχνογνωσία και η εναρμόνιση των επιταγών της εθνικής ασφαλείας με την αρχή της δημοσιότητας και τους αναγκαίους ελέγχους, αρκεί φυσικά να υπάρχει πολιτική βούληση και αίσθημα ευθύνης από πλευράς κυβερνώντων και κυβερνωμένων.[225]

---

[223] **Σ 43 παρ. 2:** Ύστερα από πρόταση του αρμόδιου Υπουργού επιτρέπεται η έκδοση κανονιστικών διαταγμάτων, με ειδική εξουσιοδότηση νόμου και μέσα στα όριά της. Εξουσιοδότηση για έκδοση κανονιστικών πράξεων από άλλα όργανα της διοίκησης επιτρέπεται προκειμένου να ρυθμιστούν ειδικότερα θέματα ή θέματα με τοπικό ενδιαφέρον ή με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό.

[224] **Σ25 παρ. 1:** Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Οι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.

[225] Ν.Κ. Αλιβιζάτος, Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων, Ι, Η αρχή του πολιτικού ελέγχου, 1987 σελ.297-299.

2) Αγγλικά:

That project's main purpose is to present, as extensively as possible, the militaries'- permanent or subject to conscription - rights and obligation, from their entrance to the army up to their release, according to the special relationship with the Statement and to the special regulations, which rule the military arranging. That arises from the specific provision 4 paragraph 6 of the Greek constitution which refers to and regulates formally all about Forces. That provision, which is the basis of the military service, includes reference to objectionists and could be described as the very embodiment of the general rule of equality of the Greek constitution's provision 4.

The project's main part concerns the extensive analysis of militaries' constitutional rights, which should not actually differ from the other civilians'. It is, furthermore, unadmittable for the constitutional legislator to assign to the military missions, which contradict to the fundamental constitutional rules. The Militaries' rights can be confined on condition that they are formally regulated either in the constitution or other kind of law (according to the constitutional provision 43 paragraph 2, 25 paragraph 1).

Finally, according to a fundamental conclusion of that project, in our country the consolidation of the general rule of political control of the forces is inadequate, as regards their command by the Government, situation which contradicts to the democratic regime. In conclusion, there is urgent need to combine the political with the military conditions of our country, so as to obtain the demanding national security via political responsibility.

ΣΤ) ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

1. Σύνταγμα και ΕΣΔΑ
2. Ποινικός Κώδικας
3. Στρατιωτικός Ποινικός Κώδικας
4. Ν. 2292/1995 «περί λειτουργίας ΥΕΘΑ, διοίκησης – ελέγχου ενόπλων δυνάμεων» όπως αντικατέστησε το Ν.660/1977
5. Ν. 3421/2005 «περί στρατολογίας των Ελλήνων και άλλες διατάξεις» όπως αντικατέστησε το Ν. 1763/1988
6. Ν. 705/1977 «περί στρατεύσεως Ελληνίδων»
7. πδ 130/1984 ή ΣΚ 20-1 «κύρωση του γενικού κανονισμού υπηρεσίας στο στρατό»
8. ΝΔ 17/1974 «περι σχεδιάσεως εκτάκτου ανάγκης»
9. ΝΔ 1400/1973 «Αξιωματικοί Ενόπλων Δυνάμεων. Υπηρεσιακή κατάσταση»
10. Ν. 1180/1981 «περί εκλογής Ευρωβουλευτών κλπ. Διατάξεων»
11. Ν. 1264/1982 «περί δικαιώματος απεργίας»
12. Ν.2683/1999 «Κώδικας Δημοσίων Υπαλλήλων – Υπαλλήλων ΝΠΔΔ κλπ. διατάξεις»
13. Ν. 1911/1990

Ζ) ΠΙΝΑΚΑΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ

1. **ΣτΕ 3217/1977 (σελ. 63)**
2. **ΔΕφ Αθ 251/2002 (σελ. 64-65)**
3. **ΣτΕ 1937/1996 (σελ. 66-69)**
4. **Στρ Αθ 395/1999 (σελ. 70-73)**
5. **ΣτΕ 2857/1993 (σελ. 74-78)**
6. **ΣτΕ 2860/1993 (σελ. 79-84)**
7. **ΣτΕ 1813/1979 (σελ. 85)**
8. **ΣτΕ 56/1981 (σελ. 86)**
9. **ΣτΕ 1936/1996 (σελ. 87-90)**
10. **ΓΝΜΔ ΝΣΚ 669/1991 (σελ. 91-95)**
11. **ΣτΕ 526/2001 (σελ. 96-101)**
12. **ΣτΕ 2918/1993 (σελ. 102-105)**
13. **ΣτΕ 1973/1994 (σελ. 106-110)**
14. **ΑΕΔ 37/1991 (σελ. 111-113)**
15. **ΣτΕ 789/1990 (σελ. 114-115)**
16. **ΣτΕ 867/1988 (σελ. 116-118)**
17. **ΣτΕ 790/1986 (σελ. 119)**
18. **ΣτΕ 3533/1986 (σελ. 120)**
19. **ΣτΕ 3601/1990 (σελ. 121-122)**
20. **ΣτΕ 2209/1977 (σελ. 123)**
21. **ΣτΕ 780/1981 (σελ. 124-125)**
22. **ΣτΕ 1802/1986 (σελ. 126)**
23. **Στρ Θεσ 566/1992 (σελ. 127-128)**
24. **ΣτΕ 251/2001 (σελ. 129-131)**
25. **ΣτΕ 573/2005 (σελ. 132-134)**
26. **ΔΕφΑθ 1049/1989 (σελ. 135-136)**
27. **ΣτΕ 1990/1990 (σελ. 137 -138)**
28. **ΣτΕ 4024/1990 (σελ. 139-140)**
29. **ΣτΕ 1749/1997 (σελ. 141-145)**
30. **ΣτΕ 1117/2000 (σελ. 146-149)**
31. **ΣτΕ 1678/1983 (σελ. 150)**
32. **ΑΠ 196/1989 (σελ. 151)**

6. 3217/1977 ΣΤΕ(291023)

ΝΟΒ/1978 (270) Σύνταγμα. Αρχή ισότητας. Κανόνες που απορρέουν για τον κοινό νομοθέτη. Ειδικά προς την ισότητα των φύλων. Ποιές αποκλίσεις είναι θεμιτές. Προσωπικό Υπηρεσίας Πολιτικής Αεροπορίας. Αντισυνταγματική η διά του Κανονισμού τεθείσα προϋπόθεση του άρρενος φύλου για την κατάληψη των θέσεων των κλάδων Α1 και Α2. Αρθρο 116 παρ. 1 του Συντάγματος. Ειδική πρόβλεψη για τον τρόπο και το χρόνο κατάργησης της υφιστάμενης νομοθεσίας που αντίκειται στη θεσπιζόμενη ισότητα των φύλων. Ποιες διατάξεις υπάγονται στη ρύθμιση. Δεν εμπίπτει στη ρύθμιση αυτή το άρθρο 17 παρ. 1 του ΒΔ 83/1972, διότι αυτό αντίκειται και στη γενική αρχή της ισότητας, και στο προϊσχύον Σύνταγμα του 1952.

(ΔΔΙΚΗ 2003/389, ΔΙΚΗ 2003/927)
Για να διοριστεί κάποιος υπάλληλος του δημοσίου ή νπδδ θα πρέπει να έχει εκπληρώσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις ή να έχει απαλλαγεί νόμιμα από αυτές. Η θητεία μπορεί να είναι ένοπλη ή άοπλη για τους αντιρρησίες συνείδησης. Φυλάκιση λόγω άρνησης να υπηρετήσει ο άνδρας ένοπλη ή άοπλη θητεία. Η έκτιση ποινής φυλάκισης λόγω άρνησης για κατάταξη δεν μπορεί να ταυτισθεί ούτε με την εκπλήρωση της στρατιωτικής υποχρέωσης ούτε με νόμιμη απαλλαγή από αυτήν. Βλ. παρατηρήσεις Γ.Κτιστάκι και Κ. Μπέη στην ΔΙΚΗ.

Διοικ. Εφετείο Αθηνών 251/2002

Πρόεδρος: Ιωάν. Λώλης
Εισηγήτρια: Γεώργ. Δούρου, Εφέτης
Δικηγόροι: Ελ. Κιουσοπούλου, Αντ. Κάππος

Επειδή από τις τελευταίες αυτές διατάξεις προκύπτει ότι, για να διοριστεί κάποιος ως διοικητικός υπάλληλος του κράτους ή νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου (άρθρο 2 ν. 2683/1999), πρέπει να έχει εκπληρώσει τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις ή να έχει νόμιμα απαλλαγεί από την υποχρέωση αυτή. Ειδικότερα, όσον αφορά όσους έχουν αναγνωρισθεί ως αντιρρησίες συνειδήσεως, θα πρέπει να έχουν εκπληρώσει τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις σύμφωνα με τις διατάξεις της στρατολογικής νομοθεσίας, όπως ισχύουν κάθε φορά.

Επειδή, με την παράγραφο 6 του άρθρου 13 του Συντάγματος επιβάλλεται ευθέως σε όλους τους Ελληνες, τους ικανούς να φέρουν όπλα, η υποχρέωση να συμβάλουν στην άμυνα της πατρίδας με την αυτοπρόσωπη υπηρεσία τους στο στράτευμα, κατά τους ορισμούς του νόμου. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή και λόγω του επιδιωκόμενου με αυτήν σκοπού, παρεκκλίσεις από τη θεσπιζόμενη με τη διάταξη αυτή καθολικότητα της προς στράτευση υποχρεώσεως των ικανών να φέρουν όπλα επιτρέπονται, εν όψει και της αρχής της ισότητας των Ελλήνων ενώπιον του νόμου, μόνον για σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος που καθορίζονται από το νόμο επί τη βάσει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων (ΣτΕ 526/2001, 1616/1977 Ολομ. κ.α) εφόσον, εν όψει και των εκάστοτε αμυντικών αναγκών της χώρας, δεν διαταράσσεται η εύρυθμη λειτουργία του στρατεύματος. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές είναι επιτρεπτές διαφοροποιήσεις ως προς τη διάρκεια και το χρόνο εκπληρώσεως της στρατιωτικής θητείας ή, ακόμη και η αναγνώριση περιπτώσεων απαλλαγής από την υποχρέωση προς στράτευση. Εξάλλου, δεν κατοχυρώνεται μεν, ούτε από το Σύνταγμα ούτε από τις διατάξεις των άρθρων 9 (παρ. 1 και 2) και 14 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, ατομικό δικαίωμα απαλλαγής των ικανών να φέρουν όπλα Ελλήνων, από την υποχρέωση προς στράτευση για λόγους "αντίρρησης συνείδησης", είναι όμως συνταγματικώς ανεκτή, ενόψει των ανωτέρω, εφ` όσον συντρέχουν σοβαροί λόγοι δημοσίου συμφέροντος και δεν θίγεται η εύρυθμη λειτουργία του στρατεύματος, η θέσπιση άοπλης στρατιωτικής θητείας ή και άλλου είδους υποχρεωτικής (π.χ. κοινωνικής) υπηρεσίας για τους αρνούμενους να εκπληρώσουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις λόγω θρησκευτικών ή ιδεολογικών πεποιθήσεων.

...Επειδή, η φυλάκισή του δε, λόγω της άρνησής του να υπηρετήσει ένοπλη ή άοπλη θητεία, γεγονός που αποτελεί πανηγυρική διαπίστωση της αθετήσεως της περιοριστικώς επιβαλλομένης "υποχρεώσεως" υπό μία των εναλλακτικών της μορφών, δεν ισοδυναμεί με απαλλαγή της υποχρεώσεως εκπληρώσεως των στρατιωτικών του υποχρεώσεων, ούτε με εξομοίωση με τους εκπληρώσαντες την υποχρέωση θητείας ή εκγυμνάσεως, αλλά λόγο εξαίρεσης από τις προσκλήσεις για κατάταξη) προκειμένου να αποφευχθούν νέες καταδίκες ή άλλες συνέπειες εξαιτίας ενδεχόμενων νέων υπ` αυτού σχετικών αρνήσεων. Τούτη δε ενόψει και του εξειδικευμένου χαρακτήρα των υπαλληλικών διατάξεων (παλαιών και νέων) οι οποίες, αποβλέποντας προεχόντως στην αρτιότερη στελέχωση της διοικήσεως,

καθιερώνουν μεταξύ των λοιπών στενώς ερμηνευτέων προϋποθέσεων για τον διορισμό των υπαλλήλων, ως απαραίτητη προϋπόθεση και εκείνη της εκπληρώσεως της στρατολογικής "υποχρεώσεως", διαζευκτικώς και περιοριστικώς, είτε δηλαδή με την μορφή της ένοπλης είτε με την μορφή της άοπλης θητείας. Η εξαίρεση δε από μόνη την πρόσκληση για κατάταξη που προβλέπεται από τις επικαλούμενες διατάξεις, λόγω καταδίκης γι` αυτή ακριβώς την αθέτηση της εναλλακτικής "υποχρεωτικής" θητείας, δεν μπορεί, ενόψει των παραπάνω σκοπών και επιδιώξεων των υπαλληλικών διατάξεων, να ταυτιστεί ούτε με την εκπλήρωση αυτής της "υποχρεώσεως", ούτε με τη συναπτόμενη με αντικειμενικά κριτήρια και όχι με υπαίτια κολάσιμη συμπεριφορά νόμιμη απαλλαγή απ` αυτή, αλλά αφορά προφανώς σε άλλης μορφής συνέπειες, πλην εκείνης του διορισμού δημοσίων υπαλλήλων, ο οποίος συνδέεται αποκλειστικά με την εκπλήρωση της παραπάνω εναλλακτικής υποχρεώσεως της ένοπλης ή της άοπλης θητείας ή με τη νόμιμη απαλλαγή απ` αυτή.

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/1996 (1)

Στρατιωτική θητεία. Παρεκκλίσεις από την καθολική υποχρέωση των ικανών προς στράτευση Ελλήνων. Δεν αντίκεινται στην αρχή της ισότητας παρεκκλίσεις που θεσπίζονται για σοβαρούς λόγους, με βάση γενικά και αντικειμενικά κριτήρια και προς εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος. Ελληνες υπήκοοι που έχουν και ξένη υπηκοότητα ή απεριόριστης διάρκειας άδειας μόνιμης εγκατάσταστης ή εργασίας σε ξένη χώρα. Στρατολογική τακτοποίηση ορισμένων κλάσεων με το ν. 2109/1992 και το ν. 2168/1993. Συνταγματικότητα της ρύθμισης. Περιστατικά. Απορρίπτεται η αίτηση ακύρωσης.

Κ.Ι.

Αριθμός 1937/1996

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Δ

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 23 Μαΐου 1995, με την εξής σύνθεση : Χ. Φατούρος, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Δ Τμήματος, Σ. Χαραλαμπίδης, Δ. Πετρούλιας, Σύμβουλοι, Ο. Ζύγουρα, Θ. Αραβάνης, Πάρεδροι. Γραμματέας ο Μ. Καλαντζής, Γραμματέας του Δ Τμήματος.

Γ ι α να δικάσει την από 22 Μαρτίου 1994 αίτηση :

τ ο υ Κ. Γ. Π., ο οποίος παρέστη με τον δικηγόρο Φώτιο Κρεμμύδα (Α.Μ. 3307), που τον διόρισε με πληρεξούσιο,

κ α τ ά του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, ο οποίος παρέστη με τον Χρ. Μπότσιο, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθούν : 1. η υπ' αριθ. Φ.429.36/68/21537/Σ.268/11-2-94/ΓΕΕΘΑ/Δ/ΝΣΘ ΣΤΡΑΤ/ /ΚΟ4, 2. η υπ' αριθ. Φ.429/24.395/3-1-94 απόφαση του Στρατολογικού Γραφείου Ναυτικού, 3. κάθε έγγραφη πρόσκληση (σημείωμα κατατάξεως) του Στρατολογικού Γραφείου Ναυτικού με οποιαδήποτε ΕΣΣΟ καθώς και κάθε άλλη συναφής πράξη ή παράλειψη της Διοικήσεως.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως της Εισηγήτριας, Παρέδρου, Ο. Ζύγουρα.

Κατόπιν, το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο του αιτούντος, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και τον αντιπρόσωπο του Υπουργού, που ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση, το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι ,

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο Ν ό μ ο

1. Επειδή διά της υπό κρίσιν αιτήσεως, διά την οποίαν κατεβλήθησαν τα κατά νόμον τέλη (διπλότυπα εισπράξεως Δ.Ο.Υ. Δικαστ. Εισπράξεων Αθηνών υπ' αριθμ. 9441198 και 9441199 έτους 1994) και το παράβολον (ειδικά δελτία παραβόλου υπ' αριθμ. 1678743 και 5690811 έτους 1994), ζητείται παραδεκτώς η ακύρωσις α) της Φ.429/24395/93/ 3-1-93 αποφάσεως του Στρατολογικού Γραφείου Ναυτικού, απορριψάσης την

από 13/15-12-93 αιτήσεως του αιτούντος περί εξαιρέσεως του από τας προσκλήσεις προς κατάταξιν εις το στράτευμα, ως κατόχου αδείας μονίμου εγκαταστάσεως και εργασίας εις την Ελβετίαν από του 1987 και β) της Φ.429.36/68/215737/ΑΣ.268/ /11-2-94 αποφάσεως της Διευθύνσεως Στρατολογικού/ΙΙΙ του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμύνης, διά της οποίας απερρίφθη προσφυγή του αιτούντος κατά της ως άνω πράξεως του Στρατολογικού Γραφείου.

2. Επειδή εις το άρθρον 4 παρ. 6 του Συντάγματος ορίζονται τα εξής : "Πας λλλην, δυνάμενος να φέρη όπλα, υποχρεούται να συντελή εις την άμυναν της πατρίδος κατά τους ορισμούς των νόμων". Διά της διατάξεως αυτής θεσπίζεται υποχρέωσις όλων των Ελλήνων, των ικανών να φέρουν όπλα, όπως συντελούν εις την άμυναν της πατρίδος διά της αυτοπροσώπου υπηρεσίας των εις το στράτευμα κατά τους ορισμούς του νόμου. Λόγω δε της κατηγορηματικής διατυπώσεως της διατάξεως αυτής και του δι' αυτής επιδιωκομένου σκοπού, παρεκκλίσεις από της θεσπιζομένης δι' αυτής καθολικότητος της προς στράτευσιν υποχρεώσεως των ικανών να φέρουν όπλα ή διακρίσεις ως προς την διάρκειαν της στρατεύσεως, δέον, εν όψει και της κατά το Σύνταγμα (άρθρ. 4 παρ. 1) καθιερουμένης αρχής της ισότητος των Ελλήνων ενώπιον του Νόμου, να θεωρηθούν επιτρεπόμεναι μόνον διά σοβαρούς λόγους, καθοριζομένους υπό του Νόμου επί τη βάσει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων και αφορώντας εις το δημόσιον συμφέρον, αποκλειομένης της θεσπίσεως παρεκκλίσεων από της υποχρεώσεως προς στράτευσιν αδικαιολογήτων από της ανωτέρω απόψεως εν όψει του επιδιωκομένου δι' αυτών σκοπού (πρβλ. Σ.τ.Ε. 2579/77 Ολ., 204/78, 2350/80, 56/81, 3334/87 Ολ. κ.ά.). Τοιαύται παρεκκλίσεις, εξ άλλου, από της καθολικής κατά τα ανωτέρω υποχρεώσεως προς στράτευσιν, δύνανται, υπό τας εκτεθείσας προϋποθέσεις να θεσπίζωνται διά παγίων ρυθμίσεων και επί τη βάσει σταθερών κριτηρίων, μη ούσης επιτρεπτής της αποσπασματικής θεσπίσεως τοιούτων παρεκκλίσεων.

3. Επειδή εις το άρθρον 3 της Φ.420/25/Γ.1092/Σ.523/7-3-91 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Αμύνης (φ. 132 τ. Β), κυρωθείσης διά του άρθρου 41 του ν. 2109/92 (φ. 205 τ. Α) ορίζονται τα εξής : "1. Εξαιρούνται από τις προσκλήσεις για κατάταξη στις λνοπλες Δυνάμεις όσοι λλληνες υπήκοοι (πλην λιποτακτών) των κλάσεων 1966 μέχρι και 1980 (γεννηθέντες κατά τα έτη 1945 - 1959), είχαν κατά την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του νόμου 1763/88 (25-9-1988) και συνεχίζουν να διατηρούν, εκτός της Ελληνικής και ξένη υπηκοότητα ή απεριόριστης διάρκειας άδεια μόνιμης εγκατάστασης ή εργασίας σε ξένη χώρα. ξσοι από αυτούς διετέλεσαν ή διατελούν σε ανυποταξία, εξαιρούνται της πρόσκλησης για την οποία ήταν ή είναι ανυπότακτοι και κατά συνέπεια τακτοποιούνται για την ανυποταξία τους. 2. Η προαναφερόμενη εξαίρεση είναι απεριόριστης διάρκειας, αρχίζει από την ημερομηνία κατά την οποία ο κάθε ενδιαφερόμενος είχε ή έχει υποχρέωση για κατάταξη στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων και διακόπτεται είτε με την απώλεια των λόγων χορήγησης της είτε με τη συμπλήρωση εξάμηνης παραμονής μέσα στο ίδιο έτος στην Ελλάδα είτε με σχετική αίτηση του ενδιαφερομένου. 3. Η παράγραφος 8 του άρθρου 8 του νόμου 1763/88 έχει ανάλογη εφαρμογή και για την παραπάνω εξαίρεση". Εις την παρ. 8 του άρθρου 8 του ν. 1763/88 (φ. 57 τ. Α) ορίζεται ότι : "Σε περίοδο γενικής επιστράτευσης ή πολέμου μπορεί με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού ΓΕΕΘΑ και δε δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, να διακοπεί η εξαίρεση όλων ή ορισμένων κατηγοριών". Εξ άλλου διά του άρθρου 37 του ν. 2168/93 (φ. 147 τ. Α) ωρίσθη, ότι : "Οι διατάξεις του άρθρου 3 της υπ' αριθμ. Φ.420/25/ Γ.1092/Σ.523 από 7-3-1991 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής ώμυνας, που κυρώθηκε με το άρθρο 41 του ν. 2109/1992 (ΦΕΚ 205 Α) εφαρμόζονται και για τους στρατευσίμους της κλάσεως 1981 (γεννηθέντες το 1960) που πληρούν τις αντίστοιχες προϋποθέσεις".

4. Επειδή, ότι ούτως έχουσαι, αι ανωτέρω διατάξεις των άρθρων 3 της Φ.420/25/Γ.1092/Σ.523/7-3-91 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Αμύνης (φ. 132 τ. Β), κυρωθείσης διά του άρθρου 41 του ν. 2109/92 και του

άρθρου 37 του ν. 2168/93, διά των οποίων προβλέπεται η επ' αόριστον εξαίρεσις από των προσκλήσεων προς κατάταξιν εις το στράτευμα των ανηκόντων εις ωρισμένας μόνον ρητώς προβλεπομένας κλάσεις - και δη όχι μόνον στρατευσίμων, αλλά και ανυποτάκτων οι οποίοι, κατά τον χρόνον θεσπίσεως της ανωτέρω εξαιρέσεως, θα έπρεπε, κατά τας παγίας διατάξεις της στρατολογικής νομοθεσίας να είχαν ήδη καταταγή εις το στράτευμα προς εκπλήρωσιν της στρατιωτικής υποχρεώσεώς των - αντίκεινται εις τας διατάξεις των παρ. 1 και 6 του άρθρου 4 του Συντάγματος. Και τούτο, διότι όπως εξετέθη ανωτέρω, το Σύνταγμα επιτρέπει την διά νόμου θέσπισιν εξαιρέσεων μόνον οσάκις αυταί εξυπηρετούν το γενικώτερον δημόσιον συμφέρον και πάντοτε επί τη βάσει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων, ενώ η κατά τας ανωτέρω διατάξεις εξαίρεσις από των προσκλήσεων προς κατάταξιν, η οποία μάλιστα δύναται να οδηγήση και εις την πλήρη απαλλαγήν από της στρατεύσεως, αποβλέπει εις την στρατολογικήν τακτοποίησιν δημιουργηθείσης πραγματικής καταστάσεως εν σχέσει προς ωρισμένους στρατευσίμους και ανυποτάκτους επι τη βάσει των κριτηρίων της κτήσεως και ξένης υπηκοότητος ή απεριορίστου διαρκείας αδείας μόνιμης εγκαταστάσεως ή εργασίας εις ξένην χώραν, τα οποία δεν συνάπτονται, καθ' εαυτά, προς την εξυπηρέτησιν δημοσίου συμφέροντος.

5. Επειδή εν προκειμένω ο αιτών, στρατολογικής κλάσεως 1981, γεννηθείς το έτος 1960, είχε αρχικώς τύχει αναβολής στρατεύσεως λόγω σπουδών και μεταπτυχιακών σπουδών εν συνεχεία δε και εξαιρέσεως έως 31-12-91, ως υπότροφος μεταπτυχιακός φοιτητής. Δι' αιτήσεώς του από 15-12-93 προς το Στρατολογικόν Γραφείον Ναυτικού εζήτησεν την εξαίρεσίν του από τας προσκλήσεις προς κατάταξιν κατ' επίκλησιν των ανωτέρω διατάξεων του άρθρου 37 του ν. 2168/93 εν συνδυασμώ προς το άρθρον 3 της Φ.420/25/Γ.1092/Σ.523/7-3-91 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, κυρωθείσης διά του άρθρου 41 του ν. 2109/92, ως εγκατεστημένος μονίμως και κάτοχος αδείας παραμονής και εργασίας εις την Γενεύην από του 1987. Η αίτησις αυτή απερρίφθη διά της Φ.429/24395/93/3-1-93 αποφάσεως του Διευθυντού του Στρατολογικού Γραφείου Ναυτικού. Προσφυγή δε του αιτούντος κατά της πράξεως αυτής του Στρατολογικού Γραφείου απερρίφθη διά της Φ.429.36/68/215737/Σ.268/11-2-94 αποφάσεως της Διευθύνσεως Στρατολογικού/ΙΙΙ του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμύνης επί τη αιτιολογία, ότι δεν επληρούντο αι προϋποθέσεις υπαγωγής του αιτούντος εις τας ανωτέρω διατάξεις του άρθρου 37 του ν. 2168/93, "καθόσον στις διατάξεις αυτές δεν υπάγονται οι ανυπότακτοι, αλλά μόνο όσοι ευρίσκοντο και εξακολουθούν κατά το χρόνο υποβολής των σχετικών δικαιολογητικών να ευρίσκονται νόμιμα εκτός των τάξεων των Ενόπλων Δυνάμεων". Εν όψει όμως του ανισχύρου λόγω της κατά τα ανωτέρω αντισυνταγματικότητός των, των διατάξεων του άρθρου 37 του ν. 2168/93, εν συνδυασμώ προς το άρθρον 3 της Φ.420/25/Γ.1092/Σ.523/7-3-91 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, κυρωθείσης διά του άρθρου 41 του ν. 2109/92, εις τας οποίας εστηρίζετο το περί εξαιρέσεώς του από τας προσκλήσεις προς κατάταξιν εις το στράτευμα αίτημα του αιτούντος, νομίμως απερρίφθη τούτο διά των προσβαλλομένων πράξεων, ανεξαρτήτως της ειδικωτέρας αιτιολογίας των. Συνεπώς, είναι απορριπτέα τα περί του αντιθέτου διά της υπό κρίσιν αιτήσεως προβαλλόμενα καθώς και η αίτησις αυτή εν τω συνόλω της.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Απορρίπτει την αίτησιν.

Διατάσσει την κατάπτωσιν του παραβόλου.

Επιβάλλει εις τον αιτούντα την δικαστικήν δαπάνην του Δημοσίου εκ δρχ. δέκα τεσσάρων χιλιάδων (14.000).

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 18 Σεπτεμβρίου 1995 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 23ης Απριλίου 1996.

Ο Πρόεδρος του Δ Τμήματος Ο Γραμματέας του Δ Τμήματος

ΠΟΙΝΔΙΚ/2000 (410)

Στρατιωτικό ποινικό δίκαιο. Ανυποταξία. Πρόκειται για διαρκές έγκλημα, του οποίου ο χρόνος παραγραφής αρχίζει από τη στιγμή που έληξε η παράνομη κατάσταση, δεδομένου ότι μέχρι τότε τελείται το έγκλημα. Η παραγραφή έχει γενικό χαρακτήρα και είναι ίδια για όλους τους δράστες. Η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 3 του ν. 2510/1997 δεν έχει σχέση με το θεσό της παραγραφής, αλλά έχει τα χαρακτηριστικά της αμνηστίας και έχει τεθεί κατά παράβαση των άρθρων 47 παρ. 3 και 4 του Συντάγματος. Προϋποθέσεις εφαρμογής του επιεικέστερου ποινικού νόμου κατά το άρθρο 2 του ΠΚ. Εξάλειψη του αξιόποινου του εγκλήματος της ανυποταξίας με την κατάταξη του κατηγορουμένου. Η σχετική δικογραφία τίθεται στο αρχείο και δεν απαιτείται απολογία του κατηγορουμένου για να περατωθεί η ανάκριση. Αντίθετη εισαγγελική πρόταση.
Παρατηρήσεις Χαράλαμπου Παπαχαραλάμπους, Δ.Ν., Δικηγόρου στην ΠΟΙΝΔΙΚ 2000:412.

ΣυμβΣτρΑθ 395/1999

Πρόεδρος Κ.Σταμπούλης, Στρατιωτικός Δικαστής Α'
Εισαγγελέας Α.Χρονόπουλος, Στρατιωτικός Δικαστής Δ',Αντεισαγγελέας

Απόσπασμα:.....

[...]

Κατά του προαναφερομένου κατηγορουμένου υποβλήθηκε μήνυση από το Στρατολογικό Γραφείο Δυτ. Αττικής γιατί, ενώ κλήθηκε με την υπ' αρ. 104/94 ΕΔΥΕΘΑ για να παρουσιαστεί στις τάξεις του στρατού και να καταταγεί, την 21.11.1994 στο ΚΕΠΒ, αυτός δεν κατατάχθηκε και έτσι έγινε ανυπότακτος από 22.11.1994 μέχρι 8.5. 1997 κατά την οποία διέκοψε την ανυποταξία του και την 23.3.1998 κατετάγη στο ΚΕΠΒ.

Σύμφωνα με το άρθρο 32 ΣΠΚ "'Οποιος κηρύσσεται ανυπότακτος, σύμφωνα με το νόμο για τη στρατολογία, τιμωρείται ... γ) σε περίοδο μερικής ή παρατεταμένης γενικής επιστράτευσης, με κάθειρξη μέχρι δέκα ετών και αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις του εδ.β' του στοιχ. β', με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών".

Για τη συγκρότηση της αντικειμενικής υπόστασης του χωλού εγκλήματος της ανυποταξίας απαιτείται προσφυγή στις διατάξεις του Ν 1763/88 "Στρατολογία των Ελλήνων", στο άρθρο 17 του οποίου καθορίζονται τα στοιχεία της ήτοι: προηγούμενη γενική ή ειδική πρόσκληση για κατάταξη και μη εμφάνιση την ορισμένη ημερομηνία ή προθεσμία στις ένοπλες δυνάμεις.

Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 2 παρ. 2 του Ν 2510/97, "όσοι ανήκουν στην κλάση 1988 και σε νεότερες κλάσεις και διετέλεσαν οποτεδήποτε ή διατελούν σε ανυποταξία κατά την έναρξη της ισχύος του νόμου αυτού, εξαιρούνται από την πρόσκληση ή τις προσκλήσεις για τις οποίες κηρύχθηκαν ανυπότακτοι, εφόσον έχουν καταταγεί ή θα καταταγούν στις Ενοπλες Δυνάμεις έως 30.11.1998". Σύμφωνα δε με την διάταξη της παρ. 3 του αυτού άρθρου "Το αξιόποινο της ανυποταξίας των υπαγομένων στις παρ. 1 και 2 του άρθου αυτού εξαλείφεται με παραγραφή και αίρονται όλες οι σχετικές συνέπειες. Οι δικογραφίες για τις ανυποταξίες τίθενται στο αρχείο με πράξη του Εισαγγελέα του αρμόδιου στρατιωτικού δικαστηρίου".

Με τον νόμο αυτόν επήλθε αναδρομικά αλλαγή στον στρατολογικό νόμο στον οποίο παρέπεμπε το άρθρο 32 ΣΠΚ για τη συμπλήρωση της

αντικειμενικής του υποστάσεως. Ως εκ τούτου τίθεται θέμα εφαρμογής ή μη του άρθρου 2 του ΠΚ. Επ' αυτού η απάντηση είναι αρνητική διότι η μεταβολή του στρατολογικού νόμου δεν θίγει την υπόσταση του ποινικού κανόνα του άρθρου 32 του ΣΠΚ στον οποίο και μόνο αναφέρεται το άρθρο 2 του ΠΚ και συνεπώς η ευμενής για τον κατηγορούμενο αλλαγή του δεν τον ευνοεί (Μανωλεδάκη, Ποιν. Δίκαιο, 1985, σελ. 67). Κατά συνέπεια με την αναδρομική χορήγηση εξαίρεσης από την στράτευση δεν θίγεται η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της ανυποταξίας. Αυτό το γνώριζε ο νομοθέτης και γι' αυτό πρόβλεψε ειδική παραγραφή για τα εγκλήματα όσων τακτοποιούνταν στρατολογικά, πρόβλεψη που δεν θα είχε νόημα αν η απάντηση στο προηγούμενο ερώτημα ήταν θετική.

Μένει να εξετάσουμε αν ο νομοθέτης έχει δικαίωμα να χαρακτηρίζει αυτές τις υποθέσεις παραγεγραμμένες, αν δηλαδή η διάταξη αυτή περί παραγραφής είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα. Παραγραφή εγκλημάτων είναι ο νομικός εκείνος θεσμός που συνίσταται στην εξάλειψη, ύστερα από την παρέλευση ορισμένου χρόνου, της αξίωσης της πολιτείας να κριθεί ο δράστης ορισμένου εγκλήματος δικαστικά, να κηρυχ9εί ένοχος και να υποβληθεί στην ποινή που προβλέπει ο νόμος (Μαγκάκης, Ποιν. Δίκαιο, σελ. 363). Πάντοτε λοιπόν απαιτείται παρέλευση ενός χρονικού διαστήματος για την δικαιολόγηση του θεσμού της παραγραφής, η έναρξη του οποίου σύμφωνα με το άρθρο 112 ΠΚ ταυτίζεται με την ημέρα που τελέστηκε η πράξη. Στα διαρκή όμως εγκλήματα, όπως η ανυποταξία, ο χρόνος της παραγραφής αρχίζει από τη στιγμή που έληξε η παράνομη κατάσταση δεδομένου ότι μέχρι τότε τελείται το έγκλημα (Ζησιάδης, Ποινική Παραγραφή, σελ. 83 επ.).

Η παραγραφή έχει γενικό χαρακτήρα και δεν μπορεί να είναι διαφορετική για κάθε δράστη του αυτού εγλήματος. Αυτό επιβάλλεται και από το άρθρο 4 παρ. 1 Σ που κατοχυρώνει την αρχή της ισότητας ενώπιον του νόμου. Στην προκειμένη περίπτωση, με την διάταξη του άρθρου 3 του Ν 2510/97, νομοθετείται παραγραφή του εγκλήματος της ανυποταξίας χωρίς να ορίζεται το παραμικρό χρονικό διάστημα μεταξύ της τέλεσης της πράξης και της παραγραφής της. Αντί της πρόβλεψης ειδικά καθοριζόμενης προθεσμίας κατά παρέκκλιση των γενικών διατάξεων του ΠΚ, όπως έχει το δικαίωμα να κάνει ο νομοθέτης, προβλέφθηκε ορισμένο γεγονός που η επέλευσή του παραγράφει αυτομάτως το έγκλημα. Αυτή η πρόβλεψη, όπως είναι φανερό, αφενός διαφοροποιεί την προθεσμία της παραγραφής για κάθε δράστη (δεν έχει δηλαδή γενικό εκ των προτέρων καθορισμένο χαρακτήρα) αφετέρου θεσπίζει παραγραφή (στις περισσότερες περιπτώσεις) χωρίς να μεσολαβήσει το παραμικρό χρονικό διάστημα μετά την τέλεση του εγκλήματος. Αυτό συμβαίνει διότι η ανυποταξία τις περισσότερες φορές λήγει την στιγμή της κατατάξεως την ίδια στιγμή δηλαδή που παραγράφεται και η πράξη. Αλλά και στις περιπτώσεις που το έγκλημα λήγει με κάποιον άλλο τρόπο π.χ. με διακοπή της ανυποταξίας στο Στρατολογικό Γραφείο, το διάστημα που μεσολαβεί μέχρι την κατάταξη άρα και την παραγραφή είναι διαφορετικά για τον καθένα.

Κατόπιν των ανωτέρω επισημάνσεων γίνεται σαφές πως η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 3 του Ν 2510/97 καμία σχέση δεν έχει με το θεσμό της παραγραφής, που ας σημειωθεί για το συγκεκριμένο έγκλημα σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις η προ9εσμία του είναι δεκαπενταετής. Η φύση της διατάξεως αυτής έχει τα χαρακτηριστικά της αμνηστίας.

Αμνηστία είναι η πράξη της πολιτείας που αναστέλλει αναδρομικά τον ποινικό νόμο εν σχέσει με ορισμένο έγκλημα που έχει διαπραχθεί. 'Εχει απρόσωπο χαρακτήρα, μπορεί να δοθεί και πριν την ποινική δίωξη και εκδίκαση των εγκλημάτων, δικαιολογητικός λόγος δε αυτής είναι η κοινωνική γαλήνη (Ράικος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τ.Α', σελ. 294 επ.). Στην περίπτωση του Ν 2510/97 και της διατάξεως που εξετάζουμε, δικαιολογητικός λόγος θέσπισής του ήταν το οξύ κοινωνικό πρόβλημα που είχε δημιουργηθεί από τους δεκάδες χιλιάδες ανυπότακτους πολλοί εκ των οποίων είχαν διαφύγει στο εξωτερικό και πίεζαν αυτοί και οι οικογένειές τους για ευνοϊκή τους μεταχείριση.

[...]

Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 47 παρ. 3 Σ "Αμνηστία παρέχεται μόνο για πολιτικά εγκλήματα...". Το έγκλημα της ανυποταξίας δεν είναι πολιτικό έγκλημα διότι δεν στρέφεται κατά της καθεστηκυίας τάξεως. Συνεπώς η διάταξη του άρθρου 2 παρ. 3 του Ν 2510/97 που είναι συγκαλυμμένη αμνηστία έχει τεθεί κατά παράβαση του Συντάγματος. Αυτός είναι και ο λόγος που την ονόμασαν παραγραφή, η κατά παράβαση των διατάξεων του Συντάγματος απονομή αμνηστίας.

Η διάταξη αυτή όμως παραβαίνει και το άρθρο 4 παρ. 1 και 6 Σ, διότι θεσπίζει συνταγματικώς ανεπίτρεπτη διάκριση υπέρ ορισμένης κατηγορίας πολιτών (ΣτΕ 1616/77).

[...]

Σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 247 "1. Ο ανακριτής έχει δικαίωμα να μην εκτελέσει την παραγγελία του εισαγγελέα για την ενέργεια κύριας ανάκρισης μόνο αν ... παραγράφηκε το αξιόποινο.... 2. Στις περιπτώσεις αυτές για τη διαφωνία αποφασίζει το δικαστικό συμβούλιο".

Κατόπιν των πιο πάνω σκέψεων καταλήγουμε πως ο κατηγορούμενος μη εμφανιζόμενος για κατάταξη την 21.11.1994, τέλεσε το έγκλημα της ανυποταξίας σε καιρό παρατεταμένης γενικής επιστράτευσης, έγκλημα που τιμωρείται βασικά με κάθειρξη και ως εκ τούτου χαρακτηρίζεται κακούργημα (άρθρο 18 ΠΚ). Την ημερομηνία της οφειλόμενης κατάταξης δεν υπήρχε κανείς νόμιμος λόγος εξαίρεσής του από την πρόσκληση, η εξαίρεση δε που του δόθηκε με τον Ν 2510/97 δεν μεταβάλλει προς όφελός του τον ποινικό νόμο και συνεπώς είναι στοιχείο αδιάφορο. Επίσης ανεφάρμοστη είναι η διάταξη του νόμου αυτού περί παραγραφής του εγκλήματος λόγω της κατατάξεώς του προ της 30. 11.1998 επειδή είναι αντισυνταγματική. Ο ανακριτής όμως θεωρώντας ότι το έγκλημα έχει παραγραφεί περάτωσε την κυρία ανάκριση που του είχαμε παραγγείλει χωρίς να καλέσει τον κατηγορούμενο σε απολογία και χωρίς να κάνει κάποια ανακριτική πράξη. Στην ουσία δηλαδή διαφώνησε με την παραγγελία μας κατ' άρθρο 247 ΚΠΔ άσχετα αν αναφέρει αναλογική εφαρμογή του άρθρου 270 παρ. 1 εδ.β' ΚΠΔ.'Οπως και να έχει πάντως υφίσταται πραγματική διαφωνία μεταξύ ανακριτή και εισαγγελέα για την οποία πρέπει να αποφασίσει το δικαστικό συμβούλιο (άρθρα 247 παρ. 2 και 307 περ. δ' και στ' ΚΠΔ).

Για τους λόγους αυτούς

Προτείνω

Να διαταχθεί η εκτέλεση της παραγγελίας μας και να διενεργήσει ο Ανακριτής 1ου Τμήματος Στρατοδικείου Αθηνών κυρία ανάκριση κατά του Ο.Σ. του Η. για ανυποταξία σε καιρό παρατεταμένης γενικής επιστράτευσης πράξη που τέλεσε στο ΚΕΠΒ, την 22.11.1994, η οποία να περατωθεί με απολογία του κατηγορουμένου.

[...]

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρ9ρου 2 παρ. 1 ΠΚ "αν από την τέλεση της πράξης έως την αμετάκλητη εκδίκασή της σαν δύο ή περισσότεροι νόμοι εφαρμόζεται αυτός που περιέχει τις ευμενέστερες για τον κατηγορούμενο διατάξεις". Από την νομολογία μάλιστα χαρακτηρίζεται ως επιεικέστερος νόμος κά9ε διάταξη νόμου "δυναμένη να επηρεάσει την τύχη του κατηγορουμένου" (βλ. ΑΠ 377/77, 640/77, 1456/82, 539/ 88, Ποινχρ ΚΖ', 865) ως και η "περιέχουσα τας ευμενεστέρας διά τον κατηγορούμενον διατάξεις" (βλ. ΑΠ 848/77 Ποινχρ ΚΗ,Ι 37, ΑΠ 940/88 ΝοΒ 36, 1260).

Στην προκειμένη περίπτωση σύμφωνα με τα καθοριζόμενα στην διάταξη του άρθρου 2 παρ. 2 του Ν 2510/97 εξαιρούνται από τις προσκλήσεις για τις

οποίες κηρύχθηκαν ανυπότακτοι αυτοί που θα καταταγούν εντός της καθοριζόμενης από τον νόμο προθεσμίας. Η διάταξη αναφέρεται στις "προσκλήσεις" των κηρυχ9έντων ανυπότακτων και στην "κατάταξη" αυτών. Η πρόσκληση όμως και η κατάταξη του στρατευσίμου συνιστούν στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος της ανυποταξίας, όπως αυτά συνάγονται από τη διάταξη του άρθρου 17 του Ν 1763/88.'Αλλωστε η διάταξη του άρθρου 32 ΣΠΚ αναφέρεται ρητά σε αυτούς που κηρύσσονται ανυπότακτοι "σύμφωνα με το νόμο για τη στρατολογία" και ο νεότερος Ν 2510/97 αναφέρεται στη στρατολογική νομοθεσία όχι μόνον επειδή έτσι αναγράφεται στον τίτλο αυτού του νόμου, αλλά κυρίως γιατί οι διατάξεις του Ν 2510/97 αντικαθιστούν και συμπληρώνουν τις διατάξεις του Ν 1763/88. Από τη γραμματική διατύπωση του άρθρου 2 ΠΚ προκύπτει ότι για την εφαρμογή του νεότερου επιεικέστερου νόμου δεν απαιτείται όπως αυτός ευθέως αναφέρεται στην αντικειμενική υπόσταση της αξιόποινης πράξης. Αρκεί ότι δι' αυτού τίθενται σε ισχύ ρυθμίσεις οι οποίες επηρεάζουν την τύχη του κατηγορουμένου και μάλιστα κατά τρόπο ώστε η θέση του κατηγορουμένου να καθίσταται ευνοϊκότερη, όπως προαναφέρθηκε.

Στην προκειμένη περίπτωση ο κατηγορούμενος Ο.Σ. ως στρατεύσιμος, ενώ κλήθηκε με την υπ' αριθ. .../94 ΕΔΥΕΘΑ για να καταταγεί στις τάξεις του Στρατού την 21.11.1994 δεν κατετάγη και έτσι έγινε ανυπότακτος από 22. 11.1994 μέχρι 8.5.1997 κατά την οποία διέκοψε την ανυποταξία του και Την 23.3.1998 κατετάγη στο ΚΕΠΒ. Με την κατάταξη όμως αυτή του κατηγορουμένου, κατά τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 2 και 3 του Ν 2510/97 εξαλείφθηκε το αξιόποινο της κατά τα ανωτέρω ανυποταξίας αυτού, αφου πλέον αναδρομικά αυτός εξαιρέθηκε από την πρόσκληση της 21.11.1994 για την οποία και κηρύχθηκε ανυπότακτος. Για τους λόγους αυτούς προκειμένου να περατωθεί η σχετική ανάκριση δεν απαιτείται απολογία του κατηγορουμένου και η σχετική δικογραφία νόμιμα τίθεται στο αρχείο με πράξη του Εισαγγελέα κατά το άρθρο 2 παρ. 3 του Ν 2510/97, λυομένης της προκυψάσης διαφωνίας μεταξύ Ανακριτού Ιου Τμήματος και Εισαγγελέως του Στρατοδικείου Α9ηνών υπέρ της γνώμης του Ανακριτή του ιδίου Δικαστηρίου.

Για τους λόγους αυτούς

Αφού είδε και τα άρθρα: 178 παρ. 10, 213 παρ. 1, 214 περ. β', ΣΠΚ, 247, 270 παρ. 1 εδ. β', 307 περ. δ' και στ', 308 παρ. 1 ΚΠΔ.

Μεταρρυθμίζει παμψηφεί την πρόταση του Εισαγγελέα.

Κηρύσσει περατωμένη την τακτική ανάκριση για την πράξη της ανυποταξίας σε καιρό παρατεταμένης γενικής επιστράτευσης, που φέρεται ότι τελέσθηκε από τον Ο.Σ., στο στρατόπεδο του ΚΕΠΒ την 22.11.1994, κατ' ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 270 παρ. 1 εδ. β' ΚΠΔ, λυομένης της προκυψάσης διαφωνίας μεταξύ Ανακριτού Ιου Τμήματος του Στρατοδικείου Αθηνών και Εισαγγελέως του Στρατοδικείου Αθηνών υπέρ της γνώμης του Ανακριτή του ιδίου Δικαστηρίου.

Αποφασίσθηκε στην Αθήνα την 4 Οκτωβρίου 1999 και εκδόθηκε την ίδια μέρα.

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/1993 (1), ΔΔΙΚΗ/1994 (602)
Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων (ΣΣΑΣ).
Εισαγωγή υποψηφίων. Εξουσιοδότηση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας να καθορίζει ανά πενταετία το ποσοστό των εισαγομένων γυναικών. Συνταγματικότητα της διαφοροποίησης των δύο φύλων χωρίς την συνδρομή αποχρώντων λόγων. Επί πλέον εισαγωγή τέκνων πολυτέκνων, μονίμων αξιωματικών και καταγομένων από παραμεθόριες περιοχές.

Τ.Γ.

Αριθμός 2857/1993

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Γ'

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 29 Απριλίου 1993 με την εξής σύνθεση : Κ.Μ. Χαλαζωνίτης, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Γ' Τμήματος, Γ. Κουβελάκης, Γ. Κοσμάς, Ν. Παπαδημητρίου, Γ. Σταυρόπουλος, Σύμβουλοι, Αικ. Σακελλαροπούλου, Γ. Τσιμέκας, Πάρεδροι. Αντ. Γαϊτάνης, Γραμματέας του Γ' Τμήματος.

Γ ι α να δικάσει την από 30 Δεκεμβρίου 1991 έφεση: τ ο υ Μιχαήλ Ιωάννου Μαντζούρη, υποψηφίου Μαθητού της Σ.Σ.Α.Σ., κατοίκου Ηλιουπόλεως Αττικής, οδός Ζηνοδότου αριθ. 4, ο οποίος παρέστη με τους δικηγόρους α] Χρ. Σούσουρα [Α.Μ. 3890] και β] Ε. Βενιζέλο [Α.Μ. 4403], που τους διόρισε στο ακροατήριο.

κ α τ ά 1] του Υπουργού Εθνικής Αμυνας και 2] του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, οι οποίοι παρέστησαν με τον Ε. Λεπίδα, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

κ α ι κ α τά της 2474/1991 αποφάσεως του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Συμβούλου, Γ. Κουβελάκη.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τους πληρεξούσιους του εκκαλούντος, οι οποίοι ανέπτυξαν και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους εφέσεως και ζήτησαν να γίνει δεκτή η έφεση και τον αντιπρόσωπο των Υπουργών, ο οποίος ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη και

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τά τ ο Ν ό μ ο

1. Επειδή για την κρινόμενη έφεση έχουν καταβληθεί τα νόμιμα τέλη και το παράβολο [διπλότυπα Δ.Ο.Υ. Ενσήμων και Δικαστικών Εισπράξεων Θεσσαλονίκης 7705149, 7705150 και γραμμάτια παραβόλου 4573104, 1134683].

2. Επειδή με την έφεση αυτή, η οποία εισάγεται προς εκδίκαση στην 7μελή σύνθεση του Τμήματος, με σχετική πράξη του Προέδρου του, λόγω σπουδαιότητας [αρθρ. 14 π.δ. 18/1989], ζητείται εμπροθέσμως και εν γένει παραδεκτώς η εξαφάνιση της αποφάσεως 2474/1991 του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, με την οποία απορρίφθηκε ως

απαράδεκτη, ελλείψει εννόμου συμφέροντος, αίτηση ακυρώσεως του εκκαλούντος. Η εν λόγω αίτηση, όπως καθ' ερμηνεία του οικείου δικογράφου συνάγεται, εστρέφετο κατά α] της υπ' αριθμ. Φ. 152/Β3/ 4257/2-9-1991 πράξεως του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, με την οποία κυρώθηκαν οι πίνακες των γενικών εισιτηρίων εξετάσεων για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα έτους 1991 και β] της υπ' αριθμ. Φ. 337.3/130950/Σ.1340/10-9-1991 πράξεως του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, με την οποία εκλήθησαν να καταταγούν στην Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων [Σ.Σ.Α.Σ.] και ειδικά στα Τμήματα Ιατρικό, Οδοντιατρικό, Κτηνιατρικό και Φαρμακευτικό, είκοσι πέντε [25] επιλαχόντες υποψήφιοι προς κάλυψη ισαρίθμων θέσεων των ειδικών κατηγοριών του Ν. Δ/τος 582/ 1970 [όπως συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε με τους Ν. 1297/1982 και 1351/1983], κατά το μέρος που με τις πράξεις αυτές εκδηλώθηκε παράλειψη της Διοικήσεως να καλέσει προς κατάταξη στο Ιατρικό Τμήμα της Σ.Σ.Α.Σ. του εκκαλούντα, υπό την ιδιότητα του τέκνου πολυτέκνου.

3. Επειδή, στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι "οι ελληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου". Με την διάταξη αυτή καθιερώνεται νομικός κανόνας, ο οποίος επιβάλλει την ομοιόμορφη μεταχείριση των προσώπων που βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες και ο οποίος δεσμεύει τα συντεταγμένα όργανα της πολιτείας και ειδικώτερα τόσο τον κοινό νομοθέτη κατά την ενάσκηση της λειτουργίας που αναθέτουν σ' αυτόν οι οικείες συνταγματικές διατάξεις όσο και την Διοίκηση, όταν προβαίνει σε ρυθμίσεις ή λαμβάνει μέτρα που έχουν κανονιστικό χαρακτήρα. Η παραβίαση του νομμικού αυτού κανόνα ελέγχεται από τα δικαστήρια μέσα στον κύκλο της δικαιοδοσίας τους, ώστε να διασφαλίζεται η πραγμάτωση του Κράτους δικαίου και η επί ίσοις όροις ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του καθενός. Κατά τον έλεγχο αυτό, που είναι έλεγχος ορίων και όχι των κατ' αρχήν επιλογών ή του ουσιαστικού περιεχομένου των νομικών κανόνων, ο κοινός νομοθέτης ή η κατ' εξουσιοδότηση νομοθετούσα διοίκηση, μπορεί βέβαια να ρυθμίζει με ενιαίο ή διαφορετικό τρόπο τις ποικίλες πραγματικές ή προσωπικές καταστάσεις και σχέσεις, λαμβάνοντας υπόψει τις υφιστάμενες κοινωνικές, οικονομικές, επαγγελματικές ή άλλες συνθήκες, που συνδέονται με κάθε μία από τις καταστάσεις ή σχέσεις αυτές και στηριζόμενη σε γενικά και αντικειμενικά κριτήρια που βρίσκονται σε συνάφεια με το αντικείμενο της ρυθμίσεως για την οποία εκάστοτε πρόκειται, πρέπει όμως, κατά την επιλογή των διαφόρων τρόπων ρυθμίσεως, να κινείται μέσα στα όρια που διαγράφονται από την αρχή της ισότητας, τα οποία αποκλείουν την έκδηλη και αδικαιολόγηση άνιση μεταχείριση, όπως είναι ο αυθαίρετος περιορισμός δικαιωμάτων κατ' εξαίρεση του υφισταμένου γενικώτερου κανόνα.

4. Επειδή, περαιτέρω, στο μεν άρθρο 4 παρ. 2 του Συντάγματος ορίζεται ότι "Ελληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις", στο δε άρθρο 116 παρ. 2 αυτού προβλέπεται ότι "αποκλίσεις εκ των ορισμών της παραγράφου 2 του άρθρου 4 [εκτρέπονται μόνον δι' αποχρώντας λόγους εις τας ειδικώς υπό του νόμου οριζομένας περιπτώσεις". Με τις διατάξεις αυτές, που αποτελούν ειδικώτερη εκδήλωση της αρχής της ισότητας στον τομέα της κοινωνικής θέσεως και της νομικής αντιμετωπίσεως των σχέσεων των δύο φύλων, αφ' ενός μεν απαγορεύεται η δημιουργία ανίσων καταστάσεων και η διαφοροποίηση του περιεχομένου των επί μέρους δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων των πολιτών, τόσο μεταξύ τους όσο και έναντι της Πολιτείας, με βάση την διαφορά του φύλου, αφ' ετέρου δε επιβάλλεται η παροχή ίσων δυνατοτήτων και στα δύο φύλα για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την ελεύθερη ατομική κίνηση ή δράση ή την συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας είναι θεμιτές μόνον εφ' όσον τίθενται ευθέως ή προβλέπονται συγκεκριμένα από ειδική διάταξη τυπικού νόμου και δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους αναγόμενους είτε στην ανάγκη μείζονος προστασίας της γυναίκας και μάλιστα στα θέματα της μητρότητας, του γάμου και της οικογένειας, [βλ. και άρθρο 21 παρ. 1 του Συντάγματος] είτε σε καθαρώς βιολογικές διαφορές που επιβάλλουν την λήψη ιδιαίτερων μέτρων ή την διάφορη μεταχείριση εν όψει του

αντικειμένου της υπό ρύθμιση σχέσεως. Υπό την έννοια αυτή πρέπει να ερμυνευθεί και η διάταξη του άρθρου 4 παρ. 4 του Συντάγματος ["μόνον έλληνες πολίται είναι δεκτοί εις πάσας τας δημοσίας λειτουργίας, πλην των δι' ειδικών νόμων εισαγομένων εξαιρέσεων"]' ο κοινός δε νομοθέτης δεν είναι ελεύθερος να ορίζει κατά βούληση τις δημόσιες θέσεις, στις οποίες είναι δυνατόν να εισέρχονται μόνον άνδρες ή μόνο γυναίκες, αλλά μπορεί μόνο να εισάγει με ειδικές διατάξεις ειδικές εξαιρέσεις, που δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους αναγόμενους στα προαναφερθέντα κριτήρια. Τέτοιες εξαιρέσεις μπορεί να θεσπίζει και η κατ' εξουσιοδότηση νομοθετούσα διοίκηση, μόνον εφ' όσον στην εξουσιοδοτική διάταξη προβλέπεται ρητώς τέτοια εξαίρεση και τίθενται τα κριτήρια, τα οποία σε συνάρτηση προς την ύπαρξη αποχρώντων λόγων μπορούν να επιτρέψουν την υπέρ του ενός από τα δύο φύλα διαφύλαξη ορισμένων θέσεων [βλ. ΣτΕ 561/1988, 3217/1977 κ.α.].

5. Επειδή το ζήτημα της εισαγωγής γυναικών στην Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων [Σ.Σ.Α.Σ.] ρυθμίσθηκε για πρώτη φορά με την απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας Φ. 337/168231/ 16-5-1990 [ΦΕΚ Β' 387/29-6-1990], με την οποία αποφασίσθηκε η "εισαγωγή γυναικών σε ποσοστό μέχρι 10% επιπλέον του αριθμού εισακτέων στη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων [Σ.Σ.Α.Σ.] και σε όλα τα τμήματα αυτής . . . ". Ακολούθως εκδόθηκε ο Ν. 1911/1990 " Εισαγωγή γυναικών στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές, ρύθμιση στρατολογικών θεμάτων και άλλες διατάξεις" [ΦΕΚ Α. 166/11-12-1990], στο άρθρο 1 παρ. 1 του οποίου ορίζεται ότι". Επιτρέπεται η εισαγωγή γυναικών μόνο στα παρακάτω τμήματα των ανώτατων στρατιωτικών σχολών : α. . . . δ. Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων : Ολα τα Τμήματα . . . ". ενώ στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου, όπως ίσχυε πριν αντικατασταθεί με το άρθρο 25 του Ν. 2109/1992 [ΦΕΚ Α' 205], ορίζετο ότι "Το ποσοστό των κατ' έτος εισαγομένων γυναικών στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, που εκδίδεται ανά πενταετία". Με το άρθρο 18 παρ. 1 περ. θ' του ίδιου νόμου κυρώθηκε από τότε που ίσχυσε η προαναφερθείσα απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας. Εν συνεχεία εκδόθηκε η απόφαση Φ. 331.7/61/173790/11-12-1990 του Υπουργού Εθνικής Αμυνας [ΦΕΚ Β' 817/28-12-1990], στην οποία αναφέρεται ότι "Ορίζουμε τον αριθμό των γυναικών που θα εισαχθούν στις Ανώτατες Στρατιωτικές Σχολές . . . σε ποσοστό που να μην υπερβαίνει το 10% του αριθμού των εισακτέων. Η παρούσα . . . ισχύει για πέντε [5] χρόνια . . . ". Τέλος, με την παρ. 1 του άρθρου 1 της κοινής αποφάσεως των Υπουργών Εθνικής Αμυνας και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Φ. 337.1/62/123793/ 11-12-1990 [ΦΕΚ Β. 817/28-12-1990] ορίσθηκε ο αριθμός των σπουδαστών [ανδρών και γυναικών] που θα εισήγοντο στις παραγωγικές Σχολές Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων κατά το ακαδημαϊκό έτος 1991-1992, ενώ με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου ορίσθηκε ότι στις Σχολές αυτές [μεταξύ των οποίων και στην Σ.Σ.Α.Σ.] "εισάγονται επί πλέον του οριζομένου αριθμού εισακτέων και οι εξής ειδικές κατηγορίες : α. του Ν.Δ. 582/70 σε ποσοστό 25% του αριθμού εισακτέων. β. του Ν. 1297/82 σε ποσοστό 10% του αριθμού εισακτέων γ. . . . ". Ο αριθμός των εισαγομένων στα διάφορα Τμήματα της Σ.Σ.Α.Σ. υποψηφίων των ειδικών κατηγοριών ανερχόταν, σύμφωνα με την τελευταία αυτή απόφαση, σε είκοσι πέντε [25] άνδρες και μία [1] γυναίκα.

6. Επειδή η διάταξη του άρθρου 1 παρ. 3 του Ν. 1911/ 1990, με την οποία χορηγείται στον Υπουργό Εθνικής Αμυνας η εξουσία να προσδιορίζει ανά πενταετία τον αριθμό των εισαγομένων κάθε ακαδημαϊκό έτος γυναικών στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές, χωρίς να τίθενται κριτήρια, συναρτώμενα προς την ύπαρξη αποχρώντων λόγων, που να καθιστούν συνταγματικώς ανεκτή την διάφορη μεταχείριση ανδρών και γυναικών κατά την εισαγωγή μαθητών στις εν λόγω σχολές, βάσει των οποίων [κριτηρίων] ο Υπουργός να ασκεί την χορηγούμενη σ' αυτόν κανονιστική αρμοδιότητα, αντίκειται στις διατάξεις των αρ. 4 παρ. 2 και 116 παρ. 2, σε συνδυασμό και προς το αρ. 43 παρ. 2 του Συντάγματος και είναι, για τον λόγο αυτό, ανίσχυρη. Εξάλλου, όπως προκύπτει από το

όλο περιεχόμενο και την χρονική αλληλουχία των διατάξεων που παρατέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη, με την διάταξη του άρθρου 18 παρ. 1 περ. θ' του ίδιου νόμου ο νομοθέτης δεν θέλησε να θεσπίσει πάγια [ισχύουσα για το μέλλον] διάταξη, σχετική με τον τρόπο προσδιορισμού του αριθμού των εισαγομένων στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές γυναικών, αλλά επιχείρησε να ρυθμίσει το ζήτημα αυτό μόνον για το ακαδημαϊκό έτος 1990-1991. Ως εκ τούτου, εφόσον η διάταξη του άρθρου 1 παρ. 3 του Ν. 1911/1990 είναι ανίσχυρη ως αντισυνταγματική, η δε διάταξη του άρθρου 18 παρ. 1 περ. θ' του ίδιου νόμου δεν αφορά παρά μόνον στο παρελθόν, η κανονιστική απόφαση Φ. 331.7/61/173790/ 11-12-1990 του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, η οποία εκδόθηκε βάσει της διατάξεως του αρ. 1 παρ. 3 του Ν. 1911/1990, στερείται εξουσιοδοτικού ερείσματος και είνια, ως εκ τούτου, μη νόμιμη και μη εφαρμοστέα. Περαιτέρω και η κοινή απόφαση Φ. 337.1/62/173793/11-12-1990 των Υπουργών Εθνικής Αμυνας και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, κατά το μέρος που επιβάλλει περιορισμό του αριθμού των εισαγομένων στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές γυναικών, έχουσα ως προϋπόθεση την εισαγόμενη με την ανωτέρω κανονιστική απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας ρύθμιση, είναι επίσης μη νόμιμη και δεν μνπορεί να τύχει εφαρμογής. Επομένως, το ζήτημα της εισαγωγής γυναικών στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές ρυθμίζεται αποκλειστικά από την διάταξη του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν. 1911/1990, με την οποία εξειδικεύεται στο επίπεδο του τυπικού νόμου η συνταγματική αρχή της ισότητας των φύλων, χωρίς να τίθενται με συνταγματικώς έγκυρο τρόπο εξαιρέσεις από την αρχή αυτή.

7. Επειδή στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από την εκκαλουμένη απόφαση και τα στοιχεία του φακέλλου της δικογραφίας, ο εκκαλών, τέκνο πολυτέκνου, συμμετέσχε κατά το ακαδημαϊκό έτος 1991-1992 στις γενικές εξετάσεις για την εισαγωγή του σε ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, μεταξύ δε άλλων σχολών προτιμήσεώς του εδήλωσε και την Σ.Σ.Α.Σ. Οι πίνακες των αποτελεσμάτων των γενικών αυτών εξετάσεων κυρώθηκαν με την απόφαση Φ. 152/Β3/4257/2-9-1991 του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, ακολούθως δε, με την απόφαση Φ. 337.3/130950/ Σ.1340/10-9-1991 του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, εκλήθησαν να καταταγούν στην Σ.Σ.Α.Σ. είκοσι έξι [26] υποψήφιοι [είκοσι πέντε άνδρες και μία γυναίκα] των ειδικών κατηγοριών του Ν.Δ. 582/1970 και του Ν. 1297/1982, μεταξύ των οποίων και τέκνα μονίμων στρατιωτικών ή καταγόμενοι από παραμεθόριες περιοχές ή από την Βόρειο Ηπειρο. Ο εκκαλών άσκησε ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών αίτηση ακυρώσεως κατά της παραλείψεως της Διοικήσεως, που εκδηλώθηκε με τις παραπάνω υπουργικές αποφάσεις, να τον συμπεριλάβει στον πίνακα εισαγομένων στο Ιατρικό Τμήμα της Σ.Σ.Α.Σ. υποψηφίων των ειδικών κατηγοριών, ισχυριζόμενος ότι οι διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 1 περ. γ', δ' και ε' του Ν.Δ. 582/1970, που προβλέπουν την καθ' υπέρβαση του αριθμού εισακτέων εισαγωγή στις παραγωγικές σχολές μονίμων αξιωματικών και υπαξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων των τέκνων μονίμων στρατιωτικών και των καταγομένων από παραμεθόριες περιοχές ή από την Βόρειο Ηπειρο, είναι αντισυνταγματικές και ότι, κατά συνέπεια, παρανόμως με τις παραπάνω διοικητικές πράξεις προβλέφθηκε η εισαγωγή στην Σ.Σ.Α.Σ., ως υποψηφίων των ειδικών κατηγοριών, και τέκνων μονίμων στρατιωτικών ή καταγομένων από παραμεθόριες περιοχές ή από την Βόρειο Ηπειρο. Το δικάσαν Εφετείο, με την εκκαλουμένη απόφασή του, έκρινε ότι είναι αντισυνταγματικές αφ' ενός μεν οι προαναφερθείσες διατάξεις του 1 παρ. 1 περ. γ', δ' και ε' του Ν.Δ.582/1970, αφ' ετέρου δε, ως αντιβαίνουσες στην αρχή της ισότητας των φύλων, οι διατάξεις του άρθρου 1 του Ν. 1911/1990, που εισάγουν περιορισμό του αριθμού των εισαγομένων στην Σ.Σ.Α.Σ. γυναικών. Με βάση τις σκέψεις αυτές το Διοικητικό Εφετείο Αθηνών δέχθηκε περαιτέρω ότι εάν ο επίμαχος πίνακας των εισαγομένων στην Σ.Σ.Α.Σ. υποψηφίων των ειδικών κατηγοριών είχε καταρτισθεί όπως επεβάλλετο μετά τον εξοβελισμό των διατάξεων που κρίθηκαν αντισυνταγματικές, δηλ. κατά την φθίνουσα βαθμολογική σειρά των υποψηφίων αδιακρίτως φύλου, αποκλειομένων των τέκνων μονίμων στρατιωτιικών και των καταγομένων από παραμεθόριες περιοχές ή από την Βόρειο Ηπειρο, ο εκκαλών δεν έπρεπε να είχε συμπεριληφθεί σε αυτόν, ως

εισαγόμενος στο Ιατρικό Τμήμα, εν όψει του αριθμού βαθμολογικών μονάδων που είχε συγκεντρώσει, και ότι, επομένως, η αίτηση ακυρώσεώς του είχε ασκηθεί χωρίς έννομο συμφέρον και έπρεπε να απορριφθεί ως απαράδεκτη.

8. Επειδή, όπως προκύπτει από τις παραπάνω σκέψεις, η εφεσιβαλλόμενη απόφαση, αν και στηρίζεται, σε διαφορετική εν μέρει αιτιολογία, ορθώς απέρριψε την υπό κρίση αίτηση, είναι δε απορριπτέοι οι λόγοι εφέσεως, με τους οποίους υποστηρίζονται τα αντίθετα.

9. Επειδή προβάλλεται, επικουρικώς, ότι και υπό την ερμηνευτική εκδοχή της αντισυνταγματικότητας των διατάξεων του Ν. 1911/1990 και της αποφάσεως Φ. 331.7/61/173790/11-12-1990 του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, που επιβάλλουν τον περιορισμό του αριθμού των εισαγομένων στην Σ.Σ.Α.Σ. γυναικών, ο επίμαχος πίνακας των εισαγομένων στην Σχολή αυτή υποψηφίων των ειδικών κατηγοριών έπρεπε να περιλαμβάνει τον εκκαλούντα ως εισαγόμενο στο Οδοντιατρικό Τμήμα της Σ.Σ.Α.Σ., εφόσον είχε συγκεντρώσει τον απαιτούμενο για την εισαγωγή στο τμήμα αυτό αριθμό βαθμολογικών μονάδων και είχε δηλώσει σχετική προτίμηση στο μηχανογραφικό δελτίο που είχε συμπληρώσει προκειμένου να συμμετάσχει στις γενικές εξετάσεις του έτους 1991 και ότι, επομένως, κατά παράβαση νόμου το δικάσαν Εφετείο δεν τον κατέταξε αυτεπαγγέλτως στο εν λόγω Τμήμα. Ο λόγος αυτός, προβαλλόμενος για πρώτη φορά κατ' έφεση και μάλιστα με υπόμνημα, είναι απορριπτέος ως απαράδεκτος.

10. Επειδή κατά συνέπεια η κρινόμενη έφεση πρέπει να απορριφθεί.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Απορρίπτει την έφεση.

Διατάσσει την κατάπτωση του παραβόλου και

Επιβάλλει σε βάρος του εφεσείοντος την δικαστική δαπάνη του Δημοσίου εκ δραχμών δέκα τεσσάρων χιλιάδων [14.000].

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 25 Μαΐου 1993 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 25ης Νοεμβρίου 1993.

Ο Πρόεδρος του Γ' Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ'Τμήματος

Κ.Μ. Χαλαζωνίτης Αντ. Γαϊτάνης

ΝΟΒ/1995 (297), Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/1993 (1), ΕΕΡΓΔ/1994 (441)
Στρατιωτικές Σχολές. Αξιωματικών Σωμάτων. Εισαγωγή γυναικών στις Σχολές. Εξουσία του Υπουργού Εθνικής Αμυνας να καθορίζει ανά πενταετία τον αριθμό των εισαγωμένων γυναικών. Επιλαχόντες. Πρόβλεψη με το ΠΔ 582/1970 κατηγοριών υποψηφίων, οι οποίοι εισάγονται ως επιλαχόντες, με κριτήρια καταγωγής, οικογενειακής κατάστασης κ.λ.π. Συνταγματικότητα της ρύθμισης. Αρχή της ισότητας. Αντισυνταγματικός κρίνεται ο περιορισμός των εισαγομένων γυναικών και η πρόβλεψη κατηγοριών εκτός από εκείνη των τέκνων πολυτέκνων.
Παρατήρηση: Ομοια η 2859/1993 ΣτΕ.

Τ.Γ.

Αριθμός 2860/1993

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Γ'

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 29 Απριλίου 1993 με την εξής σύνθεση : Κ.Μ. Χαλαζωνίτης, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Γ' Τμήματος, Γ. Κουβελάκης, Γ. Κοσμάς, Ν. Παπαδημητρίου, Γ. Σταυρόπουλος, Σύμβουλοι, Αικ. Σακελλαροπούλου, Γ. Τσιμέκας, Πάρεδροι. Αντ. Γαϊτάνης, Γραμματέας του Γ' Τμήματος.

Γ ι α να δικάσει την από 30 Δεκεμβρίου 1991 έφεση:
τ η ς Αγγελικής Παπαδοπούλου του Ανέστη, κατοίκου Θεσσαλονίκης, οδός Δεληγιάννη αριθ. 5, η οποία παρέστη με το δικηγόρο Β. Παπαδογεώργο [Α.Μ. 11167], που τον διόρισε με πληρεξούσιο.

κ α τ ά 1] του Υπουργού Εθνικής Αμυνας και 2] του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, οι οποίοι παρέστησαν με τον Ε. Λεπίδα, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

κ α ι κ α τά της 2452/1991 αποφάσεως του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Συμβούλου, Γ. Κουβελάκη.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο της εκκαλούσας, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους εφέσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η έφεση και τον αντιπρόσωπο των Υπουργών, ο οποίος ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη και

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο Ν ό μ ο

1. Επειδή για την κρινόμενη έφεση έχουν καταβληθεί τα νόμιμα τέλη και το παράβολο [διπλότυπα Δ.Ο.Υ. 7931882, 7931883 Δ.Ο.Υ. Ε' Αθηνών και γραμμάτια παραβόλου 4536427, 4536428].

2. Επειδή με την έφεση αυτή, η οποία εισάγεται προς εκδίκαση στην 7μελή σύνθεση του Τμήματος, με σχετική πράξη του Προέδρου του, λόγω σπουδαιότητας [αρθρ. 14 π.δ. 18/1989], ζητείται

εμπροθέσμως και εν γένει παραδεκτώς η εξαφάνιση της αποφάσεως 2452/ 1991 του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, με την οποία απορρίφθηκε ως απαράδεκτη, ελλείψει εννόμου συμφέροντος, αίτηση ακυρώσεως της εκκαλούσης. Η εν λόγω αίτηση, όπως καθ' ερμηνεία του οικείου δικογράφου συνάγεται, εστρέφετο κατά α] της υπ' αριθμ. Φ. 152/Β3/ 4257/2-9-1991 πράξεως του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, με την οποία κυρώθηκαν οι πίνακες των γενικών εισιτηρίων εξετάσεων για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα έτους 1991 και β] της υπ' αριθμ. Φ. 337.3/130950/Σ.1340/10-9-1991 πράξεως του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, με την οποία εκλήθησαν να καταταγούν στην Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων [Σ.Σ.Α.Σ.] και ειδικά στα Τμήματα Ιατρικό, Οδοντιατρικό, Κτηνιατρικό και Φαρμακευτικό, είκοσι πέντε [25] επιλαχόντες υποψήφιοι προς κάλυψη ισαρίθμων θέσεων των ειδικών κατηγοριών του Ν. Δ/τος 582/ 1970 [όπως συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε με τους Ν. 1297/1982 και 1351/1983], κατά το μέρος που με τις πράξεις αυτές εκδηλώθηκε παράλειψη της Διοικήσεως να καλέσει προς κατάταξη στο Ιατρικό Τμήμα της Σ.Σ.Α.Σ. την εκκαλούσα, υπό την ιδιότητα του τέκνου πολυτέκνου.

3. Επειδή, στο άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι "οι ελληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου". Με την διάταξη αυτή καθιερώνεται νομικός κανόνας, ο οποίος επιβάλλει την ομοιόμορφη μεταχείριση των προσώπων που βρίσκονται κάτω από τις ίδιες συνθήκες και ο οποίος δεσμεύει τα συντεταγμένα όργανα της πολιτείας και ειδικώτερα τόσο τον κοινό νομοθέτη κατά την ενάσκηση της λειτουργίας που αναθέτουν σ' αυτόν οι οικείες συνταγματικές διατάξεις όσο και την Διοίκηση, όταν προβαίνει σε ρυθμίσεις ή λαμβάνει μέτρα που έχουν κανονιστικό χαρακτήρα. Η παραβίαση του νομικού αυτού κανόνα ελέγχεται από τα δικαστήρια μέσα στον κύκλο της δικαιοδοσίας τους, ώστε να διασφαλίζεται η πραγμάτωση του Κράτους δικαίου και η επί ίσοις όροις ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του καθενός. Κατά τον έλεγχο αυτό, που είναι έλεγχος ορίων και όχι των κατ' αρχήν επιλογών ή του ουσιαστικού περιεχομένου των νομικών κανόνων, ο κοινός νομοθέτης ή η κατ' εξουσιοδότηση νομοθετούσα διοίκηση, μπορεί βέβαια να ρυθμίζει με ενιαίο ή διαφορετικό τρόπο τις ποικίλες πραγματικές ή προσωπικές καταστάσεις και σχέσεις, λαμβάνοντας υπόψει τις υφιστάμενες κοινωνικές, οικονομικές, επαγγελματικές ή άλλες συνθήκες, που συνδέονται με κάθε μία από τις καταστάσεις ή σχέσεις αυτές και στηριζόμενη σε γενικά και αντικειμενικά κριτήρια που βρίσκονται σε συνάφεια με το αντικείμενο της ρυθμίσεως για την οποία εκάστοτε πρόκειται, πρέπει όμως, κατά την επιλογή των διαφόρων τρόπων ρυθμίσεως, να κινείται μέσα στα όρια που διαγράφονται από την αρχή της ισότητας, τα οποία αποκλείουν την έκδηλη και αδικαιολόγηση άνιση μεταχείριση, όπως είναι ο αυθαίρετος περιορισμός δικαιωμάτων κατ' εξαίρεση του υφισταμένου γενικώτερου κανόνα.

4. Επειδή, περαιτέρω, στο μεν άρθρο 4 παρ. 2 του Συντάγματος ορίζεται ότι "Ελληνες και Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις", στο δε άρθρο 116 παρ. 2 αυτού προβλέπεται ότι "αποκλίσεις εκ των ορισμών της παραγράφου 2 του άρθρου 4 [εκτρέπονται μόνον δι' αποχρώντας λόγους εις τας ειδικώς υπό του νόμου οριζομένας περιπτώσεις". Με τις διατάξεις αυτές, που αποτελούν ειδικώτερη εκδήλωση της αρχής της ισότητας στον τομέα της κοινωνικής θέσεως και της νομικής αντιμετωπίσεως των σχέσεων των δύο φύλων, αφ' ενός μεν απαγορεύεται η δημιουργία ανίσων καταστάσεων και η διαφοροποίηση του περιεχομένου των επί μέρους δικαιωμάτων ή υποχρεώσεων των πολιτών, τόσο μεταξύ τους όσο και έναντι της Πολιτείας, με βάση την διαφορά του φύλου, αφ' ετέρου δε επιβάλλεται η παροχή ίσων δυνατοτήτων και στα δύο φύλα για την ανάπτυξη της προσωπικότητας και την ελεύθερη ατομική κίνηση ή δράση ή την συμμετοχή στην κοινωνική ζωή. Αποκλίσεις από την αρχή της ισότητας είναι θεμιτές μόνον εφ' όσον τίθενται ευθέως ή προβλέπονται συγκεκριμένα από ειδική διάταξη τυπικού νόμου και δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους αναγόμενους είτε στην ανάγκη μείζονος προστασίας της γυναίκας και μάλιστα στα θέματα της μητρότητας, του γάμου και της οικογένειας, [βλ. και άρθρο 21 παρ. 1

του Συντάγματος] είτε σε καθαρώς βιολογικές διαφορές που επιβάλλουν την λήψη ιδιαίτερων μέτρων ή την διάφορη μεταχείριση εν όψει του αντικειμένου της υπό ρύθμιση σχέσεως. Υπό την έννοια αυτή πρέπει να ερμυνευθεί και η διάταξη του άρθρου 4 παρ. 4 του Συντάγματος ["μόνον έλληνες πολίται είναι δεκτοί εις πάσας τας δημοσίας λειτουργίας, πλην των δι' ειδικών νόμων εισαγομένων εξαιρέσεων"]' ο κοινός δε νομοθέτης δεν είναι ελεύθερος να ορίζει κατά βούληση τις δημόσιες θέσεις, στις οποίες είναι δυνατόν να εισέρχονται μόνον άνδρες ή μόνο γυναίκες, αλλά μπορεί μόνο να εισάγει με ειδικές διατάξεις ειδικές εξαιρέσεις, που δικαιολογούνται από αποχρώντες λόγους αναγόμενους στα προαναφερθέντα κριτήρια. Τέτοιες εξαιρέσεις μπορεί να θεσπίζει και η κατ' εξουσιοδότηση νομοθετούσα διοίκηση, μόνον εφ' όσον στην εξουσιοδοτική διάταξη προβλέπεται ρητώς τέτοια εξαίρεση και τίθενται τα κριτήρια, τα οποία σε συνάρτηση προς την ύπαρξη αποχρώντων λόγων μπορούν να επιτρέψουν την υπέρ του ενός από τα δύο φύλα διαφύλαξη ορισμένων θέσεων [βλ. ΣτΕ 561/1988, 3217/1977 κ.α.].

5. Επειδή το ζήτημα της εισαγωγής γυναικών στην Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων [Σ.Σ.Α.Σ.] ρυθμίσθηκε για πρώτη φορά με την απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας Φ. 337/168231/ 16-5-1990 [ΦΕΚ Β' 387/29-6-1990], με την οποία αποφασίσθηκε η "εισαγωγή γυναικών σε ποσοστό μέχρι 10% επιπλέον του αριθμού εισακτέων στη Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων [Σ.Σ.Α.Σ.] και σε όλα τα τμήματα αυτής . . . ". Ακολούθως εκδόθηκε ο Ν. 1911/1990 " Εισαγωγή γυναικών στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές, ρύθμιση στρατολογικών θεμάτων και άλλες διατάξεις" [ΦΕΚ Α. 166/11-12-1990], στο άρθρο 1 παρ. 1 του οποίου ορίζεται ότι". Επιτρέπεται η εισαγωγή γυναικών μόνο στα παρακάτω τμήματα των ανώτατων στρατιωτικών σχολών : α. . . . δ. Στρατιωτική Σχολή Αξιωματικών Σωμάτων : Ολα τα Τμήματα . . . ". ενώ στην παρ. 3 του ίδιου άρθρου, όπως ίσχυε πριν αντικατασταθεί με το άρθρο 25 του Ν. 2109/1992 [ΦΕΚ Α' 205], ορίζετο ότι "Το ποσοστό των κατ' έτος εισαγομένων γυναικών στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές, σύμφωνα με την παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, καθορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, που εκδίδεται ανά πενταετία". Με το άρθρο 18 παρ. 1 περ. θ' του ίδιου νόμου κυρώθηκε από τότε που ίσχυσε η προαναφερθείσα απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας. Εν συνεχεία εκδόθηκε η απόφαση Φ. 331.7/61/173790/11-12-1990 του Υπουργού Εθνικής Αμυνας [ΦΕΚ Β' 817/28-12-1990], στην οποία αναφέρεται ότι "Ορίζουμε τον αριθμό των γυναικών που θα εισαχθούν στις Ανώτατες Στρατιωτικές Σχολές . . . σε ποσοστό που να μην υπερβαίνει το 10% του αριθμού των εισακτέων. Η παρούσα . . . ισχύει για πέντε [5] χρόνια . . . ". Τέλος, με την παρ. 1 του άρθρου 1 της κοινής αποφάσεως των Υπουργών Εθνικής Αμυνας και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Φ. 337.1/62/123793/ 11-12-1990 [ΦΕΚ Β. 817/28-12-1990] ορίσθηκε ο αριθμός των σπουδαστών [ανδρών και γυναικών] που θα εισήγοντο στις παραγωγικές Σχολές Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων κατά το ακαδημαϊκό έτος 1991-1992, ενώ με την παρ. 2 του ίδιου άρθρου ορίσθηκε ότι στις Σχολές αυτές [μεταξύ των οποίων και στην Σ.Σ.Α.Σ.] "εισάγονται επί πλέον του οριζομένου αριθμού εισακτέων και οι εξής ειδικές κατηγορίες : α. του Ν.Δ. 582/70 σε ποσοστό 25% του αριθμού εισακτέων. β. του Ν. 1297/82 σε ποσοστό 10% του αριθμού εισακτέων γ. . . . ". Ο αριθμός των εισαγομένων στα διάφορα Τμήματα της Σ.Σ.Α.Σ. υποψηφίων των ειδικών κατηγοριών ανερχόταν, σύμφωνα με την τελευταία αυτή απόφαση, σε είκοσι πέντε [25] άνδρες και μία [1] γυναίκα.

6. Επειδή η διάταξη του άρθρου 1 παρ. 3 του Ν. 1911/ 1990, με την οποία χορηγείται στον Υπουργό Εθνικής Αμυνας η εξουσία να προσδιορίζει ανά πενταετία τον αριθμό των εισαγομένων κάθε ακαδημαϊκό έτος γυναικών στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές, χωρίς να τίθενται κριτήρια, συναρτώμενα προς την ύπαρξη αποχρώντων λόγων, που να καθιστούν συνταγματικώς ανεκτή την διάφορη μεταχείριση ανδρών και γυναικών κατά την εισαγωγή μαθητών στις εν λόγω σχολές, βάσει των οποίων [κριτηρίων] ο Υπουργός να ασκεί την χορηγούμενη σ' αυτόν κανονιστική αρμοδιότητα, αντίκειται στις διατάξεις των αρ. 4 παρ. 2

και 116 παρ. 2, σε συνδυασμό και προς το αρ. 43 παρ. 2 του Συντάγματος και είναι, για τον λόγο αυτό, ανίσχυρη. Εξάλλου, όπως προκύπτει από το όλο περιεχόμενο και την χρονική αλληλουχία των διατάξεων που παρατέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη, με την διάταξη του άρθρου 18 παρ. 1 περ. θ' του ίδιου νόμου ο νομοθέτης δεν θέλησε να θεσπίσει πάγια [ισχύουσα για το μέλλον] διάταξη, σχετική με τον τρόπο προσδιορισμού του αριθμού των εισαγομένων στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές γυναικών, αλλά επιχείρησε να ρυθμίσει το ζήτημα αυτό μόνον για το ακαδημαϊκό έτος 1990-1991. Ως εκ τούτου, εφόσον η διάταξη του άρθρου 1 παρ. 3 του Ν. 1911/1990 είναι ανίσχυρη ως αντισυνταγματική, η δε διάταξη του άρθρου 18 παρ. 1 περ. θ' του ίδιου νόμου δεν αφορά παρά μόνον στο παρελθόν, η κανονιστική απόφαση Φ. 331.7/61/173790/ 11-12-1990 του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, η οποία εκδόθηκε βάσει της διατάξεως του αρ. 1 παρ. 3 του Ν. 1911/1990, στερείται εξουσιοδοτικού ερείσματος και είνια, ως εκ τούτου, μη νόμιμη και μη εφαρμοστέα. Περαιτέρω και η κοινή απόφαση Φ. 337.1/62/173793/11-12-1990 των Υπουργών Εθνικής Αμυνας και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, κατά το μέρος που επιβάλλει περιορισμό του αριθμού των εισαγομένων στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές γυναικών, έχουσα ως προϋπόθεση την εισαγόμενη με την ανωτέρω κανονιστική απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμυνας ρύθμιση, είναι επίσης μη νόμιμη και δεν μνπορεί να τύχει εφαρμογής. Επομένως, το ζήτημα της εισαγωγής γυναικών στις ανώτατες στρατιωτικές σχολές ρυθμίζεται αποκλειστικά από την διάταξη του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν. 1911/1990, με την οποία εξειδικεύεται στο επίπεδο του τυπικού νόμου η συνταγματική αρχή της ισότητας των φύλων, χωρίς να τίθενται με συνταγματικώς έγκυρο τρόπο εξαιρέσεις από την αρχή αυτή.

7. Επειδή, εξ άλλου, το άρθρο 1 παρ. 1 του Ν.Δ. 582/ 1970 [Α' 136] προέβλεψε ότι εισάγονται στις παραγωγικές σχολές μονίμων αξιωματικών και υπαξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων, πέραν του εκάστοτε καθοριζομένου αριθμού εισακτέων και μέχρι ποσοστού 35% του αριθμού αυτού, επιλαχόντες, κατά την σειρά της επιτυχίας των, ανήκοντες σε μια από τις εξής κατηγορίες : α] τέκνα πολυτέκνων, β] τέκνα ή αδελφοί αναπήρων και θυμάτων πολέμου, τέκνα ή αδελφοί αναπήρων και θυμάτων εθνικής αντιστάσεως ή και αναπήρων ή θυμάτων στρατιωτικών ειρηνικής περιόδου, γ] οι καταγόμενοι από την Βόρειο Ηπειρο, δ] οι καταγόμενοι από παραμεθόριες περιοχές, όπως αυτές έχουν ορισθεί με σχετική απόφαση του Υπουργού Εθνικής Αμύνης [Β.4/9-1-1961] και ε] τέκνα μονίμων αξιωματικών εν ενεργεία, εν αποστρατεία, σε πολεμική διαθεσιμότητα ή θανόντων. Εν συνεχεία, με το άρθρο 1 του Ν. 1297/1982 [Α. 128], όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 4 παρ. 2 περ. β' του Ν. 1351/1983 [Α. 56], το προβλεπόμενο για τις παραπάνω κατηγορίες ποσοστό περιορίσθηκε σε 25% και προβλέφθηκε κατ' εξαίρεση εισαγωγή στις σχολές, και μέχρι ποσοστού 10% εκ των εισακτέων, μιας άλλης κατηγορίας υποψηφίων, ήτοι των τέκνων "των φονευθέντων ή θανόντων στρατιωτικών των Ενόπλων Δυνάμεων στον πόλεμο ή στην ειρήνη κατά την εκτέλεση διατεταγμένης στρατιωτικής υπηρεσίας πρόδηλα και αναμφισβήτητα ένεκα αυτής". Σε περίπτωση κατά την οποία οι υποψήφιοι της τελευταίας αυτής κατηγορίας δεν καλύπτουν το προβλεπόμενο γι' αυτούς ποσοστό [10%], τούτο καλύπτεται από υποψηφίους των κατηγοριών [α] έως και [ε] του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν.Δ. 582/1970.

8. Επειδή η διάταξη της περιπτώσεως δ' του άρθρου 1 παρ. 1 του Ν.Δ. 582/1970, που προβλέπει την καθ' υπέρβαση του αριθμού εισακτέων εισαγωγή στις αναφερθείσες σχολές των καταγομένων από παραμεθόριες περιοχές είναι ανίσχυρη, διότι εισάγει αδικαιολόγητη υπό τις υφιστάμενες σήμερα στην χώρα συνθήκες διάκριση υπέρ ορισμένων προσώπων λόγω της καταγωγής των από ορισμένες περιφέρειες και ως εκ τούτου προσκρούει αφ' ενός μεν στην συνταγματική αρχή της ισότητας των Ελλήνων ενώπιον του νόμου, αφ' ετέρου δε στην απορρέουσα από το πνεύμα του Συντάγματος δημοκρατική αρχή της σταδιοδρομίας εκάστου κατά τον λόγο της προσωπικής του αξίας, προκειμένου περί απονομής δημοσίων αξιωμάτων ή καταλήψεως δημοσίων θέσεων. Για τους ίδιους λόγους είναι ανίσχυρη και η διάταξη της περιπτώσεως γ' του παραπάνω άρθρου που

αφορά στους καταγομένους από την Βόρεια Ηπειρο, εφ' όσον μάλιστα δεν συναρτάται προς τον χρόνο ή προς ιδιαίτερες και δυσμενείς συνθήκες, υπό τις οποίες τα πρόσωπα αυτά ή οι γονείς των εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, ούτε μπορεί να λειτουργήσει ως κίνητρο εγκαταστάσεως ομογενών στην Ελλάδα, διότι η διάταξη αυτή αφορά και στους ήδη εγκατεστημένους στην χώρα Βορειοηπειρώτες. [πρβλ. ΣτΕ 712/1985, 3342/1983, 2138/1982, 3438/1980]. Στις ίδιες συνταγματικές διατάξεις προσκρούει και η διάταξη της περιπτώσεως ε', που θεσπίζει διάκριση υπέρ των τέκνων στρατιωτικών, διότι οδηγεί στην θέσπιση προνομίου υπέρ ορισμένων προσώπων λόγω της ιδιότητος των γονέων των. Αντιθέτως δεν αντίκειται στην αρχή της ισότητας η περίπτωση α', που εισάγει διάκριση υπέρ των τέκνων πολυτέκνων, διότι δικαιολογείται από λόγους δημοσίου συμφέροντος, δηλαδή προς αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος της χώρας, ενόψει και της διατάξεως του άρθρου 21 παρ. 2 του Συντάγματος. Ομοίως και η διάταξη της περιπτώσεως β', που εισάγει διάκριση υπέρ των τέκνων των αναπήρων εθνικής αντιστάσεως δικαιολογείται από λόγους γενικότερου δημοσίου συμφέροντος, που επιβάλλουν την προτίμηση των υποστάντων θυσίες υπέρ της πατρίδος και συνεπώς δεν αντίκειται σε συνταγματική διάταξη ή αρχή. Εξ άλλου, είναι, κατ' αρχήν, συνταγματικώς ανεκτή για λόγους δημοσίου συμφέροντος, ιδίως εν όψει της διατάξεως του άρθρου 21 παρ. 2 του Συντάγματος, η διάκριση που εισάγεται με την ρύθμιση του άρθρου 1 του Ν. 1297/1982 σε συνδυασμό με το άρθρο 4 του Ν. 1351/1983 υπέρ των τέκνων στρατιωτικών που εφονεύθησαν στον πόλεμο ' ομοίως είναι συνταγματική για λόγους δημοσίου συμφέροντος η διάκριση που εισάγεται με την ίδια ρύθμιση υπέρ των τέκνων στρατιωτικών που εφονεύθησαν κατά την εκτέλεση και εξ αιτίας στρατιωτικής υπηρεσίας. Δεν δικαιολογείται όμως από αποχρώντες λόγους η ευμενέστερη μεταχείριση των παραπάνω κατηγοριών υποψηφίων μαθητών της Σ.Σ.Α.Σ. σε σχέση με τις άλλες προστατευόμενες κατηγορίες των περιπτώσεων α' και β'. Επομένως οι διατάξεις των άρθρων 1 του Ν. 1297/1982 και 4 του Ν. 1351/1983 είναι συνταγματικές μόνον υπό την έννοια ότι οι κατηγορίες υποψηφίων στις οποίες αφορούν εισάγονται στην Σ.Σ.Α.Σ., καθ' υπέρβαση του αριθμού εισακτέων, ως επιλαχόντες κατά τη σειρά επιτυχίας των, εντασσόμενοι στον ίδιο πίνακα με τους επιλαχόντες υποψηφίους των λοιπών προστατευομένων κατηγοριών. [βλ. ΣτΕ 2822/1992, 2774/1991, 4067/1990 κ.α.].

9. Επειδή στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από την εκκαλουμένη απόφαση και τα στοιχεία του φακέλου της δικογραφίας, η εκκαλούσα, τέκνο πολυτέκνου, συμμετέσχε κατά το ακαδημαϊκό έτος 1991-1992 στις γενικές εξετάσεσις για την εισαγωγή του σε ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, μεταξύ δε άλλων σχολών προτιμήσεώς της εδήλωσε και την Σ.Σ.Α.Σ., και μάλιστα και το Ιατρικό Τμήμα. Η Διοίκηση κατήρτισε τον πίνακα των εισαγομένων στην Σ.Σ.Α.Σ. υποψηφίων των ειδικών κατηγοριών κατά το παραπάνω ακαδημαϊκό έτος σύμφωνα με τους ορισμούς της κανονιστικής αποφάσεως Φ. 337.1/62/173793/11-12-1990 του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, περιλαμβάνοντες σε αυτόν είκοσι πέντε [25] άνδρες υποψηφίων, μεταξύ των οποίων και τέκνα μονίμων στρατιωτικών ή καταγομένους από παραμεθόριες περιοχές ή από την Βόρειο Ηπειρο, μόνον δε μία [1] γυναίκα υποψήφια, εισαγομένη στο Ιατρικό Τμήμα. Σύμφωνα όμως με όσα αναπτύχθηκαν στις προηγούμενες σκέψεις, ο επίμαχος πίνακας έπρεπε να συμπεριλαμβάνει υποψηφίους μόνον των συνταγματικών προστατευομένων ειδικών κατηγοριών, και μάλιστα αδιακρίτως φύλου, κατά φθίνουσα βαθμολογική σειρά. Επομένως, η απόφαση Φ.152/Β34257/2-9-1991 του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων [κύρωση πινάκων γενικών εξετάσεων για τα Α.Ε.Ι. έτους 1991] και η συναφής απόφαση Φ. 337.3/ 130950/Σ. 1340/10-9-1991 του Υπουργού Εθνικής Αμυνας [κλήση προς κατάταξη στην Σ.Σ.Α.Σ. των επιλαχόντων υποψηφίων των ειδικών κατηγοριών], κατά το μέρος που βασίσθηκαν αφ' ενός μεν σε αντισυνταγματικές και άρα ανίσχυρες διατάξεις νόμου [άρθρο 1 παρ. 1 περ. γ', δ', ε' του Ν.Δ. 582/1970], ,αφετέρου δε σε μή νόμιμη, ως εκδοθείσα χωρίς νόμιμο εξουσιοδοτικό έρεισμα, κανονιστική απόφαση [φ. 337.1/62/1737793/ 11-12-1990 Υπουργού Εθνικής Αμυνας], είναι παράνομες και, κατά συνέπεια, η παράλειψη της Διοικήσεως [να θεωρήσει την

εκκαλούσα ως εισαγομένη υποψηφία των ειδικών κατηγοριών και να την καλέσει προς κατάταξη στην Σ.Σ.Α.Σ., και μάλιστα κατά πρώτη προτίμηση στο Ιατρικό Τμήμα, που εκδηλώθηκε με τις παραπάνω υπουργικές αποφάσεις, είναι επίσης παράνομη. Εσφαλε, συνεπώς, το δικάσαν εφετείο, το οποίο, με την εκκαλουμένη απόφασή του, απέρριψε τους σχετικούς λόγους ακυρώσεως που είχε προβάλει ενώπιόν του η εκκαλούσα και είναι βάσιμοι οι σχετικώς προβαλλόμενοι λόγοι εφέσεως. Πρέπει λοιπόν η εκκαλουμένη απόφαση να εξαφανισθεί για τους λόγους αυτούς.

10. Επειδή, περαιτέρω το Δικαστήριο, προχωρώντας, σύμφωνα με το άρθρο 64 του Π.Δ. 18/1989 [άρθρο 5 παρ. 9 του Ν. 702/1977], στην εκδίκαση της αιτήσεως ακυρώσεως της ήδη εκκαλούσης, πρέπει να την κάνει δεκτή για τους ίδιους ως άνω λόγους για τους οποίους έκρινε βάσιμη την έφεση και οι οποίοι προβάλλονται βασίμως με το δικόγραφο της αιτήσεως ακυρώσεως. Κατά συνέπεια, η προσβαλλόμενη με την αίτηση ακυρώσεως παράλειψη της Διοικήσεως να θεωρήσει την εκκαλούσα ως εισαγόμενη υποψήφια των ειδικών κατηγοριών και να την καλέσει προς κατάταξη στην Σ.Σ.Α.Σ., με πρώτη προτίμηση το Ιατρικό Τμήμα της Σχολής αυτής, που εκδηλώθηκε με την πράξη του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων Φ. 152/Β3/4257/2-9-1991 και την πράξη Φ. 337.3/130950/Σ. 1340/10-9-1991 του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, πρέπει να ακυρωθεί και η υπό κρίση αίτηση πρέπει να γίνει δεκτή, η δε υπόθεση πρέπει να αναπεμφθεί στην Διοίκηση για να λάβει υπόψη τη σειρά στην οποία θα κατετάσσετο η εκκαλούσα στον πίνακα εισαγομένων στην Σ.Σ.Α.Σ. εκ των υποψηφίων των ειδικών κατηγοριών του Ν.Δ. 582/1970, εφόσον ο πίνακας αυτός θα καταρτιζόταν σύμφωνα με τα εκτεθέντα στις προηγούμενες σκέψεις, δηλ. χωρίς διάκριση μεταξύ των δύο φύλων και αποκλεισμό των καταγομένων από την Βόρειο Ηπειρο και τις παραμεθόριες περιοχές, καθώς και των τέκνων των μονίμων στρατιωτικών, και να την καλέσει προς κατάταξη στην Σ.Σ.Α.Σ., εφ' όσον θα κατελάμβανε, εν όψει της βαθμολογίας της, θέση στον πίνακα που θα επέτρεψε τούτο.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Δέχεται την υπό κρίση έφεση.

Εξαφανίζει την απόφαση 2452/1991 του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Εκδικάζει την αίτηση ακυρώσεως και ακυρώνει τις πράξεις του Υπουργού Εθνικής Παιδείας Φ. 152/Β3/4257/2-9-1991 και του Υπουργού Εθνικής Αμυνας Φ. 337.3/130950/Σ.1340/10-9-1991, κατά το μέρος που με αυτές εκδηλώθηκε η παράλειψη της Διοικήσεως να καλέσει την εκκαλούσα προς κατάταξη στην Σ.Σ.Α.Σ., με πρώτη προτίμηση το Ιατρικό Τμήμα αυτής, κατά το ακαδημαϊκό έτος 1991-1992.
Αναπέμπει την υπόθεση στην Διοίκηση για να διενεργήσει τα νόμιμα, σύμφωνα με το αιτιολογικό.

Διατάσσει την επιστροφή των κατατεθέντων για την έφεση και για την αίτηση ακυρώσεως παραβόλων και

Επιβάλλει σε βάρος του Δημοσίου την δικαστική δαπάνη της εκκαλούσης εκ δραχμών δεκατεσσάρων χιλιάδων [14.000] για την ενώπιον του Εφετείου δίκη και είκοσι οκτώ χιλιάδων [28.000] για την δίκη ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 25 Μαΐου 1993 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 25ης Νοεμβρίου 1993.

Ο Πρόεδρος του Γ' Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ'Τμήματος

Κ.Μ. Χαλαζωνίτης Αντ. Γαϊτάνης

1. 1813/1979 ΣΤΕ(125251)

ΑΡΜ/1980 (65), ΝΟΒ/1980 (930) Ανώτερη & ανώτατη εκπαίδευση. Στράτευση. Αναβολή κατατάξεως στρατευσίμων λόγω σπουδών σε ανώτερες ή ανώτατες σχολές. Διαφοροποίησει του χρόνου αναβολής μεταξύ των σπουδαστών ανώτερων σχολών & εκείνων των ανώτατων σχολών. Η διαφοροποίηση δεν αντίκειται στην αρχή της ισότητας. Η Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής της Θεσσαλονίκης είναι ανώτερη σχολή.

1. **56/1981 ΣΤΕ(77749)**

   ΝΟΒ/1982 (46), ΝΟΒ/1982 (528) Ενοπλες δυνάμεις. Στρατιωτική θητεία. Ισότητα. Σύνταγμα. Αντισυνταγματική η διάταξη του άρθρου 86 παρ. 1 ΝΔ 720/1970, με την οποία παρείχετο δικαίωμα στον Υπουργό Εθνικής Αμύνης να επιτρέπει, σε ορισμένες περιπτώσεις την εξαγορά των στρατιωτικών υποχρεώσεων. Ανάκληση της παράνομης πράξης με νέα υπουργική απόφαση. Απόρριψη αίτησης ακύρωσης της προσβαλλόμενης ανακλητικής πράξης.

ΔΔΙΚΗ/1996 (883), ΤΟΣ/1997 (423)

Ακυρωτικές διαφορές. Στρατιωτική θητεία. Αίτημα στρατεύσιμου για επύ αορίστου εξαίρεση από τις προσκλήσεις προς κατάταξη στο στρατό. Απόρριψη της αίτησης με απόφαση του Στρατολογικού Γραφείου Ναυτικού και άσκηση προσφυγής στον Διευθυντή της Διεύθυνσης Στρατολογικού του ΓΕΕΘΑ. Απόφαση του τελευταία με την οποία εντέλλεται το στρατολογικό γραφείο να εξετάσει το αίτημα. Παραδεκτή η άσκηση αίτησης ακύρωσης κατά της απόφασης αυτής. Η διάταξη του άρθρου 37 του ν. 2168/1993 για την επύ αόριστον εξαίρεση από τις προσκλήσεις προς κατάταξη στο στρατό στους ανήκοντες στην κλάση 1981, μπορεί να οδηγήσει στην πλήρη απαλλαγή από τη στράτευση. Η χορήγηση του ευεργετήματος αυτού αντίκειται στο άρθρο 4 του Συντάγματος που καθιερώνει την αρχή της ισότητας των Ελλήνων ενώπιον του νόμου. Απορρίπτεται η αίτηση ακύρωσης.

Κ.Ι.

Αριθμός 1936/1996

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Δ

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 23 Μαΐου 1995, με την εξής σύνθεση : Χρ. Γεραρής, Σύμβουλος της Επικρατείας, Προεδρεύων, σε αναπλήρωση του Προέδρου του Τμήματος και του αρχαιοτέρου του Συμβούλου, που είχαν κώλυμα, Π. Χριστόφορος, Μ. Βροντάκης, Σύμβουλοι, Ελ. Δανδουλάκη, Κ. Ευστρατίου, Πάρεδροι. Γραμματέας η Μ. Παπαδοπούλου.

Γ ι α να δικάσει την από 25 Ιανουαρίου 1995 αίτηση :

τ ο υ Ευστρατίου Χατζηγιάννη, κατοίκου Λονδίνου, ο οποίος παρέστη με τον δικηγόρο Μιχαήλ Ζούβελο (Α.Μ. 9379), που τον διόρισε με πληρεξούσιο,

κ α τ ά του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, ο οποίος παρέστη με τον Χριστόδουλο Μπότσιο, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθούν : 1. η υπ' αριθ. Φ.429.36/367/215505α/Σ.2225/8-12-94 ΓΕΕΘΑ/Δ. Στρατολ., 2. η υπ' αριθ. Φ.429/15428/94/7-11-94 πράξη του Στρατολογικού Γραφείου Ναυτικού, καθώς και κάθε άλλη συναφής πράξη της Διοικήσεως.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Παρέδρου, Κ. Ευστρατίου.

Κατόπιν, το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο του αιτούντος, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και τον αντιπρόσωπο του Υπουργού, που ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση, το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι ,

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο Ν ό μ ο

1. Επειδή, για την κρινόμενη αίτηση έχουν καταβληθεί τα νόμιμα τέλη και το παράβολο (8697807, 8697808/1995 διπλότυπα εισπράξεως της Δ.Ο.Υ. Δικαστικών Εισπράξεων Αθηνών 823316, 6265016/1995 ειδικά γραμμάτια

παραβόλου).

2. Επειδή, με την Φ.429/15428/94/7-11-1994 απόφαση του Στρατολογικού Γραφείου Ναυτικού απορρίφθηκε αίτημα του αιτούντος να εξαιρεθεί επ' αόριστον από τις προσκλήσεις προς κατάταξη στο στρατό, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 37 του Ν. 2168/1993 και του άρθρου 3 της κυρωθείσης νομοθετικώς υπ' αριθ. Φ.420/25/Γ.1092/Σ.523/7-3-1991 αποφάσεως Υπουργού Εθν. μυνας, με την αιτιολογία ότι για τους στρατευσίμους της κλάσεως 1981 το ευεργέτημα της επ' αόριστον αναβολής δεν παρέχεται στους ανυπότακτους. Κατά της αποφάσεως αυτής ο αιτών άσκησε προσφυγή επί της οποίας εξεδόθη η Φ.429.36/3067/215505α/Σ.2225/ /8-12-1994 απόφαση του Διευθυντή της Διευθύνσεως Στρατολογικού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής μυνας. Με την τελευταία αυτή απόφαση αφενός μεν ανεκλήθη η πρώτη πρσοβαλλομένη πράξη διότι έκρινε ότι δεν ερευνήθηκε το αίτημα του αιτούντος με βάση τα κατάλληλα δικαιολογητικά, αφετέρου δε εκλήθη το Στρατολογικό Γραφείο Μυτιλήνης, το οποίο παρακολουθεί στρατολογικώς τον αιτούντα από 30-11-1994, να εξετάσει το περί εξαιρέσεως από τις προσκλήσεις αίτημά του, εφόσον αυτός προσκομίσει α) πιστοποιητικό απεριόριστης διάρκειας άδειας μόνιμης εγκαταστάσεως και εργασίας στο εξωτερικό και β) δικαιολογητικά, με τα οποία θα είναι δυνατόν ν' αρθούν οι συνέπειες της από 16-3-1989 ανυποταξίας του, ώστε να θεωρηθεί ως νομίμως τελών εκτός στρατεύματος μέχρι την υποβολή της αιτήσεως περί εξαιρέσεώς του, δεδομένου ότι στη διάταξη του άρθρου 37 Ν. 2168/1993 υπάγονται μόνον οι νομίμως τελούντες εκτός στρατεύματος και όχι οι ανυπότακτοι. Στην απόφαση αυτή προστίθεται ότι "χωρίς την υποβολή όλων των προαναφερόμενων δικαιολογητικών η εξέταση του συγκεκριμένου αιτήματός του δεν είναι δυνατή". Με την κρινόμενη αίτηση ζητείται η ακύρωση της ανωτέρω αποφάσεως του Διευθυντή του Στρατολογικού Γραφείου Ναυτικού καθώς της αποφάσεως της Διευθύνσεως Στρατολογικού του ΓΕΕΘΑ, κατά το μέρος που κρίνει ότι οι ανυπότακτοι δεν δικαιούνται να ζητήσουν την εξαίρεση από τη στράτευση κατ' εφαρμογήν των προμνησθεισών διατάξεων.

3. Επειδή, από τις προσβαλλόμενες πράξεις η πρώτη προσβάλλεται απαραδέκτως διότι κατά το χρόνο ασκήσεως της κρινομένης αιτήσεως (25-1-1995) είχε ήδη ανακληθεί με τη δεύτερη προσβαλλόμενη πράξη. Η τελευταία δε αυτή πράξη έχει, κατά το πληττόμενο μέρος της, εκτελεστό χαρακτήρα, διότι το αρμόδιο για τον έλεγχο της νομιμότητας των πράξεων των στρατολογικών γραφείων ιεραρχικά προϊστάμενο όργανο κρίνει με δεσμευτικότητα το κρίσιμο για την εφαρμογή της διατάξεως νομικό ζήτημα (υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της διατάξεως) και στα πλαίσια της δεσμευτικά δοθείσης ερμηνείας καλεί το ήδη αρμόδιο στρατολογικό γραφείο (Μυτιλήνης) να ερευνήσει την απόδειξη των πραγματικών προϋποθέσεων με την προσκόμιση των κατάλληλων δικαιολογητικών. Συνεπώς, η κρινόμενη αίτηση ασκείται παραδεκτώς εν γένει ως προς τη δεύτερη προσβαλλόμενη πράξη.

4. Επειδή, στο άρθρο 3 της Φ.420/25/Γ1092/Σ.523/7-3-1991 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής μυνας (ΦΕΚ Β 132), η οποία κυρώθηκε με το άρθρο 41 του Ν. 2109/92 (ΦΕΚ Α 205) ορίζεται ότι "1. Εξαιρούνται από τις προσκλήσεις για κατάταξη στις χνοπλες Δυνάμεις όσοι χλληνες υπήκοοι (πλην λιποτακτών) των κλάσεων 1966 μέχρι και 1980 (γεννηθέντες κατά τα έτη 1945 - 1959), είχαν κατά την ημερομηνία έναρξης της ισχύος του Νόμ. 1763/88 (25-9- 1988) και συνεχίζουν να διατηρούν . . . απεριόριστης διάρκειας άδεια μόνιμης εγκατάστασης ή εργασίας σε οποιαδήποτε ξένη χώρα. ξσοι από αυτούς διατέλεσαν ή διατελούν σε ανυποταξία εξαιρούνται της πρόσκλησης για την οποία ήταν ή είναι ανυπότακτοι και κατά συνέπεια τακτοποιούνται για την ανυποταξία τους. 2. Η προαναφερόμενη εξαίρεση είναι απεριόριστης διάρκειας, αρχίζει από την ημερομηνία κατά την οποία ο κάθε ενδιαφερόμενος είχε ή έχει υποχρέωση για κατάταξη στις τάξεις των Ενόπλων Δυνάμεων και διακόπτεται είτε με την απώλεια των λόγων χορηγήσής της είτε με τη συμπλήρωση εξάμηνης παραμονής μέσα στο ίδιο έτος στην Ελλάδα είτε με σχετική αίτηση του ενδιαφερομένου". Περαιτέρω, με το άρθρο 37 του Ν. 2168/1993

(ΦΕΚ Α 147) ορίσθηκε ότι "οι διατάξεις του άρθρου 3 της υπ' αριθμ. Φ.420/25/Γ1092/Σ.523/7- 3-1991 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής μυνας, που κυρώθηκε με το άρθρο 41 του Ν. 2109/92 (ΦΕΚ 205 Α), εφαρμόζονται και για τους στρατευσίμους της κλάσεως 1981 (γεννηθέντες το 1960), που πληρούν τις αντίστοιχες προϋποθέσεις". ξπως προκύπτει από τη ρητή διατύπωση των διατάξεων του άρθρου 3 της ανωτέρω υπουργικής αποφάσεως το θεσπισθέν με αυτές στρατολογικό ευεργέτημα παρέχεται και στους ανυποτάκτους των κλάσεων 1966 έως και 1980. Με τη νεώτερη διάταξη του άρθρου 37 του Ν. 2168/1993 το στρατολογικό αυτό ευεργέτημα επεκτάθηκε και σε όσους ανήκουν στην κλάση 1981 και ειδικώτερα όχι μόνον στους στρατευσίμους, δηλαδή στους νομίμως τελούντες εκτός στρατεύματος (άρθρο 2 παρ. 1 του Ν. 1763/1988), όπως προκύπτει από τη γραμματική διατύπωση της εν λόγω διατάξεως, αλλά και στους ανυποτάκτους. Και τούτο διότι σκοπός του νομοθέτη ήταν να επεκτείνει το στρατολογικό αυτό ευεργέτημα και στους ανήκοντες στην στρατολογική κλάση του 1981, όπως ακριβώς είχε θεσπισθεί με την προαναφερθείσα υπουργική απόφαση και όχι να το περιορίσει μόνο στους νομίμως τελούντες εκτός στρατεύματος της κλάσεως αυτής (πρβλ. και αιτιολογική έκθεση της τροπολογίας, με την οποία το άρθρο 37 του Ν. 2168/1993 εισήχθη προς ψήφιση στη Βουλή).

5. Επειδή, το άρθρο 4 του Συντάγματος ορίζει στην παρ. 1 ότι οι χλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου και στην παρ. 6 ότι κάθε χλληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων. Η δεύτερη από τις ανωτέρω διατάξεις επιβάλλει ευθέως σε όλους τους χλληνες τους ικανούς να φέρουν όπλα την υποχρέωση να συμβάλουν στην άμυνα της πατρίδας με την αυτοπρόσωπη υπηρεσία τους στο στράτευμα, κατά τους ορισμούς του νόμου. Λόγω δε της αδιάστικτης διατυπώσεως της εν λόγω διατάξεως και του επιδιωκομένου με αυτήν σκοπού, παρεκκλίσεις από τη θεσπιζόμενη μ' αυτήν καθολικότητα της προς στράτευση υποχρεώσεως των ικανών να φέρουν όπλα επιτρέπονται, ενόψει και της αρχής της ισότητος των Ελλήνων ενώπιον του νόμου, μόνον για σοβαρούς λόγους που αφορούν το δημόσιο συμφέρον, εφόσον οι λόγοι αυτοί καθορίζονται από το νόμο επί τη βάσει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων (βλ. Σ.τ.Ε. 3337/87, 3550/81, 2350/80, 1616, 2579/77, 1179/56). Συνεπώς αποκλείεται η θέσπιση παρεκκλίσεων από την υποχρέωση προς στράτευση με βάση συμπτωματικά και τυχαία κριτήρια για τους ανήκοντες σε ορισμένες στρατολογικές κλάσεις, μετά μάλιστα την πάροδο του χρόνου, κατά τον οποίο αυτοί θα έπρεπε να έχουν καταταγεί στο στρατό, σύμφωνα με τις πάγιες διατάξεις της στρατολογικής νομοθεσίας (πρβλ. Σ.τ.Ε. 1179, 1195/56, 1259/57).

6. Επειδή, συμμορφούμενος προς την ανωτέρω συνταγματική επιταγή, ο κοινός νομοθέτης έχει ορίσει με το άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 1763/1988 (ΦΕΚ Α 57) ότι όλοι οι χλληνες από την 1η Ιανουαρίου του έτους κατά το οποίο διανύουν το 20ο έτος μέχρι την 31η Δεκεμβρίου του έτους κατά το οποίο συμπληρώνουν το 50ο έτος της ηλικίας τους έχουν υποχρέωση στρατεύσεως.

7. Επειδή, η παρατεθείσα σε προηγούμενη σκέψη διάταξη του άρθρου 37 του Ν. 2168/1993, με την οποία χορηγείται επ' αόριστον εξαίρεση από τις προσκλήσεις προς κατάταξη στο στρατό στους ανήκοντες στην κλάση 1981, δύναται να οδηγήσει στην πλήρη απαλλαγή από την στράτευση. Η θεσπιζόμενη όμως με την διάταξη αυτή παρέκκλιση από την υποχρέωση στρατεύσεως δεν είναι συνταγματικώς ανεκτή, διότι αποβλέπει στην από στρατολογικής απόψεως τακτοποίηση πολιτών, όχι μεγάλης σχετικώς ηλικίας, οι οποίοι ανήκουν συμπτωματικά σε συγκεκριμένη κλάση και δεν εκπλήρωσαν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις στον προσήκοντα χρόνο, σύμφωνα με τις πάγιες διατάξεις του Ν. 1763/1988, το ευεργέτημα δε τούτο παρέχεται με την αποκλειστική προϋπόθεση ότι οι στρατεύσιμοι είχαν αποκτήσει σε ορισμένη χρονική στιγμή απεριόριστης διάρκειας άδεια μόνιμης εγκαταστάσεως ή εργασίας σε ξένη χώρα, δηλαδή μόνο με τη συνδρομή κριτηρίου που δεν συνάπτεται καθεαυτό με την εξυπηρέτηση δημοσίου συμφέροντος. Ενόψει των ανωτέρω, νομίμως απορρίφθηκε με την

προσβαλλόμενη πράξη, έστω και με άλλη αιτιολογία, το αίτημα του αιτούντος να εξαιρεθεί από την πρόσκληση για κατάταξη στο στράτευμα, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 37 του Ν. 2168/1993, διότι η διάταξη αυτή είναι ανίσχυρη ως αντιβαίνουσα στο άρθρο 4 του Συντάγματος. Συνεπώς, η υπό κρίση αίτηση πρέπει ν' απορριφθεί ως αβάσιμη.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Απορρίπτει την αίτηση.

Διατάσσει την κατάπτωση του παραβόλου και

Επιβάλλει στον αιτούντα τη δικαστική δαπάνη του Δημοσίου που ανέρχεται στο ποσό των δέκα τεσσάρων χιλιάδων (14.000) δραχμών.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 26 Ιουνίου και 18 Σεπτεμβρίου 1995

Ο Προεδρεύων Σύμβουλος Η Γραμματέας

Χ. Γεραρής Μ. Παπαδοπούλου

και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 23ης Απριλίου 1996.

Ο Πρόεδρος του Δ Τμήματος Ο Γραμματέας του Δ Τμήματος

Χ. Φατούρος Μ. Καλαντζής

ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ/1992 (949)
Αντιρρήσεις συνείδησης κ' Σύνταγμα. Κοινωνική θητεία. Ομόφωνη άποψη του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους ότι αντίκεινται στο Σύνταγμα η τυχόν νομοθετική καθιέρωση της κοινωνικής θητείας.

ΟλομΝομΣυμβΚρ 669/1991

Πρόεδρος : Γ. Σγουρίτσας
Εισηγητής: Ν. Κανιούρας

Ι. ΟΙ ΚΕΙΜΕΝΕΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
α. Κατά το άρθρο 4 παρ. 6 του ισχύοντος Συντάγματος "Κάθε Ελληνας που μπορεί να φέρει όπλα είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της Πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς του νόμου". Κατά το άρθρο 13 παρ. 4: "Κανένας δεν μπορεί εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους".
Με τις διατάξεις αυτές διενεργείται ο συνταγματικός έλεγχος της τυχόν άοπλης ή κοινωνικής θητείας και τίθενται τα όρια της, περί αυτής, ρυθμιστικής παρεμβάσεως του κοινού νομοθέτη. Στην συνταγματική προσέγγιση του θέματος συμβάλλουν και άλλες, όπως θα εκτεθούν, διατάξεις. Η θέση των διατάξεων αυτών στο σύστημα των θεμελιωδών, ατομικών και κοινωνικών, δικαιωμάτων, καθώς και ο ρυθμιστικός τους σκοπός συμβάλλουν στην επιλογή του εφαρμοστέου κανόνα. Με τα κριτήρια του ειδικού (lex specifica) και της μείζονος συναφείας προς το αντικείμενο της στρατιωτικής θητείας, εφαρμοστέος είναι ο κανόνας του άρθρ. 4 παρ. 6 (Ν. Αλιβιζάτου, ΝοΒ 36, 520-Θ. Αραβανής, Το Σ. 1987, 480- contra, υπέρ της συρροής των συνταγματικών κανόνων: Φ. Βασιλογιάννης, Δίκαιο και Πολιτική: Τεύχη 17-18, σελ. 35, σημ. 37). Η ιστορική ερμηνεία του άρθρου 13 παρ. 6 σε συνδυασμό με την συστηματική του ιδίου και του άρθρου 4 παρ. 6, παρέχει το επίχειρημα της συμβολής του απαγορευτικού κανόνα του πρώτου άρθρου στον προσδιορισμό της υποχρεώσεως του δευτέρου. (Πρακτικά του ΞΗ ψηφίσματος σελ. 1167, Ι. Κονιδάρη, Νομική Θεωρία και Πράξης για τους Μάρτυρες του Ιεχωβά, σελ. 43, σημ. 30 - Α. Σβώλου - Γ. Βλάχου, Το Σύνταγμα της Ελλάδος, 1954, σελ. 75).
β. Ο κανόνας του άρθρου 4 παρ. 6 επιβάλλει αμιγή υποχρέωση δυνάμει αναγκαστικής σχέσεως δημοσίου δικαίου, απολύτως ασυμβίβαστης προς την φύση του πολιτικού δικαιώματος, με την μορφή της "ένοπλης" ειδικής υποχρεώσεως όλων των Ελλήνων. (α. Σβώλου - Γ. Βλάχου, ό.π. σελ. 256, σημ. 8 και 262 - 3 - Ν. Αλιβιζάτου, ό.π., σελ. 522). Η υποχρέωση αυτή αξιώνεται με την απειλή αυστηρών νομικών κυρώσεων, και εκπληρώνεται ως ίση, καθολική και αυτοπρόσωπη στρατιωτική θητεία, με την μορφή ειδικής υποχρεώσεως συμμετοχής στην άμυνα της Χώρας. (Π. Παραρά, Σύνταγμα - CORPUS Ι, σελ. 73 ολΣτΕ 1616/1977 το Σ1977, 452, ΣτΕ 2231/77, 3619/77, 3619/79, ΟλΣτΕ 3337/87 - Ν. Αλιβιζάτου, ό.π. σελ. 521).
Η επιλογή του υποκειμένου της, με το αντικειμενικό κριτήριο της ιθαγενείας, δεν προβληματίζει. Ο προσδιορισμός της ικανότητας του υποχρέου και του περιεχομένου της υποχρεώσεώς του γίνεται σε δεδομένα συνταγματικά πλαίσια, βάσει χαρακτηριστικών εννοιών. Ετσι, η έννοια "δυνάμενος φέρειν όπλα", αφενός ορίζει το περιεχόμενο της ικανότητας του υποχρέου και το κριτήριο του προσδιορισμού του, και αφετέρου δηλώνει το είδος της συμμετοχής του στην άμυνα της Χώρας. Η ικανότητα, ως έννοια αόριστη αξιολογικού περιεχομένου, καθορίζεται βάσει εξωνομικών κριτηρίων, (Δαγτόγλου, Γεν. ΔΔ Α' σελ. 124, σημ. 17). Αυτά λειτουργούν ως αντικειμενικά, κατά τους κοινώς παραδεδεγμένους κανόνες της ιατρικής επιστήμης, και προσδιορίζουν, ως ικανούς, τους έχοντες την ικανότητα, σωματική και ψυχική, χειρισμού απλού όπλου. Υποκειμενικές καταστάσεις βουλητικού χαρακτήρα των υποχρέων, δεν συνεκτιμώνται, (Ν. Αλιβιζάτου, ό.π., σελ. 522).

Η άμυνα της Χώρας ως σκοπός, και τα όπλα, ως μέσα της εξυπηρετήσεώς του, καθορίζουν αποφασιστικά την έννοια της υποχρεώσεως του άρθρ. 4 παρ. 6. Ο "δυνάμενος φέρειν όπλα" και η εθνική άμυνα, ως έννοιες μιας νοηματικής και νομικής ενότητας, διατελούν σε εννοιολογική εξάρτηση, αλληλοπροσδιοριζόμενες, κατά την σχέση μέσου προς σκοπό και αντιστρόφως. Η άμυνα, ως έννοια αόριστη, αξιολογική, προσδιορίζεται με χαρακτηριστικό τρόπο, μετά την αναθεώρηση του άρθρου 48 Συντ/75, τόσο από τους οργανωτικούς της νόμους, όσο και από τον χαρακτήρα και την αποστολή της μέσω των συνταγματικών διατάξεων. (Αρθρ. 2 παρ. 2-22 παρ. 3 εδα. 3-28- 48-68 παρ. 2 εδαφ. 2-82 παρ. 1 Συντ/75). Κατά τους νόμους που την οργανώνουν εντός συνταγματικών ορίων, η άμυνα συμπίπτει με την αποστολή των Ενόπλων Δυνάμεων που είναι η εξασφάλιση της Χώρας, η υπεράσπιση της εθνικής ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας της Πατρίδας. Κατά τις σχετικές διατάξεις του Συντάγματος αναγνωρίζεται η δυνατότητα ασκήσεως "νόμιμης βίας" στον χώρο των διεθνών σχέσεων ενόψει της ανάγκης επιβολής της εξωτερικής κυριαρχίας της Χώρας. (Αρθρ. 2 παρ. 4, 51 καταστατικού ΟΗΕ). Η εθνική άμυνα είναι "έννομο αγαθό" η προστασία του οποίου οργανώνεται από τον συνταγματικό νόμο σε ένα ευρύτατο πλέγμα κανόνων μέσω των οποίων επιτακτικά συνεισφέρονται άμεσες, προσωπικές, ίσες και καθολικές υπηρεσίες και μέσα (άρθρ. 4 παρ. 1, 5, 6-22 παρ. 3 εδαφ. γ'-25 παρ. 4) χάριν του σκοπού της, ενώ επιβάλλονται, για την προστασία και την αποτελεσματικότητά της, με γενικές "αμυντικές" ρήτρες εκτεταμένοι περιορισμοί στην άσκηση θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων (π.χ. 5 παρ. 1 εδαγ. β'-13 παρ. 6-14 παρ. 3 εδαφ. γ'-19). Είναι μία έννοια "μη διαλεκτική" απολυτως συνυφασμένη με την ύπαρξη του Κράτους και του Εθνους. Η εξασφάλισή της δεν επαφίεται εις τον πατριωτισμό των Ελλήνων, αλλ' ανατίθεται στον μηχανισμό αποκλειστικώς των Ενόπλων Δυνάμων της Χώρας. (Αρθρ. 48 Συντ/75 - Ν. 566/77 "περί καταστάσεως πολιορκίας" Ν. 660/77 "περί Υπουργείου Εθνικής Αμύνης - 138 ΕΠΠΚ - 43, 70 ΣΠΚ). Σημαίνει stricto sensu την ένοπλη στρατιωτική υπεράσπιση της εθνικής ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας της χώρας, (Φ. Βασιλογιάννης, ό.π. σελ. 42). Εξ ορισμού, κατά την λογική και την ανάγκη των πραγμάτων ή, χάριν αυτής, υποχρέωση, μόνο ως στρατιωτική - ένοπλη εκλαμβάνεται, εκπληρώνεται και αξιώνεται. Παρέχεται στους χώρους των εγκαταστάσεων, τησοργανώσεως, εκπαιδεύσεως και αποστολής των Ενόπλων δυνάμεων, και πάντοτε ως υπηρεσία ευθείας, προσωπικής και άμεσης σχέσεως προς τον στρατιωτικό εξοπλισμό, τα μέσα και τις υπηρεσίες οργανώσεως, εκπαιδεύσεως και εκπληρώσεως της κυρίας αποστολής των Ενόπλων Δυνάμεων.

γ. Η ιστορική καταγωγή και ερμηνεία του άρθρου 4 παρ. 6 προσδιορίζουν, εκ του ασφαλούς, την έννοια και τα όρια της, υπ' αυτού, επιβαλλομένης υποχρεώσεως. Η έννοια της τελευταίας αποτελεί την συνταγματική έκφραση της ιστορικής και εθνικής συνειδήσεως των Ελλήνων υπό την εξέχουσα ηθική της σημασία. Ο συντακτικός νομοθέτης ηθέλησε την υποχρέωση με τα εκτιθέμενα σαφή χαρακτηριστικά της ένοπλης, και αυστηρώς απαλλαγμένης από τις προσβολές οποιωνδήποτε θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων, και ειδικώτερα από αξιώσεις ή πεποιθήσεις συνειδήσεων. Η κατοχύρωση της στρατιωτικής υποχρεώσεως εξασφαλίζεται με τον κανόνα του άρθρου 13 παρ. 4 ο οποίος οπωσδήποτε περιορίζει τις εκδηλώσεις της ιδεολογικής, φιλοσοφικής κλπ συνειδήσεως τουλάχιστον στον ίδιο βαθμό που αποκλείει την υπό ειδική συνταγματική προστασία (άρθρ. 13 παρ. 1 - 110 παρ. 1) θρησκευτική συνείδηση ως λόγο αρνήσεως των υποχρεώσεων προς το Κράτος, και ιδιαιτέρως της κορυφαίας αυτών, του άρθρου 4 παρ. 6.

Ο πλέον όμως άμεσος, ειδικός και καθολικός περιορισμός των, εκ της συνειδήσεως, αντιρρήσεων κατά της υποχρεώσεως του άρθρου 4 παρ. 6 συνάγεται, με πανηγυρικό τρόπο, από τα πρακτικά της συζητήσεως της Βουλής, όπου καταγράφονται η επίμονη και "αιρετική", στην μέχρι τότε συνταγματική μας παράδοση, πρόταση συνταγματικής καθιερώσεως της άοπλης ή κοινωνικής θητείας και η κατηγορηματική της απόρριψη (Πρακτικά Ε' Αναθ. Βουλής, σελ. 56, 390, 391, 392).

δ. Δια της συστηματικής και λειτουργικής σχέσεως των καθιερωτικών της διατάξεων, στο πλαίσιο του Συντάγματος, η ένοπλη υποχρέωση κατοχυρώνεται με κανόνα υπερνομοθετικού δικαίου. Ετσι, εναρμονίζεται

με την ιδεολογία του "ενόπλου έθνους" και, μέσω του οργανικού της δεσμού με την λαϊκή κυριαρχία (άρθρ. 1 παρ. 3 Συντ), αναγορεύεται σε κορυφαία αυτής συνέπεια και, ταυτοχρόνως, σε μείζονα εγγύηση της συνταγματικής δημοκρατίας (Ν. Αλιβιζάτου, ό.π., σελ. 261, Φ. Βασιλογιάννη, ό.π., σελ. 27). Δια της σχέσεως μεταξύ των παραγράφων 6 και 1 και 5 του άρθρου 4 εξειδικεύεται η αρχή της ισότητας, ως στρατιωτική υποχρέωση και ισότητα φόρου "ενόπλων θυσιών και αίματος". Συγκεκριμενοποιείται η ένοπλη υποχρέωση, ως ειδική, έναντι της κατευθυντήριας, γενικής αρχής του άρθρ. 25 παρ. 4 Συντ. κατά την οποία το "Κράτος δικαιούται να αξιώνει, από όλους τους πολίτες, την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης".

Επιβεβαιώνεται ως αμετάθετη στρατιωτική υποχρέωση όλων των Ελλήνων με την περιοριστική ρήτρα του άρθρ. 13 παρ. 4. Διαφοροποιείται, από τις μη στρατιωτικού χαρακτήρα, υποχρεώσεις του άρθρ. 22 παρ. 3 εδαφ. γ'. Επιβάλλει περιοριστικά όρια στην άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων (άρθρ. 5 παρ. 1, 4-13, παρ. 1-14, παρ. 1, 3-18, παρ. 3-19-22, παρ. 3). Η ίδια ένοπλη υποχρέωση διαμορφώνει, και εγγυάται, τις προϋποθέσεις και τους όρους εξασφαλίσεως της ειρήνης, της ασκήσεως της εθνικής εξωτερικής πολιτικής (άρθρ. 2 απρ. 2-28) και της κυβερνητικής (άρθρ. 82 παρ. 1) ενώ, σε καταστάσεις εξωτερικών ή άλλων κινδύνων, εγγυάται την εδαφική ακεραιότητα, την εθνική ανεξαρτησία και την συνταγματική δημοκρατία, ασκουμένη υπέρ της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας (άρθρ. 1 παρ. 3-48-68 παρ. 2, εδάφ. 2).

ΙΙ. ΑΝΤΙΡΡΗΣΕΙΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

α. Η εναλλακτική (κοινωνική) θητεία από την άποψη όχι της καθολικής απορρίψεως της στρατιωτικής υποχρεώσεως, αλλ' ως αίτημα αποστρατιωτικοποιήσεώς της (άρνηση εκπληρώσεως για σοβαρούς λόγους συνειδήσεις, καθιέρωση άοπλης, χωρίς τη χρήση, ή εκπαίδευση στη χρήση όπλων, ή ως κοινωνική θητεία σε μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα φορείς του δημοσίου τομέα καιΟ.Τ.Α.) προβάλλεται με λόγο συνειδήσεως, θρησκευτικό, φιλοσοφικό, ιδεολογικό. Το Σύνταγμα, έναντι των λόγων αυτών, είναι υπερκείμενος τυπικός νόμος, απολύτως "κλειστός", τόσο δια της διατάξεως του άρθρ. 13 παρ. 4, που αίρει τις θρησκευτικές αντιρρήσεις, όσο και, ιδίως, δια της παραγράφου 6, του άρθρ. 4 που δεν επιτρέπει τις αντιρρήσεις ιδεολογικού, ηθικού κ.λπ. χαρακτήρα (Ν. Αλιβιζάτου, ό.π. σελ. 522, Ν. Παρασκευόπουλου, ό.π., σελ. 6, Α. Παπαδαμάκη, στο ίδιο, σελ. 9, Φ. Βασιλογιάννη, ό.π., σελ. 40, Κ. Σιμιτζή, στο ίδιο, σελ 63 επ.). Η, κατά τα εκτεθέντα, απρόσφορη αναζήτηση συνταγματικού ερείσματος των αντιρρήσεων συνειδήσεως στις διατάξεις του άρθρου 4 παρ. 6 Συντ/75, αφενός αποκλείει κάθε άλλη συνταγματική βάση υποστηρίξεώς τους, και αφετέρου αναδεικνύει, πανηγυρικώς, τον κρίσιμο ανωτέρω κανόνα σε αμετάθετο συνταγματικό κώλυμα για την παραδοχή τους και την αλλοίωση του χαρακτήρα και του περιεχομένου της στρατιωτικής υποχρεώσεως. Ετσι, οι επίμαχοι λόγοι συνειδήσεως μένουν στο χώρο της ατομικής τους αυτονομίας ως θεωρητικές προσωπικές πεποιθήσεις, εφόσον, όχι μόνο δεν αναφέρονται σε ειδικότερη, συνταγματικώς προστατευομένη εκδήλωσή της, αλλά και αποκηρύσσονται δια κατηγορηματικών προσταγών του Συντάγματος. Η αναγωγή των αντιρρήσεων στη συνείδηση παραμένει απόπειρα, προσωπικής μόνο, ηθικοποιήσεως, ερήμην και σε περιφρόνηση της κρατούσας κοινωνικής ηθικής αντιλήψεως και συνειδήσεως. Αποτελούν προβάδισμα συνειδησιακής αποφάσεως του ατόμου σε καθαρώς φιλοσοφικοηθικό κ.λπ. επίπεδο (Α. Παπαδαμάκη, ό.π., σελ. 14).

Συνιστούν, οι αντιρρήσεις αυτές, αντίδραση, όχι βάσει της βλαπτικότητας της υποχρεώσεως (την αναγκαιότητα και χρησιμότητά της χάριν του δημοσίου συμφέροντος την απορρίπτουν) αλλά του ωφελληματικού μόνο φρονήματος του ατόμου. Προσβάλλουν το έννομο αγαθό της εθνικής άμυνας υπονομεύοντας τον σκοπό της (εθνική ανεξαρτησία κ.λπ.), με την αποδυνάμωση της στρατιωτικής υπηρεσίας, της μαχιμότητας, ετοιμότητας και αποτελεσματικότητας των Ενόπλων Δυνάμεων. Παραβιάζουν ανεπιτρέπτως την συνταγματική προτεραιότητα του καθήκοντος, χάριν προσωπικής ιδεολογικής αντιλήψεως και ατομικού συμφέροντος (Μάνεση, Το πρόβλημα της ασφάλειας του Κράτους και η ελευθερία, σελ. 402-403, του ιδίου,

Συνταγματικά δικαιώματα, σελ. 257). Εισάγουν την απαράδεκτη ιδεολογική ένσταση κατά της λειτουργίας και του σκοπού των συνταγματικών κανόνων οι οποίοι, και υπό την εκδοχή ακόμη του ιδιάζοντος πολιτικού-ιδεολογικού τους χαρακτήρα, διακρατούν αναλοίωτη την τυπική νομική τους φύση και δεν αποξενώνονται από την νομική μέθοδο ερμηνείας τους (Α. Μανιτάκη, ΤοΣ 1985, 476, Α. Μάνεση, Το Συντ. Δίκαιο, σελ. 194). Αναπτύσσονται, εκτός του Συντάγματος, ως απαράδεκτες ενστάσεις "αντισυνταγματικότητας" των κανόνων του (σχετ. Α. Ράϊκου, Συντ. Δικ. τόμος Β', 1984, σελ. 27). Την υπό αυτοδύναμη συνταγματική προστασία υποχρέωση του άρθρου 4 παρ. 6 επιβάλλουν και οι λεγόμενες "αμυντικές γενικές ρήτρες" εκ του Συντάγματος, που αποτρέπουν την μετατροπή της σε δικαίωμα (Ν. Αλιβιζάτος, ό.π., σελ. 522, Α. Σβώλου - Γ. Βλάχου, ό.π., σελ. 262-3, Φ. Βασιλογιάννη, ό.π., σελ. 29, 36). Ειδικότερα, οι συνειδησιακοί λόγοι αποκλείεται ν' αναχθούν, δια του Συντάγματος, σε δικαίωμα του υποχρέου της στρατιωτικής υποχρεώσεως προς καθορισμό της συμμετοχής του και του είδους της, στην εθνική άμυνα. Το δικαίωμα αυτό, με ρητή συνταγματική επιφύλαξη του άρθρ. 82 παρ. 1, ανήκει στην Κυβέρνηση. Η οποιαδήποτε, συνταγματικώς κατοχυρωμένη ελευθερία, προσδιορίζεται κατά περιεχόμενο από το ίδιο το Σύνταγμα, αυτοκαθορισμός του ατομικού δικαιώματος, όχι χάριν των διαφωνούντων ολίογων, αλλά προς το συμφέρον του συνόλου των πολιτών εφόσον, ως ουσία της δημοκρατικής πολιτείας, πρέπει να είναι ίση και αδιαίρετη.

β. Τα όρια των θεμελιωδών δικαιωμάτων προσδιορίζονται από τα ίσα δικαιώματα των άλλων, το Σύνταγμα και τις ηθικές αρχές και αντιλήψεις του κοινωνικού συνόλου. Τα δικαιώματα των άλλων, πέρα από τον συνταγματικό τους αυτοκαθορισμό, υποβάλλονται και στον περιορισμό της κορυφαίας αρχής της ισότητας του άρθρου 4 παρ. 1, και 2, 5. Η τελευταία αναγορεύεται σε διαρκή και θεμελιώδη αξία της κρατικής-εθνικής ενότητας, και ως καταστατική αρχή της "ίσης ελευθερίας" ή "της ισότητας της ελευθερίας" και για την υποχρέωση του άρθρ. 4 παρ. 6, ως ειδικό δικαίωμα των τρίτων προς ίση στρατιωτική θητεία (Π. Παραρά, Corpus, ό.π., σελ. 73). Εναντι της γενικής όμως αρχής της ισότητας, η υποχρέωση του άρθρου 4 παρ. 6 κατασφαλίζεται με ειδικότερες, γι' αυτό και ισχυρότερες, διατάξεις που επενεργούν, ως αποτρεπτικές, στην καθιέρωση από τον νομοθέτη, παρεκκλίσεων εκ της "ειδικής ισότητας" (σχετ. Ράϊκου, ό.π., σελ. 193, 195).

Το Σύνταγμα καθιερώνει τις ανωτέρω γενικές περιοριστικές ρήτρες του δημοσίου συμφέροντος δια των οποίων διαχέεται μία άμεση και ρητή εκδήλωση μέριμνας προς τον σκοπό προστασίας του "σκληρού πυρήνα" της κρατικής εξουσίας, και δι' αυτής, της υποστάσεως του Εθνους (Μάνεση, ό.π., σελ. 402, 403 και 257, ΝοΒ 34, 633). Ειδικότερα, η στρατιωτική υποχρέωση είναι το κατ' εξοχήν οργανικό στοιχείο της συγκροτήσεως και διασφαλίσεως του ανωτέρω σκληρού πυρήνα του Κράτους και ένας ex constiutione περιορισμός της ελευθερίας συνειδήσεως (Αντ. Παντελή, Ζητήματα συνταγματικών επιφυλάξεων, σελ. 150, Φ. Βασιλογιάννη, ό.π., σελ. 33). Δια της αρχής της ισότητας, διατελούσης κατά τα προεκτιθέμενα σε σχέση αλληλοσυμπληρώσεως και αλληλοεξαρτήεως με το γενικό συμφέρον (ΤοΣ 1978, σελ. 422 επ.) αποκλείεται η αναλογική διαφοροποίηση της στρατιωτικής υποχρεώσεως υπέρ των αντιρρησιών συνειδήσεως, ελλείποντος λόγου γενικότερου συμφέροντος, συνταγματικής πάντα αναγωγής, και ενόψει της απαγορεύσεως των διακρίσεων, κατά τα άρθρα 5 παρ. 2 Συντ. και 14 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Α. Μάνεση, Συν. δικαιώματα, ό.π., σελ. 123-4). Οι κρατούσες ηθικές αντιλήψεις και αρχές του κοινωνικού συνόλου διάκεινται αρνητικές προς αξιώσεις μιας μικρής μειοψηφίας, περιοδικώς, και αναλόγως των συνθηκών, εμφανιζόμενες, η νομοθετική παραδοχή των οποίων θα τις αναγόρευε σε θέση υπερκείμενη της συντακτικής βουλήσεως και ως δύναμη ανατρεπτική και των θεμελιωδών ακόμη συντακτικών κανόνων, χωρίς τις διαδικασίες και τύπους του Συντάγματος (άρθρα: 2 παρ. 2, 3-110).

γ. Η προσπάθεια της συνταγματικής προσαρμογής των αντιρρήσεων συνειδήσεως με την διεύρυνση της εννοίας της "Εθνικής Αμυνας" είναι προφανώς μη ανεκτή από το Σύνταγμα. Ολες οι υποκατάστατες, της στρατιωτικής θητείας, έννοιες, δεν συγκεντρώνουν κανένα από τα

επισημανθέντα εννοιολογικά στοιχεία της Εθνικής Αμυνας, και ως εκ τούτου δεν καλύπτουν την στρατιωτική υποχρέωση, ούτε συντελούν στην άμυνα της χώρας.

Η ratio του άρθρου 4 παρ. 6 είναι προφανώς διαφορετική από αυτή των άρθρων 22 παρ. 3 και 25 παρ. 4, δια των οποίων καθιερώνεται η υποχρέωση άοπλου συμμετοχής των μη στρατευμένων Ελλήνων, στην αντιμετώπιση αναγκών εθνικής άμυνας, ή καταστάσεων εθνικής ανάγκης. Η διαφορά αυτή επιβάλλει την, και με τα στοιχεία του υποκειμενικού προσδιορισμού, αυστηρή διάκριση της ανωτέρω υποχρέωσεως από την στρατιωτική υποχρέωση του άρθρου 4 απρ. 6, η οποία, κατά ταύτα και δεν δύναται να αναπληρωθεί από τις υποχρεώσεις που επιβάλλονται από τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 22 και της παρ. 4 του άρθρου 25. Από καμιά άλλη συνταγματική ρύθμιση, εκτός αυτής του άρθρου 4 παρ. 6, δεν προσδιορίζεται, ούτε εξασφαλίζεται, κατά τη σχέση της καταστάσεως ειρήνης, ενόψει της συνταγματικής πολιτικής του άρθρου 2 παρ. 2, προς την εθνική άμυνα, η κρατική πολιτική προστασίας της τελευταίας, ως μέριμνας για το ετοιμοπόλεμο των Ενόπλων Δυνάμεων σε περίπτωση "αμυντικού" πολέμου.

Η χρησιμοποίηση εξάλλου των Ενόπλων Δυνάμεων της Χώρας για την αντιμετώπιση αναγκών και καταστάσεων μη σχετιζομένων, πέραν της αμφίβολης συνταγματικότητας, οπωσδήποτε δεν διευρύνει τα όρια της Εθνικής Αμυνας, ως εκ του σαφούς, και αυστηρού, προσδιορισμού της κατά το αντικείμενο, τον σκοπό καιτα μέσα επιτεύξεώς του.

Συνεπώς, και η διασταλτική ερμηνεία των κρισίμων εννοιών της ρυθμιστικής ενότητας του άρθρ. 4 παρ. 6 επιχειρείται εκτός του Συντάγματος, πέραν του ότι το εκθέτει στην ανασφάλεια και οδηγεί σε επικίνδυνες πρακτικές (αναλυτικά, Φ. Βασιλογιάννης, ό.π., σελ. 51-53).

III. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΝΟΝΕΣ

Τόσο στις οικουμενικές, όσο και τις περιφερειακές διεθνείς συμβάσεις περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων που κυρώθηκαν με εσωτερικό νόμο, ούτε νομοθετείται, ως θεσμός, η κοινωνική (εναλλακτική) θητεία, ούτε υπάρχει ρήτρα προς εξαναγκασμό νομοθετήσεώς της (βλ. Κ. Σιμιτζή, ό.π., σελ. 64 επ., Ν. Αλιβιζάτου, ό.π., Γ.Η. Κρίππα, ΕΕΝ 1979, 325 επ.). Η καθιέρωση του θεσμού της κοινωνικής θητείας εναπόκειται στις επιλογές του Εθνικού Νομοθέτη, υπό την απαραίτητη βεβαίως συνδρομή και της κατάλληλης συνταγματικής βάσεως, που σήμερα ελλείπει.

Ενόψει των ανωτέρω δεδομένων, η Ολομέλεια του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους εξέφρασε ομοφώνως την άποψη ότι θα αντέκειτο στο Σύνταγμα η τυχόν νομοθετική καθιέρωση της κοινωνικής (πολιτικής) θητείας.

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/2001 (1), ΝΟΒ/2002 (1937)
Ενοπλες Δυνάμεις. Αντιρρησίες συνείδησης και εναλλακτική κοινωνική υπηρεσία αυτών. Παρεκκλίσεις από την καθολικότητα της προς στράτευση υποχρεώσεως των ικανών να φέρουν όπλα επιτρέπονται μόνο για σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος, βάσει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων, οπότε και είναι συνταγματικά επιτρεπτές. Αντίθετη μειοψηφία. Αναγνωρίζονται ως αντιρρησίες συνείδησης όσοι επικαλούνται τις θρησκευτικές ή ιδεολογικές τους πεποιθήσεις προκειμένου να μην εκπληρώσουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις. Οι ανωτέρω προσφέρουν είτε άοπλη στρατιωτική θητεία, είτε εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία. Οι σχετικές διατάξεις του ν. 2510/1997 δεν αντίκεινται στη συνταγματική αρχή της ισότητας. Αντίθετη μειοψηφία. Παράλειψη της Διοίκησης να προσκαλέσει τον αιτούντα να παραστεί στη συνεδρίαση της Επιτροπής, κατά την οποία εξετάστηκε το αίτημά του. Δεκτή η αίτηση ακύρωσης. Παρατηρήσεις Β.Βουτσάκη στο ΝοΒ.

Αριθμός 526/2001
ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ Δ΄

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 19 Σεπτεμβρίου 2000, με την εξής σύνθεση : Μ. Βροντάκης, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Δ` Τμήματος, Σ. Χαραλαμπίδης, Δ. Πετρούλιας, Ελ. Δανδουλάκη, Π. Κοτσώνης, Σύμβουλοι, Δ. Γρατσίας, Ηλ. Μάζος, Πάρεδροι. Γραμματέας η Α. Τριάδη, Γραμματέας του Δ` Τμήματος.

Για να δικάσει την από 27 Μαρτίου 1999 αίτηση :

του ..... ο οποίος παρέστη με τον δικηγόρο Δημ. Κρανιώτη (Α.Μ. 11875), που τον διόρισε με πληρεξούσιο,

κατά του..... ο οποίος παρέστη με τον Χρ. Μπότσιο, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθεί η υπ` αριθμ. Φ.429.39/34/342701 Σ.84/3.2.1999 απόφαση του Υπουργού Εθνικής κμυνας με την οποία απερρίφθη αίτημα υπαγωγής του στις διατάξεις του Ν. 2510/97 περί αντιρρησιών συνείδησης.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Παρέδρου Ηλ. Μάζου.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο του αιτούντος, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και τον αντιπρόσωπο του Υπουργού, ο οποίος ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο ν Ν ό μ ο

1. Επειδή, για την άσκηση της κρινομένης αιτήσεως, που έχει εισαχθεί προς συζήτηση λόγω σπουδαιότητας στην επταμελή σύνθεση του Δ` Τμήματος, έχουν καταβληθεί τα νόμιμα τέλη και το παράβολο (υπ` αριθμ. 8481062/1999 διπλότυπο Δ.Ο.Υ. Ενσήμων και Δικαστικών Εισπράξεων Αθηνών, υπ` αριθμ. 1532472/1999 ειδικό γραμμάτιο παραβόλου).

2. Επειδή, με την αίτηση αυτή ζητείται παραδεκτώς η ακύρωση της υπ` αριθμ. Φ. 429.39/34/342701/Σ. 84/3.2.1999 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Αμύνης, με την οποία απερρίφθη αίτημα υπαγωγής του αιτούντος στις διατάξεις του Ν. 2510/1997 (άρθρα 18 επ.) περί εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας των αντιρρησιών συνείδησης.

3. Επειδή, το άρθρο 4 του Συντάγματος ορίζει στην παρ. 1 ότι οι λλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου, και στην παρ. 6 ότι κάθε λλληνας, που μπορεί να φέρει όπλα, είναι υποχρεωμένος να συντελεί στην άμυνα της πατρίδας, σύμφωνα με τους ορισμούς των νόμων. Εξάλλου, στο άρθρο 4 της, κυρωθείσης με το Ν.Δ. 53/1974 (ΦΕΚ Α` 256), Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, ορίζεται, μεταξύ άλλων, ότι : "1. Ουδείς δύναται να κρατηθεί εις δουλείαν ή ειλωτείαν. 2. Ουδείς δύναται να υποχρεωθή εις αναγκαστικήν ή υποχρεωτικήν εργασίαν. 3. Δεν θεωρείται ως "αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία" υπό την έννοιαν του παρόντος άρθρου : α) . . . β) πάσα υπηρεσία στρατιωτικής φύσεως ή, εις την περίπτωσιν των εχόντων αντιρρήσεις συνειδήσεως εις τας χώρας όπου τούτο αναγνωρίζετο ως νόμιμον, πάσα άλλη υπηρεσία εις αντικατάστασιν της υποχρεωτικής στρατιωτικής υπηρεσίας. γ) . . . δ) . . .". Τέλος, στο άρθρο 9 παρ. 1 της ιδίας Συμβάσεως ορίζεται ότι : "1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας. Το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερίαν αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως ή συλλογικώς, δημοσία ή κατ` ιδίαν, διά της λατρείας, της παιδείας και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών", ενώ, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 1 αυτής, "Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων . . .".

4. Επειδή, με την παράγραφο 6 του άρθρου 4 του Συντάγματος επιβάλλεται ευθέως σε όλους τους λλληνες, τους ικανούς να φέρουν όπλα, η υποχρέωση να συμβάλουν στην άμυνα της πατρίδας με την αυτοπρόσωπη υπηρεσία τους στο στράτευμα, κατά τους ορισμούς του νόμου. Λόγω δε της αδιάστικτης διατυπώσεως της διατάξεως αυτής και του επιδιωκομένου με αυτήν σκοπού, παρεκκλίσεις από τη θεσπιζόμενη με την διάταξη αυτή καθολικότητα της προς στράτευση υποχρεώσεως των ικανών να φέρουν όπλα επιτρέπονται, εν όψει και της αρχής της ισότητας των Ελλήνων ενώπιον του νόμου, μόνον για σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος που καθορίζονται από το νόμο επί τη βάσει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων (ΣτΕ 1616/1977 Ολομ., 2579/1977 Ολομ., 56/1981, 3337/1987 Ολομ., 1936, 1937/1996, βλ. και ΣτΕ Ολομ., 1179, 1195/1956, 1259/1957), εφόσον, εν όψει και των εκάστοτε αμυντικών αναγκών της χώρας, δεν διαταράσσεται η εύρυθμη λειτουργία του στρατεύματος. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές, είναι συνταγματικώς επιτρεπτές διαφοροποιήσεις ως προς την διάρκεια και τον χρόνο εκπληρώσεως της στρατιωτικής θητείας ή, ακόμη και η αναγνώριση περιπτώσεων απαλλαγής από την υποχρέωση προς στράτευση. Εξάλλου, δεν κατοχυρώνεται μεν, ούτε από το Σύνταγμα, ούτε από τις ως άνω διατάξεις των άρθρων 4 (παρ. 1, 2, 3), 9 (παρ. 1) και 10 (παρ. 1) της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, ατομικό δικαίωμα απαλλαγής των ικανών να φέρουν όπλα Ελλήνων, από την υποχρέωση προς στράτευση για λόγους "αντίρρησης συνείδησης", είναι, όμως, συνταγματικώς ανεκτή, εν όψει των ανωτέρω, εφ` όσον συντρέχουν σοβαροί λόγοι δημοσίου συμφέροντος και δεν θίγεται η εύρυθμη λειτουργία του στρατεύματος, η θέσπιση άοπλης στρατιωτικής θητείας ή και άλλου είδους υποχρεωτικής (π.χ. κοινωνικής) υπηρεσίας για τους αρνουμένους να εκπληρώσουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις λόγω θρησκευτικών ή ιδεολογικών πεποιθήσεων. Αν και κατά τη γνώμη της Συμβούλου Ελένης Δανδουλάκη, διάταξη κοινού νόμου που παρέχει μόνο σε πολίτες, οπαδούς ορισμένων θρησκευτικών ή φιλοσοφικών πεποιθήσεων, την ευχέρεια να εκπληρώσουν την

υποχρέωση της στρατιωτικής θητείας με άοπλη "εναλλακτική" κοινωνική υπηρεσία, προσβάλλει ευθέως τη συνταγματική αρχή της ισότητας. Και τούτο διότι αφενός μεν είναι ανεπίτρεπτη η διάκριση των πολιτών με κριτήριο τις θρησκευτικές ή τις φιλοσοφικές δοξασίες τους, αφετέρου δε η "εναλλακτική" κοινωνική υπηρεσία, ως ισοδύναμη προς την ένοπλη στρατιωτική υπηρεσία, θα μπορούσε να καθιερωθεί μόνον υπό την μορφή παρεχόμενης προς όλους τους στρατευσίμους δυνατότητος επιλογής μεταξύ ένοπλης θητείας ή κοινωνικής υπηρεσίας.

5. Επειδή, συμμορφούμενος προς την επιταγή της παραγράφου 6 του άρθρου 4 του Συντάγματος, ο κοινός νομοθέτης όρισε με το άρθρο1 παρ. 1 του Ν. 1763/1988, περί στρατολογίας των Ελλήνων (ΦΕΚ Α` 57), ότι "όλοι οι λλληνες, από την 1η Ιανουαρίου του έτους κατά το οποίο διανύουν το εικοστό έτος μέχρι την 31η Δεκεμβρίου του έτους κατά το οποίο συμπληρώνουν το πεντηκοστό έτος της ηλικίας τους, έχουν υποχρέωση στράτευσης στις λνοπλες Δυνάμεις, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού". Ειδικώς δε, όσον αφορά τους αρνουμένους να φέρουν όπλα λόγω των θρησκευτικών ή ιδεολογικών τους πεποιθήσεων, όρισε στο άρθρο 5 του ιδίου νόμου, ότι : "2. . . . υποχρεούνται να εκπληρώσουν πλήρη ή μειωμένη άοπλη θητεία διπλάσια κατά περίπτωση αυτής που ορίζεται για την κατηγορία στην οποία ανήκουν, καθώς και την προβλεπόμενη κάθε φορά εφεδρική υποχρέωση. 3. ξσοι από τους υπαγόμενους στην προηγούμενη παράγραφο εκτίσουν, λόγω καταδίκης για άρνηση εκπλήρωσης και της άοπλης θητείας τους, ισόχρονη φυλάκιση με την κατά περίπτωση υποχρέωση τους, αποφυλακιζόμενοι εξαιρούνται των προσκλήσεων για κατάταξη. 4. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής κμυνας που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Αρχηγού Γ.Ε.Ε.Θ.Α. και δεν δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, μπορεί, σε περίοδο γενικής επιστράτευσης ή πολέμου, να ανασταλεί το ευεργέτημα της προηγούμενης παραγράφου". Το ζήτημα αυτό είχε αντιμετωπισθεί αρχικώς με τον Ν. 731/1977 (ΦΕΚ Α` 314), με το άρθρο 1 του οποίου είχε αντικατασταθεί το άρθρο 6 του Ν. Δ/τος 720/1970, περί Στρατολογίας (ΦΕΚ Α` 253), και είχε ορισθεί (παρ. 5), ως προς τους αρνουμένους να φέρουν όπλα "ένεκα θρησκευτικών πεποιθήσεων", ότι "υποχρεούνται εις εκπλήρωσιν αόπλου υποχρεώσεως θητείας ή εκγυμνάσεως επί χρόνον διπλάσιον της υπό των ενόπλων εκπληρουμένης" (ο Ν. 731/1977 καταργήθηκε με το άρθρο 32 παρ. 1 περ. η` του Ν. 1763/1988).

6. Επειδή, ακολούθως, με το άρθρο 18 του Ν. 2510/1997 ("Ρύθμιση στρατιωτικών υποχρεώσεων ορισμένων κατηγοριών στρατευσίμων, ανυποτάκτων και οπλιτών, τροποποίηση διατάξεων της στρατολογικής νομοθεσίας, καθιέρωση εναλλακτικής υπηρεσίας και άλλες διατάξεις", ΦΕΚ Α` 136), ορίσθηκε ότι : "1. ξσοι επικαλούνται τις θρησκευτικές ή ιδεολογικές τους πεποιθήσεις προκειμένου να μην εκπληρώσουν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις για λόγους συνείδησης, μπορεί να αναγνωρίζονται ως αντιρρησίες συνείδησης, σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων. 2. Οι λόγοι συνείδησης της προηγούμενης παραγράφου θεωρούνται ότι έχουν σχέση με μία γενική αντίληψη περί ζωής, βασισμένη σε συνειδητές θρησκευτικές, φιλοσοφικές ή ηθικές πεποιθήσεις, που εφαρμόζονται από το άτομο απαράβατα και εκδηλώνονται με τήρηση ανάλογης συμπεριφοράς. 3. Οι αντιρρησίες συνείδησης καλούνται να προσφέρουν είτε άοπλη στρατιωτική θητεία είτε εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία, σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου αυτού. 4. . . . ". Με το άρθρο 19 του ιδίου νόμου, το οποίο ρυθμίζει την διάρκεια και τον τρόπο εκπλήρωση, της "υποχρέωσης" των αντιρρησιών συνείδησης ορίζονται, μεταξύ άλλων, τα εξής : "1. Οι αναγνωριζόμενοι ως αντιρρησίες συνείδησης υποχρεούνται να εκπληρώσουν άοπλη θητεία ή πολιτική υπηρεσία, ίση με εκείνη που θα εκπλήρωναν αν υπηρετούσαν ενόπλως, προσαυξημένη κατά δώδεκα (12) μήνες για τους υπόχρεους άοπλης θητείας και κατά δεκαοκτώ (18) μήνες για τους υπόχρεους πολιτικής υπηρεσίας. 2. . . . 3. Η άοπλη θητεία εκπληρώνεται αποκλειστικά στις μονάδες και υπηρεσίες του Υπουργείου Εθνικής κμυνας, που εδρεύουν εκτός των Νομών Αττικής, Θεσσαλονίκης, γέννησης, καταγωγής ή διαμονής των ενδιαφερομένων, καθώς και εκτός των μεγάλης πληθυσμιακής πυκνότητας

αστικών κέντρων, που καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής κμυνας που δεν δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Σε αυτούς ανατίθενται καθήκοντα και τους απονέμονται ειδικότητες που δεν συνεπάγονται την χρήση ή την εκπαίδευση στη χρήση όπλων. 4. Η εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία εκπληρώνεται σε υπηρεσίες φορέων του δημόσιου τομέα, όπως αυτός προσδιορίζεται από τις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 14 του Ν. 2190/1994 (ΦΕΚ 28 Α`) και συνίσταται στην παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας, σε περιοχές εκτός των Νομών Αττικής, Θεσσαλονίκης, γέννησης, καταγωγής ή διαμονής των ενδιαφερομένων, καθώς και εκτός των μεγάλης πληθυσμιακής πυκνότητας αστικών κέντρων, που καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής κμυνας που δεν δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. 5. . . .". Με το άρθρο 20 του ιδίου νόμου θεσπίζεται ειδική διοικητική διαδικασία για την εξέταση των αιτημάτων υπαγωγής στις διατάξεις περί αντιρρησιών συνείδησης, ενώ με το άρθρο 21 ορίζεται ειδικότερα η εκπλήρωση της άοπλης θητείας και της εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας και προβλέπεται, μεταξύ άλλων, η έκπτωση από το σχετικό δικαίωμα σε ορισμένες, περιοριστικώς απαριθμούμενες περιπτώσεις. Τέλος, κατά το άρθρο 24 παρ. 2 του νόμου, "Σε περίοδο πολέμου οι διατάξεις για την εναλλακτική υπηρεσία μπορεί να αναστέλλονται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής κμυνας, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Στην περίπτωση αυτή όσοι εκπληρώνουν εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία, εντάσσονται στους υπόχρεους άοπλης θητείας".

7. Επειδή, όπως προκύπτει και από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του Ν. 2510/1997 (εισηγητική έκθεση σχεδίου νόμου, πρακτικά, από 28 και 29.5.1997, της Διαρκούς Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Εθνικής κμυνας και Εξωτερικών Υποθέσεων, πρακτικά συζητήσεων της Ολομέλειας της Βουλής, συνεδριάσεις ΡΜΑ` της 3ης Ιουνίου 1997 και ΡΜΓ` της 5ης Ιουνίου 1997), η νομοθετική κατοχύρωση της "εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας" των αντιρρησιών συνείδησης κρίθηκε επιβεβλημένη για σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος. Οι λόγοι αυτοί συνίστανται α) στην κατά την εκτίμηση του νομοθέτη, υποχρέωση λήψης μέτρων που αποσκοπούν στην πληρέστερη προστασία της ελευθερίας της συνείδησης, β) στην ανάγκη αντιμετώπισης του κοινωνικού προβλήματος, που δημιουργήθηκε από την άρνηση των αντιρρησιών συνείδησης να υπαχθούν στο καθεστώς της άοπλης θητείας, κατά τα προβλεπόμενα στους Ν. 731/1977 (άρθρο 1 παρ. 5) και 1763/1988 (άρθρ. 5 παρ. 2-4), και την εξ αυτού του λόγου μη επίτευξη του επιδιωχθέντος με τις ανωτέρω διατάξεις σκοπού, γ) στην επιθυμία εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με τα διεθνώς κρατούντα, και ειδικότερα με τις αντίστοιχες νομοθεσίες των περισσοτέρων Ευρωπαϊκών Κρατών, ενόψει και των διεθνών κειμένων (άρθρο 18 του κυρωθέντος με το Ν. 2462/1997, ΦΕΚ Α` 25, Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη στις 16 Δεκεμβρίου 1966, από 7.2.1983, 13.10.1989, 11.3.1993 και 19.1.1994 ψηφίσματα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, R/87/8/9.4.1987 Σύσταση της Επιτροπής των Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, από 29.6.1990 κείμενο της διάσκεψης της Κοπεγχάγης "περί ανθρωπίνης διαστάσεως της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη - Δ.Α.Σ.Ε."), με τα οποία συνιστάται η θέσπιση μορφών εναλλακτικής θητείας των αντιρρησιών συνείδησης, και δ) στην εκτίμηση ότι η στράτευση των αντιρρησιών συνείδησης μπορεί να αποβεί σε βάρος της εύρυθμης λειτουργίας του στρατεύματος (βλ. συναφώς την παρατήρηση του Υφυπουργού Εθνικής Αμύνης ότι "ούτε, όμως, και αν τους είχαμε μέσα στο στράτευμα, αποτελούν [οι αντιρρησίες συνείδησης] στοιχείο συνοχής και ενθάρρυνσης, ανάπτυξης και υποστήριξης του ηθικού", σε πρακτικά συζητήσεων Ολομέλειας της Βουλής, Συνεδρίαση ΡΜΑ` της 3ης Ιουνίου 1997, σελ. 7147). Προκύπτει, επίσης, ότι ελήφθησαν υπόψη οι επιπτώσεις, από την εισαγωγή του νέου αυτού θεσμού, στην λειτουργία του στρατεύματος, ενόψει και του αριθμού των στρατευσίμων οι οποίοι, κατά το παρελθόν, αρνήθηκαν την στράτευση για λόγους συνείδησης (βλ. πρακτικά συζητήσεων Ολομέλειας της Βουλής, σελ. 7156), προς τον σκοπό δε της προλήψεως τυχόν καταστρατηγήσεων του θεσμού, προβλέπεται αφενός

ειδική διοικητική διαδικασία για την εξέταση των αιτημάτων υπαγωγής σε αυτόν, και αφετέρου διαφοροποιήσεις ως προς την διάρκεια και τον τόπο εκπλήρωσης της "εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας" σε σχέση με την στρατιωτική θητεία. Προβλέπεται, τέλος, η δυνατότητα αναστολής του καθεστώτος τούτου της εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας, σε περίπτωση εμπόλεμης κατάστασης. Υπό τα δεδομένα αυτά, η θεσπιζόμενη με τις ως άνω διατάξεις του Ν. 2510/1997 "εναλλακτική πολιτική κοινωνική υπηρεσία" των αντιρρησιών συνείδησης, αποτελεί, καταρχήν, συνταγματικώς ανεκτή παρέκκλιση από την υποχρέωση στρατεύσεως, ενόψει των αναφερθέντων σε προηγούμενη σκέψη, εφόσον υπαγορεύεται, κατά τα ανωτέρω, από σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος, καθοριζομένους από το νόμο επί τη βάσει γενικών και αντικειμενικών κριτηρίων, δεν διαταράσσει δε την εύρυθμη λειτουργία του στρατεύματος, σύμφωνα με την σχετική, ανέλεγκτη καταρχήν δικαστικώς, εκτίμηση του νομοθέτη. Κατά τη γνώμη, όμως, της Συμβούλου Ελ. Δανδουλάκη, αντίκεινται στην συνταγματική αρχή της ισότητας οι διατάξεις αυτές του Ν. 2510/1997, με τις οποίες παρέχεται μόνο σε ορισμένους πολίτες, η δυνατότητα εκπληρώσεως "εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας", αντί στρατιωτικής θητείας, με κριτήριο τις θρησκευτικές ή ιδεολογικές τους πεποιθήσεις.

8. Επειδή, κατά το άρθρο 20 παρ. 1 του Ν. 2510/1997 "η υπαγωγή των αντιρρησιών συνείδησης στις διατάξεις του νόμου αυτού και η κατά περίπτωση διάθεσή τους στους φορείς του δημόσιου τομέα για εναλλακτική υπηρεσία ή η κατάταξή τους στις λνοπλες Δυνάμεις για άοπλη θητεία, γίνεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής κμυνας, ύστερα από γνωμοδότηση ειδικής επιτροπής, που εξετάζει τη συνδρομή των προϋποθέσεων αναγνώρισης των ενδιαφερομένων ως αντιρρησιών συνείδησης, είτε μέσα από τα δικαιολογητικά που υποβάλλουν, είτε και αυτοπροσώπως, εφόσον τούτο απαιτείται . . .". Εξ άλλου, κατά την παράγραφο 5 του άρθρου 3 της εκδοθείσης κατ` εφαρμογή της εξουσιοδοτικής διατάξεως του άρθρου 22 παρ. 1 του ιδίου νόμου, Φ.420/202/57.842.Σ.868/12.12.1997 αποφάσεως του Υπουργού Εθνικής Αμύνης (ΦΕΚ 1117/Β/16.12.1997), "στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η επιτροπή [του άρθρου 20 παρ. 1 του Ν. 2510/1997] κρίνει ότι απαιτείται αυτοπρόσωπη παρουσία του ενδιαφερομένου στη συνεδρίασή της, αλλά αυτός, παρά το ότι προσκαλείται, δεν παρουσιάζεται εντός της οριζομένης από αυτήν συνεδρίασης, το αίτημά του τίθεται μεν σε κρίση, όμως το γεγονός της μη παρουσίασής του καταγράφεται στο σχετικό πρακτικό".

9. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, με την από 3.3.1998 αίτησή του προς το Α` Στρατολογικό Γραφείο Αθηνών, ο αιτών ζήτησε να υπαχθεί στις διατάξεις περί "κοινωνικής υπηρεσίας", επικαλέσθηκε δε σχετικώς, με την από 10.9.1998 υπεύθυνη δήλωσή του, "λόγους φιλοσοφικής θεώρησης της ζωής και της προσωπικής συνειδήσεως στην ένστολη και ένοπλη υπηρεσία". Με το υπ` αριθμ. 17/28.9.1998 πρακτικό της, η Ειδική Επιτροπή γνωμοδότησε υπέρ της απορρίψεως του κατά τα ανωτέρω αιτήματος, αφού έλαβε υπόψη της, μεταξύ άλλων, "ότι ο αιτών δεν εμφανίσθηκε ενώπιόν της, καίτοι είχε κληθεί", ακολούθως δε εξεδόθη η, προσβαλλόμενη με την κρινόμενη αίτηση, υπ` αριθμ. Φ.429.39/34/342701/Σ.84/3.2.1999 απόφαση του Υπουργού Εθνικής κμυνας, με την οποία απερρίφθη, τελικώς, το επίδικο αίτημα του αιτούντος. Ως αιτιολογία της πράξεως αυτής αναφέρεται στο σώμα της, ότι "από τα δικαιολογητικά που υπέβαλε [ο αιτών] καθώς και από τα έγγραφα που σχετίζονται με τις στρατολογικές του μεταβολές, δεν αποδεικνύεται ότι οι ηθικές και φιλοσοφικές του πεποιθήσεις και οι γενικότερες συνειδησιακές του επιλογές και αντιλήψεις περί ζωής αποτελούν γι` αυτόν ανυπέρβλητο κώλυμα στράτευσης. Επιπροσθέτως η μη παρουσίασή του ενώπιον της Ειδικής Επιτροπής, αν και είχε κληθεί, καθώς και το γεγονός ότι στην αίτησή του περί υπαγωγής στο καθεστώς των αντιρρησιών συνείδησης και στις συναφείς υπεύθυνες δηλώσεις του, δεν διευκρινίζει τους συγκεκριμένους λόγους στους οποίους βασίζει το αίτημά του, συνηγορούν υπέρ της απορρίψεως του αιτήματός του".

10. Επειδή, προβάλλεται ότι, κατά παράβαση του νόμου η προσβαλλόμενη υπουργική απόφαση εκδόθηκε χωρίς προηγούμενη γνωμοδότηση της Ειδικής Επιτροπής του άρθρου 20 παρ. 1 του Ν. 2510/1997 και ότι, πάντως, παρανόμως απερρίφθη το αίτημα του αιτούντος περί υπαγωγής του στις διατάξεις περί εναλλακτικής πολιτικής κοινωνικής υπηρεσίας των αντιρρησιών συνείδησης, χωρίς προηγουμένως να κληθεί αυτός, ενώπιον των αρμοδίων οργάνων, προκειμένου να εκθέσει και αυτοπροσώπως τους λόγους υπαγωγής του στις διατάξεις αυτές. Ως προς μεν το πρώτο σκέλος του, ο λόγος ακυρώσεως είναι απορριπτέος, ως ερειδόμενος επί εσφαλμένης προϋποθέσεως, εφόσον, όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη σκέψη, επί του επιδίκου αιτήματος του αιτούντος γνωμοδότησε, πριν από την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Ειδική Επιτροπή (πρακτικό 17/28.9.1998), ως προς το δεύτερο, όμως, σκέλος του, ο λόγος ακυρώσεως είναι βάσιμος, δοθέντος ότι, από τα στοιχεία του φακέλου δεν αποδεικνύεται προηγούμενη πρόσκληση του αιτούντος να παραστεί στην συνεδρίαση της Επιτροπής, κατά την οποία εξετάσθηκε το αίτημά του, για την απόρριψη δε του αιτήματος αυτού ελήφθη υπόψη, κατά τα αναφερόμενα στην προηγούμενη σκέψη, και το γεγονός ότι ο αιτών δεν παρέστη ενώπιον της Επιτροπής. Συνεπώς, για τον λόγο αυτό, η προσβαλλόμενη πράξη είναι ακυρωτέα. Κατά τη γνώμη, όμως, της Συμβούλου Ελ. Δανδουλάκη, προς το διατακτικό της οποίας συντάχθηκε και ο Πάρεδρος Ηλ. Μάζος, νομίμως απερρίφθη με την προσβαλλόμενη πράξη, έστω και με άλλη αιτιολογία, το ερειδόμενο επί ανίσχυρης, ως αντισυνταγματικής, διατάξεως νόμου, επίδικο αίτημα.

11. Επειδή, ενόψει των ανωτέρω, πρέπει να γίνει δεκτή η κρινόμενη αίτηση και να ακυρωθεί η προσβαλλόμενη πράξη, η δε υπόθεση πρέπει να αναπεμφθεί στη Διοίκηση, προς νέα νόμιμη κρίση.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Δέχεται την κρινόμενη αίτηση.

Ακυρώνει την υπ` αριθμ. Φ.429.39/34/342701/Σ. 84/3.2.1999 απόφαση του Υπουργού Εθνικής κμυνας.

Αναπέμπει την υπόθεση στη Διοίκηση προς νέα νόμιμη κρίση, σύμφωνα με τα εκτιθέμενα στο σκεπτικό.

Διατάσσει την απόδοση του παραβόλου.

Επιβάλλει εις βάρος του Δημοσίου την δικαστική δαπάνη του αιτούντος, που ανέρχεται σε διακόσιες εξήντα χιλιάδες (260.000) δραχμές.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 28 Σεπτεμβρίου και 12 Οκτωβρίου 2000 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στις 6 Φεβρουαρίου 2001.

Ο Πρόεδρος του Δ` Τμήματος Η Γραμματέας του Δ` Τμήματος

Μ. Βροντάκης Α. Τριάδη

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/1993 (1)

Ελληνική Αστυνομία. Κρίσεις αξιωματικών. Κρίση αστυνομικού διευθυντή ως ευδοκίμως τερματίσαντος την υπηρεσία και προαγωγή στον βαθμό του ταξίαρχου άλλου νεότερου. Αιτιολογία της κρίσης. Η αιτιολογία είναι νόμιμη όταν αναφέρει τα προσόντα τα οποία δεν έχει ο παραληφθείς και τα αντίστοιχα προσόντα που έχει ο νεότερος που κατέλαβε τη θέση του ταξίαρχου.

Ε.Ο.

Αριθμός 2918/1993

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Γ'

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό στις 11 Μαρτίου 1993, με την εξής σύνθεση : Αν. Μαρίνος, Σύμβουλος της Επικρατείας, Προεδρεύων, σε αναπλήρωση του Προέδρου του Τμήματος που είχε κώλυμα, Ν. Παπαδημητρίου, Γ. Σταυρόπουλος, Σύμβουλοι, Γ. Παπαμεντζελόπουλος, Εμ. Δαρζέντας, Πάρεδροι, Αντ. Γαϊτάνης, Γραμματέας του Γ' Τμήματος.

Γ ι α να δικάσει την από 14 Μαϊου 1990 αίτηση:

τ ο υ Διονυσίου Φωτίου Τασσοπούλου, κατοίκου Πατρών, οδός Αργυροκάστρου αριθμός 47, ο οποίος παρέστη με τον δικηγόρο Ιω. Λιακόπουλο (Α.Μ. 8512), που τον διόρισε με πληρεξούσιο,

κ α τ ά του Υπουργού Δημόσιας Τάξης, ο οποίος παρέστη με τον Εμ. Λουδάρο, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθεί η υπ' αριθμ. 6/1990 απόφαση του Ανωτάτου Συμβουλίου Ελληνικής Αστυνομίας και κάθε άλλη συναφής πράξη ή παράλειψη της Διοικήσεως.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητού, Παρέδρου Γ. Παπαμεντζελόπουλου.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο του αιτούντος, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και τον αντιπρόσωπο του Υπουργού, ο οποίος ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη κ α ι

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο Ν ό μ ο.

1. Επειδή, για την άσκηση της κρινομένης αιτήσεως έχουν καταβληθεί τα νόμιμα τέλη και το παράβολο (διπλότυπα 5978590 και 5978591/1990 της Δ.Ο.Υ. Δικαστικών Εισπράξεων Αθη νών και 661045, 3321801 ειδικά γραμμάτια παραβόλου).

2. Επειδή, με την αίτηση αυτή ζητείται εμπροθέσμως η ακύρωση της 6/8.3.1990 αποφάσεως του Ανωτάτου Συμβουλίου της Ελληνικής Αστυνομίας με την οποία, μετά την 1969/1988 ακυρωτική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, επικυρώθηκε και πάλι η 5/1986 απόφαση του

Ανωτέρου Συμβουλίου του ιδίου Σώματος. Με την τελευταία αυτή απόφαση ο αιτών, Αστυνομικός Διευθυντής της Ελληνικής Αστυνομίας, προερχόμενος από το Σώμα της Ελληνικής Χωροφυλακής και έχων κριθεί για το έτος 1985 1986 ως διατηρητέος στο βαθμό αυτό, παρελείφθη κατά την επιλογή για την πλήρωση κενών θέσεων στο βαθμό του Ταξιάρχου, κριθείς περαιτέρω ως ευδοκίμως τερματίσας τη σταδιοδρομία του στον βαθμό του Αστυνομικού Διευθυντού.

3. Επειδή, στο άρθρο 46 του ν. 1481/1984 (Α' 152) αναφέ ρονται οι τρόποι με τους οποίους είναι δυνατό να κριθούν οι αξιωματικοί της Ελληνικής Αστυνομίας. Ειδικότερα, στο άρθρο αυτό ορίζονται τα εξής : "Κατά τις κρίσεις για προαγωγές οι αξιωματικοί κρίνονται ως εξής : 1 ... "... 5. Διατηρητέοι οι αξιωματικοί των βαθμών αστυνομικού υποδιευθυντή, αστυνομικού διευθυντή, υποστρατήγου και αντιστρατήγου, οι οποίοι κατά την κρίση του συμβουλίου συγκεντρώνουν από τουλάχιστον επαρκή μέχρι απόλυτο βαθμό τα προσόντα που απαιτούνται για την άσκηση των καθηκόντων του βαθμού που κατέχουν. Από τους αξιωματικούς αυτούς, ανάλογα με τις κενές οργανικές θέσεις που προκύπτουν κάθε φορά στον ανώτερο βαθμό, επιλέγονται για προαγωγή εκείνοι που θεωρούνται ότι συγκεντρώνουν σε απόλυτο βαθμό τα προσόντα για την άσκηση των καθηκόντων του βαθμού στον οποίο προάγονται. 6. Ευδόκιμα τερμα τίσαντες τη σταδιοδρομία τους : "α)... β) οι αστυνομικοί διευθυντές, υποστράτηγοι και αντιστράτηγοι που κρίθηκαν διατηρητέοι, αλλά παραλείπονται λόγω προαγωγής νεωτέροι τους σε ανώτερο βαθμό ... γ) οι αστυνομικοί διευθυντές, υποστράτηγοι και αντιστράτηγοι που κατά την κρίση του συμβουλίου θεωρούνται ότι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους απέδωσαν όσα μπορούσαν να αποδώσουν και η παραμονή τους στην υπηρεσία δεν κρίνεται αναγκαία ή δεν προάγει το υπηρεσιακό συμφέρον. δ) ... 7. Οι αξιωματικοί που κρίνονται ως ευδόκιμα τερματίσαντες τη σταδιοδρομία τους, πλην των υποστρατήγων που αποστρατεύονται με τον ίδιο βαθμό, προάγονται στην ενέργεια εκτός οργανικών θέσεων στον επόμενο βαθμό και ύστερα από τριάντα ημέρες αποστρατεύονται με το βαθμό στον οποίο προήχθησαν". Εξάλλου, στο άρθρο 45 παρ. 1 περ. β' του ίδιου νόμου ορίζεται το Ανώτερο Συμβούλιο Κρίσεων ως αρμόδιο για τις κρίσεις των αξιωματικών της Ελληνικής Αστυνομίας, ενώ για την επανάκριση των αστυνομικών διευθυντών αρμόδιο είναι, σύμφωνα με τη διάταξη της περ. α' της ίδιας παραγράφου, το Ανώτατο Συμβούλιο Κρίσεων. Περαιτέρω, στην παρ. 2 του άρθρου 45 αναφέρεται ότι για τα λοιπά θέματα κρίσεων, προαγωγών και αποστρατείας των αξιωμα τικών της Ελληνικής Αστυνομίας εφαρμόζονται οι διατάξεις του ν. 671/1977, όπως μεταγενεστέρως τροποποιήθηκαν, οι οποίες ίσχυαν για το προσωπικό της Χωροφυλακής των αντιστοίχων βαθμών. Επί πλέον με το άρθρο 1 του πρ. δ/τος 159/1986 (61 Α') θεσμοθετήθηκε στην ελληνική αστυνομία ο βαθμός του ταξιάρχου που τοποθετείται μεταξύ των βαθμών του αστυνομικού διευθυντή και του υποστρατήγου, εισάγονται δε στο βαθμό αυτό οι αστυνομικοί διευθυντές, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 46 παρ. 5, 6 και 7 του ν. 1481/ 1984. Τέλος, στο άρθρο 3 του ν. 1234/1982 (Α' 23) ορίζεται ότι για τους συνταγματάρχες (βαθμός αντίστοιχος των αστυνομικών διευθυντών) το αρμόδιο συμβούλιο κρίσεως συντάσσει πίνακες διατηρη τέων, ευδοκίμως τερματισάντων τη σταδιοδρομία τους και αποστρατευτέων.

4. Επειδή, από το συνδυασμό των πιο πάνω διατάξεων συνάγεται ότι υπό το κράτος του ν. 1481/1984 (όπως άλλωστε και υπό το προηγούμενο καθεστώς των νόμων 671/1977 και 1234/1982) οι προαγωγές των αστυνομικών διευθυντών σε ταξιάρχους διενερ γούνται σε δύο στάδια. Κατά το πρώτο στάδιο οι αστυνομικοί διευθυντές κρίνονται ως διατηρητέοι, ευδοκίμως τερματίσαντες τη στα διοδρομία τους και αποστρατευτέοι και εγγράφονται αντιστοίχως στους πίνακες διατηρητέων, ευδοκίμως τερματισάντων τη σταδιοδρομία τους και αποστρατευτέων. Ως διατηρητέοι κρίνονται οι αστυνομικοί διευθυντές οι οποίοι συγκεντρώνουν σε βαθμό τουλάχιστον λίαν καλώς τα νόμιμα ουσιαστικά προσόντα προς προαγωγή, γιατί στην περίπτωση αυτή θεωρούνται ότι συγκεντρώνουν σε επαρ κή τουλάχιστον βαθμό τα προσόντα τα οποία

απαιτούνται για την άσκηση των καθηκόντων του βαθμού που κατέχουν. Οσοι αστυνο μικοί διευθυντές δεν αξιολογούνται ως διατηρητέοι κρίνονται, κατά περίπτωση, ως ευδοκίμως τερματίσαντες τη σταδιοδρομία τους ή ως αποστρατευτέοι. Εξάλλου, κατά το δεύτερο στάδιο (έκτακτη κρίση) τα αρμόδια συμβούλια επιλέγουν, ανάλογα με τις κενές οργανικές θέσεις που προκύπτουν και ύστερα από αυτοτελή κρίση, από τους αστυνομικούς διευθυντές που έχουν εγγραφεί στον πίνακα διατη ρητέων, εκείνους που θεωρούνται ότι συγκεντρώνουν σε απόλυτο βαθμό τα προσόντα για την άσκηση των καθηκόντων του βαθμού στον οποίο προάγονται. Οσοι αστυνομικοί διευθυντές παραλείπονται κατά την επιλογή λόγω προαγωγής νεοτέρου τους κρίνονται ως ευδοκίμως, τερματίσαντες τη σταδιοδρομία τους. Συνεπώς, για να είναι νόμιμη η κατά το δεύτερο αυτό στάδιο παράλειψη του αξιωματικού κατά την επιλογή και η περαιτέρω κρίση του ως ευδοκίμως τερματίσαντος τη σταδιοδρομία του, λόγω προαγωγής νεοτέρου του, αρκεί η σχετική απόφαση του αρμόδιου συμβουλίου της Ελληνικής Αστυνομίας να μνημονεύει τα ουσιαστικά προσόντα, τα οποία δεν έχει ο αξιωματικός σε απόλυτο βαθμό και να αναφέρει τα συγκε κριμένα στοιχεία του φακέλου του, στα οποία στηρίζονται οι δυσμενείς βαθμολογίες (Σ.τ.Ε. 1428, 1941/1991, 2724, 3114/1992 κ.α.).

5. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, με την 5/1986 απόφαση του Ανωτέρου Συμβουλίου της Ελληνικής Αστυνομίας, ο αιτών, φέρων τον βαθμό του Αστυνομικού Διευθυντού και έχων κριθεί για το έτος 1985 1986 ως διατηρητέος στο βαθμό αυτό, παρελείφθη της επιλογής για προαγωγή στο βαθμό του Ταξιάρχου, κριθείς ως ευδοκίμως τερματίσας τη σταδιοδρομία του στο βαθμό τον οποίο έφερε. Η κρίση αυτή επικυρώθηκε με την 6/1986 απόφαση του Ανωτάτου Συμβουλίου της Ελληνικής Αστυνομίας. Η τελευταία όμως αυτή απόφαση ακυρώθηκε με την 1969/1988 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας λόγω κακής συνθέσεως του δευτεροβαθμίου συμβουλίου. Κατόπιν αυτού η Διοίκηση επανέλαβε την κρίση του αιτούντος και με την προσβαλλόμενη 6/8.3.1990 απόφαση του Ανωτάτου Συμβουλίου της Ελληνικής Αστυνομίας επικυρώθηκε και πάλι η 5/1986 απόφαση του Ανωτέρου Συμβουλίου κατά το μέρος αυτού με το οποίο είχε παραλειφθεί ο αιτών της προαγωγής στο βαθμό του Ταξιάρχου. Ως αιτιολογία της κρίσεως αυτής αναφέρεται στο οικείο πρακτικό ότι : "Το Συμβούλιο, αφού έλαβε υπόψη του την προαναφερόμενη απόφαση του Σ.τ.Ε. καθώς και όλα τα στοιχεία των ατομικών του εγγράφων, έκρινε αβάσιμο .... και απέρριψε το αίτημα ευμενέστερης κρίσης του ανωτέρω αξιωματικού ... γιατί κατά την κρίση του Συμβουλίου δεν συγκεντρώνει σε απόλυτο βαθμό από τα απαιτούμενα για την άσκηση των καθηκόντων του βαθμού του Ταξιάρχου προ σόντα το αίσθημα ευθύνης, την αντίληψη της πραγματικότητας και το ζήλο και ενδιαφέρον για την υπηρεσία (Ε.Ι. της 14.1.1984 και πειθαρχική ποινή της 9.7.1976)". Η αιτιολογία αυτή της δυσμενούς κρί σεως του αιτούντος είναι νόμιμη και επαρκής, παρά το γεγονός ότι πειθαρχική ποινή από 9.7.1976 δεν υφίσταται στον ατομικό του φάκελο, εφόσον από την πρόσφατη έκθεση ικανότητας που μνημονεύεται στην προσβαλλόμενη απόφαση (και η οποία, όπως διευκρινίζεται στο έγγραφο των απόψεων της Διοικήσεως προς το Δικαστήριο, εκ παραδρομής αναφέρεται ως Ε.Ι. της 14.1.1984 αντί του ορθού Ε.Ι. της 14.1.1985, δοθέντος ότι Ε.Ι. με ημερομηνία 14.1.1984 δεν υπάρχει στον ατομικό φάκελο του αιτούντος), προκύπτει ότι ο αιτών υστερεί στα μνημονευόμενα στην πιο πάνω απόφαση προσόντα της αντίληψης της πραγματικότητας και του αισθήματος ευθύνης, τα οποία δεν συγκεντρώνει σε απόλυτο βαθμό, αφού βαθμολογείται σε αυτά με λίαν καλώς εννέα (9). Επομένως, είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι οι λόγοι ακυρώσεως με τους οποίους προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση είναι μη νομίμως και ανεπαρκώς αιτιολογημένη ως στηριζομένη επί ανυπάρκτων στοιχείων και ότι εκδόθηκε κατά πλάνη περί τα πράγματα και καθ' υπέρβαση των ακραίων ορίων της διακριτικής εξουσίας της Διοικήσεως (πρβλ. και ΣτΕ 3561/1991).

6. Επειδή, κατόπιν των ανωτέρω, η κρινόμενη αίτηση πρέπει να απορριφθεί.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Απορρίπτει την κρινόμενη αίτηση.

Διατάσσει την κατάπτωση του παραβόλου και

Επιβάλλει στον αιτούντα δεκατέσσερις χιλιάδες (14.000) δραχμές ως δικαστική δαπάνη του Δημοσίου.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 29 Μαρτίου 1993

Ο Προεδρεύων Σύμβουλος Ο Γραμματέας του Γ' Τμήματος

Αν. Μαρίνος Αντ. Γαϊτάνης

και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 2ας Δεκεμβρίου 1993.

Ο Πρόεδρος του Γ' Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ' Τμήματος

Κ.Μ. Χαλαζωνίτης Αντ. Γαϊτάνης

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/1994 (1)

Πολεμική Αεροπορία. Κρίσεις αξιωματικών αποστρατεία Σμηνάρχου. Η έλλειψη και ενός μόνο από τα απαιτούμενα προσόντα δικαιολογεί την δυσμενή κρίση. Αιτιολογία της αποφάσεως που περιέχει δυσμενή κρίση. Δυνατή η λήψη υπόψην δυσμενών στοιχείων παρελθόντων ετών τα οποία σε προηγούμενες κρίσεις δεν ελήφθησαν υπόψην. Η δυσμενής κρίση δεν δύναται να στηρίζεται αποκλειστικά σε παρωχημένα στοιχεία.

Τ.Γ.

Αριθμός 1973/1994

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ Γ'

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 19 Μαΐου 1994 με την εξής σύνθεση : Γ. Γραίγος, Σύμβουλος της Επικρατείας, Προεδρεύων, σε αναπλήρωση του Προέδρου του Τμήματος, που είχε κώλυμα, Ν. Παπαδημητρίου, Π. Πικραμμένος, Σύμβουλοι, Μ. Γκορτζολίδου, Α. Σταθάκης, Πάρεδροι. Αντ. Γαϊτάνης, Γραμματέας του Γ' Τμήματος.

Γ ι α να δικάσει την από 3 Ιουλίου 1991 αίτηση :

τ ο υ Χρίστου Αθανασούλια του Αργυρίου, Ταξιάρχου Ιπταμένου ε.α., κατοίκου Αθηνών, οδός Μάνεση αρ. 6, ο οποίος παρέστη με το δικηγόρο Δ. Κουμουτσάρη [Α.Μ. 5806], που τον διόρισε στο ακροατήριο.

κ α τ ά του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, ο οποίος παρέστη με τον Χρ. Μπόζιο, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει ν' ακυρωθεί η 39/Σ.12/1991 απόφαση του Συμβουλίου Αρχηγών Γενικών Επιτελείων [Σ.Α.Γ.Ε.].

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Παρέδρου Α. Σταθάκη.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο του αιτούντος, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και τον αντιπρόσωπο του Υπουργού, ο οποίος ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη, σε αίθουσα του Δικαστηρίου κ α ι

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο Ν ό μ ο

1. Επειδή, για την άσκηση της υπό κρίση αιτήσεως έχουν καταβληθεί τα νόμιμα τέλη και το παράβολο [υπ' αριθμ. 4711670-1/1991 διπλότυπα Δ.Ο.Υ. Δικαστικών Εισπράξεων Αθηνών και υπ' αριθμ. 3548962 και 878984/1991 ειδικά γραμμάτια παραβόλου].

2. Επειδή, με την υπό κρίση αίτηση ζητείται η ακύρωση της 39/Σ.12/10-4-1991 αποφάσεως του Συμβουλίου Αρχηγών Γενικών Επιτελείων [Σ.Α.Γ.Ε.], με την οποία απερρίφθη προσφυγή του αιτούντος

και επικυρώθηκε η 31/Σ.6/10-5-1990 απόφαση του Ανωτάτου Αεροπορικού Συμβουλίου [Α.Α.Σ.], με την οποία ο αιτών, φέρων τον βαθμό του Σμηνάρχου [1], εκρίθη, κατά την τακτική κρίση του έτους 1990, ως προακτέος κατ' αρχαιότητα. Ως συμπροσβαλλομένη πράξη, με την υπό κρίση αίτηση, πρέπει να θεωρηθεί και το από 16-6-1990 Π. Δ/γμα [ΦΕΚ Γ' 117/ 20-6-1990], με το οποίο ο αιτών απεστρατεύθη με τον βαθμό του Ταξιάρχου, συνεπεία της ανωτέρω δυσμενούς κρίσεώς του.

3. Επειδή, στο άρθρο 32 παρ. 1 του ν.δ. 178/1969 [ΦΕΚ 71], όπως αντιακταστάθηκε με το άρθρο 10 του ν. 572/1977 [ΦΕΚ 100], ορίζεται ότι οι συνταγματάρχες, πλοίαρχοι και σμήναρχοι, που συμπληρώνουν μέχρι της 31ης Δεκεμβρίου του ίδιου έτους τον προβλεπόμενο στο άρθρο 9 ελάχιστο χρόνο παραμονής τους στον κατεχόμενο βαθμό, κρίνονται κατά τις ετήσιες τακτικές κρίσεις ως : α] διατηρητέοι, β] προακτέοι κατ' αρχαιότητα, γ] αποστρατευτέοι. Εξ άλλου, στο άρθρο 16 του Ν.Δ. 178/1969 ορίζεται ότι τα ουσιαστικά προσόντα, τα οποία συνάγονται από τα αναφερόμενα στις παραγράφους 2 έως και 4 του άρθρου αυτού στοιχεία, προσδιορίζουν την εν γένει ικανότητα και αξία των αξιωματικών και αποτελούν τα βασικά στοιχεία επί των οποίων στηρίζονται οι κρίσεις τους. Περαιτέρω στο άρθρο 19 του ιδίου ως άνω Ν. Διατάγματος ορίζεται ότι επί τη βάσει των ουσιαστικών προσόντων, όπως αυτά διακρίνονται και αναλύονται ειδικότερα στο άρθρο 18 του νομοθετήματος αυτού, οι αξιωματικοί κρίνονται ως προακτέοι κατ' εκλογήν, προακτέοι κατ' αρχαιότητα, παραμένοντες στον αυτό βαθμό και αποστρατευτέοι. Προακτέοι κατ' εκλογήν κρίνονται ειδικότερα σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1, σε συνδυασμό με την παράγραφο 2 του άρθρου 19, οι αξιωματικοί μέχρι και του βαθμού του Υποστρατήγου αρχιπλοιάρχου και ταξιάρχου αεροπορίας - εξαιρέσει των ανθυπολοχαγών και υπολοχαγών και των αντιστοιχούντων με αυτούς που κρίνονται μόνο κατ' αρχαιότητα - εφ' όσον αυτοί έχουν, μεταξύ άλλων, όλα τα αναφερόμενα στο άρθρο 18 ουσιαστικά προσόντα σε βαθμό τουλάχιστον Λίαν Καλό. Προστίθεται μάλιστα στο άρθρο 20 παρ. 2 του ιδίου νομοθετήματος ότι : "Η κρίσις των ανωτέρω προσόντων γίνεται δια συνεκτιμήσεώς των καθ' όλην την σταδιοδρομίαν του αξιωματικού και ιδιαιτέρως εις τον κατεχόμενον βαθμόν. Η κρίσις είναι αυστηροτέρα διά τους μεγάλους βαθμούς και επιεικεστέρα διά τους μικρούς". Εξ άλλου στην μεν διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 19 του πιο πάνω νομοθετήματος όπως ίσχυε πριν από την αντικατάστασή της από το άρθρο 16 παρ. 1 του Ν. 1911/1990 [Α' 166/ 11-12-1990]" ορίζεται ότι : "Προακτέοι κατ' αρχαιότητα κρίνονται οι κεκτημένοι τα προς τούτο προσόντα αξιωματικοί μέχρι και τον βαθμό του Ταξιάρχου και Αρχιπλοιάρχου οι μη διανύοντες τον Τελευταίον Βαθμόν της εξελίξεώς των". Ενώ στην διάταξη της παραγράφου 6 του άρθρου αυτού όπως ίσχυε πριν από την αντικατάστασή της από το άρθρο 16 παρ. 1 του Ν. 1911/1990 [Α' 166/11-12-1990] ορίζεται ότι "εις τας ειδικάς περιπτώσεις των κρίσεων των άρθρων 30 έως 35 του παρόντος οι αξιωματικοί κρίνονται και ως διατηρητέοι ή ευδοκίμως τερματίσαντες την σταδιοδρομίαν των. α] Διατηρητέοι κρίνονται οι θεωρούμενοι κατάλληλοι διά την αποτελεσματικήν ενάσκησιν των καθηκόντων του βαθμού των, β] . . . ". Εξ άλλου, σύμφωνα με την διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 20 του ίδιου νομοθετήματος "Ινα αξιωματικός κριθεί ως προακτέος κατ' αρχαιότητα πρέπει να κέκτηται τα εις την παρ. 1 του παρόντος άρθρου ουσιαστικά προσόντα εις βαθμόν τουλάχιστον καλόν και να μη έχει σοβαρά ελαττώματα εκ των εν παρ. 10 του άρθρου 18". Τέλος, στο άρθρο 21 παρ. 4 ορίζεται ότι ελάττωμα, αδυναμία ή έλλειψη προσόντος που δεν επηρέασε δυσμενώς την κρίση του αξιωματικού στους κατώτερους βαθμούς, μπορεί να επηρεάσει την κρίση του στους ανώτερους βαθμούς, ιδιαίτερα αν αφορά στα ηθικά και τα ψυχικά προσόντα, το κύρος, το στρατιωτικό πνεύμα και την πολεμική δράση.

4. Επειδή, από τις διατάξεις, οι οποίες παρατίθενται στην προηγούμενη σκέψη προκύπτει ότι η έλλειψη σε ορισμένο μέτρο και ενός μόνον από τα ουσιαστικά προσόντα που απαιτούνται, αναλόγως του βαθμού του κρινομένου αξιωματικού, για την προαγωγή του μπορεί να τηρίξει την κρίση του ως προακτέου κατ' αρχαιότητα, εφ' όσον η κρίση

αυτή είναι προσηκόντως αιιτολογημένη. Για την αιτιολόγηση αυτή, πρέπει αφ' ενός μεν από το οικείο πρακτικό να προκύπτει σε ποιό ή σε ποια συγκεκριμένα ουσιαστικά προσόντα υστερεί ο κρινόμενος αξιωματικός και δη σε σημείο που να επιβάλει, κατά την ουσιαστική εκτίμηση του συμβουλίου, τον χαρακτηρισμό του ως προακτέου κατ' αρχαιότητα, αφ' ετέρου δε να μνημονεύονται ρητώς στο πρακτικό αυτό συγκεκριμένα στοιχεία από τον ατομικό φάκελο του αξιωματικού ή γνωστά από προσωπική αντίληψη των μελών του συμβουλίου τα οποία, συνδεόμενα προς τα μνημονευθέντα ουσιαστικά προσόντα, να θεμελιώνουν την δυσμενή γι' αυτόν κρίση του συμβουλίου. Εξ άλλου, από τις ίδιες νομοθετικές διατάξεις συνάγεται ότι νομίμως λαμβάνονται υπ' όψη και στοιχεία παρωχημένα, δηλ. αναγόμενα σε χρόνο ιδιαίτερα απομακρυσμένο από τον χρόνο στον οποίο αναφέρεται η κρίση και κατά τον οποίο ο κρινόμενος αξιωματικός έφερε κατώτερους βαθμούς, διότι δεν είναι υποχρεωτική, κατά το νόμο, η επίκληση στοιχείων που να αναφέρονται μόνο στον κατεχόμενο ή στον αμέσως προηγούμενο βαθμό, πλην όμως τα παραπάνω στοιχεία δεν μπορούν αυτοτελώς και λαμβανόμενα καθ' εαυτά να στηρίξουν την δυσμενή κρίση για την οποία πρόκειται, εφ' όσον δεν επιβεβαιώνονται και δεν ενισχύονται από μεταγενέστερα και σχετικώς πιο πρόσφατα στοιχεία των οποίων γίνεται επίκληση . [ΣτΕ 1570/1993 κ.α.].

5. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου της υποθέσεως, ο αιτών εκρίθη με την 31/Σ.6/10-5-1990 απόφαση του Ανωτάτου Αεροπορικού Συμβουλίου [ΑΑΣ[, φέρων τον βαθμό του Σμηνάρχου [1], κατά την τακτική κρίση του έτους 1990, ως προακτέος κατ' αρχαιότητα, με την ακόλουθη αιτιολογία, την οποία υιοθέτησε και το Συμβούλιο Αρχηγών Γενικών Επιτελείων [Σ.Α.Γ.Ε.], με την προσβαλλομένη 39/Σ.12/10-4-1991 απόφασή του : ". . . καθόσον : α. Στην από 21-1-70 / 25-5-70 Εκθκεση Ικανότητος βαθμολογείται στο προσόν της παραγράφου 57 [Προβλεπτικότης] με 6 και στα προσόντα των παραγράφων 23 [Επινοητικότης, Δημιουργικότης, Πρωτοτυπία], 24 [Δύναμις εκφράσεως], 51 [Κύρος], 56 [Ενεργητικότης και δραστηριότης] και 64 [Μεθοδικότης] με 7. β. Στο από 25-5-70/12-8-70 Σημείωμα Αποδόσεως αναγράφεται: "Ανταπεκρίθη κατά τρόπον ικανοποιητικόν εις τα καθήκοντά του". γ. Στην από 21-1-71/14-5-71 Εκθεση Ικανότητος βαθμολογείται στα προσόντα των παραγράφων 21 [Νοημοσύνης και κρίσις], 22 [Αντίληψις πραγματικότητος, πρακτικότης προσαρμοστικότης προς μεταβαλλομένας καταστάσεις και απαιτήσεις], 23 [Επινοητικότης. Δημιουργικότης. Πρωτοτυπία], 24 [Δύναμις εκφράσεως], 56 [Ενεργητικότης και δραστηριότης], 57 [Προβλεπτικότης], 64 [Μεθοδικότης], 65 [Ζήλος ενδιαφέρον και πνεύμα ανησυχίας διά την υπηρεσίαν], 101 [Γενική ικανότης διά τον κατεχόμενον βαθμόν] και 102 [Γενική ικανότης δια περαιτέρω εξέλιξιν] με 7 και αναγράφεται η παρατήρηση : "Επεδείξατο μειωμένην απόδοσιν εις τα καθήκοντά του. Κλειστός χαρακτήρ. Αποφεύγει να συμμετέχη εις ομαδικάς κοινωνικάς εκδηλώσεις". δ. Στην από 15-5-71/20-1-72 Εκθεση Ικανότητος βαθμολογείται στα προσόντα των παραγράφων 21 [Νοημοσύνη και κρίσις], 22 [Αντίληψις πραγματικότητος πρακτικότης προσαρμοστικότης προς μεταβαλλομένας καταστάσεις και απαιτήσεις], 23 [Επινοητικότης. Δημιουργικότης. Πρωτοτυπία], 51 [Κύρος], 56 [Ενεργητικότης και δραστηριότης], 57 [Προβλεπτικότης], 61 [Επαγγελματική κατάρτισις εις κατεχόμενον βαθμόν], 63 [Ικανοτης αφομοιώσεως νέων εξελίξεων], 65 [Ζήλος ενδιαφέρον και πνεύμα ανησυχίας δια την υπηρεσίαν], 67 [Εκπαιδευτική ικανότης], 92 [Πτητική ικανότης] και 101 [Γενική ικανότης δια τον κατεχόμενον βαθμόν] με 7. ε. Στην από 21-1-72/2-6-72 Εκθεση Ικανότητος βαθμολογείται στα προσόντα των παραγράφων 21 [Νοημοσύνη και κρίσις], 23 [Επινοητικότης. Δημιουργικότης. Πρωτοτυπία], 24 [Δύναμις εκφράσεως], 51 [Κύρος], 56 [Ενεργητικότης και Δραστηριότης], 57 [Προβλεπτικότης], 61 [Επαγγελματική κατάρτισις εις κατεχόμενον βαθμόν], 62 [Κατάρτισις δια περαιτέρω εξέλιξιν], 63 [Ικανότης αφομοιώσεως νέων εξελίξεων], 64 [Μεθοδικότης], 65 [Ζήλος ενδιαφέρον και πνεύμα ανησυχίας δια την υπηρεσίαν], 69 [Στρατιωτικόν πνεύμα], 101 [Γενική ικανότης δια τον κατεχόμενον βαθμόν] και 102 [Γενική ικανότης δια περαιτέρω εξέλιξιν] με 7, ο δε αξιολογών αυτόν δεν επιθυμεί να τον έχει σε ειρήνη και

πόλεμο ως Διοικητή και Επιτελή. στ. Στο από 5-1-80 / 15-3-80 Σημείωμα Αποδόσεως αναγράφεται : ". . . Απέδωσε ικανοποιητικά στα καθήκοντά του". ζ. Στο από 26-7-86 / 20-8-86 Σημείωμα Αποδόσεως αναγράφεται : "Η απόδοσή του χαρακτηρίζεται ικανοποιητική . . . ". η. Οπως προκύπτει από το ποινολόγιο του φακέλλου του έχει τιμωρηθεί συνολικά σαν Αξιωματικός με πειθαρχικές ποινές φυλακίσεως 14 ημερών και κρατήσεως 24 ημερών, για παραπτώματα που αφορούν σε έλλειψη κυρίως πειθαρχικότητος, αισθήματος ευθύνης και ζήλου, ενδιαφέροντος και πνεύματος ανησυχίας για την υπηρεσία. Από τις ποινές αυτές μνημονεύονται οι κατωτέρω : [1] Φυλάκιση 10 ημερών, την 11-11-69, διότι εκπαιδευόμενος εις ΚΕΜ - F84F, δεν επεδείξατο την οίαν έδει προσοχήν και επιμέλειαν περί την εκπαίδευσιν με αποτέλεσμα να αποτύχη εις τας τελικώς εξετάσεις και να παραταθή η εκπαίδευσίς του γενόμενος ούτω πρόξενος δυσμενών σχολίων εις βάρος του και ασκόπου απασχολήσεως της Υπηρεσίας. Κατά την κρίση του Συμβουλίου το παράπτωμα αυτό αφορά σε έλλειψη αισθήματος ευθύνης και ζήλου ενδιαφέροντος και πνεύματος ανησυχίας για την υπηρεσία και πλήττει τα Ηθικά και Επαγγελματικά του προσόντα. [2] Κράτηση 4 ημερών την 12-11-69, διότι εξετέλεσεν πλημμελή εσωτερική επιθεώρησιν εις Α/Φ F-84F, με αποτέλεσμα να μην αντιληφθή εσφαλμένην τοποθέτησιν διακοπτών του Α/Φ. Κατά την κρίση του Συμβουλίου το παράπτωμα αυτό αφορά σε έλλειψη αισθήματος ευθύνης, επαγγελματικής καταρτίσεως και ζήλου ενδιαφέροντος και πνεύματος ανησυχίας για την υπηρεσία και πλήττει τα Ηθικά και Επαγγελματικά του προσόντα. [3] Κράτηση 6 ημερών την 15-11-71, διότι την 26-10-71 ιπτάμενος με το υπ' αριθμ. 665 Αφος Φ F-84F εξετέλεσε πλημμελώς τας ζωτικάς ενεργείας μετά προσγείωσιν με αποτέλεσμα να τροχοδρομηθή με το φως τροχοδρομήσεως ΟΝ επ' αρκετόν με κίνδυνον υπερθερμάνσεως τούτου και κατ' επέκτασιν θέσεως ΕΚ/ΕΝ. Κατά την κρίση του Συμβουλίου το παράπτωμα αυτό αφορά σε έλλειψη αισθήματος ευθύνης, προβλεπτικότητος, επαγγελματικής καταρτίσεως καθώς και ζήλου ενδιαφέροντος και πνεύματος ανησυχίας για την υπηρεσία και πλήττει τα Ηθικά, Διοικητικά και Επαγγελματικά του προσόντα." Η αιτιολογία όμως αυτή δεν είναι νόμιμη, διότι : 1] τα υπό στοιχεία α', γ' δ' και ε' σκέλη αυτής, τα οποία αναφέρονται σε εκθέσεις ικανότητας, στις οποίες ο αιτών έχει μειωμένη βαθμολογία σε ορισμένα ουσιαστικά προσόντα, ανάγονται σε λίαν παρωχημένο σε σχέση προς την επίδικη κρίση χρόνο, ενώ συγχρόνως δεν γίνεται επίκληση προσφάτων δυσμενών στοιχείων, τα οποία να αφορούν στα ίδια προσόντα ' συνεπώς, τα μνημονευόμενα στα ανωτέρω σκέλη της αιτιολογίας δυσμενή στοιχεία δεν δύνανται να στηρίξουν αυτοτελώς την δυσμενή κρίση του αιτούντος. 2] το υπό στοιχείο η' σκέλος της αιτιολογίας, καθ' ο μεν μέρος αναφέρεται στο σύνολο των πειθαρχικών ποινών που έχουν επιβληθεί στον αιτούντα, κατά την διάρκεια της σταδιοδρομίας του, είναι αόριστο, διότι δεν προσδιορίζονται ούτε ο χρόνος επιβολής των ούτε τα συγκεκριμένα πειθαρχικά παραπτώματα, από την διάπραξη των οποίων συνήγαγε το συμβούλιο ότι ο αιτών έχει μειωμένα τα προσόντα της πειθαρχικότητας, του αισθήματος ευθύνης, του ζήλου, του ενδιαφέροντος και του πνεύματος ανησυχίας για την υπηρεσία, ενώ οι τρεις πειθαρχικές ποινές των ετών 1969 και 1971, οι οποίες μνημονεύονται στο ίδιο σκέλος της αιτιολογίας, δεν αποτελούν στοιχεία ικανά να στηρίξουν αυτοτελώς, κατά το νόμο, την δυσμενή κρίση του αιτούντος, διότι ανάγονται σε λίαν παρωχημένο σε σχέση προς την επίδικη κρίση χρόνο, ενώ συγχρόνως δεν γίνεται επίκληση προσφάτων πειθαρχικών ποινών, οι οποίες να επηρεάζουν δυσμενώς τα ουσιαστικά προσόντα του αιτούντος 3] τέλος, τα υπό στοιχεία β' , στ' και ζ' σκέλη της αιτιολογίας, στα οποία γίνεται επίκληση σημειωμάτων αποδόσεως των ετών 1970, 1980 και 1986, όπου αναφέρεται ότι ο αιτών ανταποκρίθηκε ικανοποιητικά στα καθήκοντά του, δεν δύνανται να στηρίξουν την κρίση του αιτούντος ως προακτέου κατ' αρχαιότητα, διότι ο ανωτέρω χαρακτηρισμός δεν συνιστά δυσμενές στοιχείο [ΣτΕ 1397/1992, 3133/1991, 3849/1989 κ.α.]. Εν όψει των ανωτέρω η προσβαλλομένη απόφαση του Συμβουλίου Αρχηγών Γενικών Επιτελείων [Σ.Α.Γ.Ε.], στην οποία ενσωματώθηκε η 31/Σ.6/10-5-1990 απόφαση του Ανωτάτου Αεροπορικού Συμβουλίου [Α.Α.Σ.] δεν αιτιολογείται νομίμως και πρέπει για τον λόγο αυτό, ο οποίος προβάλλεται βάσιμα, να ακυρωθεί καθ' ο μέρος αφορά στον

αιτούντα. Περαιτέρω, μετά την ακύρωση της ανωτέρω πράξεως, πρέπει να ακυρωθεί και το από 16-6-1990 Π. Δ/γμα [ΦΕΚ Γ' 117/20-6-1990], καθ' ο μέρος με αυτό απεστρατεύθει ο αιτών, συνεπεία της δυσμενούς κρίσεώς του και να αναπεμφθεί η υπόθεση στη Διοίκηση για νέα νόμιμη κρίση του αιτούντος.

Δ ι α τ α ύ τ α

Δέχετα την υπό κρίση αίτηση.

Ακυρώνει την 39/Σ.12/10-4-1991 απόφαση του Συμβουλίου Αρχηγών Γενικών Επιτελείων [Σ.Α.Γ.Ε.], στην οποία ενσωματώθηκε η 31/Σ.6/10-5-1990 απόφαση του Ανωτάτου Αεροπορικού Συμβουλίου [Α.Α.Σ.] και το από 16-6-1990 Π. Δ/γμα [ΦΕΚ Γ' 117/20-6-1990], καθ' ο μέρος οι πράξεις αυτές αφορούν στον αιτούντα, σύμφωνα με το αιτιολογικό.

Αναπέμπει την υπόθεση στη Διοίκηση για νέα νόμιμη κρίση του αιτούντος.

Διατάσσει την απόδοση του κατατεθέντος παραβόλου και

Επιβάλλει στο Δημόσιο την δικαστική δαπάνη του αιτούντος, η οποία ανέρχεται στο ποσό των δεκατεσσάρων χιλιάδων [14.000] δραχμών.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 6 Ιουνίου 1994

Ο Προεδρεύων Σύμβουλος Ο Γραμματέας του Γ'Τμήματος

Γ. Γραίγος Αντ. Γαϊτάνης

και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 16ης Ιουνίου 1994.

Ο Πρόεδρος του Γ'Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ'Τμήματος

Κ.Μ. Χαλαζωνίτης Αντ. Γαϊτάνης

ΔΔΙΚΗ/1992 (608)

Βουλευτικές εκλογές. Κωλύματα εκλογιμότητας στρατιωτικών εν ενέργεια (Αρθρο 56 παρ. 3 του Συντ.). Το κώλυμα ισχύει ακόμα κ'εάν έπαυσαν να έχουν την ιδιότητα τουν μόνιμου εν ενεργεία στρατιωτικού. Το κώλυμα ισχύει και όταν έχουν μεσολαβήσει άλλες εκλογές.

Α.Ε.Δ. 37/1991

Πρόεδρος: Β. Μποτόπουλος,
Πρόεδρος Σ.τ.Ε.
Εισηγητής: Δημ.
- Αιμ. Παπαγεωργίου, Αρεοπαγίτης
Δικηγόροι: Δ. Σταθόπουλος,
Αναστ. Νικόπουλος, Ιω. Κότσιρας.

Κατά το άρθρο 56 παρ. 3 του Συντάγματος (όπως η παράγραφος αυτή αποδίδεται στη δημοτική, χωρίς νοηματική διαφορά από το αρχικό κείμενο της καθαρευούσης διά του Β ' Ψηφίσματος, με χρονολογία 6.3.1986, της ΣΤ ' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων, του δημοσιευμένου στο φύλλο 24/1986 του Α ' τεύχους της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως), "έμμισθοι δημόσιοι υπάλληλοι, στρατιωτικοί εν ενεργεία και αξιωματικοί των σωμάτων ασφαλείας, υπάλληλοι νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου γενικά, διοικητές και υπάλληλοι δημοσίων και δημοτικών επιχειρήσεων ή κοινωφελών ιδρυμάτων, δεν μπορούν να ανακηρυχθούν υποψήφιοι ούτε να εκλεγούν βουλευτές σε οποιαδήποτε εκλογική περιφέρεια στην οποία υπηρέτησαν περισσότερο από τρεις μήνες κατά την τριετία πριν απο τις εκλογές, στους ίδιους περιορισμούς υπάγονται και όσοι διετέλεσαν, γενικοί γραμματείς υπουργείων κατά το τελευταίο εξάμηνο της τετραετούς βουλευτικής περιόδου, δεν υπάγονται στους ίδιους περιορισμούς οι υποψήφιοι βουλευτές επικρατείας και οι κατώτεροι υπάλληλοι των κεντρικών κρατικών υπηρεσιών". Ο όρος "στρατιωτικοί εν ενεργεία" χρησιμοποιείται στο πρώτο εδάφιο αυτής της παραγράφου υπό την έννοια πσυ είχε στο άρθρο 71 παρ. 1 του Συντάγματος του 1952, καθώς και οτι άρθρο 40 παρ. του Συντάγματος του 1927, σύμφωνα με σχετική, επί του άρθρου τούτου, ερμηνευτική δήλωση. Ως στρατιωτικοί εν ενεργεία νοούνται, δηλαδή, μόνον οι μόνιμοι εν ενεργεία στρατιωτικοί, όχι και οι απόστρατοι που έχουν, τυχόν, ανακληθεί από την εφεδρεία στην ενέργεια ή επιστρατευθεί ή εκείνοι που ανήκουν σε κατηγορία εφέδρων (βλ. σχετικώς και τα άρθρα 1,2 του Ν.Δ. 14Ν/1973). Το δε κώλυμα εκλογιμότητας ορίζεται διάταξη του πρώτου εδαφίου της προπαρατιθέμενης παραγράφου, για τους υπο την έννοια αυτή στρατιωτικού εν ενεργεία (μεταξύ άλλων υπηρεσιακών κατηγοριών προσώπων), με σκοπό τη δημιουργία πρόσθετου παράγοντος πολιτικής ουδετερότητς, επιβαλλομένης και από το άρθρο 29 παρ. 3 του Συντάγματος και την αποτροπή του ενδεχομένου η υπηρεσιακή θέση και η αντίστοιχη δραστηριότητα να αποβούν πλεονεκτήματα στον εκλογικό ανταγωνισμό. Εν όψει τούτων στο αναφερόμενο κώλυμα εκλογιμότητας υπόκεινται, ως συγκροτούντες κατηγορία προσώπων εξομοιούμενη, από την άποψη των όρων του κωλύματος, προς τις λοιπές προσδιοριζόμενες, στην παρ. 3 εδ. αύ του άρθρου 56 του Συντάγματος, υπηρεσιακές κατηγορίες και εκείνοι που κατά την τριετία την αμέσως προηγούμενη των βουλευτικών εκλογών για τις οποίες πρόκειται, υπηρέτησαν στη συγκεκριμένη εκλογική περιφέρεια επί χρανικό διάστημα μεγαλύτερο του τριμήνου με ιδιότητα μονίμου εν ενεργεία στρατιωτικού (αξιωματικού ή μη). Η ύπαρξη δε αυτού του κωλύματος δεν προϋποθέτει περαιτέρω, κατά το Σύνταγμα, ότι είχαν την ιδιότητα του μόνιμου εν ενεργεία στρατιωτικού και κατά τον χρόνο προκηρύξεως των εκλογών. Εξάλλου εφόσον έχουν υπηρετήσει κατά το ως άνω, μεγαλύτερο του τριμήνου, χρονικό διάστημα της προ των εκλογών τριετίας, με ιδιότητα

μονίμου ενεργεία αξιωματικού των ενόπλων δυνάμεων, το κώλυμα εκλογιμότητας των στρατιωτικών αυτών συντρέχει έστω και αν έπαυσαν να έχουν αυτή την ιδιότητα όχι οικειοθελώς εξαιτίας, δηλαδή, παραιτήσεως των προκειμένου να μετάσχουν στις εκλογές ως υποψήφιοι, κατά το άρθρο 56 παρ. 1 του Συντάγματος αλλά εξαιτίας άλλου λόγου ανεξαρτήτου της θελήσεώς τους, όπως είναι η αυτεπάγγελτη αποστρατείας τους. Η μη εξάρτηση του κωλύματος εκλογιμότητας της παρ. 3, εδ. αύ, του ίδιου άρθρου, (υπό το οικειοθελές της αποχωρήσεως του μονίμου εν ενεργεία αξιωματικού των ενόπλων δυνάμεων (ή του έμμισθου δημοσίου υπαλλήλου) από την υπηρεσία, ποοκύπτει από τη γενικότητα της διατυπώσεως αυτού του εδαφίου, που δεν περιορίζει το κώλυμα σε εκείνους που αποχωρούν της υπηρεσίας οικειθελώς, εξαιτίας παραιτήσεως τους για να μετάσχουν στις εκλογές. Εκδοχή ότι η οικειοθελής από την υπηρεσία αποχώρηση εκείνου που διετέλεσε μόνιμως β' ενεργεία αξιωματικό των ενόπλων δυνάμεων στον κρίσιμο χρόνο, αποτελεί πρόσθετη προϋπηρεσία, για την ύπαρξη του κωλύματος εκλογιμότητας κατά το άρθρο 56 παρ. 3 εδάφ. αύ του Συντάγματος δεν δύναται να στηριχθεί στην περικοπή που επικαλείται ο αντίδικος του ενισταμένου, στο από 1.2.1991 υπόμνημά του και που περιέχεται στα πρακτικά συνεδριάσεως της Ολομέλειας της Βουλής τη 8.4.1975, επί άρθρων του σχεδίου Συντάγματος. Σύμφωνα με την περικοπή αυτή ο Πρόεδρος της Βουλής μετά την ανάγνωση διατυπώσεως του πρώτου εδαφίου της παρ. 3 του άρθρου 56 του Συντάγματος η οποία προετάθη με τροπολογία βουλευτών της πλειοψηφίας (4η, από 5.4.1975, επί του άρθρου 56 του σχεδίου της Ολομελείας της Επιτροπής Συντάγματος) και απετέλεσε τη διατύπωση και του τελικού κειμένου αυτού του εδαφίου, δήλωσε ότι "η διατύπωση αυτή είναι πολύ διάφορος από την διατύπωσιν του σχεδίου της Ολομελείας της Επιτροπής του Συντάγματος, ακολουθεί μάλιστα πιστώς παρά τας φραστικάς μεταβολάς την αντίστοιχον διατύπωσιν του Κυβερνητικού σχεδίου Συντάγματος". (Τόμος πρακτικών των συνεδριάσεων της Ολομελείας της Βουλής επί του Συντάγματος του 1975, σελ. 165,166). Κατά το κυβερνητικό τούτο σχέδιο η παρ. 3 του άρθρου 56 του Συντάγματος είχε την ακόλουθη διατύπωση: "Αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων αοφαλείας, παραιτούμενοι δια να μετάσχουν ως υποψήφιοι εις τας εκλογάς δεν δύνανται ν' ανακηρυχθώσιν υποψήφιοι, ουδέ να εκλεγώσι βουλευταί, εις περιφέρειαν, εις την υπηρέτησαν πλέον του τριμήνου κατά την προ των εκλογών τριετίαν, εκτός αν πρόκειται περί της περιφερείας εις ην ήσκουν τα εκλογικά των δικαιώματα, ούτε να επανέλθουν πλέον εις το στράτευμα" (εδάφιο πρώτο). "Οι διατελέσαντες δημόσιοι υπάλληλοι ή υπάλληλοι δημοσίων σργανισμών ή επιχειρήσεων και κοινωφελών ιδρυμάτων, δεν δύνανται ν" ανακηρηχθώσιν υποψήφιοι, ουδέ να εκλεγώσι βουλευταί εις την εκλογικήν περιφέρειαν, εις την οποίαν υπηρέτησαν ως υπάλληλοι της περιφερειακής Υπηρεσίας κατά την προ της εκλογής των Τριετίαν" (εδάφιο δεύτερο). Η προπαρατιθέμενη περικοπή των πρακτικων δεν δύναται να στηρίξει την ως άνω εκδοχή του καθού όχι μόνο λόγω της αντιθέσεως αυτής, της εκδοχής προς το σαφές κείμενο του πρώτου εδαφίου της παρ. 3 του άρθρου 56 του Συνταγματος, αλλά και για τους ακόλουθους, ακόμη λίγους. Πρώτον διότι η φράση, στο κείμενο του κατά το προαναφερόμενο κυβερνητικό σχέδιο πρώτου εδαφίου της παρ. 3 αυτού του άρθρου, "παραιτούμενοι δια να μετάσχουν ως υποψήφιοι εις τας εκλογάς", ετέθη για να καταλήξει στην απαγορευτική επανόδου των παραιτουμένων αξιωματικών στο στράτευμα, διάταξη, δηλαδή στη φράση "ούτε να επανέλθουν πλέον εις το στράτευμα". Στο τελικό κείμενο του άρθρου 56 του Συντάγματος, η αντίστοιχη απαγόρευση διατυπώθηκε αυτοτελώς (όπως, αυτοτελώς, είχε διατυπωθεί και στο άρθρο 40 παρ. 2 του Συντάγματος του 1927), ως μέρος της παρ. 1, το δεύτερο εδάφιο της οποίας διαλαμβάνει, με την αρχική διατύπωση που έχει αποδοθεί ταυτοσήμως στη δημοτική, ότι "αποκλείεται η επάνοδος των παραιτουμένων" (κατά το πρώτο εδάφιο αυτού του άρθρου, προκειμένου να ανακηρυχθούν υποψήφιοι βουλευτές) "στρατιωτικών, εις την ενεργόν υπηρεσίαν, απαγορεύεται δε η επάνοδος των παραιτουμένων πολιτικών υπαλλήλων και λειτουργών προ της παρελεύσεως έτους από της παραιτήσεως". Δεύτερον, η περιληφθείσα στο κείμενο του κατά το κυβερνητικό σχέδιο πρώτου εδαφίου της προαναφερόμενη παρ. 3, παραπάνω φράση, "παραιτούμενοι δια να μετάσχουν ως υποψήφιοι ει τας εκλογάς", δεν είχε την έννοια θεσπίσεως πρόσθετου

όρου του κωλύματος εκλογιμότητας, αλλά εκτός του ήδη αναφερθέντος σκοπού της, απέβλεπε και στο να τονίσει το συναγόμενο από την παρ. 1 του ίδιου, κατά το ως άνω σχέδιο, άρθρου 56, συμπέρασμα ότι οι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων και των σωμάτων ασφαλείας ως υπαγόμενοι στην κατά τη διατύπωση αυτής της παρ. 1 κατηγορία των έμμισθων δημοσίων στρατιωτικών υπαλλήλων, δεν θα ήταν πάντως επιτρεπτό να μετάσχουν στις εκλογές ως υποψήφιοι αν δεν είχαν, προ της ανακηρύξεώς των ως υποψηφίων, παραιτηθεί. Από τη διατύπωση και τον σκοπό της διατάξεως του άρθρου 56 παρ. 3 εδ. αύ του Συντάγματος προκύπτει, αφ' ετέρου, ότι το θεσπιζόμενο, με αυτήν, κώλυμα υπάρχει για τον πρώην μόνιμο εν ενεργεία στρατιωτικό σε κάθε περίπτωση που αυτός υπηρέτησε, υπό την ιδιότητα του μονίμου στρατιωτικού εν ενεργεία, στην εκλογική περιφέρεια όπου η υποψηφιότητά του αφορά, επί χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του τριμήνου κατά την τριετία την αμέσως προηγούμενη της ημέρας των βουλειτικών εκλογών για τις οποίες πρόκειται. Και το κώλυμα τούτο δεν καθίσταται ανύπαρκτο εκ του ότι αυτών των εκλογών έχουν, τυχόν, προηγηθεί άλλες βουλευτικές εκλογές στις οποίες ο πρώην μόνιμος εν ενεργεία στρατιωτικό παρά την ύπαρξη, και για τις εκλογές αυτές, του κωλύματος εκλογιμότητάς του, αναφορικά με την ίδια εκλογική περιφέρεια, μετέσχε ως, υποψήφιες στην περιφέρεια αυτή, επιτυχώς ή ανεπιτυχώς (ΑΕΔ 2/1990, 6/1990). Η κατά τον λόγο της ανωτέρω διατάξεως πιθανότητα να αποβεί η κατοχή υπηρεσιακής θέσεως, με κατάλληλη χρησιμοποίησή της, πλεονέκτημα εκλογικού ανταγωνισμού, είναι υπαρκτή (εφόσον πληρούνται οι οριζόμενες τοπικές και χρονικές προϋποθέσεις) αναφορικά με οποιεσδήποτε βουλευτικές εκλογές και όχι μόνο για τις πρώτες στι οποίες ο πρώην μόνιμος εν ενεργεία αξιωματικός, παρά την ύπαρξη του κωλύματος μετέχει, η δε συμμετοχή του σε αυτές δεν μπορεί να θεωρηθεί ως καταλυτική του κωλύματος, ενόψει του λόγου θεσπίσεώς του. Συνεπώς σύμφωνα με όσα έχουν προεκτεθεί, κωλύεται, από τη διάταξη του άρθρου 56 αρ. 3 εδ, αύ του Συντάγματος η ανακήρυξη υποψηφίου και εκλογή βουλευτή του πρώην μονίμου εν ενεργεία αξιωματικού των ενόπλων δυνάμεων, σε εκλογική περιφέρεια στην οποία υπηρέτησε, έχοντας την ιδιότητα μονίμου εν ενεργεία αξιωματικού, επί χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του τριμήνου κατά την τριετία την αμέσως προηγουμένη της ημέρας των βουλευτικών εκλογών, και αν ακόμη έχει αποχωρήσει από την υπηρεσία εξαιτίας αυτεπάγγελτης αποστρατείας του, ασχέτως δε εάν των εκλογών τούτων προηγήθηκαν άλλες βουλευτικές, στις οποίες είχε, και ο ίδιος, παρά την ύπαρξη του κωλύματος, μετάσχει ως υποψήφιος, επιτυχώς ή μη.

ΑΡΜ/1990 (369), Δ/ΝΗ/1991 (226), ΔΔΙΚΗ/1990 (1075), ΔΙΚΗ/1990 (778), ΝΟΒ/1990 (1241), ΤΟΣ/1990 (263)

Υπάλληλοι στρατιωτικοί, Σύνταγμα, αξία του ανθρώπου, ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, η συγκρότηση του πειθαρχικού συμβουλίου ευκαιριακά για συγκεκριμένη υπόθεση αντίκειται στα άρθρα 2 και 5 Σ και το κράτος δικαίου. Η κακή συγκρότηση του ανακριτικού συμβουλίου εξετάζεται αυτεπάγγελτα από τα δικαστήρια.

Σ.Τ.Ε. Αριθ. 789/1990 Ολομ.

Προεδρεύων ο κ. Κ. Μ. ΧΑΛΑΖΩΝΙΤΗΣ, αντιπρόεδρος
Εισηγητής ο κ. Γ. ΚΟΥΒΕΛΑΚΗΣ, σύμβουλος
Δικηγόροι οι κ.κ. Γ. Εμμανουηλίδης, Δ. Αναστόπουλος, πάρ. της Διοικήσεως

(Α π ό σ π α σ μ α): Επειδή, από τις διατάξεις που έχουν παρατεθεί' προκύπτει ότι ο Υπουργός Εθν. Αμυνας ως πειθαρχικός προϊστάμενος επιβάλλει ορισμένες πειθαρχικές ποινές, εάν δε κρίνει ότι το παράπτωμα είναι βαρύτερο παραπέμπει τον υπαξ/κό ενώπιον πειθαρχικού συμβουλίου. Το συμβούλιο αυτό συγκροτείται κάθε φορά και για ορισμένη υπόθεση ταυτόχρονα και με την ίδια πράξη με την οποία παραπέμπεται ο πειθαρχικά διωκόμενος, από αξιωματικούς που επιλέγει ελεύθερα, βάσει του βαθμού τους, αυτός που το συγκροτεί.

Επειδή, ναι μεν οι αξιωματικοί και υπαξ/κοί των ενόπλων δυνάμεων δεν είναι μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι κατά την έννοια του άρθρου 103 του Σ και δεν απολαύουν της καθιερούμενης από αυτό μονιμότητας, στοιχείο της οποίας είναι και η κρίση των δημοσίων υπαλλήλων από υπηρεσιακά συμβούλια παγίως συγκροτούμενα, όμως η με τον εκτεθέντα τρόπο ευκαιριακή συγκρότηση πειθαρχικών συμβουλίων από τον ασκούντα την πειθαρχική δίωξη, εν όψει συγκεκριμένης υποθέσεως και χωρίς ο νόμος να θέτει ειδικά αντικειμενικά κριτηρια για την επιλογή των μελών τους, αντίκειται στο Σύνταγμα και ειδικότερα στις διατάξεις του άρθρου 2 που επιβάλλουν το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου, του άρθρου 5, που διασφαλίζουν την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και της σταδιοδρομίας του κάθε πολίτη, καθώς και στην αρχή του κράτους δικαίου στο οποίο απέβλεψε το Σύνταγμα, με το σύνολο των από αυτό καθιερούμενων εγγυήσεων για τον πολίτη. Ειδικότερα, τα πειθαρχικά συμβούλια των στελεχών των ενόπλων δυνάμεων, εν όψει του ειδικού καθεστώτος της υπηρεσιακής καταστάσεώς των και πειθαρχίας, θα μπορούσαν να συγκροτηθούν κατά τρόπο που να μην παραβιάζονται οι συνταγματικές αυτές αρχές είτε με ελεύθερη από τον Υπουργό επιλογή των μελών τους αξιωματικών, εφόσον όμως, θα ορίζονταν τα μέλη αυτά με ορισμένη θητεία, προς εκδίκαση των υποθέσεων που θα εφέροντο προς κρίση κατάτοχρόνοτης θητείας τους είτε ακόμη κατά περίπτωση εφόσον όμως η επιλογή των μελών τους αξιωματικών δεν θα γινόταν ελευθέρως αλλά βάσει ειδικών και αντικειμενικών κριτηρίων επιλογής που θα καθόριζε ο ίδιος ο νόμος. Επομένως οι διαληφθείσες διατάξεις του νόμου βάσει των οποίων συγκροτήθηκε το δικάσαν τον εκκαλούντα συμβούλιο, προβλέπουσες, ως εξετέθη, συγκρότηση του συμβουλίου από τον ασκούντα την πειθαρχική δίωξη για να δικάσει μία μόνο συγκεκριμένη κάθε φορά υπόθεση και χωρίς να θεσπίζονται ειδικά κριτήρια για την επιλογή των μελών τους, είναι ανίσχυρες, ως αντικείμενες στο Σύνταγμα. Αν και κατά τη γνώμη πέντε μελών τ ο υ δ ι κ α σ τ η ρ ί ο υ με αποφασιστική ψήφο, οι παραπάνω διατάξεις είναι σύμφωνες με το Σύνταγμα, αφού η προστασία που παρέχεται από το άρθρο 103 του Σ δεν καλύπτει τους στρατιωτικούς υπαλλήλους.

Επειδή στην προκείμενη περίπτωση το πρωτοβάθμιο πειθαρχικό συμβούλιο,

συγκροτήθηκε βάσει των διατάξεων που έχουν παρατεθεί πιο πάνω με την ίδια απόφαση του Αρχηγού Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας (...) με την οποία παραπέμφθηκε ο εκκαλών αρχισμηνίας ενώπιόν του για να κριθεί για τα αποδιδόμενα σ' αυτόν από την ίδια επίσης παραπεμπτική πράξη πειθαρχικά παραπτώματα, και επομένως η συγκρότησή του προσκρούει στις αναφερθείσες διατάξεις του Συντάγματος.

Επειδή η εκκαλούμενη απόφαση δεν εξέτασε, όπως όφειλε, τη νομιμότητα της συγκροτήσεως του ανακριτικού συμβουλίου αλλά απέρριψε την αίτηση ακυρώσεως ως αβάσιμη. Επομένως δεν εφήρμοσε ορθώς τις πιο πάνω συνταγματικές διατάξεις και πρέπει για το λόγο αυτό που εξετάζεται αυτεπαγγέλτως λόγω της φύσεώς του, να εξαφανισθεί και να δικασθεί η αίτηση ακυρώσεως, η οποία πρέπει να γίνει δεκτή για τον ίδιο λόγο, της κακής συγκροτήσεως του ανακριτικού συμβουλίου αυτεπαγγέλτως εξεταζόμενο, να ακυρωθεί δε, κατόπιν αυτού, η προσβαλλόμενη πράξη.

ΑΡΜ/1988 (265), ΔΔΙΚΗ/1989 (303), ΕΔΚΑ/1988 (347)

Στρατιωτικοί. Σύναψη γάμου μονίμων εν ενεργεία αξιωματικών. Τυπικές και ουσιαστικές προϋποθέσεις. Παραβίαση αρχών ισότητας και ελευθερίας σύναψης γάμου. Η εξάρτηση της σύναψης γάμου, από προηγούμενη ειδική άδεια της προϊστάμενης διοικητικής αρχής χαρακτηρίστηκε αντισυνταγματική. Συνιστά επέμβαση στην ιδιωτική ζωή των μελλονύμφων και αποτελεί ηθική μείωση αυτών. 'Αποψη μειοψηφίας για τις ανωτέρω προϋποθέσεις. Δεν στοιχειοθετείται πειθαρχικό παράπτωμα. Παράνομη η επιβληθείσα ποινή.

ΣτΕ 867/1988 (ολ.)

Εισηγητής: Σ. Νικολάου.

Επειδή η υπόθεσις εισάγεται προς συζήτηση ενώπιον της ολομελείας του δικαστηρίου, μετά την παραπομπή της σ' αυτήν με την υπ' αριθ. 1647/1987 απόφαση του Γ' Τμήματος, ... και προς επίλυση του μείζονος σπουδαιότητας ζητήματος της συνταγματικότητας ή μη των διατάξεων του άρθρου 65 του ν.δ. 1400/1973.

Επειδή, στο άρθρο 65 του ν.δ. 1400/1973 (ΦΕΚ 114), όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 7 του ν.δ. 145/1974 (ΦΕΚ 325), ορίζεται ότι: "1. Οι μόνιμοι εν ενεργεία αξιωματικοί δεν δύνανται να συνάψουν γάμον άνευ ειδικής χορηγουμένης δι' αποφάσεως του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων, κατά τας διατάξεις του παρόντος άρθρου. 2. Δια την χορήγησιν αδείας γάμου πρέπει να συντρέχουν αι ακόλουθοι προϋποθέσεις: α) Ο αιτών την άδειαν αξιωματικός πρέπει να άγει τουλάχιστον το 26ον έτος της ηλικίας του. β) Η μέλλουσα σύζυγος να είναι ελληνίς το γένος. γ) Η μέλλουσα σύζυγος και η οικογένεια αυτής να είναι ανεπιλήπτου ηθικής, εγνωσμένων εθνικών φρονημάτων και κοινωνικής θέσεως αναλόγου προς την του αξιωματικού. 3. ... 4. ... 5. Δι' αποφάσεως του Αρχηγού Ενόπλων Δυνάμεων καθορίζονται τα απαιτούμενα δικαιολογητικά προς πιστοποίησιν της συνδρομής των δια του παρόντος άρθρου τιθεμένων προϋποθέσεων". Με τις διατάξεις αυτές, καθιερώνονται, ειδικώς, για τη σύναψη γάμου από μόνιμο εν ενεργεία αξιωματικό των ενόπλων δυνάμεων, αφ' ενός μεν οι τυπικές προϋποθέσεις της συμπληρώσεως του 26ου έτους της ηλικίας από τον ενδιαφερόμενο αξιωματικό και της ιδιότητας της μέλλουσας συζύγου του ως ελληνίδας το γένος, αφ' ετέρου δε οι ουσιαστικές προϋποθέσεις της ανεπιλήπτου ηθικής της μέλλουσας συζύγου και της οικογένειάς της, των εθνικών φρονημάτων της και της ανάλογης κοινωνικής της θέσεως. Επί πλέον απαιτείται η λήψη προηγούμενης αδείας, χορηγουμένης μετά από σχετική αίτηση του ενδιαφερομένου αξιωματικού και τη διαπίστωση της συνδρομής των παραπάνω τυπικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων, βάσει δικαιολογητικών τα οποία καθορίζονται ειδικότερα με κανονιστική απόφαση του Αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων.

Επειδή, στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος, ορίζεται ότι: "1. Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας", στο δε άρθρο 4 παρ. 1 και 2 ότι: "1. Οι έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου. 2. Οι έλληνες και οι ελληνίδες έχουν "ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις". Περαιτέρω, στο άρθρο 5 παρ. 1 και 2 διαλαμβάνεται ότι: "1. Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, εφ' όσον δεν προσβάλλει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη. 2. 'Ολοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο". Τέλος,

στο μεν άρθρο 9 παρ. 1, προβλέπεται ότι "η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη", στο δε άρθρο 21 παρ. 1 ότι: "1. Η οικογένεια, ως θεμέλιο της συντήρησης και προαγωγής του έθνους, καθώς και ο γάμος, η μητρότητα και η παιδική ηλικία τελούν υπό την προστασία του κράτους". Εξ άλλου, στο άρθρο 12 της Ευρωπαικής Σύμβασης περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου, η οποία κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974 (ΦΕΚ 256, τ. Α') και η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, υπερισχύει έναντι πίσης αντίθετης διατάξεως εσωτερικού νόμου, ορίζεται ότι: "'Αμα τη συμπληρώσει ηλικίας γάμου, ο ανήρ και η γυνή έχουν το δικαίωμα να συνέρχονται εις γάμον και ιδρυώσιν οικογένειαν, συμφώνως προς τους διέποντας το δικαίωμα τούτο εθνικούς νόμους".

Επειδή, από τις παραπάνω παρατεθείσες διατάξεις του ισχύοντος Συντάγματος, προκύπτει ότι τούτο αναγνωρίζει τον άνθρωπο ως υπέρτατη αξία, χάριν της οποίας υφίσταται και οργανώνεται η έννομη τάξη και θεσπίζει τα επί μέρους ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα για τη διασφάλιση της επί ίσοις ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του καθενός και τη απόλαυση των εννόμων αγαθών που αντιστοιχούν στο περιεχόμενο των δικαιωμάτων αυτών. Ως εκ τούτου, ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί, κατά τη ρύθμιση των όρων ασκήσεως των δικαιωμάτων τούτων, να θεσπίσει γενικώς ή για ορισμένες κατηγορίες πολιτών, διατάξεις οι οποίες αποδυναμώνουν κατ' ουσία τα εν λόγω δικαιώματα ή προβλέπουν προϋποθέσεις και τύπους και για την άσκησή τους, που συνεπάγονται τη μείωση της προσωπικότητας του υποκειμένου τους. Ειδικότερα, για το θεσμό του γάμου, νοουμένου ως αβιάστως συναπτομένου ηθικού και πνευματικού δεσμού μεταξύ προσώπων αντιθέτου φύλου προς πραγμάτωση κοινού βίου και επομένως αποτελούντος βασικό στοιχείο της αναπτύξεως της προσωπικότητας εκάστου αφ' ενός και της οργανώσεως της κοινωνικής ζωής αφ' ετέρου, για τον οποίο το Σύνταγμα ρητώς καθιερώνει υποχρέωση του κράτους προς λήψη μέτρων για την προστασία του, καθώς και της οικογενείας που δημιουργείται από αυτόν, επιτρέπεται μεν στον κοινό νομοθέτη να θεσπίσει γενικούς και αντικειμενικούς όρους και προϋποθέσεις για τη σύναψή του ή να καθορίσει τον τύπο της τελέσεώς του σε συνάρτηση, κατά την κρίση του, και προς τις θρησκευτικές πεποιθήσεις των ερχομένων σε γάμου κοινωνία, δεν είναι όμως συνταγματικά ανεκτή η από το νόμο επιβολή όρων συνεπαγομένων κοινωνικές, οικονομικές, φυλετικές κλπ. διακρίσεις ή υποχρεώσεις λήψεως προηγούμενης διοικητικής αδείας για την τέλεσή του. Ακόμα και αν πρόκειται για πρόσωπα τα οποία βρίσκονται εκουσίως σε ιδιαίτερη σχέση εξουσιάσεως προς το κράτος, όπως οι στρατιωτικοί υπάλληλοι, ο κοινός νομοθέτης μπορεί να προβλέψει ως υποχρεωτική την προηγούμενη γνωστοποίηση του μέλλοντος να τελεστεί γάμου ή την υποβολή σχετικής δηλώσεως του στρατιωτικού προς την προϊσταμένη αρχή, περιοριζόμενη στη διαπίστωση της συνδρομής των γενικών τυπικών όρων τελέσεως του γάμου κατά τον αστικό κώδικα, δεν είναι όμως συνταγματικά επιτρεπτό να προβλέψει πρόσθετες ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις και να θεσπίσει κριτήρια συνδεόμενα προς το πρόσωπο ενός των μελλονύμφων και δη αναγόμενα σε διαφορετικό όριο ηλικίας, στην ιθαγένεια ή το γένος του, στο θρήσκευμα, την ηθική ή πνευματική του υπόσταση, την κοινωνική του θέση ή την οικονομική του κατάσταση. Επί πλέον, ανεξάρτητα από το ότι η έγγαμη κατάσταση του στρατιωτικού υπαλλήλου, δεν μπορεί να επηρεάσει καθ' οιονδήποτε τρόπο την εκπλήρωση των εκ της ιδιότητάς του αυτής και της εμπεπιστευμένης σ' αυτόν υπηρεσίας απορρεουσών υποχρεώσεων, ούτε να επιφέρει οποιαδήποτε διαφοροποίηση ως προς την έκταση και τον τρόπο εκπληρώσεως των υποχρεώσεων αυτών, σε σχέση με τους μη εγγάμους συναδέλφους του, ο κοινός νομοθέτης δεν μπορεί να εξαρτήσει τη σύναψη γάμου από την προηγούμενη λήψη ειδικής διοικητικής αδείας, συνδεομένης προς έλεγχο ή εκτίμηση των παραπάνω μη θεμιτών προσθέτων ουσιαστικών και τυπικών προυποθέσεων. Η επιβολή του καθεστώτος της προηγουμένης διοικητικής αδείας με την παραπάνω έννοια και η θέσπιση τέτοιων ειδικών κριτηρίων και προϋποθέσεων, με τις οποίες περιορίζεται έστω και έμμεσα το δικαίωμα της ελεύθερης και αβίαστης επιλογής του προσώπου μετά του οποίου ο στρατιωτικός επιθυμεί να συνάψει γάμο, καθώς και η ανάθεση του ελέγχου της συνδρομής αυτών από την προϊσταμένη του ενδιαφερομένου αρχή

η οποία χορηγεί την σχετική άδεια, συνιστά ουσιαστική αποδυνάμωση του δικαιώματος συνάψεως γάμου και έντονη επέμβαση στην ιδιωτική ζωή του στρατιωτικού υπαλλήλου, έτσι δε αποτελεί ηθική μείωση του ιδίου και της μέλλουσας συζύγου του καθώς και προσβολή της προσωπικότητάς τους, που δεν συμβιβάζονται προς τις παραπάνω μνημονευθείσες συνταγματικές διατάξεις και προς τις αρχές του δημοκρατικού πολιτεύματος, εφ' όσον, συμφώνως προς αυτό, δεν νοείται η ύπαρξη ιδιαιτέρων κοινωνικών τάξεων, ούτε επιτρέπονται διακρίσεις μεταξύ των ελλήνων βάσει της κοινωνικής τους θέσεως, των φρονημάτων ή της περιουσίας τους ή άλλων υποκειμενικών λόγων οι οποίοι θα εμπόδιζαν τη σύναψη γάμου με στρατιωτικό υπάλληλο. Μια τέτοια επέμβαση του νομοθέτη είναι, εξ άλλου, αντίθετη και προς το διαληφθέν άρθρο 12 της Ευρωπαικής Συμβάσεως περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου, δεδομένου ότι το άρθρο αυτό, παραπέμπτον στου εθνικούς νόμους για τη ρύθμιση του δικαιώματος συνάψεως γάμου μεταξύ ενηλίκων, αναφέρεται σε γενικούς κανόνες που θεσπίζουν κωλύματα ή θετικές προϋποθέσεις για τη σύναψη εγκύρου γάμου και δεν επιτρέπει την εξάρτηση της ασκήσεως του εν λόγω δικαιώματος από την προηγούμενη ουσιαστική κρίση διοικητικής αρχής, καθισταμένης αρμοδίας προς χορήγηση σχετικής αδείας μετά από στάθμιση ηθικών, κοινωνικών ή οικονομικών κριτηρίων, ξένων προς την κατ' αρχήν νομική ικανότητα, την κατάσταση της υγείας και την ελεύθερη και εν συνειδήσει διαμορφούμενη βούληση των μελλονύμφων, είτε υπό τη μορφή της θεωρήσεως του τελουμένου χωρίς τις προϋποθέσεις αυτές γάμου ως ακύρου, είτε υπό τη μορφή της θεσπίσεως υπό της οικείας εθνικής νομοθεσίας άλλων επιζημίων συνεπειών σε βάρος των κατά παράβαση των σχετικών ορων τελούντων γάμο προσώπων. Αν και, κατά τη γνώμη πέντε εκ των μετά ψήφου μελών του δικαστηρίου, προκειμένου περί μονίμων στρατιωτικών εν ενεργεία που βρίσκονται εκουσίως σε ιδιαίτερη σχέση εξουσιάσεως προς το κράτος και ως εκ της φύσεως της υπηρεσίας τους τελούν υπό ειδικές συνθήκες εκπαιδεύσεως, διαβιώσεως και εκπληρώσεως των καθηκόντων τους, είναι επιτρεπτή η από τον κοινό νομοθέτη πρόβλεψη ειδικού (ηυξημένου) ορίου ηλικίας, εφ' όσον αυτό δεν υπερβαίνει ένα εύλογο μέτρο, ώστε να αποδυναμώνεται ουσιαστικά το δικαίωμα των στρατιωτικών προς τέλεση γάμου. Εξ άλλου, κατά τη γνώμη ενός μετά ψήφου μέλους του δικαστηρίου, εν όψει της παραπάνω ιδιαίτερης σχέσεως και των υποχρεώσεων του στρατιωτικού, είναι θεμιτή η από τον κοινό νομοθέτη απαίτηση, ως αναγκαίου όρου για την τέλεση γάμου από στρατιωτικό, της ιδιότητας της μελλούσης συζύγου του ως ελληνίδας την ιθαγένεια ή τουλάχιστον το γένος.

Επειδή, εν όψει των παραπάνω εκτεθέντων, οι διατάξεις του άρθρου 65 του ν.δ. 1400/1973, με τις οποίες θεσπίζεται υποχρέωση λήψεως προηγούμενης άδειας από τους μονίμους εν ενεργεία αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων για τη σύναψη γάμου και προβλέπονται ειδικοί όροι και προϋποθέσεις πέραν των γενικών κατά την αστική νομοθεσία απαιτουμένων για όλους τους έλληνες, αντίκειται προς τις προδιαληφθείσες συνταγματικές διατάξεις και προς το άρθρο 12 της Ευρωπαικής Συμβάσεως περί των δικαιωμάτων του ανθρώπου και είναι για το λόγο αυτό ανίσχυρες στο σύνολό τους. Συνεπώς, και η παραβίασή τους δεν μπορεί να στοιχειοθετήσει πειθαρχικό παράπτωμα του στρατιωτικού, που συνάπτει έγκυρο κατά τις γενικές διατάξεις του αστικού δικαίου γάμο, και, για τον λόγο αυτό, βασίμως προβληθέντα από τον αιτούντα, η απόφαση του Αναπληρωτή Υπουργού Εθνικής Αμύνης, με την οποία επικυρώθηκε η σ' αυτόν επιβληθείσα ποινή δεκαημέρου φυλακίσεως, είναι ακυρωτέα ως μη νόμιμη.

ΑΡΜ/1987 (610), ΑΡΜ/1987 (704)

Συνταγματική κατοχύρωση θρησκευτικής ελευθερίας. Στέρηση μάρτυρα Ιεχωβά από άσκηση επαγγέλματος εκγυμναστή υποψηφίων οδηγών αυτοκινήτων.

ΣτΕ 790/1986

Εισηγητής: Φ. Αρναούτογλου.

Η διάταξη άρθρ. 1 παρ. 1 περ. γ' π.δ/τος 105/85, που αναφέρεται σε καταδίκη για οποιοδήποτε αδίκημα χωρίς να το συνάπτει προς θέματα θρησκευτικής συνειδήσεως, δεν αντίκειται στο άρθρο 13 του Συντάγματος, συνεπώς, λόγος ακυρώσεως ότι η διάταξη αυτή, στερώντας τελικά τον αιτούντα (μάρτυρα του Ιεχωβά, καταδικασθέντα σε φυλάκιση 3 ετών με απόφαση του Αναθεωρ. Δικαστηρίου για ανυπακοή σε καιρό γενικής επιστρατεύσεως, ως εκ της αρνήσεώς του να υπηρετήσει άοπλη θητεία λόγω των θρησκευτικών του πεποιθήσεων), από τη δυνατότητα ασκήσεως ενός επαγγέλματος (εκγυμναστή υποψηφίων οδηγών αυτοκινήτων), αντίκειται στην παραπάνω διάταξη του Συντάγματος, είναι αβάσιμος.

ΑΡΜ/1987 (244), ΕΕΝ/1987 (53)
Μάρτυρες Ιεχωβά. Διορισμός εκπαιδευτικού Μ.Ε. (Καθηγητής Φιλόλογος). Αντισυνταγματική η πιθανή ύπαρξη κωλύματος ένεκα Θρησκευτικής συνείδησης.

ΣτΕ 3533/1986
Εισηγητής: Π.Χριστόφορος.

'Αρνησις διορισμού εις την Μ.Ε. καθηγητού φιλολόγου επί τη αιτιολογία ότι είναι "μάρτυς του Ιεχωβά", ήτοι οπαδός γνωστής θρησκείας, εχούσης δοξασίας και λατρείαν φανεράς (ΣτΕ 2105/75), δεν ευρίσκει νόμιμον έρεισμα, ούτε εις τας ειδικάς περί προσόντων των εκπαιδευτικών λειτουργών διατάξεις των άρθρων 35 και 82 του ν. 309/76, ούτε εις τας γενικάς περί προσόντων διατάξεις των άρθρων 18-26, 70-76, 77-84 και 205-206 του π.δ. 611/77, ούτε δύναται να εύρει έρεισμα, εμμέσως, εις τας διατάξεις του άρθρ. 13 παρ. 1 και 16 παρ. 1 του Συντ. ή εις τας γενικάς περί αποστολής της Μέσης Παιδείας διατάξεις των άρθρων 26 παρ. 1 και 29 παρ. 1 του ν. 309/76, ενόψει του ότι κυρία αποστολή των καθηγητών των φιλολογικών μαθημάτων δεν είναι η ανάπτυξη της θρησκευτικής συνειδήσεως των μαθητών, διά την οποίαν προφανώς θα ήτο ακατάλληλος ως εκπαιδευτικός ο οπαδός ετέρας θρησκείας και ουχί του ορθοδόξου δόγματος, προκειμένου βεβαίως περί των μαθητών των ελληνικών γυμνασίων και λυκείων, οι οποίοι κατά την συντριπτικήν πλειοψηφίαν είναι χριστιανοί ορθόδοξοι, όθεν, εν όψει των περί ισότητος και ανεξιθρησκείας διατάξεων του Συντάγματος (άρθρ. 4 και 13 παρ. 1), δημιουργία κωλύματος εν προκειμένω δεν θα ήτο συνταγματικώς επιτρεπτή.

NOB/1991 (450)

Θρησκευτική ελευθερία. Θρησκευτικοί λειτουργοί. Απαλλαγή των θρησκευτικών λειτουργών από την υποχρέωση στράτευσή τους. Απόλυση των θρησκευτικών λειτουργών που ήδη υπηρετούν. Θρησκευτικοί λειτουργοί μαρτύρων του Ιεχωβά. Αρχή της ισότητας. Ακυρώνεται η άρνηση της διοίκησης να δεχθεί αίτηση για απαλλαγή θρησκευτικού λειτουργού των μαρτύρων του Ιεχωβά.

Αριθ. 3601/1990 Τμ. Δ'
Πρόεδρος ο κ Μ. ΜΟΥΖΟΥΡΑΚΗΣ, αντιπρόεδρος
Εισηγητής ο κ Ν. ΡΟΖΟΣ, πάρεδρος
Δικηγόροι οι κ κ. Ν. Φραγκάκης, Η. Παπαδόπουλος, πάρ. της Διοικήσεως

Επειδή, με την αίτηση αυτή ο αιτών, θρησκευτικός λειτουργός της Κεντρικής Εκκλησίας των χριστιανών μαρτύρων του Ιεχωβά και καταταγείς στις ένοπλες δυνάμεις..., ζητά παραδεκτώς την ακύρωση της... αποφάσεως του Διευθυντή Στρατολογικού του ΓΕΕΘΑ. Με αυτήν απερρίφθη η... προσφυγή του κατά της... αποφάσεως του Διευθυντή του Στρατολογικού Γραφείου Λαρίσης, με την οποία είχε... απορριφθεί αίτησή του να απαλλαγεί της στρατεύσεως λόγω της ανωτέρω θρησκευτικής του ιδιότητας.

Επειδή, το άρθρο 6 παρ. 1 του ν. 1763/88 (Α' 57), η ισχύς του οποίου άρχισε, κατά το άρθρο 33 αυτού, έξι μήνες μετά από τη δημοσίευση του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ορίζει ότι "απαλλάσσονται από την υποχρέωση στράτευσης και εφ' όσον υπηρετούν απολύονται: α)... β)... γ) οι στρατεύσιμοι που είναι θρησκευτικοί λειτουργοί, μοναχοί ή δόκιμοι μοναχοί γνωστής θρησκείας, εφ όσον το επιθυμούν δ)...". Κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, από την έναρξη ισχύος του ν. 1763/88 οι θρησκευτικοί λειτουργοί, οι μοναχοί ή οι δόκιμοι μοναχοί γνωστής θρησκείας, μπορούν να μην στρατευθούν, εάν το επιθυμούν, σε περίπτωση δε κατά την οποία είχαν ήδη στρατευθεί, μπορούν να ζητήσουν την απόλυσή τους. Εξ άλλου, το δόγμα των μαρτύρων του Ιεχωβά, πληροί τις προϋποθέσεις της κατά το άρθρο 13 του Συντάγματος γνωστής θρησκείας (ΣΤΕ 2106/ 1975, Ολομ 3533/1986).

Επειδή, εν προκειμένω, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτουν τα εξής: Ο αιτών διορίστηκε θρησκευτικός λειτουργός της Κεντρικής Εκκλησίας των χριστιανών μαρτύρων του Ιεχωβά την 6η Ιουλίου 1987. Σχετικό περί αυτού έγγραφο της εν λόγω Εκκλησίας... απεστάλη τόσο προς τη Νομαρχία Ανατολικής όσο και προς τη Νομαρχία Δυτικής Αττικής, οι οποίες με [...] έγγραφά τους, το διεβίβασαν περαιτέρω προς τους ληξιάρχους και τους Ο.Τ.Α. της περιφερείας τους. Εν συνεχεία ο αιτών κατετάγη στις, ένοπλες δυνάμεις... και μετά την έναρξη ισχύος του ν. 1763/1988 ζήτησε από το Στρατολ. Γραφείο Λάρισας, συνυποβάλλων τα ανωτέρω νομαρχιακά έγγραφα [...] να υπαχθεί στην αναφερομένη στην προηγουμένη σκέψη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 περ. γ' του ανωτέρω νόμου, δηλαδή να απολυθεί.

Το αίτημά του αυτό απερρίφθη με την... απόφαση του Διευθυντή του Στρατολογικού Γραφείου με την αιτιολογία ότι από τα υποβληθέντα δικαιολογητικά δεν προέκυπτε ότι ήταν θρησκευτικός λειτουργός γνωστής θρησκείας. Ο αιτών προσέφυγε κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον της Διευθύνσεως Στρατολογικού του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Αμύνης, συνυποβάλλων εκτός από τα προαναφερόμενα έγγραφα και δηλώσεις τελέσεως θρησκευτικών γάμων τους οποίους είχε ιερολογήσει και που είχαν καταχωρηθεί στα αρμόδια ληξιαρχεία. Και η προσφυγή του όμως

αυτή απερρίφθη με την προσβαλλομένη πράξη με την αυτή αιτιολογία, η οποία δεν είναι νόμιμη κατά τα αναφερόμενα στην προηγουμένη σκέψη. Για το λόγο επομένως αυτό, ο οποίος βασίμως προβάλλεται με την υπό κρίση αίτηση πρέπει αυτή να γίνει δεκτή και η προσβαλλομένη πράξη να ακυρωθεί.

1. 2209/1977 ΣΤΕ(290923)

ΝΟΒ/1978 (111) Χωροφυλακή. Η προμήθεια και ανάγνωση αριστερών εφημερίδων εκτός υπηρεσίας δεν συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα. Ούτε, επίσης, η σύναψη φιλίας με τουρίστες και ερωτικού δεσμού με αλλοδαπή, εφόσον δεν συνοδεύονται και από άλλες ενέργειες ή παραλείψεις που θα μπορούσαν τυχόν να πλήξουν το κύρος του Σώματος. Σύνταγμα. Ελευθερία έκφρασης των πολιτικών πεποιθήσεων. Ορια σχετικά με τους δημόσιους υπαλλήλους. Ελευθερία τύπου. Καθιερώνεται άνευ διακρίσεως ως προς την πολιτική τοποθέτηση των εφημερίδων.

ΑΡΜ/1981 (677), ΔΕΛΤΙΟ-ΣΤΕ/1981 (7)

Σύνταγμα. Ατομικά δικαιώματα, δικαίωμα της ελευθέρας εκδηλώσεως της σκέψεως και γνώμης, ή διάταξις άρθρ. 99 παρ. 3 εδ. λη του Κανονισμού Αστυνομικού Σώματος είναι ανίσχυρος, η αντικειμένη εις το άρθρ. 14 του Συντάγματος. Πειθαρχικό δίκαιο. Πειθαρχική διαδικασία. Εξέταση μαρτύρων. Δεν καλείται ως μάρτυς ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΠΟΦΑΣΕΩΣ
780/1981 ΣΤΕ

Το προβλέπον την άσκησιν του δικαιώματος της ελευθέρας εκδηλώσεως της σκέψεως και γνώμης άρθρον 14 του Συντάγματος έχει εφαρμογήν και επί δημοσίων υπαλλήλων, οι οποίοι ούτω, δικαιούνται και οι ιδιώται να εκφράζουν ελευθέρως τας σκέψεις των. Εν σχέσει δε προς την άσκησιν του δικαιώματος τούτου παρά των δημοσίων υπαλλήλων είναι δεκτοί ου μόνον οι γενικοί περιορισμοί τους οποίους ο νόμος (ιδία δε ο ποινικός) επιβάλλει εις πάντα πολίτην, αλλ' επί πλέον και οι ειδικώτεροι περιορισμοί οι οποίοι δικαιολογούνται εκ της φύσεως της υπαλληλικής σχέσεως και των υποχρεώσεων αι οποίαι εξ αυτής απορρέουν. Πάντως, όμως, οι ειδικοί ούτοι περιορισμοί δεν δύνανται να θεσπισθούν, εφ' όσον δι' αυτών αναιρείται, εις την ουσίαν το ατομικόν τούτο δικαίωμα και η αναγνωριζομένη, γενικώς, έκτασις της εφαρμογής του. Τοιούτον δε ανεπίτρεπτον περιορισμόν συνιστά και η θέσπισις διατάξεως εξαρτήσεως την άσκησιν του δικαιώματος τούτου υπό των δημοσίων υπαλλήλων εκ προηγουμένης αδείας της προϊσταμένης ή άλλης αρχής, δεδομένου ότι στις περίπτωσιν αρνήσεως της αρχής διά την παροχήν της αδείας, καθίσταται ανενεργές το βασικόν διά την έννοιαν της δημοκρατίας ατομικόν τούτο δικαίωμα (Σ.τ.Ε. 1048/75). Εν όψει τούτων, η διάταξις του άρθρου 99 παρ. 3 εδ. λη' του Κανονισμού Αστυνομικού Σώματος (β.δ. 25/10-4/11/1958 ΦΕΚ 187 τ...') διά της οποίας ορίζεται, ότι συνιστά πειθαρχικόν παράπτωμα "η παρά τους κανονισμούς δημοσιογραφία, διά του τύπου ή άλλου τρόπου αμέσως ή εμμέσως άνευ προηγουμένης εγκρίσεως του Αρχηγού" είναι ανίσχυρος, ως αντικειμένη εις την διάταξιν του άρθρου 14 του Συντάγματος. Συνεπώς, ουχί νομίμως ετιμωρήθη ο προσφεύγων, διότι έδωσε συνέντευξιν εις εφημερίδα άνευ αδείας της υπηρεσίας του.

Κατά το στάδιον της ενόρκου διοικητικής εξετάσεως ο εκ των προταθέντων υπό του προσφεύγοντος (δοκίμου αστυφύλακος) μαρτύρων Κ. Καραμανλής δεν εξητάσθη, μη κληθείς προς τούτο, καθ' όσον εκρίθη υπό του ενεργήσαντος την ΕΔΕ ότι η κατάθεσίς του δεν δύναται να προσθέση θετικόν τι στοιχείον.

Η διά τον εκτεθέντα λόγον μη κλήσις προς εξέτασιν του ρηθέντος μάρτυρος είναι μη νόμιμος (κατ' άρθρ. 18 παρ. 6 Ν.Δ. 935/1971 η εξέτασις των υπό του διωκομένου υπαλλήλου προτεινομένων μαρτύρων είναι υποχρεωτική), η δε παράλειψις αύτη θα ήγεν εις ακύρωσιν της αποφάσεως του ανακριτικού Συμβουλίου, επί τω τέλει όπως κληθή ο μάρτυς ούτος προς εξέτασιν. Λαμβανομένου, όμως, υπ' όψιν, ότι ο εν λόγω μάρτυς κατέχει ήδη το αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας, κατά δε την κειμένην νομοθεσίαν ο κατέχων το εν λόγω αξίωμα δεν καλείται ως μάρτυς, ως τούτο συνάγεται εκ του ότι εις υφισταμένην διάταξιν της Ποινικής Δικονομίας (άρθρ. 215 παρ. 1) περί κατ' οίκον εξετάσεως των Υπουργών και Αρχιερέων, ο νεώτερος νομοθέτης (άρθρο 25 ν. 663/1977) προσθέσας και τους Πρόεδρον και Αντιπροέδρους της Βουλής, ουδέν διέλαβε περί του Προέδρου της Δημοκρατίας, περί του οποίου τα αυτά προδήλως θα ώριζεν εις περίπτωσιν κατά την οποίαν θα ήθελεν όπως και ούτος καλείται ως μάρτυς, η διά τον λόγον τούτον ακύρωσις της προσβαλλομένης πράξεως του ανακριτικού Συμβουλίου θα ήτο αλυσιτελής, εφ' όσον δεν θα ηδύνατο ήδη

να εξετασθή ο μη κληθείς μάρτυς.

(Απόσπασμα απ' το ΔΝΣΤΕ 1981).

ΑΡΜ/1987 (614)

Στρατιωτικοί υπάλληλοι. Δικάωμα ελεύθερης εκδήλωσης σκέψεως και γνώμης. Επιβολή γενικών και ειδικών περιορισμών. Περίπτωση προηγούμενης άδειας προϊσταμένης ή άλλης αρχής. Διατάξεις Κανονισμού Πειθαρχίας Ελληνικής αεροπορίας.

ΣτΕ 1802/1986

Εισηγητής: Γ. Γραίγος.

Κατ' άρθρ. 14 παρ. 1 Συν/τος και 10 ν.δ. 53/74 (Σύμβαση της Ρώμης περί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών), θεσπίζεται το δικαίωμα της ελευθέρας εκδηλώσεως της σκέψεως και της γνώμης, η διάταξις δε αύτη έχει εφαρμογήν και επί των στρατιωτικών υπαλλήλω, εν σχέσει δε προς την άσκησιν του δικαιώματος τούτου παρά των δημωσίον υπαλλήλων και ειδικώτερον των στρατιωτικών, είναι δεκτοί όχι μόνον οι γενικοί περιορισμοί τους οποίους ο νόμος επιβάλλει εις πάντα πολίτην, αλλά επί πλέον και οι ειδικότεροι περιορισμοί οι οποίοι δικαιολογούνται εκ της φύσεως της υπαλληλικής σχέσεως και των υποχρεώσεων αι οποίαι εξ αυτής απορρέουν, προκειμένου δε περί των στρατιωτικών υπαλλήλων και εκ του ειδικού καθεστώτος πειθαρχίας το οποίον δεν δύνανται να θεσπισθούν, εφ' όσον δι' αυτών αναιρείται, εις την ουσίαν, το ατομικόν τούτο δικαίωμα και η αναγνωριζομένη, γενικώς, έκτασις εφαρμογής του, τοιούτον ανεπίτρεπτον περιορισμόν συνιστά η εξάρτησις της ασκήσεως του δικαιώματος τούτου υπό των δημοσίων υπαλλήλων, εν οις και οι στρατιωτικοί, εν προηγουμένης αδείας της προϊσταμένης ή άλλης αρχής, κατ' ακολουθίαν, αι διατάξεις των άρθρων 7 παρ. 1β και 9 παρ. 2γ 4 του Καν. Πειθαρχίας της Ελληνικής Αεροπορίας, προβλέπουσαι, αντιστοίχως, ότι απαγορεύεται εις τους στρατιωτικούς να προβαίνουν εις δηλώσεως εις τον τύπον ή να δημοσιεύουν οτιδήποτε εν αυτώ άνευ αδείας του Υπ. Εθν. Αμύνης και ότι συνιστά πειθαρχικόν παράπτωμα η άνευ εγκρίσεως της υπηρεσίας δια του τύπου ή ετέρου μέσου δημοσίευσις οιασδήποτε γνώμης, αντίκεινται εις το άρθρ. 14 παρ. 1 Συν/τος.

ΥΠΕΡΑΣΠΙΣΗ/1993 (157)
Προσβολή του στρατού απο στρατιωτικό μέσω εντύπου.
Αντικειμενική υπόσταση εγκλήματος.

ΣυμβΔιαρκΣτρΘεσ 566/1992
Δικαστές Κ. Τσιώτας (πρόεδρος)
Σ. Χαλκιάς, Κ Χαριζόπουλος
Επίτροπος; Ι. Μποζίνης

Με το βούλευμα έγινε δεκτή η πρόταση του Επιτρόπου, η οποία κατά το ενδιαφέρον μέρος της έχει ως εξής;

Ο ανωτέρω κατηγορούμενος την 17-5-1991 εγκλείσθηκε στις Στρατιωτικές Φυλακές Θεσσαλονίκης σε εκτέλεση βουλεύματος του Δ.Σ Θεσ/νίκης, κατηγορούμενος για ανυποταξία σε καιρό γενικής επιστρατεύσεως. Την 20-5-1991 ο κατηγορούμενος για ανυποταξία σε καιρό γενική επσιτρατεύσεως. Την 20-5-1991 ο κατηγορούμενος συνέταξε δήλωση, η οποία αφού τυπώθηκε σε άγνωστο τυπογραφείο και σε απροσδιόριστο αριθμό εντύπων, διανεμήθηκε σε διάφορες οδούς και άλλους δημόσιους χώρους της Θεσσαλονίκης από άγνωστα άτομα. Στη δήλωση αυτή μεταξύ άλλων ανέγραψε αυτός: "ο στρατός είναι το δολοφονικό εργαλείο... όργανο της άρχουσας τάξης..., ο δολοφονικός χαρακτήρας του στρατού κρύβεται έντεχνα κάτω από την κρατική ιδεολογική προπαγάνδα των βρώμικων αξιών του "έθνους"..., η στρατιωτική μηχανή, αυτό το εξαχρειωτικό εργαστήριο υποδούλωσης της ανθρώπινης ψυχής δεν έχει άλλο σκοπό παρά να κατασκευάσει δουλοπρεπείς υπηκόους και προσκυνημένα ανδρείκελα έτοιμα να χτυπήσουν, να βασανίσουν και αν σκοτώσουν...".

Επειδή κατά τη διάταξη του άρθρου 74 ΣΠΚ στρατιωτικός, ο οποίος προσβάλλει τη σημαία, το στρατό η διακριτικό σήμα της διοικήσεως αυτού τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον έξι μηνών, αν δε είναι αξιωματικός και με έκπτωση. Πράξη συνεπώς του εγκλήματος που προβλέπει το άρθρο αυτό, αποτελεί η προσβολή (του στρατού κ.λπ.). Η αναγραφή στο κείμενο του άρθρου μόνο της λέξης "προσβάλλει'είναι λογικό να δημιουργεί απορίες και εύλογα ερωτηματικά τόσο ως προς την έκταση του περιεχομένου της, όσο και ως προς τη σαφήνεια της περιγραφής της, ενόψει και της συνταγματικής επιταγής για ορισμένη διατύπωση των αντικειμενικών υποστάσεων των εγκλημάτων στους ποινικούς νόμους (άρθρο 7 παρ. Ι Συντάγματος). Ανάλογα βέβαια είναι τα προβλήματ ακαι στις περιπτώσεις του άρθρου 181 ΠΚ, με την αναγραφή στο κείμενο του νόμου της λέξης "περιυβρίζει". Ο όρος αυτός, όπως και ο όρος "προσβάλλει"του άρθρου 74 ΣΠΚ, θα πρέπει να δεχθούμε ότι περιλαμβάνει όχι κάθε είδους καταφρονητική εκδήλωση, αλλά την εξύβριση με λόγια ή έργα και τη δυσφήμηση και τίποτε περισσότερο. Αλλου είδους καταφροντικές εκδηλώσεις που δεν μπορούν να υπαχθούν στο εννοιολογικό περιεχόμενο των άρθρων 361-262 ΠΚ, δεν αποτελούν ούτε πριύβριση αρχής ούτε προσβολή του στρατού. Ενα άλλο πρόβλημα τώρα στην εφαρμογή της διάταξης αυτής είναι αν ως προσβολή του στρατού νοείται η προσβολή αυτού (αφηρημένα) ως θεσμού ή όχι. Οπως και στην περιύβριση αρχής (μετά μάλιστα και την αναδιατύπωση του σχετικού άρθρου από το Ν. 1738/87), έτσι και στην προσβολή του στρατού, οθρότερο είναι να δεχθούμε ότι αυτή δεν νοείται αφηρημένα, αλλά μέσα απότ ους συγκεκριμένους φορείς, όλους ή ορισμένους, θα πρέπει να θίγει το σύνολο του οργάνου. Εχει συνεπώς η προσβολή αυτή θεσμικό-προσωπικό χαρακτήρα (βλ. Μανωλεδάκη:Προσβολές κατά της πολιτειακής εξουσίας, έκδοση 1988, σελ. 362 επ., 191/88 βούλ. δικ. συμβ. του Δ.Σ. Θεσ/νίκης και υπ'αυτό πρόταση Επιτρόπου Αδάμ Παπαδαμάκη, ΝοΒ 1988, σελ. 1697 επ.). Σημειώνεται, τέλος, ότι αν και το αθρο 74 ΣΠΚ δεν διαλαμβάνει κάτοι σχετικό, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι

ηπροσβολή αυτή απαιτείται να τελεσθεί δημόσια, γιατί μόνο με τη δημόσια τέλεσή της συνεπάγεται γνωστοποίηση της προσβλητικής συμπεριφοράς (έτσι Παπαδαμάκης, ό.π.).

Δεν αποτελεί προσβολή κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου και συνεπώς δεν θεμλιώνεται το παραπάνω έγκλημα στην περίπτωση άσκησης κριτικής, έστω και δριμείας, η οποία κατοχυρώνεται και συνταγματικά (άρθρο 14 παρ. ΙΣ). Ανάλογα άλλωστε προσθήκηέγινε καισ το κείμενο του άρθρου 181 ΠΚ με τον 1738/87, όπου στην παράγραφο 2 ρητά ορίζεται ότι η άσκηση κριτικής ουδέποτε συνιστά μόνη περιύβριση αρχής. Αυτονόητο όμως είναι ότι η έστω και δριμεία αυτή κριτική δεν πρέπει να περιέχει εννοιολογικά τα στοιχεία της εξύβρισης, της προσβολής δηλ. της τιμής κάποιου ή κάποιων ή όλων τωνπροσώπων που αποτελούν τους φορείς του θεσμού ή της δυσφήμησης, της διάδοσης με άλλα λόγια για τα πρόσωπα αυτά γεγονότος που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψή τους, αλλά παρά το έστω και οξύ ύφος της να κινείται μέσα στα πλαίσια της κριτικής και μόνο. Αυτονόητο επίσης είναι, σύμφωνα και με τα προαναφεθέντα, ότι οι προσβολές αυτές μέσω των προσώπων -φορέων, θίγουν τον θεσμό του στρατού στο σύνολο του, διότι αλλιώς θα πρόκειται για ατομικές προσβολές της τιμής.

Στην προκειμένη περίπτωση δύο είναι τα προβλήματα που πρέπει να μας απασχολήσουν. Το πρώτο, αν οι επίμαχες φράσεις που ανέγραψε ο κατηγορούμενος στη δήλωσή του, συνιστούν έστω δριμεία, επιτρεπτή όμως κριτική ή ξεφεύγουν από τα όριά της. Το δεύτερο αν οι φράσεις αυτές προσβάλλουν (εφόσον βέβαια γίνει δεκτό ότι υπερβαίνουν τα όρια της κριτικής), το θεσμό του στρατού αφηρημένα ή του φορείς αυτού και κατ'επέκταση τον ίδιο το θεσμό. Οσον αφορά το πρώτο πρόβλημα, έχω τη γνώμη ότι οι επίμαχες φράσεις υπερβαίνουν τα όρια της επιτρεπόμενες κριτικής, ως περιέχουσες τα εννοιολογικά στοιχεία της εξυβρίσεως. Πράγματι οι χαακτηρισμοί "δολοφονικό εργαλείο", "δολοφονικός χαρακτήρας', "εξαχρειωτικό εργαστήρι υποδούλωσης της ανθρώπινης ψυχής που σκοπό έχει να κατασκευάσει δουλοπρεπείς υπηκόους και προσκυνημένα ανδρείκελεα έτοιμα να χτυπήσουν, να βασανίσουν και να σκοτώσουν", πολύ απέχουν από το να θεωρηθούν κριτική καιμόνο, έστω και οξεία, αλλά περιέχουν σαφώς, αντικειμενικά εξεταζόμενοι, αμφισβήτηση της ηθικής και κοινωνικής αξίας του θεσμού και έντονη καταφρόνηση αυτού. Για το δεύτερο ερώτημα έχω κατ'αρχήν να παρατηρήσε ότι ένα τμήμα από τις επίμαχες φράσεις αναφέρεται άμεσα σε όλους όσους υπηρετούν στο στρατό, τους οποίους χαρακτηρίζει "δουλοπρεπείς υπηκόους και προσκυνημένα ανδρείκελα έτοιμα να χτυπήσουν, να βασανίσουν και να σκοτώσουν", προσβάλλοντας έτσι την τιμή των φορέων του συλλογικού αυτού θεσμού, τον οποίο και ασφαλώς θίγει. Οι υπόλοιποι τώρα χαρακτηρισμοί αναφέρονται γενικά στο στρατό και δημιουργούν έτσι εύλογες απορίες αν προσβάλλουν το θεσμό αυτό αφηρημένα ή όχι. Θ αμπρούσε βέβαια να υπσοτηρίζει κανείς ότι χρησιμοοιώντας τον γενικό όρο "στρατός"και μη αναφερόμενος σε πρόσωπα-φορείς του, ο κατηγορούμενος προσεβαλε αφηρημένα το θεσμό αυτό - άρα δεν τον προελβαλε. Εχω όμως τη γνώμη ότι η προσβολή αυτή περνάει μέσα από την προσβολή όλων ανεξαιρέτως των φορέων του θεσμούα υτού, του ςοποίους ούτε λίγο ούτε πολύ χαρακτηρίζει εμμέσως, πλην σαφώς, "δολοφόνους". Ετσι και με τις φράσεις αυτές προσέβαλε την τιμή του στρατού ως θεσμού. Σημειώνεται, τέλος, ότι η πράξη του ακτηγορουμένου τελέσθηκε δια του τύπου, άρα δημόσια, αφού περιήλθε σε γνώση αόριστου αριθμού προσώπων.

Επειδή μετά τα παραπάνω προκύπτουν επαρκείς και αποχρώσεις ενδείξεις για την παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο για την πράξη της προσβολής στρατού δια του τύπου, που τελέσθηκε στη Θεσσαλονίκη την 20-5-1991, προβλέπεται δε και τιμωρείται από τα άρθρα 2, 74 ΣΠΚ, 26 παρ. 1α, 27 παρ. 1 462 ΠΚ, 1,2 παρ. 1 και 2, 45 παρ. 1 α.ν. 1092/38 "Περί τύπου"και πρέπει να παραπεμφθεί στο ακροατήριο του ΔΣ Θεσ/νίκης για να δικασθεί για τις πράξεις αυτές.

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/2001 (1), ΕΔΚΑ/2001 (507)
Ελληνική Αστυνομία. Επιβολή σε αστυνομικό υπάλληλο πειθαρχικής ποινής για παράβαση του άρθρου 6 του πδ 538/1989. Το δικαίωμα της ελεύθερης εκδήλωσης της σκέψης και της γνώμης που κατοχυρώνουν τα άρθρα 14 του Συντάγματος και 10 της ΕΣΔΑ, ισχύει και για τους αστυνομικούς υπαλλήλους. Οι διατάξεις του άρθρου 6 του πδ 538/1989 που απαγορεύουν στους αστυνομικούς τη δημοσίευση δήλωσης ή γνώμης στον τύπο ή άλλο μέσο χωρίς άδεια των προϊσταμένων τους αντίκειται στο Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ. Ορθώς κρίθηκε μη νόμιμη και ακυρωτέα η πειθαρχική απόφαση. Απορρίπτεται η έφεση κατά της 1834/94 Δ.Εφ.Αθ.

Αριθμός 251/2001
ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ Γ'

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του την 1 Ιουνίου 2000 με την εξής σύνθεση : Γ. Δεληγιάννης, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Γ? Τμήματος, Γ. Παπαμεντζελόπουλος, Δ. Μπριόλας, Σύμβουλοι, Μ. Γκορτζολίδου, Μ. Παπαδοπούλου, Πάρεδροι, Αντ. Γαϊτάνης, Γραμματέας του Γ? Τμήματος.

Για να δικάσει την από 20 Δεκεμβρίου 1995 έφεση :

του .....ο οποίος παρέστη με την Ε. Μπερνικόλα, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,

κατά του ..... ο οποίος δεν παρέστη,

και κατά της υπ' αριθ. 1834/1994 αποφάσεως του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως της Εισηγήτριας, Παρέδρου Μ. Γκορτζολίδου.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε την αντιπρόσωπο του Υπουργού, η οποία ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους εφέσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η έφεση.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο ν Ν ό μ ο

1. Επειδή, η υπό κρίση έφεση ασκείται κατά νόμον ατελώς και άνευ καταβολής παραβόλου.

2. Επειδή, με την υπό κρίση έφεση ζητείται, η εξαφάνιση της υπ' αριθμ.1834/1994 αποφάσεως του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών. Με την εκκαλούμενη απόφαση έγινε δεκτή αίτηση ακυρώσεως του ήδη εφεσιβλήτου, Αστυνόμου Α?, κατά της από 11.11.1991 αποφάσεως του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας, με την οποία κρίθηκε αβάσιμη και απορρίφθηκε η από 24.9.1991 αναφορά παραπόνων του κατά της από 30.7.1991 αποφάσεως του Διευθυντού οικονομικής Επιθεώρησης του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Με την τελευταία αυτή απόφαση είχε επιβληθεί στον εφεσίβλητο η πειθαρχική ποινή του προστίμου 10.000 δραχμών για το αναφερόμενο σ' αυτήν παράπτωμα.

3. Επειδή, στο άρθρο 52 του ν. 1481/1984 "Οργανισμός Υπουργείου

Δημόσιας Τάξης" (ΦΕΚ Α' 152), οι κατώτερες πειθαρχικές ποινές που προβλέπονται για το αστυνομικό προσωπικό είναι η παρατήρηση, η επίπληξη και το πρόστιμο μέχρι ένα βασικό μισθό. Περαιτέρω, κατά τις διατάξεις του άρθρου 3 του π.δ/τος 96/1986 (Α' 34), που εκδόθηκε κατ' εξουσιοδότηση των άρθρων 52 παρ. 3 και 53 παρ.1 του παραπάνω νόμου, πειθαρχικό παράπτωμα που επισύρει ποινή προστίμου, εκτός των άλλων περιπτώσεων, είναι και η "παρά τις διατάξεις των Κανονισμών και των διαταγών της Υπηρεσίας δημοσιογραφία ή δημοσίευση άρθρων διά του τύπου ή κατ? άλλο τρόπο" (παρ. 33), καθώς και "κάθε παράβαση υποχρέωσης που απορρέει από τους νόμους, τους Κανονισμούς και τις διαταγές Υπηρεσίας" (παρ. 41). Εξάλλου, κατά τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 και 2 του π.δ/τος 538/1989 "υποχρεώσεις και δικαιώματα του αστυνομικού προσωπικού του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης" (Α? 224), "1. Ανακοινώσεις στα μέσα μαζικής ενημέρωσης γίνονται από τον Υπουργό και το Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης, τον Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας, τους Υπαρχηγούς, τους Γενικούς Διευθυντές, τους Γενικούς Επιθεωρητές Αστυνομίας, τους Επιθεωρητές Αστυνομίας, τους Αστυνομικούς Διευθυντές των νομών, καθώς και από τους εξομοιούμενους προς τους τελευταίους Διευθυντές αυτοτελών Υπηρεσιών της Αστυνομίας, για θέματα της αρμοδιότητάς τους. Επίσης ανακοινώσεις μπορεί να γίνονται και από άλλους αξιωματικούς, μετά από έγκριση των παραπάνω προσώπων. 2. Στην έννοια της ανακοίνωσης περιλαμβάνονται κυρίως, η επίσημη ανακοίνωση της αστυνομικής αρχής, η συνέντευξη . . . και η απάντηση σε δημοσιεύματα του Τύπου".

4. Επειδή, περαιτέρω, κατά το άρθρο 14 του ισχύοντος Συντάγματος "1. Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και διά του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους", ενώ, εξάλλου κατά διάταξη του άρθρου 10 της Σύμβασης της Ρώμης "περί των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ν.δ. 53/1974 (Α? 256), που αποτελεί σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος, αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύει κάθε αντίθετης διάταξης νόμου, "1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης, ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. 2. Η άσκησις των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας, δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις προβλεπομένας υπό του νόμου και αποτελούντα αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία διά την εθνικήν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως . . . ".

5. Επειδή, οι ανωτέρω, ηυξημένης τυπικής ισχύος διατάξεις, που προβλέπουν και κατοχυρώνουν το δικαίωμα της ελεύθερης εκδήλωσης της σκέψης και της γνώμης έχουν εφαρμογή και στους αστυνομικούς υπαλλήλους οι οποίοι έχουν δικαίωμα, όπως και οι ιδιώτες, να εκφράζουν ελεύθερα τις σκέψεις τους. Το δικαίωμα αυτό υπόκειται τόσο στους γενικούς περιορισμούς τους οποίους ο νόμος επιβάλλει σε κάθε πολίτη, που υπαγορεύονται από την ανάγκη προστασίας της προσωπικότητας ή του γενικότερου δημόσιου συμφέροντος, όσο και στους ειδικότερους περιορισμούς, οι οποίοι δικαιολογούνται από τη φύση της δημόσιας υπαλληλικής σχέσης και τις υποχρεώσεις οι οποίες απορρέουν απ' αυτή. Πάντως, κατά τη ρυθμιστική του δράση, ο νομοθέτης δεν μπορεί να υπαγάγει το δικαίωμα της ελεύθερης εκδήλωσης της σκέψης και της γνώμης σε προληπτικά μέτρα, όπως η προηγούμενη άδεια των προϊσταμένων του υπαλλήλου, καθώς, οι παραπάνω περιορισμοί δεν επιτρέπεται ν' αναιρούν στην ουσία το ατομικό αυτό δικαίωμα και την αναγνωριζόμενη γενικά έκταση εφαρμογής του. (πρβλ. ΣτΕ 780/1981, 1802/1986, 907/1987).

6. Επειδή, κατ' ακολουθία της προηγούμενης σκέψης, οι διατάξεις του άρθρου 6 του π.δ/τος 538/1989 οι οποίες απαγορεύουν στους αστυνομικούς τη δημοσίευση δηλώσεως ή γνώμης στον τύπο ή άλλο μέσο χωρίς άδεια των προϊσταμένων τους και συνιστούν ίδιο πειθαρχικό παράπτωμα σε περίπτωση παραβάσεως τους, είναι ανίσχυρες γιατί αντίκεινται στις διατάξεις του

άρθρου 14 του Συντάγματος και του άρθρου 10 της Σύμβασης της Ρώμης.

7. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, ο εφεσίβλητος, Αστυνόμος Α?, τιμωρήθηκε με την πειθαρχική ποινή του προστίμου 10.000 δραχμών, γιατί παρά τις διατάξεις των κανονισμών και των διαταγών της Υπηρεσίας (άρθρο 6 π.δ/τος 538/1989 και 90001/5/3α/18.4.1986, 9001/5/7β/25.5.1987, 9001/5/21στ/6.6.1990 εγκύκλιες διαταγές του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης) και κατά παράβαση των υποχρεώσεών του, που απορρέουν από τις σχετικές διατάξεις που αναφέρονται στο πειθαρχικό δίκαιο του αστυνομικού προσωπικού, "παραχώρησε χωρίς την απαιτούμενη άδεια της Υπηρεσίας συνεντεύξεις σε δημοσιογράφους και ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς για θέματα ιδιαζούσης σημασίας αστυνομικού ενδιαφέροντος". Ειδικότερα, τιμωρήθηκε γιατί υπηρετώντας στη Διεύθυνση Οικονομικής Επιθεώρησης και τελώντας σε διαθεσιμότητα "α) Την 2.7.1991 παρεχώρησε συνέντευξη στο δημοσιογράφο Πέτρο Κασιμάτη, η οποία δημοσιεύθηκε ως ρεπορτάζ από τον ίδιο στην εφημερίδα "ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ" (φύλλο της 3.7.1991 σελ. 14 και 15) με τίτλο "ΜΠΟΓΡΑΚΟΣ ΑΠΟΚΑΛΥΠΤΙΚΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ - ΕΤΣΙ ΕΜΠΛΕΞΑ ΜΕ ΤΑ ΛΕΦΤΑ ΤΟΥ ΚΟΣΚΩΤΑ - ΒΑΡΙΑ ΥΠΟΝΟΟΥΜΕΝΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΩΗΝ ΥΠΟΥΡΓΟ" και "Επί Σκουλαρίκη μπήκα στα ναρκωτικά". β) Την 2.7.1991 παρεχώρησε συνέντευξη στο ραδιοσταθμό SKY η οποία δημοσιεύθηκε σαν σχόλιο στην εφημερίδα "ΝΙΚΗ" (φύλλο 3.7.1991 και γ) στις 2.7.1991 και 27.6.1991 παρεχώρησε συνεντεύξεις στους ραδιοτηλεοπτικούς σταθμούς "ΑΝΤΕΝΑ" και "TELECITY", οι οποίες δημοσιεύθηκαν σαν σχόλιο στην εφημερίδα "ΑΥΡΙΑΝΗ" (φύλλο της 3.7.1991)". ξπως, όμως, κρίθηκε παραπάνω, οι διατάξεις, στις οποίες στηρίζεται η αιτιολογία της πειθαρχικής αποφάσεως είναι αντίθετες με το άρθρο 14 του Συντάγματος και το άρθρο 10 της Σύμβασης της Ρώμης και για το λόγο αυτό ανίσχυρες. Συνεπώς, η εν λόγω απόφαση, η οποία στηρίζεται σε ανίσχυρες διατάξεις είναι πλημμελής. Επομένως, η εκκαλούμενη απόφαση, με την οποία κρίθηκε ότι η επιβολή της πειθαρχικής ποινής του προστίμου των 10.000 δραχμών επιβληθείσα βάσει των προαναφερθεισών διατάξεων του άρθρου 6 παρ.1 και 2 του π.δ/τος 538/1989, είναι μη νόμιμη και ακυρωτέα, ορθά ερμήνευσε και εφάρμοσε το νόμο, οι δε λόγοι της εφέσεως με τους οποίους προβάλλεται το αντίθετο πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

12. Επειδή, δεν προβάλλεται άλλος λόγος, πρέπει, κατά συνέπεια, η υπό κρίση έφεση να απορριφθεί στο σύνολό της.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Απορρίπτει την υπό κρίση έφεση.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα την 1 Ιουνίου 2000

Ο Πρόεδρος του Γ? Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ' Τμήματος

Γ. Δεληγιάννης Αντ.Γαϊτάνης

και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στις 18 Ιανουαρίου 2001.

Ο Πρόεδρος του Γ? Τμήματος Η Γραμματέας του Γ' Τμήματος

Γ. Δεληγιάννης Δ. Μουζάκη

(Α΄ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ)
Πολεμική Αεροπορία. Οι διατάξεις των άρθρων 7 παρ. 1 στοιχ. β΄ και 9 παρ. 2 εδ. γ΄ περ. 4 του Κανονισμού Πειθαρχίας της Ελληνικής Αεροπορίας, με τις οποίες απαγορεύεται στους στρατιωτικούς να προβαίνουν σε δηλώσεις στον τύπο ή να δημοσιεύουν οτιδήποτε σε αυτόν χωρίς άδεια του Υπουργού Εθνικής Αμυνας και συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα η χωρίς έγκριση της Υπηρεσίας δημοσίευση γνώμης, είναι ανίσχυρες ως αντικείμενες στο Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ. Μή νόμιμα επιβλήθηκε στον εφεσίβλητο πειθαρχική ποινή για αποστολή επιστολής στον τύπο. Απορρίπτεται η έφεση.

Αριθμός 573/2005
ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ Γ΄

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 16 Μαΐου 2002, με την εξής σύνθεση : Γ. Σταυρόπουλος, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Γ΄ Τμήματος, Ν. Μαρκουλάκης, Ν. Στάθης, Σύμβουλοι, Γ. Ποταμιάς, Μ. Γκορτζολίδου, Πάρεδροι. Γραμματέας η Δ. Μουζάκη, Γραμματέας του Γ Τμήματος.

Για να δικάσει την από 24 Νοεμβρίου 1997 έφεση :

του Υπουργού Εθνικής Αμυνας, ο οποίος παρέστη με τη Νίκη Μαριόλη, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,

κατά του .....ο οποίος δεν παρέστη,

και κατά της υπ αριθμ. 2272/1996 αποφάσεως του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Συμβούλου Ν. Μαρκουλάκη.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε την αντιπρόσωπο του Υπουργού, η οποία ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους εφέσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η έφεση.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο Ν ό μ ο

1. Επειδή, η υπό κρίση έφεση ασκήθηκε νομίμως χωρεί να καταβληθούν τέλη και παράβολο.

2. Επειδή, με την έφεση αυτή ζητείται η εξαφάνιση της 2272/1996 αποφάσεως του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, με την οποία ακυρώθηκε η Φ. 455.1/97/ΕΠ 445861/Σ. 11217/20.10.1995 απόφαση του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας περί επιβολής στον εφεσίβλητο, επισμηναγό, της πειθαρχικής ποινής της φυλακίσεως 40 ημερών.

3. Επειδή, μετά τη δημοσίευση της εκκαλουμένης αποφάσεως και πριν από την άσκηση της κρινομένης εφέσεως ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας εξέδωσε την Φ. 454/96/ΕΜ. 446.411/Σ. 1456/15.11.1997 απόφαση, με την οποία ανεκάλεσε την προαναφερθείσα απόφασή του. Η νεότερη αυτή απόφαση, όπως προκύπτει από το περιεχόμενό της, εκδόθηκε σε συμμόρφωση προς την εκκαλούμενη απόφαση και, συνεπώς, η έκδοσή της δεν εστέρησε το Δημόσιο από το έννομο συμφέρον για την άσκηση της υπό κρίση εφέσεως (πρβλ. Σ.τ.Ε. 3800/2001,

590/2000 κ.α.).

3. Επειδή, κατά το άρθρο 7 παρ. 1 στοιχ. β του Κανονισμού Πειθαρχίας της Ελληνικής Αεροπορίας (π.δ. 178/1977, Α 60), απαγορεύεται στους στρατιωτικούς να προβαίνουν σε δημόσιες δηλώσεις προς τον τύπο ή να δημοσιεύσουν οτιδήποτε σ αυτόν, χωρίς άδεια του Υπουργού Εθνικής μυνας, εξαιρέσει των δημοσιευμάτων στο στρατιωτικό τύπο. Περαιτέρω, η χωρίς έγκριση της Υπηρεσίας δημοσίευση οιασδήποτε γνώμης δια του τύπου ή άλλου μέσου συνιστά ένα από τα πειθαρχικά παραπτώματα που αναφέρονται ενδεικτικώς στο άρθρο 9 του αυτού Κανονισμού (παρ. 2 εδ. γ περ. 4). Κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων του Κανονισμού Πειθαρχίας της Ελληνικής Αεροπορίας, το γεγονός και μόνον της χωρίς προηγούμενη άδεια της Υπηρεσίας δημοσιεύσεως στον τύπο γνώμης του αξιωματικού συνιστά πειθαρχικό αδίκημα, ανεξαρτήτως αν δια του δημοσιεύματος αυτού στοιχειοθετείται και άλλη παράβαση του εν λόγω Κανονισμού (βλ. Σ.τ.Ε. 2217/1986, 1802/1986).

4. Επειδή, εξ άλλου, στο άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι: «Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους». Στο δε άρθρο 10 της κυρωθείσης με το ν.δ. 53/1974 (Α 256) Συμβάσεως της Ρώμης περί των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ΕΣΔΑ), η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος, αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύει από κάθε αντίθετη διάταξη νόμου, ορίζεται ότι : «1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων . . . 2. Η άσκησις των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνας, δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντας αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν . . . την προάσπισιν της τάξεως . . .».

5. Επειδή, με τις παρατεθείσες διατάξεις του Συντάγματος και της ΕΣΔΑ θεσπίζεται το δικαίωμα της ελεύθερης εκδηλώσεως της σκέψεως και της γνώμης, οι διατάξεις δε αυτές έχουν εφαρμογή και επί των προσώπων που ευρίσκονται σε ηθελημένη σχέση εξουσιάσεως προς το κράτος και, επομένως, και επί των στρατιωτικών υπαλλήλων. Ως προς την άσκηση δε του δικαιώματος αυτού από τους δημοσίους υπαλλήλους και, ειδικότερα, τους στρατιωτικούς, είναι ανεκτοί όχι μόνον οι γενικοί περιορισμοί τους οποίους ο νόμος (ιδίως δε ο ποινικός) επιβάλλει σε κάθε πολίτη, αλλά επί πλέον και οι ειδικότεροι περιορισμοί οι οποίοι δικαιολογούνται από τη φύση της υπαλληλικής σχέσεως και των υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτήν, προκειμένου δε περί των στρατιωτικών υπαλλήλων και από το ειδικό καθεστώς πειθαρχίας το οποίο τους διέπει. Πάντως, οι ειδικοί αυτοί περιορισμοί δεν μπορούν να θεσπισθούν, εφόσον με αυτούς αναιρείται στην ουσία το ατομικό αυτό δικαίωμα και η αναγνωριζόμενη, γενικώς, έκταση της εφαρμογής του. Τέτοιο δε ανεπίτρεπτο περιορισμό συνιστά και η θέσπιση διατάξεως κατά την οποία εξαρτάται η άσκηση του δικαιώματος αυτού από τους δημοσίους υπαλλήλους, μεταξύ των οποίων και οι στρατιωτικοί, από την προηγούμενη άδεια της προϊσταμένης ή άλλης αρχής, δεδομένου ότι σε περίπτωση αρνήσεως της αρχής για την παροχή της αδείας καθίσταται ανενεργό το βασικό για την έννοια της δημοκρατίας ατομικό αυτό δικαίωμα. (Πρβλ. Σ.τ.Ε. 1048/1975, 780/1981 κ.α. Πρβλ. επίσης, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ και επί στρατιωτικών, Ευρ. Δικ. Δικ. Α απόφαση της 19.12.1994, VEREINIGUNG DEMOKRATISCHER SOLDATEN OSTERREICHS και GUBI κατά Αυστρίας, και απόφαση της 25.11.1997, Γρηγοριάδης κατά Ελλάδος). Κατ ακολουθίαν τούτων, οι προεκτεθείσες διατάξεις των άρθρων 7 παρ. 1 στοιχ. β και 9 παρ. 2 εδ. γ περ. 4 του Κανονισμού Πειθαρχίας της Ελληνικής Αεροπορίας (π.δ. 178/1977), με τις οποίες προβλέπεται αντιστοίχως ότι απαγορεύεται στους στρατιωτικούς να προβαίνουν σε δηλώσεις στον τύπο ή να δημοσιεύουν οτιδήποτε σ αυτόν χωρίς άδεια του Υπουργού Εθνικής μυνας και ότι συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα η χωρίς έγκριση της Υπηρεσίας δημοσίευση οποιασδήποτε γνώμης δια του τύπου ή άλλου μέσου, είναι ανίσχυρες ως αντικείμενες στις διατάξεις του άρθρου 14 παρ. 1 του Συντάγματος και του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ (πρβ. Σ.τ.Ε. 2217/1986, 1802/1986 κ.α.).

6. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, ο Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας, με την Φ. 455.1/97/ΕΠ 445861/Σ. 1217/20.10.1995 απόφασή του, επέβαλε στον εφεσίβλητο, επισμηναγό, την πειθαρχική ποινή της φυλακίσεως 40 ημερών «διότι απέστειλε επιστολή χωρίς την άδεια της Υπηρεσίας στον Ημερήσιο Τύπο στην οποία στράφηκε κατά της Πολιτικής Ηγεσίας του Τύπου, χρησιμοποιώντας μάλιστα ανεπίτρεπτες εκφράσεις για Αξ/κό της Π.Α. με αποτέλεσμα την δημοσίευση της επιστολής αυτής την 15 Σεπτ. 95 στην Εφημερίδα «Ελεύθερο Τύπο» και τη δημιουργία δυσμενών σχολίων σε βάρος της Υπηρεσίας παραβαίνοντας έτσι το άρθρο 7 παράγραφος 1β του Κανονισμού Πειθαρχίας Π.Α. (Π.Δ. 178/77)». Εφόσον, όμως, η επιβολή της ανωτέρω πειθαρχικής ποινής στηρίχθηκε σε διάταξη του Κανονισμού Πειθαρχίας της Ελληνικής Αεροπορίας η οποία, κατά τα προεκτεθέντα, είναι ανίσχυρη ως αντικείμενη στις διατάξεις του άρθρου 14 παρ. 1 του Συντάγματος και του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ, η πιο πάνω απόφαση του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Αεροπορίας ήταν ακυρωτέα, όπως ορθώς έκρινε και το δικάσαν διοικητικό εφετείο με την εκκαλούμενη απόφαση, είναι δε απορριπτέα ως αβάσιμα τα περί του αντιθέτου προβαλλόμενα με την κρινόμενη έφεση ότι η ανωτέρω διάταξη του Κανονισμού είναι σύμφωνη προς το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Απορρίπτει την έφεση.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 21 Μαΐου 2002

Ο Πρόεδρος του Γ Τμήματος Η Γραμματέας του Γ Τμήματος

Γ. Σταυρόπουλος Δ. Μουζάκη

και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 24ης Φεβρουαρίου 2005.

Ο Προεδρεύων Σύμβουλος Η Γραμματέας του Γ` Τμήματος

Π.Ζ. Φλώρος Δ. Μουζάκη

ΔΔΙΚΗ/1990 (605)

Κατώτεροι Αστυνομικοί Πειθαρχικές ποινές. Πειθαρχική ποινή αργίας με απόλυση δύο μηνών σε αστυφύλακα για ασυμβίβαστη προς την ιδιότητα του διαγωγή. Κρίση Ανακριτικού Συμβουλίου ότι πρόκειται για πειθαρχικό παράπτωμα. Υπέρβαση των νομικών ορίων κατά την άσκηση της διακριτικής εξουσίας.

Διοικ. Εφετείο Αθήνας 1049/1989
Πρόεδρος : Χαρ. Κότσιφας, Εφέτης
Εισηγητής: Ιω. Λώλης, Εφέτης
Δικηγόροι: Παν. Νασιόπουλος, Νικ. Κατσίμπας.

Επειδή με τις διατάξεις του άρθρου 52 του νέου Οργανισμοόυ Υπουργείου Δημόσιας Τάξης (Ν. 1481/1984) ορίζεται ότι: "1. Στο αστυνομικό προσωπικό... επιβάλλονται οι ακόλουθες πειθαρχικές ποινές... α. παρατήρηση. β. επίπληξη. γ. πρόστιμο... δ. αργία με πρόσκαιρη παύση ε. αργία με απόλυτη στ. απόταξη. 2... Οι αργίες και η απόταξη είναι ανώτερες πειθαρχικές ποινές... 4. Για τα παραπτώματα που επισύρουν ανώτερες πειθαρχικές ποινές... εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΝΔ 343/1969... και 935/1971, όπως τροποποιήθηκαν μεταγενέστερα...". Εξάλλου, με τις διατάξεις του ΝΔ 935/1971, που αναφέρονται σε θέματα καταστάσεως των κατώτερων αστυνομικών οργάνων, ορίζεται στην παρ. 1 του άρθρου 10 ότι: "Η αργία δι' απολύσεως είναι ανωτέρα πειθαρχιη ποινή...", στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου ότι: "Η διάρκεια της ποινής της αργάς δι' απολύσεως δεν δύναται να είναι ελάσσων των δύο μηνών ουδέ μείζων των εξ" και στην παρ. 1 του άρθρου 11 ότι: "Οι εν ενεργεία... παραπέμπονται εις το Ανακριτικόν Συμβούλιον με το ερώτημα της επιβολής της ποινής της αργίας δι' απλύσεως δια τους κάτωθι λόγους: α) Δι' ασυμβίβαστην προς την ιδιότητα των διαγωγήν, ως και δια πάσαν πράξιν αντιβαίνουσαν εις το καθήκον και την αξιοπρέπεια αυτών, β)...".

Επειδή σε βάρος του αιτούντος αστυφύλακα επιβλήθηκε με την προσβαλλόμενη 191/1988 απόφαση του Δευτεροβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου ή ανώτερη πειθαρχική ποινή της αργίας με απόλυση δύο (2) μήνώνγια ασυμβίβαστη προς την ιδιότητα του διαγωη, κατ' εφαρμογή των παραπάνω διατάξεων της παρ. 1α' του άρθρου 11 του Δ 935/1971. Ειδικότερα, όπως δέχθηκε το Συμβούλιο ο αιτών "... Ενώ υπηρετούσε στο Α.Τ. Φιλοθέης, την 7.1.1987 συνήψε αρραβώνα με την Μ.Μ. ετών 21 και τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους, αν και είχε συμφωνηθεί μεταξύ τους να τελεσθεί γάμος, με διάφορες προφάσεις ανέβαλε αυτόν και παράλληλα αξίωσε αγορά διαμερίσματος στην Αθήνα, με αποτέλεσμα ο πατέρας της ανωτέρω Ν.Μ. να αναγκασθεί να προβεί σε εσπευσμένη πώληση αγροτεμαχίων (2) στρεμμάτων, σε τιμή όμως κάτω της τρέχουσας (αγοραία τιμή) και να ζημιωθεί έτσι, κατά κοινή εκτίμηση το ποσό των 3-4 εκατομμυρίων δραχμών. Στη συνέχεια και συγκεκριμένα την 13.12.1987, με προκλητική συμπεριφορά αξίωσε αύξηση της γονικής παροχής σε 10.000.000 δραχμές ή σε δύο (2) στρέμματα επί πλέον των έξι (6) υποσχεθέντων και ακολούθως την 4.1.88 έλυσε μονομερώς τη μνηστεία, γνωρίζοντας στην προαναφερομένη μνηστή του, ως αιτία, τον δεσμό του με άλλη γυναίκα, με αποτέλεσμα με τις ενέργειες του αυτές να εκθέσεις ηθικά, κοινωνικά και οικονομικά τόσο αυτή όσο και την οικογένειά της, γενόμενος έτσι υπαίτιος παράβασης των διατάξεων του άρθρου 11 παρ. 1 εδαφ. α' του Ν.Δ. 935/1971....". Τα παραπάνω περιστατικά, τα οποία ευρίσκουν έρεισμα στα στοιχεία του πειθαρχικού φακέλλου, όπως αυτά ειδικώς μνημονεύονται στο ένδικο Πρακτικό (ήτοι πόρισμα ΕΔΕ, μαρτυρικές καταθέσεις, απολογία αιτούντος κλπ), συνιστούν πράγματι, κατά την ανέλεγκτη άλλωστε ουσιαστική τους εκτίμηση από το Ανακριτικό Συμβούλιο, πειθαρχικό παράπτωμα. Και τούτο γιατί συνιστούν πράξεις, οι οποίες θίγουν την αξιοπρέπεια και το γόητρο του αστυνομικού και για το λόγο αυτό τον καθιστούν πειθαρχικώς ελεγκτέο. Ακολούθως όμως το

δικαστήριο, λαμβάνοντας ειδικότερα υπόψη: α) ότι το παράπτωμα που αποδόθηκε στον αιτούντα αναφέρεται αποκλειστικά στην ιδιωτική τους ζωή και όχι στην εκτέλεση υπηρεσιακών καθηκόντων β) ότι τα επιβαρυντικά για τον αιτούντα αστοιχεία στηρίζονται κυρίως στις καταθέσεις προσώπων του περιβάλλοντος της πρώην μνηστής του και γ) ότι εξαιτίας των οικονομικών διαφορών που ανέκυψαν και οι οποίες αναφέρονται στο πόρισμα της Ε.Δ.Ε., είχε δημιουργηθεί οξύτητα στις σχέσεις του ζεύγους, δέχεται ότι το Δευτεροβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο, με την επιβολή κατά πλειοψηφία (3 προς 2) ανώτερης πειθαρχικής ποινής, υπερέβη τα νόμιμα όρια κατά την άσκηση της διακριτικής του εξουσίας. Για το λόγο συνεπώς αυτό, της μη νόμιμης δηλαδή ασκήασεως της διακριτικής εξουσίας από το Ανακριτικό Συμβούλιο με την επιβολή ανώτερης ποινής, η προσβαλλόμενη πράξη (ανακριτικό 191/80) δεν είναι νόμιμη και πρέπει να ακυρωθεί.

ΔΔΙΚΗ/1991 (107)

Οπλίτες Χωροφυλακής. Πειθαρχικό παράπτωμα. Πειθαρχικά συμβούλια συγκροτηθέντα ευκαιριακά και χωρίς η επιλογή των μελών τους να έχει γίνει με αντικειμενικά κριτήρια. Αντισυνταγματική η σχετική διάταξη του ΝΔ 935/71.

Σ.τ.Ε. 1990/1990 Ολομέλεια
Πρόεδρος : Κ. Μ. Χαλαζωνίτης, Αντιπρόεδρος
Εισηγητής: Γ. Κουβελάκης, Σύμβουλος.
Δικηγόροι: Κων. Καφίρης, Δημ. Αναστασόπουλος.

5. Επειδή, από τις διατάξεις που έχουν παρατεθεί προκτύπτει ότι όταν ο οπλίτης της Χωροφυλακής διέπραξε βαρύ πειθαρχικό παράπτωμα, ο Αρχηγός Χωροφυλακής με την αυτήν πράξη αφ' ενός μεν συγρκοτεί το ανακριτικό Συμβούλιο για την εκδίκαση της συγκεκριμένης υποθέσεως, αφ' ετέρου δε θέτει και τα ερωτήματα επί των οποίων πρέπει να αποφανθή το συμβούλιο. Με τον ίδιο τρόπο συγκροτείται και το Β/θιο Συβμούλιο.

6. Επειδή ναι μεν οι οπλίτες του σώματος της Χωροφυλακής ως στρατιωτικοί υπάλληλοι δεν ήσαν μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι κατά την έννοια του άρθ. 103 του Συντάγματος και δεν εκαλύπτοντο από την καθιερούμενη από αυτό μονιμότητα, στοιχείο της οποίας ειναι και η κρίση των δημοσίων υπαλλήλων από υπηρεσιακά συμβούλια παγίως συγκροτούμενα, όμως η με τον εκτεθέντα τρόπο ευκαιριακή συγκρότηση πειθαρχικού συμβουλίου από τον ασκούντα την πειθαρχή δίωξη, εν όψει συγκεκριμένης υποθέσεως και χωρίς ο νόμος να θέτει ειδικά και αντικειμενικά κριτήρια για την επιλογή των μελών τους, αντίκειται στο Σύνταγμα και ειδικώτερα στις διατάξεις των άρθ. 2 που διασφαλίζουν την ελεύθερη ανάπτυξή της προσωπικότητας και στην αρχή του κράτους δικαίου στο οποίο απέβλεψε το Σύνταγμα, με το σύνολο των από αυτό καθιερουμένων εγγυήσεων για τον πολίτη. Ειδικότερα τα πειθαρχικά συμβούλια των στρατιωτικών υπαλλήλων, εν όψει του ειδικού καθεστώτος της υπηρεσιακής καταστάσεώς των και πειθαρχίας, θα μπορούσαν μεν να συγκροτηθούν κατά τρόπο που να μην παραβιάζονται οι συνταγματικές αυτές αρχές είτε με ελεύθερη από τον συγκροτούντα επιλογή των μελών τους αξιωματικών, εφόσον όμως θα ορίζονται τα μέλη αυτά με ορισμένη θητεία τους είτε ακόμη κατά περίπτωση, αλλά βάσει ειδικών και αντικειμενικών κριτηρίων επιλογής που θα καθόριζε ο ίδιος ο νόμος. Επομένως οι διαληφθείσες διατάξεις του Νόμου βάσει των οποίων συγκροτήθηκαν τα δικάσαντα τον εκκαλούντα Συμβούλια, προβλέπουσες, όπως εξετέθη, συγκρότηση των συμβουλίων από τον ασκούντα την πειθαρχική δίωξη για να διακάσουν μια μόνο συγκεκριμένη κάθε φορά πειθαρχική υπόθεση και χωρίς να θεσπιζονται ειδικά κριτήρια για την επιλογή των μελών τους, είναι ανίσχυρες ως αντικείμενες στο Σύνταγμα (πρβλ. και ΣτΕ 789/1990). Αν και κατά τη γνώμη πέντε μελών του Δικαστηρίου με αποφασιστική ψήφο, οι παραπάνω διατάξεις είναι σύμφωνες με το Σύνταγμα, αφού η συνταγματική προστασία του άρθρ. 103 του Συντάγματος δεν καλύπτει και τους στρατιωτικούς υπαλλήλους.

7. Επειδή, στην κρινόμενη υπόθεση το πρωτοβάθμιο Συμβούλιο συγκροτήθηκε με την 79123/11ιδ-/16.8.1984 απόφαση του Α' υπαρχηγού της Ελληνικής Χωροφυλακής, με την ίδια πράξη παραπέμφθηκε ενώπιόν του ο εκκαλών, με το ερώτημα της αποτάξεως. Το δευτεροβάθμιο Συμβούλιο συγκροτήθηκε με την 79123/6/ιι-ικ/28.9.1984 απόφαση του ίδιου υπαρχηγού, για να διακάσει την ασκηθείσα προσφυγή του εκκαλούντος, κατά της αποφάσεως του πρωτοβαθμίου Συμβουλίου, που έχει επιβάλλει την ποινή της αποταξεως. Κατά συνέπεια, και σύμφωνα με τις εκτεθείσες σκέψεις, η συγκρότηση των παραπάνω συμβουλίων προσκρούει στις αναφερθείσες διατάξεις του Συντάγματος.

8. Επειδή, ο εκκαλών, κρίθηκε από πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο

συμβούλια, απο μεν το πρωτοβάθμιο Συμβούλιο την 10 Σεπτεμβρίου 1984, από δε το δευτεροβάθμιο την 24 Οκτωβρίου 1984. Ετσι η εξέταση σε δεύτερο βαθμό της υπόθεσης αυτής, έγινε, μετά από την έναρξη της ισχύος του Ν. 1481/84 (ΦΕΚ 152/8.10.84). Ο τελευταίος αυτός νόμος ορίζει στο άρθ. 61 παρ. 3, ότι ο εκκρεμείς υποθέσεις που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση του Προσωπικού των Σωμάτων Ασφαλείας, όπως του εκκαλούντος, κρίνονται από τα Συμβούλια που προβλέπονται από αυτόν τον Νόμο. Ενών, εξ άλλου, σύμφωνα με το άρθρ. 62 παρ. 4 του ίδιου Νόμου, μέχρι να εκδοθούν οι κανονισμοί, τα διατάγματα, οι αποφάσεις κ.λ.π. που προβλέπονται από αυτόν τον Νόμο, εξακολουθούν να εφαρμόζονται οι ισχύουσες σχετικές διατάξεις που ρυθμίζουν τα θέματα. Ανεξαρτήτως όμως του αν, εν όψει του ότι δεν είχι εκδοθεί, όταν εκδικάστηκε η κρινόμενη υπόθεση από το δευτεροβάθμιο Συμβούλιο, η προβλεπόμενη από το άρθρ. 52 παρ. 4β υπουργική απόφαση συγκρότησης νέων ανακριτικών συμβουλίων, το συγκροτηθέν πριν από την εφαρμογή της ισχύος του Νόμου δευτεροβάθμιο Συμβούλιο ήταν ακόμη αρμόδιο να δικάσει την υπόθεση του εκκαλούντος, πάντως το δεευτεροβάθμιο Συμβούλιο που επελήφθη της υποθέσεώς του έπασχε την εκτεθείσα παραπάνω βασική πλημμέλεια στην συγκρότησή του, και γι' αυτό το λόγο τόσο η απόφασή του αυτή όσο και η απόφαση πρωτοβάθμιου συμβουλίου που πάσχη από ίδια πλημμέλεια, ήσαν ακυρωτέες.

9. Επειδή, η εκκαλουμένη απόφαση, του Διοικητικού Εφετείου δεν εξέτασε όπως όφειλε, τη νομιμότητα της συγκρότησης των ανακριτικών συμβουλίων αλλά απέρριψε την αίτηση ακυρώσεως ως αβάσιμη. Επομένως δεν εφήρμοσε ορθώς τις πια πάνω συνταγματικές διατάξεις και πρέπει για το λόγο που, λόγω της φύσεώς του, εξετάζεται αυτεπαγγέλτως, να εξαφανισθή και να δικαστή η αίτηση ακυρώσεως, η οποία πρέπει να γίνει δεκτή, για τον ίδιο λόγο της κακής συγκροτήσεως των ανακριτικών συμβουλίων αυτεπαγγέλτως εξεταζόμενο, να ακυρωθούν δε κατόπιν αυτού οι προσβαλλόμενες πράξεις των ανακριτικών συμβουλίων.

ΑΡΜ/1990 (1144), ΔΔΙΚΗ/1991 (590)
Στρατιωτικοί. Η επιβολή της πειθαρχικής ποινής της φυλακίσεως προϋποθέτει τέλεση πειθαρχικού παραπτώματος ιδιάζουσας βαρύτητας. Ψευδής αναφορά αξιωματικού Αεροπορίας προς τον Αρχηγό του ΓΕΑ ότι ενημερώθηκε για την επίσκεψη αυτού 20 λεπτά πριν την προσγείωση του αεροσκάφους δεν δικαιολογεί την επιβολή ποινής φυλακίσεως.

Σ.τ.Ε. 4024/1990 Γ' Τμ.

Πρόεδρος: Αν. Μαρίνος, Σύμβουλος.

Εισηγητής: Εμμ. Δαρζέντας, Πάρεδρος.

Δικηγόροι: Γ. Εμμανουηλίδης, Σπ. Σκουντέρης.

2. Επειδή, με την έφεση αυτή διώκεται η εξαφάνιση της υπ' αριθμ. 2027/1989 αποφάσεως τού Διοικητικού Εφετείου Αθηνών. Με την άνω απόφαση απερρίφθη αίτηση ακυρώσεως του ήδη εκκαλούντος, αντισμηνάρχου, κατά της υπ' αρ. Φ. 451.1/54 Ε.Π. 233800/Σ. 6978/7.12.1988 πράξεως του Αρχηγού'Γενικου Επιτελείου Αεροπορίας, με την οποία απερρίφθη ως αβάσιμος αναφορά παραπόνων του ήδη εκκαλούντος κατά της υπ' αριθμ. Φ. 455/337/6.7.1988 αποφάσεως του ίδιου οργάνου, με την οποία είχεν επιβληθεί σ' αυτόν ποινή δεκαπενθημένου φυλακίσεως, "γιατί στις 15.6.88 που αναπληρούσε τον απουσιάζονται σε άδεια Διοικητή της 130 Σ.Μ. ανέφερε ψευδώς και εντελώς επιπόλαια, χωρίς μάλιστα να ερωθεί σχετικά, στον Αρχηγό του Γ.Ε.Α., που επισκεύθηκε την Μονάδα, ότι ενημερώθηκε για την επίσκεψη του 20 λεπτά πριν την προσγείωση του αεροσκάφους, η οποία πραγματοποιήθηκε την 13:30' ώρα, ενώ στην πραγματικότητα είχε ενημερωθεί στις 09:30' ώρα ο ίδιος προσωπικά και η Μονάδα στις 08:30' ώρα. Γεγονός απαράδεκτο για το βαθμό του και τα καθήκοντα που ασκούσε".

3. Επειδή, στο άρθρο 9 παρ. 2 του Π.Δ/τος 178/1977 "περί κυρώσεως Κανονισμού Πειθαρχίας της Ελληνικής Αεροπορίας" (φ. 60, Α') ορίζεται ότι: ".....". (παρ. παρ. 1γ' 6 και 13). Εξάλλου, στο άραθρο 10 παρ. παρ. 3,4 και 6 του ως άνω άρθρο 12 παρ. 11 του ως άνω Δ/τος ορίζεται ότι: ".....". Τέλος, στις διατάξεις των άρθρων 24 και 25 του ιδίου Διατάγματος προβλέπεται η διαδικασία υποβολής και επανυποβολής παραπόνων στους ιεραρχικώς αρμοδίους εκ μέρους των πειθαρχικώς διωκομένων κατά τις διατάξεις του ανωτέρω Διατάγματος.

4. Επειδή, όπως συνάγεται από τις παρατεθείσες ήδη διατάξεις, σε αναλογικότητας, ή οποία, ως ήδηη εκκρίθη (ΣτΕ 257, 1829/1987) κατά τη λήψη και επιβολή δυσμενών διοικητικών μέτρων ή ποινών, επιβάλλει στην Διοίκηση την συνεκτίμηση της βαρύτητος και των συνθηκών υφ' ας ετελέσθη η συγκεκριμένη κάθε φορά παράβασις, η επιβολή σε αξιωματικό της Ελληνικής Αεροπορίας της βαρυτέραςτων συνθήκων πειθαρχεικών ποινών, ήτοι της φυλακίσεως, προϋποθέτει την υπ' αυτού τέλεση, δια πράξεως ή παραλείψεως, πειθαρχικού παραπτώματος ιδιοζούης βαρύτητος και αντικειμενικής απαξίας, για τον κολασμό του οποίου κρίνονται ως ανεπερκείς και ατελέσφορες οι κατώτερες πειθαρχικές ποινές της επιπλήξεως, του περιορισμού και της κρατήσεως.

5. Επειδή, εν προκειμένω, το ως άνω περιγραφών πραγματικό περιστατικό, το οποίο κατελογίσθη στον αιτούντα, δεν συνιστά, υπό τας συνθήκας κάτω από τας οποίας έλαβε χώρα, σοβαρό, υπό την εκτεθείσαν νομίμως να επισύρει την βαρυτάτη εκ των συνθήκων ποινών, ήτοι την ποινή της φυλακίσεως. Αν και κατά τη γνώμη ενός μέλους του Δικαστηρίου με αποφασιστική ψήφο, προς την οποία προσεχώρησε και ένα εκ των Παρέδρων

μελών, το πραγματικό περιστατικό που κατελίσθη στον αιτούντα είναι σοβαρό και νομίμως του επεβλήθη ποινής της φυλακίσεως.

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/1997 (1)

Ενοπλες Δυνάμεις. Πειθαρχικό δίκαιο αξιωματικών. Τα ανακριτικά συμβούλια, στα οποία παραπέμπονται εν ενεργεία μόνιμοι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων για απόταξη οι έφεδροι αξιωματικοί με το ερώτημα της αποβολής, συγκροτούνται κάθε φορά για ορισμένη υπόθεση και με την ίδια την πράξη με την οποία παραπέμπεται ο διωκόμενος και αποτελούνται από αξιωματικούς που επιλέγονται ελεύθερα από εκείνον που συγκροτεί τα Συμβούλια, με βάση κυρίως το βαθμό τους. Η ευκαιριακή συγκρότηση των ανακριτικών συμβουλίων αντίκειται στα άρθρα 2 και 5 του Συντάγματος, καθώς και στην αρχή του Κράτους δικαίου. Οι σχετικές διατάξεις του νδ 1400/1973 είναι ανίσχυρες. Απορρίπτεται η έφεση.

Α.Β.
Αριθμός 1749/1997
ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ Γ'

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 9 Ιανουαρίου 1997, με την εξής σύνθεση: Σ. Γιάγκας, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Γ' Τμήματος, Γ. Παπαμεντζελόπουλος, Δ. Μπριόλας, Σύμβουλοι, Αικ. Σακελλαροπούλου, Γ. Ποταμιάς, Πάρεδροι. Α. Γαϊτάνης, Γραμματέας του Γ' Τμήματος.

Γ ι α να δικάσει την από 13ης Μαρτίου 1991 έφεση :

Τ ο υ Υπουργού Εθνικής 'Αμυνας, ο οποίος παρέστη με τον Α. Χαρλαύτη, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους,

κ α τ ά του Ευαγγέλου Παναγιώτη Χίνη, κατοίκου Αθηνών, ο οποίος παρέστη με τον δικηγόρο Γ. Κουτσουμπάκη (Α.Μ. 1043), που τον διόρισε με πληρεξούσιο,

κ α ι κατά της 1860/1990 αποφάσεως του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητού, Συμβούλου Δ. Μπριόλα.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον αντιπρόσωπο του εκκαλούντος Υπουργού, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους εφέσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η έφεση και τον πληρεξούσιο του εφεσιβλήτου, ο οποίος ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι,

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο ν ό μ ο

1. Επειδή, με την κρινόμενη έφεση, για την οποία δεν απαιτείται κατά το νόμο καταβολή τελών και παραβόλου, ζητείται, παραδεκτώς, η εξαφάνιση της αποφάσεως 1860/1990 του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών. Με την απόφαση αυτή έγινε δεκτή αίτηση ακυρώσεως του εφεσιβλήτου κατά, (α) του από 20.4.1990 πρακτικού του Δευτεροβάθμιου Ανακριτικού Συμβουλίου του άρθρου 58 του Ν.Δ. 1400/1973, με το οποίο το Συμβούλιο αυτό πρότεινε να επιβληθεί στον εφεσίβλητο, Δόκιμο 'Εφεδρο Αξιωματικό (Δ.Ε.Α.), η διαγραφή του από την κατηγορία των Δ.Ε.Α. και η μεταφορά του στην τάξη του Στρατιώτη, για βαρύ παράπτωμα περί την υπηρεσία και την πειθαρχία και για παράπτωμα που θίγει τη στρατιωτική τιμή, και (β) της αποφάσεως Φ.453.2/60/208048/Σ.866/30.4.1990 του Δ/ντή Β' Κλάδου

του ΓΕΣ/1ο Ε.Γ./5/2 περί διαγραφής του εφεσιβλήτου από την κατηγορία των ΔΕΑ και μεταφοράς του στην τάξη του στρατιώτη για τον ανωτέρω λόγο.

2. Επειδή, το Ν.Δ. 1400/1973 "Περί Καταστάσεως των Αξιωματικών των Ενόπλων Δυνάμεων" (Α' 114) ορίζει, στην παρ. 1 του άρθρου 2 αυτού ότι "Το Σώμα των αξιωματικών αποτελείται από τους μονίμους και εφέδρους αξιωματικούς, εν ενεργεία ή εν εφεδρεία, και από τους αξιωματικούς πολεμικής διαθεσιμότητος" και στην παρ. 2 ότι "Οι εν ενεργεία αξιωματικοί αποτελούνται από : α) . . . τους μονίμους εν ενεργεία, β) . . . τους μονίμους εξ εφεδρείας, γ) τους εφέδρους τους υπηρετούντας την θητείαν των, κανονικήν ή παρατεταμένην. Ούτοι καλούνται έφεδροι εν ενεργεία, δ) τους εφέδρους, οίτινες είχον απολυθή εκ του Στρατεύματος και εγγραφή εις τα στελέχη της εφεδρείας, και έχουν επιστρατευθή ή ανακαταταγή. Ούτοι καλούνται έφεδροι εξ εφεδρείας, ε) τους εφέδρους εξ απονομής". Περαιτέρω, το άρθρο 4 του ιδίου Ν.Δ/τος ορίζει ότι "αι πειθαρχικαί ποιναί διακρίνονται εις συνήθεις και εις καταστατικάς" (παρ. 1), ότι "καταστατικαί πειθαρχικαί ποιναί είναι αι επιβαλλόμεναι διά πειθαρχικά παραπτώματα προβλεπόμενα υπό του παρόντος. Αύται μεταβάλλουν την κατάστασιν του αξιωματικού ή επιφέρουν στέρησιν του βαθμού και της ιδιότητος του αξιωματικού" (παρ. 3) και ότι "αι καταστατικαί πειθαρχικαί ποιναί είναι η πρόσκαιρος παύσις, η προσωρινή απόλυσις, η απόταξις και η αποβολή" (παρ. 4). Για την πειθαρχική ποινή της αποβολής, το άρθρο 40 παρ. 1 του ιδίου Ν.Δ/τος προβλέπει ότι αυτή επιβάλλεται "α) εις τους μονίμους εξ εφεδρείας αξιωματικούς, δι' ους λόγους επιβάλλεται εις τους μονίμους εν ενεργεία η ποινή της αποτάξεως, β) εις τους εφέδρους εν ενεργεία ή εξ εφεδρείας ή εξ απονομής αξιωματικούς, δι' ους λόγους επιβάλλεται εις τους μονίμους εν ενεργεία η ποινή της προσωρινής απολύσεως ή της αποτάξεως γ) ...", ενώ, ως προς τις συνέπειες της αποβολής, η μεν παρ. 5 του αυτού άρθρου 40 προβλέπει ότι "Η αποβολή συνεπάγεται αυτοδικαίως και την έκπτωσιν του βαθμού μετά των εν άρθρω 6 συνεπειών", η δε παρ. 6 ότι "Οι εν ενεργεία έφεδροι αξιωματικοί μεταφέρονται εις την τάξιν του απλού στρατιώτου, ναύτου ή σμηνίτου, υφ' ην του λοιπού υπηρετούν". Εξ άλλου, στην παράγρ. 1 του άρθρου 39 του ιδίου ν.δ/τος 1400/1973 ορίζεται ότι "η ποινή της αποτάξεως επιβάλλεται εις εν ενεργεία μόνιμον αξιωματικόν . . . ένεκα των εξής αιτιών : α) ... β) Δια βαρέα παραπτώματα περί την υπηρεσίαν ή την πειθαρχίαν. γ) ... δ) Δια παραπτώματα θίγοντα την στρατιωτικήν τιμήν, ε) ...", στο άρθρο 41 του ίδιου νομοθετήματος ορίζεται ότι "1. Εξαιρέσει της περιπτώσεως της παραγράφου 2 του άρθρου 39 διά την επιβολήν ποινής προσωρινής απολύσεως, αποτάξεως ή αποβολής, είναι απαραίτητος η γνωμοδότησις Ανακριτικού Συμβουλίου εξ αξιωματικών, συγκροτουμένου και λειτουργούντος κατά τας διατάξεις του παρόντος. 2. Το Συμβούλιον το οποίον ανακρίνει εις πρώτον βαθμόν καλείται Πρωτοβάθμιον Ανακριτικόν Συμβούλιον. Εις περίπτωσιν προσφυγής κατά της γνωμοδοτήσεως του Πρωτοβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου, συγκροτείται Δευτερο- βάθμιον Ανακριτικόν Συμβούλιον, 3. ... 4. Εις Ανακριτικόν Συμβούλιον παραπέμπονται εν ενεργεία ή εν εφεδρεία αξιωματικοί, βάσει των διατάξεων των άρθρων 32, 39 και 40 του παρόντος, διά τους εις τα άρθρα ταύτα αναφερομένους λόγους", στο άρθρο 42 ότι "Την πειθαρχικήν δίωξιν των αξιωματικών ενώπιον του Ανακριτικού Συμβουλίου συμφώνως προς τας διατάξεις των άρθρων 32, 39 και 40 του παρόντος ασκεί : α) ο Υπουργός Εθνικής Αμύνης δι' άπαντας τους αξιωματικούς, β) ο Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων, δια τους ανωτέρους και κατωτέρους αξιωματικούς, γ) οι Αρχηγοί Στρατού, Ναυτικού και Αεροπορίας δια τους υπό την διοίκησίν των κατωτέρους αξιωματικούς", στο άρθρο 43 ότι "... 6. Ο ασκών την πειθαρχικήν δίωξιν, εάν ούτος είναι ο Υπουργός Εθνικής Αμύνης ή ο Αρχηγός Ενόπλων Δυνάμεων, ... εκτιμά τα περιστατικά εντός διμήνου το βραδύτερον και : α) ... β) Αν κρίνη ότι το παράπτωμα είναι τιμωρητέον διά ποινής αργίας διά προσκαίρου παύσεως ή συνήθους πειθαρχικής ποινής, επιβάλλει την αντίστοιχον ποινήν, γ) Αν κρίνη ότι το παράπτωμα είναι βαρύτερον παραπέμπει τον αξιωματικόν ενώπιον Ανακριτικού Συμβουλίου, με το ερώτημα της αποτάξεως ή της επιβολής ποινής αργίας διά προσωρινής απολύσεως κατά τας διατάξεις των

άρθρων 32, 39 και 40 του παρόντος. 7. ... 8. Οι μόνιμοι εξ εφεδρείας, οι έφεδροι εξ εφεδρείας ή εξ απονομής και οι έφεδροι εν ενεργεία αξιωματικοί ως και οι εν εφεδρεία τελούντες, παραπέμπονται εις Ανακριτικόν Συμβούλιον μόνον με το ερώτημα της αποβολής κατά τας διατάξεις του άρθρου 40 του παρόντος".

3. Επειδή, ειδικότερα, όσον αφορά τη συγκρότηση και τη λειτουργία των ανακριτικών συμβουλίων των αξιωματικών, το αναφερθέν Ν.Δ. 1400/1973 ορίζει στο άρθρο 44 ότι "1. Το (Πρωτοβάθμιον) Ανακριτικόν Συμβούλιον συγκροτείται δι' ωρισμένην υπόθεσιν υπό του ασκούντος πειθαρχικήν δίωξιν εκ πέντε αξιωματικών ανωτέρων κατά βαθμόν ή αρχαιοτέρων του εγκαλουμένου, ων οι τρεις τουλάχιστον δέον οπωσδήποτε να είναι ανώτεροι αξιωματικοί. 2. 'Απαντα τα μέλη του Συμβουλίου λαμβάνονται εκ των εν ενεργεία αξιωματικών 'Οπλων, Μαχίμων, ή Ιπταμένων, του οικείου κλάδου Ενόπλων Δυνάμεων, εκτός εάν ο εγκαλούμενος είναι αξιωματικός Σώματος, οπότε εν εξ αυτών λαμβάνεται εκ των αξιωματικών του Σώματος, εις ο ούτος ανήκει. 3. Εφ' όσον δεν διατίθεται εν ενεργεία αξιωματικός του ιδίου Σώματος εν τη έδρα συγκροτήσεως του Συμβουλίου, ορίζεται αντ' αυτού έτερος οιουδήποτε Σώματος. 4. Εις πάσαν περίπτωσιν, εν εκ των μελών του Συμβουλίου δύναται να είναι Δικαστικός Σύμβουλος Α', Β', Γ' Τάξεως ή Βοηθός Δικαστικός Σύμβουλος Α' Τάξεως ανεξαρτήτως του βαθμού του εγκαλουμένου. 5. ... 6. Εάν δεν υπάρχη ο κατά τα ανωτέρω αναγκαίος διά την συγκρότησιν του Συμβουλίου αριθμός αξιωματικών ή οι υπάρχοντες απουσιάζουν ή κωλύονται αποδεδειγμένως, καλούνται όπως μετάσχουν του Συμβουλίου εν ενεργεία αξιωματικοί εκ των ετέρων Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων ή μη υπαρχόντων και τοιούτων εκ των αποστράτων του οικείου Κλάδου ή τέλος εκ των αποστράτων ετέρων Κλάδων, ανακαλουμένων προς τούτο εις την ενέργειαν. . .", στο άρθρο 46 ότι "1. Ο ασκών την πειθαρχικήν δίωξιν εν τη αυτή διαταγή δι' ης συγκροτεί το Ανακριτικόν Συμβούλιον : α) ορίζει τον τόπον εις ον δέον να συνέλθει τούτο, ως και την προθεσμίαν από της λήψεως της διαταγής συγκροτήσεως μέχρι της συνόδου του Συμβουλίου ... β) θέτει το ερώτημα ή τα ερωτήματα εφ' ων οφείλει το Συμβούλιον ν' αποφανθή...", στο άρθρο 55 ότι "1. ... 4. Εκδοθείσης της γνωμοδοτήσεως, το Συμβούλιον διαλύεται οριστικώς", στο άρθρο 56 ότι "1. ... αι περί αργίας διά προσωρινής απολύσεως και περί αποτάξεως ή αποβολής γνωμοδοτήσεις του Ανακριτικού Συμβουλίου επιδίδονται ... εις τον εγκαλούμενον και καθίσταται συγχρόνως αυτώ γνωστόν ... ότι δύναται εντός 10 ημερών ... να προσφύγη ενώπιον Δευτεροβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου προς επανεξέτασιν της υποθέσεως ...", ότι προσφυγή ενώπιον του Δευτεροβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου επιτρέπεται και "εις τον ασκούντα την πειθαρχικήν δίωξιν, εάν τεθέντος εν τω Συμβουλίω ερωτήματος αποτάξεως ή αργίας διά προσωρινής απολύσεως ή αποβολής, απεφάνθη τούτο αποφατικώς" (παρ. 4), και στο άρθρο 58 ότι "1. Το Δευτεροβάθμιον Ανακριτικόν Συμβούλιον είναι πενταμελές και συγκροτείται υπό του ασκούντος την πειθαρχικήν δίωξιν, διά την κατά τα άρθρ. 56 και 57, του παρόντος επανεξέτασιν ωρισμένης υποθέσεως, εκ 5 Ανωτάτων ή Ανωτέρων Αξιωματικών 'Οπλων ή Μαχίμων ή Ιπταμένων του οικείου Κλάδου Ενόπλων Δυνάμεων, ανωτέρων πάντων κατά βαθμόν ή αρχαιοτέρων του εγκαλουμένου. 2. Εις πάσαν περίπτωσιν ο Πρόεδρος του Συμβουλίου λαμβάνεται εκ των Ανωτάτων Αξιωματικών 'Οπλων, Μαχίμων ή Ιπταμένων του οικείου Κλάδου, το εν δε εκ των μελών του Συμβουλίου εκ των Δικαστικών Συμβούλων Α, Β, Γ τάξεως ή βοηθού Δικαστικού Συμβούλου Α' Τάξεως ανεξαρτήτως του βαθμού του εγκαλουμένου ... 3. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται ως προς την συγκρότησιν του Συμβουλίου αι διατάξεις των άρθρ. 44 έως και 46 ...". Τέλος, κατά το άρθρο 62 του ίδιου νομοθετήματος "1. Καταστάσης τελεσιδίκου της γνωμοδοτήσεως του Ανακριτικού Συμβουλίου ο Υπουργός Εθνικής Αμύνης εντός τριάκοντα ημερών, εάν μεν πρόκειται περί θέσεως του αξιωματικού εις απόταξιν ή αποβολήν προκαλεί την έκδοσιν του σχετικού Β.Δ/τος ...".

4. Επειδή από τις διατάξεις που παρατέθηκαν προκύπτει ότι τα πειθαρχικά Συμβούλια (Πρωτοβάθμιο και Δευτεροβάθμιο), στα οποία παραπέμπονται εν ενεργεία μόνιμοι αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων για

απόταξη ή έφεδροι αξιωματικοί, (εν ενεργεία ή εν εφεδρεία) με το ερώτημα της αποβολής, συγκροτούνται κάθε φορά για ορισμένη υπόθεση και με την ίδια την πράξη με την οποία παραπέμπεται ο διωκόμενος πειθαρχικά, και αποτελούνται από αξιωματικούς που επιλέγονται ελεύθερα από εκείνον που συγκροτεί αυτά τα Συμβούλια, με βάση κυρίως το βαθμό τους (Σ.τ.Ε. 2106/95, 1330/91, βλ. και Σ.τ.Ε. 1308/92, 479/91 κ.ά.).

5. Επειδή, ναι μεν οι εν ενεργεία αξιωματικοί των ενόπλων δυνάμεων δεν είναι μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι ... κατά την έννοια του άρθρου 103 του Συντάγματος και δεν απολαύουν της καθιερουμένης από αυτό μονιμότητας, στοιχείο της οποίας είναι και η κρίση των δημοσίων υπαλλήλων από υπηρεσιακά συμβούλια παγίως συγκροτούμενα, η με τον εκτεθέντα, όμως, τρόπο ευκαιριακή συγκρότηση ανακριτικών συμβουλίων από τον ασκούντα την πειθαρχική δίωξη, ενόψει συγκεκριμένης υποθέσεως και χωρίς ο νόμος να θέτει ειδικότερα αντικειμενικά κριτήρια για την επιλογή των μελών τους, αντίκειται στο Σύνταγμα και πιο συγκεκριμένα στις διατάξεις του άρθρου 2 που επιβάλλουν το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου, του άρθρου 5 που διασφαλίζουν την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και της σταδιοδρομίας του κάθε πολίτη, καθώς και στην αρχή του κράτους δικαίου, στο οποίο απέβλεψε το Σύνταγμα, με το σύνολο των από αυτό καθιερουμένων εγγυήσεων για τον πολίτη. Ειδικότερα, τα ανακριτικά συμβούλια που είναι αρμόδια για τους αξιωματικούς των ενόπλων δυνάμεων, μονίμους ή εφέδρους σύμφωνα με τις παρατεθείσες διατάξεις του Ν.Δ. 1400/1973, ενόψει του ειδικού καθεστώτος της υπηρεσιακής κατάστασης και πειθαρχίας αυτών, θα μπορούσαν να συγκροτηθούν κατά τρόπο που να μην παραβιάζονται οι συνταγματικές αυτές αρχές, είτε με ελεύθερη επιλογή των μελών τους αξιωματικών, εφόσον, όμως, τα μέλη αυτά θα ορίζονταν με ορισμένη θητεία προς εκδίκαση των υποθέσεων που θα εφέροντο προς κρίση κατά το χρόνο της θητείας τους, είτε κατά περίπτωση, εφόσον, όμως η επιλογή των μελών τους αξιωματικών δεν θα γινόταν ελεύθερα, αλλά βάσει ειδικών και αντικειμενικών κριτηρίων επιλογής που θα καθόριζε ο ίδιος ο νόμος (Πρβλ. Ολομ. Σ.τ.Ε. 789/1990, 2829/1990). Επομένως, οι διαληφθείσες διατάξεις του ν.δ/τος 1400/1973 που αναφέρονται στη συγκρότηση ανακριτικών συμβουλίων, κατά περίπτωση, για την εκδίκαση μιας μόνο κάθε φορά υπόθεσης και χωρίς τη θέσπιση ειδικών κριτηρίων για την επιλογή των μελών τους, είναι ανίσχυρες ως αντικείμενες στο Σύνταγμα (Σ.τ.Ε. 2106/95, 1308/92, 1330, 902, 479/91 κ.ά.).

6. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση ο εφεσίβλητος που υπηρετούσε τη θητεία του ως ΔΕΑ, ήτοι ως "έφεδρος εν ενεργεία" σύμφωνα με την παρατεθείσα διάταξη του άρθρου 2, παρ. 2 στοιχ. γ' του Ν.Δ/τος 1400/1973, παραπέμφθηκε με την υπ' αριθ. Ε.Π. Φ.453.2/33/206850/Σ.441/5.3.1990 διαταγή ΓΕΣ/1οΕ.Γ./5/2 στο Πρωτοβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο με το ερώτημα της διαγραφής από την κατηγορία των ΔΕΑ και της μεταφοράς του στην τάξη του στρατιώτη, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 40 του εν λόγω Ν.Δ/τος, για βαρύ παράπτωμα περί την υπηρεσία και την πειθαρχία καθώς και για παράπτωμα που θίγει τη στρατιωτική τιμή. Μετά την από 27.3.1990 αρνητική γνωμοδότηση του Πρωτοβάθμιου Ανακριτικού Συμβουλίου, ο ασκήσας την πειθαρχική δίωξη προσέφυγε στο Δευτεροβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο με την υπ' αριθ. Φ.453.2/46/207456/Σ.667/4.4.1990 διαταγή ΓΕΣ/1ο Ε.Γ./5/2. Με την ίδια αυτή παραπεμπτική απόφαση συγκροτήθηκε το Δευτεροβάθμιο Ανακριτικό Συμβούλιο προκειμένου να αποφανθεί για τα αποδιδόμενα στον εφεσίβλητο πειθαρχικά παραπτώματα. Η συγκρότηση, όμως, του εν λόγω Συμβουλίου κατά τον τρόπο αυτό, με βάση τις ανωτέρω διατάξεις του Ν.Δ/τος 1400/1973 που κρίθηκαν αντισυνταγματικές, ήταν μη νόμιμη. Ορθώς, κατά συνέπεια, το διοικητικό εφετείο ακύρωσε με την εκκαλούμενη απόφασή του το από 20.4.1990 πρακτικό του Δευτεροβαθμίου Ανακριτικού Συμβουλίου και την στηριζόμενη σε αυτό υπ' αριθ. Φ.453.2/60/208048/Σ.866/ 30.4.1990 απόφαση του Διευθυντή Β' Κλάδου του ΓΕΣ περί διαγραφής του εφεσιβλήτου από την κατηγορία των ΔΕΑ και μεταφοράς του στην τάξη του στρατιώτη, για τον ανωτέρω λόγο μη νόμιμης συγκρότησης του Συμβουλίου αυτού, ο οποίος λόγος ήταν εξεταστέος και

αυτεπαγγέλτως από το Εφετείο (Σ.τ.Ε. 2106/95). Οι λόγοι δε εφέσεως, με τους οποίους προβάλλεται ότι οι προαναφερθείσες διατάξεις του Ν.Δ/τος 1400/1973 δεν αντίκεινται στο Σύνταγμα και ότι ήταν νόμιμη η συγκρότηση του Δευτεροβάθμιου Ανακριτικού Συμβουλίου, είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι, όπως και η κρινόμενη έφεση στο σύνολό της.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Απορρίπτει την κρινόμενη έφεση, και

Επιβάλλει στο Δημόσιο ως δικαστική δαπάνη του εφεσιβλήτου το ποσό των δέκα τεσσάρων χιλιάδων (14.000) δραχμών.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 13 Ιανουαρίου 1997

Ο Πρόεδρος του Γ' Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ' Τμήματος

και τούτου αποβιώσαντος ο αρχαιότερος Σύμβουλος

Γ. Παπαμεντζελόπουλος Α. Γαϊτάνης

και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 8ης Μαίου 1997.

Ο Πρόεδρος του Γ' Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ' Τμήματος

και τούτου αποβιώσαντος ο αρχαιότερος Σύμβουλος

Π.Ν. Φλώρος Α. Γαϊτάνης

Α ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ/2000 (1)
Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Πειθαρχικό δίκαιο των μελών ΔΕΠ των ΑΕΙ. Ο πρύτανης του ΑΕΙ, στο οποίο ανήκει ο παρεμπόμενος για πειθαρχικό αδίκημα καθηγητής ΑΕΙ, συμμετέχει στο πειθαρχικό συμβούλιο όταν δεν έχει ασκήσει αυτός την πειθαρχική δίωξη, διαφορετικά συμμετέχει ο νόμιμος αναπληρωτής του. Δεκτή η αίτηση ακύρωσης της απόφασης του Πειθαρχικού Συμβουλίου των Μελών ΔΕΠ των ΑΕΙ και της πράξης του πρύτανη περί προσωρινής απόλυσης του αιτούντος.

Αριθμός 1117/2000
ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ Γ?

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 27 Ιανουαρίου 2000 με την εξής σύνθεση : Γ. Δεληγιάννης, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Γ? Τμήματος, Π. Ν. Φλώρος, Γ. Παπαμεντζελόπουλος, Δ. Μπριόλας, Χρ. Ράμμος, Σύμβουλοι, Γ. Ποταμιάς, Κ. Πισπιρίγκος, Πάρεδροι, Αντ. Γαϊτάνης, Γραμματέας του Γ? Τμήματος.

Γ ι α να δικάσει την από 25 Ιουλίου 1994 αίτηση :

Τ ο υ ..... ο οποίος παρέστη με τον δικηγόρο Ηλ. Αναγνωστόπουλο (Α.Μ. 9168), που τον διόρισε στο ακροατήριο,

κ α τ ά του ..... το οποίο δεν παρέστη.

Με την αίτηση αυτή ο αιτών επιδιώκει να ακυρωθούν : α) η υπ? αριθμ. 5/1994 απόφαση του Πειθαρχικού Συμβουλίου των Μελών Δ.Ε.Π. των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και β) η υπ? αριθμ. 7862/23.5.1994 Πράξη του Πρύτανη του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Συμβούλου Χρ. Ράμμου.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον πληρεξούσιο του αιτούντος, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους ακυρώσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο ν Ν ό μ ο

1. Επειδή, για την άσκηση της κρινομένης αιτήσεως έχουν καταβληθεί τα νόμιμα τέλη και το παράβολο (αριθ. γραμματίων 7499976, 7499977, 1675742, 6928499/94).

2. Επειδή, με την κρινόμενη αίτηση ζητείται η ακύρωση: α) της υπ? αριθμ. 5/1994 (ΦΕΚ 19 τεύχος Παράρτημα/23.6.1994) αποφάσεως του Πειθαρχικού Συμβουλίου των μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) (των άρθρων 2 του ν. 249/1976 και 79 παρ. 6 του ν. 1566/1985) με την οποία επιβλήθηκε στον αιτούντα καθηγητή της Φυσικής του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ), αφενός μεν πειθαρχική ποινή προσωρινής απολύσεως διαρκείας ενός έτους, γιατί κατά χρονικό διάστημα από 16.2.1990 μέχρι 27.11.1992 προσέφερε υπηρεσίες ως διευθυντής του Ινστιτούτου Θεωρητικής Φυσικής στο Εθνικό νδρυμα Ερευνών (ΕΙΕ) χωρίς την απαιτούμενη άδεια του

Υπουργού Παιδείας, αφετέρου δε πειθαρχική ποινή προστίμου ίσου προς τον μισθό 15 ημερών, γιατί κατά το χειμερινό διδακτικό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 1991 - 1992 μείωσε, με δική του πρωτοβουλία και χωρίς την έγκριση των αρμοδίων οργάνων των ΕΜΠ, τις ώρες διδασκαλίας του μαθήματος Φυσική Ι, στο πρώτο έτος του Τμήματος Τοπογράφων Μηχανικών, από πέντε σε τέσσερις εβδομαδιαίως, και β) της υπ? αριθμ. 7862/23.5.1994 πράξεως του Πρυτάνεως του ΕΜΠ περί προσωρινής απολύσεως του αιτούντος (ΦΕΚ 53 τ. ΝΠΔΔ/31.5.1994).

3. Επειδή, η υπόθεση εισάγεται προς συζήτηση στην παρούσα επταμελή σύνθεση, ύστερα από την υπ? αριθμ. 344/1999 παραπεμπτική απόφαση του τμήματος υπό πενταμελή σύνθεση.

4. Επειδή νομίμως χωρεί κατ? άρθρ. 21, 28 και 66 του π.δ/τος 18/1989 (ΦΕΚ 8α) η συζήτηση της υποθέσεως, παρά το γεγονός ότι, το καθ? ου η κρινόμενη αίτηση Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο δεν παρέστη κατά την επ? ακροατηρίου συζήτηση, εφ? όσον, όπως προκύπτει από το ευρισκόμενο στον φάκελο οικείο αποδεικτικό επιδόσεως, επεδόθη σ? αυτό νομοτύπως και εμπροθέσμως τόσο αντίγραφο της υπ? αριθμ. 344/1999 παραπεμπτικής αποφάσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας όσο και της από 24.5.1999 πράξεως του Προέδρου του Τμήματος περί καθορισμού του εισηγητού και της αρχικής δικασίμου της υποθέσεως.

5. Επειδή, στο άρθρο 16 παρ. 6 του Συντάγματος ορίζεται μεταξύ άλλων, ότι οι καθηγητές των ΑΕΙ είναι δημόσιο λειτουργοί και ότι δεν μπορούν να παυθούν παρά μόνο τις ουσιαστικές προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 88 παρ. 4 και ύστερα από απόφαση συμβουλίου που αποτελείται κατά πλειοψηφία από ανωτάτους δικαστικούς λειτουργούς. Εξ άλλου στο τελευταίο αυτό άρθρο (88 παρ. 4) του Συντάγματος ορίζονται οι ουσιαστικές προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες μπορούν να παυθούν οι δικαστικοί λειτουργοί.

6. Επειδή, με το άρθρο 326 του ν. 5343/1932 "περί Οργανισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών" - ΦΕΚ 86 Α/23.3.1932 - (που εφαρμόζεται και στους καθηγητές του ΕΜΠ δυνάμει του άρθρου 9 του ν. 249/1976 - ΦΕΚ 7 Α) ορίσθηκαν τα εξής : "Εάν τακτικός ή έκτακτος καθηγητής του Πανεπιστημίου παραβαίνη τα εαυτού καθήκοντα, εάν επιδεικνύει ραθυμίαν ή κουφότητα ασύγνωστον περί την εκπλήρωση αυτών, εάν επιδεικνύει διαγωγήν απάδουσαν εις την αξιοπρέπειαν του Πανεπιστημιακού λειτουργού, εάν αυτοβούλως εγκαταλείψη την θέσιν αυτού, τιμωρείται πειθαρχικώς δι? εγγράφου επιπλήξεως, διά προστίμου ουχί κατωτέρου του δεκάτου ουδ? ανωτέρου ολοκλήρου του μηνιαίου μισθού, διά προσωρινής απολύσεως από ενός μηνός μέχρι ενός έτους ή δι? οριστικής απολύσεως". Στον ίδιο νόμο στο άρθρο 327 ορίζεται ότι οι πειθαρχικές ποινές της επιπλήξεως και του προστίμου επιβάλλονται μετά προηγουμένη απολογία από τον Υπουργό (παρ. 1) ενώ οι πειθαρχικές ποινές της προσωρινής και οριστικής απολύσεως επιβάλλονται από πειθαρχικό συμβούλιο (παρ. 2). Εξ άλλου στο άρθρο 7 παρ. 1 του ήδη μνημονευθέντος ν. 249/1976 ορίζεται ότι : ?Η πειθαρχική δίωξις ασκείται είτε υπό του Πρυτάνεως ή του επέχοντος θέσιν Πρυτάνεως ή υπό των νομίμων αυτών αναπληρωτών του Ανωτάτου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος εις το οποίον ανήκει ο παραπεμπόμενος, είτε υπό του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων διά του Πρυτάνεως ή των νομίμων αυτού αναπληρωτών?. Περαιτέρω στην παρ. 23 του άρθρου 45 του ν. 1268/1982 - ΦΕΚ 87 Α -, όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 6 (ιγ?) του άρθρου 79 του ν. 1566/1985 - ΦΕΚ 167 Α - ορίσθηκαν τα εξής : "23. Τα μέλη του ΔΕΠ υπάγονται στην αρμοδιότητα του πειθαρχικού συμβουλίου και στις πειθαρχικές διατάξεις για τους καθηγητές και τους υφηγητές των ΑΕΙ, όπως προβλέπει ο σχετικός νόμος. Η σύνθεση του συμβουλίου αυτού ορίζεται πενταμελής ως εξής (α-γ) Οι πρόεδροι του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, οι οποίοι σε περίπτωση έλλειψης απουσίας ή κωλύματος αναπληρώνονται από τους νόμιμες αναπληρωτές τους. (δ) Ο πρύτανης ή ο πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής του οικείου ΑΕΙ ή ο νόμιμος αναπληρωτής του και (ε) ένας

πρύτανης άλλου ΑΕΙ της χώρας, οριζόμενος με τον αναπληρωτή του με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Αντί του μέλους αυτού μετέχει στη σύνθεση του συμβουλίου από τη στιγμή που θα εκλεγεί ο πρόεδρος της ΕΑΓΕ ή ο νόμιμος αναπληρωτής του . . . ". Τέλος στο άρθρο 5 του από 12.7.1933 π.δ/τος (ΦΕΚ 225 Α/26.7.1933) ορίζεται ότι : "Το Πειθαρχικόν Συμβούλιον επιλαμβάνεται της πειθαρχικής διώξεως είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήσεως του Πρυτάνεως είτε κατ? εντολήν του Υπουργού περιεχούσης τα αποτελούντα το πειθαρχικόν παράπτωμα περιστατικά".

7. Επειδή, η έννοια της εκτεθείσης στην προηγούμενη σκέψη διατάξεως της παρ. 23 του άρθρου 45 του ν. 1268/1982 (όπως κατά τα εκτεθέντα αντικατασταθείσα ήδη ισχύει) ερμηνευομένης σύμφωνα με την αρχή της αμεροληψίας των διοικητικών οργάνων, η οποία αποτελεί μία ειδικότερη έκφανση της γενικότερης αρχής του Κράτους Δικαίου, που απορρέει από το Σύνταγμα και τις καθιερούμενες απ? αυτό εγγυήσεις υπέρ του πολίτη (προβλ. ΣτΕ 789/1990 Ολομ., 1990/1990 Ολομ.) καθώς και την αρχή της δίκαιης δίκης, που θεσπίζει το άρθρο 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ΕΣΔΑ - (ν.δ. 53/1994, ΦΕΚ 256/Α/1974), είναι, ότι ο πρύτανης του ΑΕΙ, στο οποίο ανήκει παρεμπόμενος για πειθαρχικό αδίκημα καθηγητής ΑΕΙ, συμμετέχει τότε μόνο στο Πειθαρχικό Συμβούλιο, όταν δεν έχει ασκήσει την πειθαρχική δίωξη κατά του εγκαλουμένου πειθαρχικώς καθηγητού κατ? άρθρ. 7 παρ. 1 του ν. 249/1976, ενώ στην περίπτωση που έχει ασκήσει αυτός την πειθαρχική δίωξη, τότε καλείται να συμμετάσχει στο Πειθαρχικό Συμβούλιο ο νόμιμος αναπληρωτής αυτού, περί του οποίου γίνεται μνεία στο προαναφερθέν άρθρο 45 παρ. 23 του ν. 1268/1982. Πράγματι δεν είναι επιτρεπτό το ίδιο το πρόσωπο, που άσκησε την πειθαρχική δίωξη κατά πειθαρχικώς διωκομένου, να συμμετέχει ακολούθως ως μέλος και στο πειθαρχικό συμβούλιο, το οποίο θα αποφασίσει τελικώς επί της ενοχής ή όχι αυτού (πρβλ. ΣτΕ 2899/1975 και 4862/1988, 2905/1986). Η επιταγή αυτή έχει εξ άλλου αποτυπωθεί σε δύο βασικά νομοθετήματα που διέπουν το πειθαρχικό δίκαιο δύο σημαντικών κατηγοριών δημοσίων λειτουργών στην ελληνική έννομη τάξη και συγκεκριμένα στα άρθρα 239 παρ. 1 και 227 παρ. 2 του Υπαλληλικού Κώδικα (π.δ. 611/1977) και 97 παρ. 5 εδαφ. γ του Κώδικα Καταστάσεως Δικαστικών Λειτουργών (ν. 1756/1988). Δεν μπορεί δε να θεωρηθεί ότι βούληση του νομοθέτη ήταν να εξαιρέσει από την εφαρμογή της επίμαχης αυτής δικαιοκρατικής αρχής, που ισχύει ρητώς για τις δύο προαναφερθείσες κατηγορίες δημοσίων λειτουργών, τους καθηγητές των ΑΕΙ, για τους οποίους εξ άλλου το ίδιο το Σύνταγμα θεσπίζει ειδικές εγγυήσεις, σε ό,τι αφορά την υπηρεσιακή τους κατάσταση και εξέλιξη, στις εκτεθείσες στην πέμπτη σκέψη διατάξεις των άρθρων 16 παρ. 6 και 88 παρ. 4, στην τελευταία μάλιστα από τις οποίες τους εξομοιώνει, σε ό,τι αφορά τις ουσιαστικές προϋποθέσεις, κάτω από τις οποίες μπορούν να παυθούν, με τους δικαστικούς λειτουργούς.

8. Επειδή, στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου ο Πρύτανης του ΕΜΠ Ν. Μαρκάτος, άσκησε την υπ? αριθμ. 24217/24.12.1992 πειθαρχική αγωγή εις βάρος του αιτούντος για τα παραπτώματα, για τα οποία και τελικώς τιμωρήθηκε ο τελευταίος με τις ήδη προβαλλόμενες πράξεις, συμμετέσχε δε και στο Πειθαρχικό Συμβούλιο, που εξέδωσε τις προσβαλλόμενες αυτές πειθαρχικές αποφάσεις. Σύμφωνα όμως με τα εκτεθέντα στην προηγούμενη σκέψη, η συμμετοχή του Πρύτανη του ΕΜΠ στο Συμβούλιο δεν ήταν επιτρεπτή, διότι η όλη διαδικασία είχε ξεκινήσει με πειθαρχική δίωξη που αυτός είχε ασκήσει, έπρεπε δε να είχε συμμετάσχει αντ? αυτού ο νόμιμος αναπληρωτής αυτού. Με τα δεδομένα αυτά η προσβαλλόμενη πειθαρχική απόφαση του Πειθαρχικού Συμβουλίου των μελών ΔΕΠ των ΑΕΙ καθώς και η ερειδομένη επ? αυτής πράξη του Πρυτάνεως του ΕΜΠ περί προσωρινής απολύσεως του αιτούντος πρέπει να ακυρωθούν κατά τον βασίμως προβαλλόμενο σχετικό λόγο ακυρώσεως, παρέλκει δε ως αλυσιτελής η έρευνα των υπολοίπων λόγων ακυρώσεως.

Δ ι ά τ α ύ τ α

Δέχεται την αίτηση.

Ακυρώνει : α) την υπ? αριθμ.5/1994 (ΦΕΚ 19 τεύχος Παράρτημα/23.6.1994) απόφαση του Πειθαρχικού Συμβουλίου των μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού (ΔΕΠ) των Ανωτάτων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ) (των άρθρων 2 του ν. 249/1976 και 79 παρ. 6 του ν. 1566/1985) με την οποία επιβλήθηκε στον αιτούντα καθηγητή της Φυσικής του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ), αφενός μεν πειθαρχική ποινή προσωρινής απολύσεως διαρκείας ενός έτους, αφετέρου δε πειθαρχική ποινή προστίμου ίσου προς τον μισθό 15 ημερών, και β) την υπ? αριθμ. 7862/23.5.1994 πράξη του Πρυτάνεως του ΕΜΠ περί προσωρινής απολύσεως του αιτούντος (ΦΕΚ 53 τ. ΝΠΔΔ/31.5.1994).

Διατάσσει την απόδοση του καταβληθέντος παραβόλου, κ α ι

Επιβάλλει στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο ως δικαστική δαπάνη του αιτούντος το ποσόν των (14.000 + 14.000 = 28.000) είκοσι οκτώ χιλιάδων δραχμών.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 8 Μαρτίου 2000 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 16ης Μαρτίου 2000.

Ο Πρόεδρος του Γ? Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ? Τμήματος

Γ. Δεληγιάννης Αντ. Γαϊτάνης

ΣΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Εντέλλεται προς κάθε δικαστικό επιμελητή να εκτελέσει όταν του το ζητήσουν την παραπάνω απόφαση, τους Εισαγγελείς να ενεργήσουν κατά την αρμοδιότητά τους και τους Διοικητές και τα άλλα όργανα της Δημόσιας Δύναμης να βοηθήσουν όταν τους ζητηθεί.

Η εντολή πιστοποιείται με την σύνταξη και την υπογραφή του παρόντος.

Αθήνα, ...

Ο Πρόεδρος του Γ? Τμήματος Ο Γραμματέας του Γ? Τμήματος

ΔΕΛΤΙΟ-ΣΤΕ/1983 (8)

Ενοπλες δυνάμεις. Στρατοδικεία. Η αρχή της ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης διέπει την λειτουργία κάθε δικαστηρίου, και των Στρατοδικείων και αφορά όλα τα μέλη που τα συγκροτούν, είτε προέρχονται από το δικαστικό σώμα των ενόπλων δυνάμεων, είτε όχι.

1678/1983 ΣΤΕ.

Τα στρατοδικεία είναι, κατά τον συντακτικό νομοθέτη δικαστήρια που αποτελούν, για τους υπαγομένους εις αυτά τον κατά το άρθρο 8 του Συντάγματος φυσικό δικαστή στον οποίον έχει ανατεθεί η προβλεπομένη από το άρθρο 20 του αυτού Συντάμγατος παροχή εννόμου προστασίας. Κατά συνέπεια, τα εκ του δικαστικού Σώματος των Ενόπλων Δυνάμεων μέλη αυτών είναι μεν δυνατόν, πριν από την έκδοση του νόμου που προβλέπει η παρ. 5 του άρθρου 96 του Συντάγματος να μην απολαύουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας, υπό την έννοια ότι δεν είναι ισόβια και δεν κρίνονται από Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, σύμφωνα όμως με τη βασική αρχή της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης που διέπει τη λειτουργία κάθε δικαστηρίου και αφορά όλα τα μέλη του οι συγκροτούντες τα στρατοδικεία είτε προέρχονται εκ του δικαστικού σώματος των ενόπλων δυνάμεων, είτε μη, κατά την άσκηση των δικαστικών καθηκόντων τους υπόκεινται μόνο στο Σύνταγμα και τους νόμους και δεν είναι επιτρεπτό να ελέγχωνται είτε πειθαρχικά είτε κατά τις κρίσεις της υπηρεσιακής τους εξελίξεως για την έκφραση γνώμης και ψήφου, την εκτίμηση των αποδείξεων και του πραγματικού γενικά της υποθέσεως παρά μόνον άν η σχετική ενέργειά τους αντίκειται κατά τρόπο έκδηλο στους κανόνες της λογικής και της κοινής πείρας.

(Απόσπασμα από το ΔΝΣΤΕ 1983).

Δ/ΝΗ/1989 (1260), ΠΟΙΝΧΡ/1989 (804)

Αποφάσεις Στρατιωτικών Δικαστηρίων. Δεν απαιτείται να είναι αιτιολογημένες. Λόγος αναιρέσεως για έλλειψη αιτιολογίας της προσβαλλομένης απόφασης του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου απαράδεκτος. Καταδίκη αξιωματικού, ο οποίος εκμεταλλευόμενος την θέση του, χρησιμοποίησε εργασία του υπ' αυτόν προσωπικού για δικό του όφελος. Χρησιμοποίηση ναύτη για την βαφή της οικίας του αξιωματικού ως και άλλου (ναύτη) για την παράδοση μαθημάτων στην θυγατέρα του.

Α.Π. 196/1989 ΣΤ' Τμ.

Πρόεδρος: Παν. Θεοδωρόπουλος, Αντιπρόεδρος.
Εισηγητής: Εμμ. Παπαδογιάννης, Αρεοπαγίτης.
Αντεισαγγελέας: Θ. Αραβαντινός.
Δικηγόρος: Ν. Καμπάς.

Οι αποφάσεις των Στρατιωτικών Δικαστηρίων δεν απαιτείται να είναι αιτιολογημένες, διότι δεν εδημοσιεύθη ακόμη ο νόμος που προβλέπεται από το άρθρο 94 παρ. 5 του Συντάγματος. Αρκεί η απλή απάντηση επί των τιθεμένων υπό του Προέδρου ζητημάτων τα οποία αναφέρονται στην κρινόμενη πράξη και σε θέματα αφορώντα τον καταλογισμό ή την επαύξηση του αξιοποίνου ή την μείωση της ποινής και πρέπει να περιέχουν σαφώς και πλήρως τα αποδιδόμενα στον κατηγορούμενο πραγματικά περιστατικά δια να καθίσταται δυνατός ο έλεγχος του Αρείου Πάγου, εάν τα δεκτά γεγόμενα πραγματικά περιστατικά υπήχθησαν ορθώς ή μη στην εφαρμοσθείσα διάταξη ουσιαστικού ποινικού δικαίου (Ολ ΑΠ 169/1984). Συνεπώς ο πρώτος λόγος των προσθέτων με τον οποίον παραπονείται ο αναιρεσείων για έλλειψη αιτιολογίας της προσβαλλομένης αποφάσεως του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου είναι απορριπτέος ως απαράδεκτος. Απορριπτέος ως απαράδεκτος είναι και ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως για απόλυτη ακυρότητα διότι το δικαστήριο απέρριψε αιτημα αναβολής της δίκης χωρίς να ακουσθεί προηγουμένως ο επίτροπος, καθόσον τέτοιος λόγος δεν προβλέπεται στο άρθρο 426 του Σ.Π. Κώδικος που καθορίζει περιοριστικά τους λόγους αναιρέσεως κατά των αποφάσεων των στρατιωτικών δικαστηρίων.

Κατά τη διάταξη του άρθρου 120 παρ. 1 γ του στρατιωτικού ποινικού κώδικος, με φυλάκιση μέχρις έξι μηνών τιμωρείται ο στρατιωτικός που χρησιμοποιεί εργασίαν του υπ'αυτόν προσωπικού προς ίδιον ή αλλότριο όφελος. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλομένη παόφαση του Αναθεωρητικού Δικαστηρίου, στους στρατοδίκας ετέθησαν τα εξής ζητήματα. Είναι ένοχος ο κατηγορούμενος του ότι

α) τον Απρίλιο του 1983 με σκοπό να ωφεληθεί οικονομικά εκμεταλλευόμενος την θέση του ως αξιωματικού εχρησιμοποίησε ναύτη εκ της υπηρεσίας του δια την βαφήν της οικίας του αντί ευτελούς αμοιβής και

β) τον Μάιο και Δεκέμβριο 1983 χρησιμοποίησε έτερον ναύτη της υπηρεσίας του για την παράδοση ιδιαιτέρων μαθημάτων στην θυγατέρα του, χωρίς αμοιβή, εκμεταλλευόμενος έτσι την ιδιότητά του ως αξιωματικού προϊσταμένου των ανωτέρω. Κηρύξαν εν συνεχεία ένοχο τον κατηγορούμενο της διατάξεως του άρθρου 120 παρ. 1 γ Σ.Π.Κ. το δικάσαν δικαστήριο, ορθώς ερμήνευσε και εφήρμοσε την ανωτέρω διάταξη αφού τα δεκτά γενομένα πραγματικά περιστατικά ορθώς υπήχθησαν στην εφαρμοσθείσα ουσιαστική ποινική διάταξη του μνησθέντος άρθρου 120 παρ. 1 γ'. Συνεπώς είναι απορριπτέος οτα αντίθετα υποστηρίζων πρώτος λόγος αναιρέσεως.

Η) Βιβλιογραφία

1) Αλιβιζάτος Ν.Κ., Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων, Ι, Αρχή του πολιτικού ελέγχου, 1987.

   Αλιβιζάτος Ν.Κ., Η Συνταγματική θέση των ενόπλων δυνάμεων, ΙΙ, Δικαιώματα και Υποχρεώσεις των στρατιωτικών , 1992.

2) Αραβαντινός Β., Η αρχή της ισότητας ενώπιον των δημόσιων βαρών κατά το άρθρο 4 παρ. 5 του Σ, διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Νομικής, 1992.

3) Βελγερής Φ., Οι περιορισμοί των δικαιωμάτων του ανθρώπου, 1982, Αθήνα - Κομοτηνή.

4) Βενιζέλος Ευ., Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου Ι, Παρατηρητής, 1991, Θεσσαλονίκη.

5) Βλάχος, Κοινωνιολογία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 1979, Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση.

6) Δαγτόγλου Π.Δ., Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Τόμοι Α'-Β', 2005, Αθήνα - Θεσσαλονίκη.

7) i) Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ, Συνταγματικά Δικαιώματα, Γενικό μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ'- Ημίτομος Ι, 2005, Αθήνα - Θεσσαλονίκη.

   ii) Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ. , Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος ΙΙΙ - Ημίτομος Β', 2005, Αθήνα.

   iii) Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., Γενική Συνταγματική Θεωρία, Συστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α', 2004, Αθήνα - Κομοτηνή.

   iv) Δημητρόπουλος Ανδρέας Γ., Οργάνωση και λειτουργία του κράτους, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Β', Ι' έκδοση, 2004, Αθήνα.

8) Κασσιμάτης Γ., Συνταγματικό Δίκαιο ΙΙ, Οι λειτουργίες του κράτους, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, τόμος Α', 1980, Αθήνα - Κομοτηνή

9) Λύτρας Σωτ., Το πειθαρχικό φαινόμενο στο σύγχρονο ελληνικό δημόσιο δίκαιο, 1989, Αθήνα - Κομοτηνή.

10) i) Μάνεσης Αριστόβουλος Ι., Συνταγματικό Δίκαιο, Πανεπιστημιακές παραδόσεις, τόμος α', 1967, Αθήνα - Θεσσαλονίκη.

    iii)Μάνεσης Αριστόβουλος Ι., Συνταγματικά Δικαιώματα, α' ατομικές ελευθερίες, πανεπιστημιακές παραδόσεις, δ' έκδοση, 1982., Αθήνα - Θεσσαλονίκη

11) Μαρίνος Αν., Θρησκευτική ελευθερία , 1972, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα.

12) Ματιάτος Χρ. "Να αποκατασταθεί η διαφάνεια στα θέματα εθνικής άμυνας όπως ισχύει σε κάθε δημοκρατική χώρα", Οικονομικός Ταχυδρόμος, 24/4/1986.

13) Μαυριάς Κ., Συνταγματικό Δίκαιο, γ' έκδοση, 2004, Αθήνα - Κομοτηνή.

14) Μαυριάς Κ., - Παντελής Αντ., Συνταγματικά κείμενα ελληνικά και ξένα, 1981, Αθήνα - Κομοτηνή.

15) Παντελής Αντ., Συστήματα Συνταγματικών Επιφυλάξεων, 1984, Αθήνα - Κομοτηνή.

16) Παπαδαμάκη Α., Η ανυπακοή του στρατιωτικού ως αξιόποινη πράξη, 1987, Αθήνα - Κομοτηνή.

17) "Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα", εγκυκλοπαίδεια, 1996.

18) Παραράς Π., Σύνταγμα 1975,1986.

19) Παυλόπουλος Πρ., Η συνταγματική κατοχύρωση της αίτησης ακυρώσεως, Μια σύγχρονη άποψη του κράτους δικαίου, 1982, Αθήνα - Κομοτηνή.

20) Ράϊκος Αθ.Γ., Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τόμος Β', τεύχος α΄- β΄, 1984.

21) Ρούκουνας Εμμ., Διεθνές Δίκαιο Ι, Β' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 1997 Αθήνα - Κομοτηνή.

22) Σαρίπολος Ν.Ι., Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου IV, 2η έκδοση, 1923, Αθήνα, Εκδόσεις Β. Αυλής - Α. Ραπτάνης.

23) Σαρίπολος, Ν.Ν., Συνταγματικό Δίκαιο Γ', 1923, Αθήνα, Εκδόσεις Β. Αυλής - Α. Ραπτάνης.

24) Σβώλος Αλ. - Βλάχος Γ., Το Σύνταγμα της Ελλάδος Α', 1978, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα.

25) Σγουρίτσας Χρ., Συνταγματικόν Δίκαιον, τόμος Β', τεύχος α', 1964, Αθήνα.

26) Σημιτσή Κ., Αντίρρηση Συνείδησης στη στρατιωτική θητεία.

27) i) Τάχος Α., Σύγχρονες τάσεις της αρχής της νομιμότητας εις το διοικητικόν δίκαιον, 1973, Θεσσαλονίκη.

iii) Τάχος Α., Ελληνικό Διοικητικό Δίκαιο, 1996, Θεσσαλονίκη.

28) Τρωϊανός Σπ., Εκκλησιαστικό Διοικητικό Δίκαιο, 2003 Β' έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Σάκκουλα.

29) Τσάτσος Δ. , Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Α' - Γ', 1958, Αθήνα - Κομοτηνή, εκδόσεις Σάκκουλα.

30) Φλογαϊτη Θ.Ν., Εγχειρίδιον Συνταγματικού Δικαίου, 2η έκδοση, 1987, Αθήνα - Κομοτηνή 1987 , εκδόσεις Σάκκουλα.

31) Χαραλαμπή Δ., Στρατός και πολιτική εξουσία, 1985, Αθήνα , εκδόσεις Εξάντας.

32) Χρυσογόνος Κ. Χ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2η αναθεωρημένη και συμπληρωμένη έκδοση, 2002, Αθήνα - Κομοτηνή